

Satu Rantaeskola (Toim.)

Poliisilaki – Kommentaari

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN OPPIKIRJOJA

POLIISILAKI

Satu Rantaeskola (toim.)

POLIISILAKI – KOMMENTAARI

Satu Rantaeskola

—

Kimmo Halme, Leo Kortesalmi,
Kaarle Lönnroth, Johanna Parviainen,
Teemu Saukoniemi, Sanna Springare

OPPIKIRJAT 23

Poliisiammattikorkeakoulu
Tampere, 2014

Satu Rantaeskola

—

Kimmo Halme, Leo Kortesalmi, Kaarle Lönnroth,
Johanna Parviainen, Teemu Saukoniemi, Sanna Springare

Poliisilaki – Kommentaari, oppikirjat 23

ISBN 978-951-815-285-2 (painettu)

ISBN 978-951-815-286-9 (pdf)

ISSN 1455-8270

Taitto ja paino: Suomen Yliopistopaino – Juvenes Print, Tampere 2014

ESIPUHE

Tämä teos on toteutettu osana Ponnistushanketta. Ponnistushankkeeksi on nimetty poliisihallinnon laaja koulutuskokonaisuus, jossa esitutkintalain (805/2011), pakkokeinolain (806/2011) ja poliisilain (872/2011) lainsäädännön 1.1.2014 voimaan tulleet muutokset koulutettiin poliisihallinnossa vuodesta 2013 alkaen.

Tähän koulutuskokonaisuuteen on kuulunut myös esitutkintayhteistyötä käsittelevä koulutus yhteistyöviranomaisten mm. syyttäjien kanssa, jossa omana osanaan oli myös poliisilain koulutus. Hanke on ollut laaja ja siitä kertyneet kokemukset ovat sen mukaisesti monipuolisia. Kiitän erityisesti Poliisihallitusta ja Valtakunnansyyttäjänvirastoa siitä, että lainsäädännön uudistus otettiin alusta saakka vakavasti. Poliisiammattikorkeakoulu saa kiitoksen panoksestaan hankkeen käytännön toteuttamiseen ja erityisesti tuestaan hankkeessa toimineille asiantuntijoille.

Tämä teos käsittelee 1.1.2014 voimaan tullutta poliisilakia. Teoksesta on muodostunut kommentaariteos lainsäädännön tulkinnallisten kysymysten yksityiskohtien kuvailemiseksi edellä mainitun Ponnistushankkeen yhtenä tuotteena. Teoksen sisältö on koottu yhteistyössä poliisihallinnon sisäisten kouluttajien kanssa. Kirjan kirjoittajina ovat lisäksi toimineet Kimmo Halme, Leo Kortesalmi, Kaarle Lönnroth, Johanna Parviainen, Teemu Saukonieni ja Sanna Springare. Kirjoittajan osuus ilmenee teoksen luvuista, joihin kirjoittaja on panoksensa antanut. Kiitokset heille kaikille asiantuntijuutensa jakamisesta ja osallistumisesta kirjoitustyöhön. Teoksen yhtenä kirjoittajana ja toimittajana olen pyrkinyt yhdenmukaistamaan muiden kirjoittajien työtä ja lisännyt eri osioihin tärkeäksi katsomiani osuuksia. Edellä mainittujen henkilöiden lisäksi teoksen sisällön tuottamiseen sekä tekstin kommentoimiseen ovat osallistuneet seuraavat henkilöt: Kauko Hakala, Sami Hätönen, Heikki Paavola, Pauliina Potila ja Janne Ylijärvi. Kiitokset heille kaikille asiantuntevista kommentaareista ja osallistumisesta kirjoitustyöhön.

Kiitän Poliisiammattikorkeakoulua teoksen ottamisesta julkaisusarjaan ja erityisesti kiitän rehtori Kimmo Himbergiä, koulutusjohtaja Petri Alkioraa ja yliopettaja Juha Vuorelaa tuesta Ponnistuskoulutushankkeen toteuttamisessa. Kiitokset myös Poliisiammattikorkeakoulun Jaakko Kuhalle käsikirjoituksen yksityiskohtien hionnasta.

Lainsäädännön sisältö täsmentyy kuitenkin vasta tulkintakäytännön myötä. Tässä teoksessa on pyritty luomaan mahdollisimman hyvä kartta, jotta virkavastuulla käytännön työssä tehtävät tulkinnat olisivat heti alusta saakka mahdollisimman hyvin tulevien tulkintojen mukaiset. Hankkeessa laadituista kommentaareista on tarpeellista pitää myös jatkossa huolta ja tämä edellyttää niiden ajan tasalla pitämistä.

Poliisihallinto tarvitsee ja ansaitsee sähköisen tietopankin, josta keskeisin ja toimintaa erityisesti ohjaava lainsäädäntö ja sen tarkempi tulkinta on tarkistettavissa 24/7.

Käsillä oleva kommentaariteos on kirjoitettu suurten muutosten aikana. Tarkoituksena on ollut auttaa esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain soveltajaa säädösten tulkitsemisessa rikosprosessin eri vaiheissa.

Kokonaisuudistuksessa voimaan tulleita esitutkintalain (805/2011), pakkokei-
nolain (806/2011) ja poliisilain (872/2011) säädösnumeroita ei ole ensimmäisen
maininnan jälkeen erikseen merkitty. Näihin säädöksiin viittaaminen tarkoittaa edel-
lä mainituilla säädösnumeroilla 1.1.2014 voimaan tulleita säädöksiä. Teoksen teks-
tissä ja säännösten käsittelyssä edellinen poliisilaki on merkitty säädösnumerolla,
kuten kaikki muukin lainsäädäntö. Pykälien muutosten säädösnumeroita ei ole teks-
tiin kaikilta osin merkitty. Näiltä osin tekstissä tarkoitetaan teoksen kirjoittamishet-
kellä voimassa olevaa säännöksen muotoa.

Tampereella, Hervannassa 15.12.2014.

Satu Rantaeskola

KIRJOITTAJAT

Satu Rantaeskola (teoksen toimittajana) (OTK, varatuomari, yliopettaja) toimii rikosprosessioikeuden yliopettajana Poliisiammattikorkeakoulussa ja on toimittanut tämän teoksen oltuaan Ponnistushankkeen (ETL, PKL ja PolL kokonaisuudistus 2014) vetäjänä. Rantaeskola on toiminut uransa aikana erilaisissa juristin tehtävissä vuodesta 1989 muun muassa tuomioistuimessa (käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa), syyttäjänä sekä asianajotehtävissä.

Kimmo Halme on aloittanut poliisiin tehtävissä vuonna 1992 ja suorittanut poliisin päällystötutkinnon vuonna 2005. Halme on toiminut rikostutkinnan tehtävissä käytännössä koko poliisiuransa ajan. Tällä hetkellä Halme työskentelee Sisä-Suomen poliisilaitoksella tutkinnanjohtotehtävissä. Parhaiten Halme viihtyy työtehtävissä, joissa voi kantaa vastuun työryhmän työskentelystä mm. aktiivisen valmennuksen ja toimintatapojen kehittämisen keinoin.

Leo Kortessalmi on suorittanut miehistön ja alipäällystötutkinnon ja työskennellyt poliisina lähes 30 vuotta. Lisäksi Kortessalmi on suorittanut juristin tutkinnon (OTK). Hän on toiminut kotimaassa nuoremasta konstaapelista päällikkötehtäviin nimismiehenä ja ulkomailla mm. Venäjällä sekä useissa EU:n ja YK:n poliisin siviilikriisinhallintatehtävissä Baltiassa ja Lähi-idässä. Poliisihallinnon ulkopuolella Kortessalmi on työskennellyt Lapin lääninhallituksen oikeushallinto-osaston oikeushallintopäällikkönä. Tällä hetkellä Kortessalmi työskentelee rikoskomisariona Lapin poliisilaitoksella

Kaarle Lönnroth on ollut poliisina vuodesta 1991. Hän on tehnyt virkauransa alussa erilaisia poliisiin tehtäviä valvonnan ja rikostorjunnan puolella. Vuodesta 1995 lähtien Lönnroth on toiminut talousrikostutkinnan tehtävissä, ensin tutkijana ja sittemmin tutkinnanjohtajana vuodesta 2002. Hänen vastuulleen kuuluivat ensin kaikki petosrikostyyppiset asiat, sittemmin pelkästään talousrikokset. Lönnroth on toiminut myös Itämeren alueen öljypäästöihin liittyvien rikosasioiden tutkinnanjohtajana ennen kuin näiden asioiden tutkinta siirtyi rajavartiolaitoksen vastuulle. Tällä hetkellä Lönnroth toimii rikoskomisariona Lounais-Suomen poliisilaitoksella.

Johanna Parviainen on valmistunut poliisiksi vuonna 2000 ja hän on työskennellyt pääasiassa järjestyspoliisin kenttä- ja hälytystehtävissä ennen päällystötehtäviin siirtymistä. Parviaisella on sekä hallintotieteiden maisterin (HTM) että yhteiskuntatieteiden maisterin (YTM) tutkinnot. Hän on suorittanut myös aikuisopettajan pedagogiset opinnot. Tutkinnanjohtajuuden lisäksi hänen toimenkuvaansa on kuulunut aiemmin myös joitakin lupahallinnon tehtäviä. Parviainen työskentelee tällä hetkellä rikoskomisarion virassa Itä-Suomen poliisilaitoksella Mikkelin poliisiasemalla.

Teemu Saukoniemi toimii poliisitarkastajana Poliisihallituksen laillisuusvalvonnassa. Saukoniemi on toiminut poliisina vuodesta 1997. Hänellä on käytännön ko-

kemusta miehistö-, alipäällystö- ja päällystötehtävistä sekä kenttätoiminnan että rikostorjunnan puolelta.

Sanna Springare on valmistunut poliisiksi vuonna 2000. Suurimman osa virkaurastaan hän on työskennellyt väkivaltarikosten parissa Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksella. Päällystötehtävissä Springare on toiminut päivittäisrikoksista vastaavassa yksikössä Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksella. Tällä hetkellä hän työskentelee komisariona Helsingin poliisilaitoksen eteläisessä johtokeskuksessa. Aikaisemmalta ammatiltaan Springare on psykiatrinen sairaanhoitaja.

LYHENTEET

A	Asetus
AOA	Eduskunnan apulaisoikeusasiamies
Dnro	Diaarinumero
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EOA	Eduskunnan oikeusasiamies
ETL	Esitutkintalaki (805/2011)
EU	Euroopan Unioni
ETY	Euroopan talousyhteisö
EY	Euroopan yhteisö
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
L	Laki
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
mom	Momentti
OKa	Oikeuskansleri
PKL	Pakkokeinolaki (806/2011)
POHA	Poliisihallitus
Polhall	Laki poliisinhallinnosta (110/1992)
PolL	Poliisilaki (872/2011)
RL	Rikoslaki (39/1889)

RVL	Rajavartiolaki (578/2005)
SMA	Sisäasiainministeriön asetus poliisin voimakeinojen käyttämisestä (979/2004, kumoutunut)
toim.	Toimittanut
VnA	Valtioneuvoston asetus
vp	Valtiopäivät

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	5
KIRJOITTAJAT	7
LYHENTEET	9
SISÄLLYSLUETTELO	11
1 YLEISET SÄÄNNÖKSET	21
1.1 Poliisin tehtävät	21
1.1.1 Oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen	21
1.1.2 Poliisin tehtävien tarkennukset ja täsmennykset	23
1.2 Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen.....	25
1.2.1 Poliisitoimintaa sääntelevät yleiset periaatteet.....	25
1.2.2 Säännöksen laaja-alaisuus	26
1.2.3 Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta.....	26
1.3 Suhteellisuusperiaate	28
1.3.1 Suhteellisuusperiaatteen sisältö	28
1.3.2 Suhteellisuusperiaatteen sisällön täsmentäminen	30
1.4 Vähimmän haitan periaate	31
1.4.1 Vähimmän haitan periaatteen sisältö	31
1.4.2 Tarpeellisuuden vaatimus	32
1.5 Tarkoitussidonnaisuuden periaate.....	32
1.5.1 Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen sisältö	32
1.5.2 Toimivaltuuden käyttäminen vain säädettyyn tarkoitukseen	33
1.6 Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys	34
1.6.1 Yhdenvertaisen kohtelun edistäminen.....	34
1.6.2 Poliisin tehtävien hoitaminen	35
1.6.3 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	36
1.7 Toimenpiteen perusteen ilmoittaminen	36
1.7.1 Ilmoittaminen toimenpiteen perusteesta.....	37
1.7.2 Vapauteen kohdistuva toimenpide	37
1.7.3 Muu kuin vapauteen kohdistuva toimenpide.....	38
1.8 Poliisimiehen aseman ilmaiseminen ja poliisimiehen yksilöiminen	39
1.8.1 Poliisimiehen yksilöiminen	39
1.8.2 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	40
1.9 Toimenpiteestä luopuminen ja sen siirtäminen	41
1.9.1 Toimenpiteestä luopuminen	41
1.9.2 Toimenpiteen siirtäminen	42
1.9.3 Oikeus saada tieto luopumisen perusteesta	43
1.10 Virkapuku	43
1.10.1 Virkapuvun käyttäminen	44

1.10.2	Poliisiin virkapuvun oikeudettomaan käyttöön liittyvä rangaistussäännös	44
1.10.3	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	44
1.11	Poliisimiehen käskyvalta	45
1.11.1	Toisen asteen toimivaltasäännös	45
1.11.2	Ongelmatilanteita	45
1.12	Poliisimies	46
1.12.1	Poliisimiehen määritelmä	46
1.12.2	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	46
2	YLEISET TOIMIVALTUUDET	49
2.1	Henkilöllisyyden selvittäminen	49
2.1.1	Säännöksen rakenne	49
2.1.2	Tiedot yksittäisen tehtävän suorittamiseksi	50
2.1.3	Henkilöllisyyden selvittäminen henkilötuntemerkkien perusteella ..	51
2.1.4	Yksittäinen tehtävä	51
2.1.5	Henkilöllisyyden selvittämisessä noudatettava menettelyt ja rajoitteet.....	52
2.1.6	Alaikäisen tai ilmeisen alaikäisen henkilöllisyyden selvittäminen ..	53
2.1.7	Ulkomaalaiset henkilöt	54
2.1.8	Henkilöllisyyden selvittämiseen liittyvät rangaistusuhat	54
2.2	Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi.....	55
2.2.1	Henkilön suojaaminen kiinniottamisen perusteena	55
2.2.2	Alle 18-vuotiaan kiinniottaminen	56
2.2.3	Päihtyneenä kiinni otetun säilössä pitäminen	56
2.2.4	Säilössä pitämisen määräajat.....	57
2.3	Etsintäkuulutetun kiinniottaminen.....	58
2.3.1	Etsintäkuulutuksen määritelmästä ei ole lain säännöstä	58
2.3.2	Kiinniottaminen etsintäkuulutuksen perusteella	59
2.3.3	Yleisten periaatteiden korostuminen	60
2.3.4	Alle 18-vuotiaan kiinniottaminen	60
2.4	Etsintä henkilön kiinniottamiseksi.....	61
2.4.1	Poliisitutkinta ja etsintä poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi.....	61
2.4.2	Päätöksentekotasoa poliisitutkintaan noudettavan henkilön etsinnässä.....	62
2.4.3	Etsintämenettelyssä on noudatettava pakkokeinolain 8 luvussa säädettyä	63
2.4.4	Virka-apu muulle viranomaiselle.....	63
2.5	Kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen	65
2.5.1	Säännöksen suojaamat paikat	65
2.5.2	Poistaminen, kun on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu ..	66

2.5.3	Kiinniottaminen ja säilössäpito, kun poistaminen ei ole riittävä toimenpide.....	66
2.6	Sisäänpääsy ja etsintä vaara- ja vahinkotilanteissa.....	67
2.6.1	Vaara- ja vahinkotilanteet	67
2.6.2	Säännöksen suhde tarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen	68
2.6.3	Toimenpiteiden kohteiden yhdenmukaistaminen ja etsinnän edellytykset.....	68
2.6.4	Päätöksentekotasotaso	69
2.7	Toimenpiteiden suorittaminen	70
2.7.1	Muu vastaava toimenpide	71
2.7.2	Ei ilman erityistä syytä kello 22:n ja 7:n välisenä aikana.....	71
2.7.3	Pöytäkirja tai vastaava merkintä muuhun asiakirjaan	71
2.8	Paikan ja alueen eristäminen	72
2.8.1	Poliisitutkinnan turvaaminen	72
2.8.2	Esineisiin kohdistettavat toimenpiteet	73
2.8.3	Poliisitutkinnan vai esitutkinnan turvaaminen	73
2.8.4	Yleisen kokouksen järjestäminen	73
2.9	Väkijoukon hajottaminen	75
2.9.1	Väkijoukko ja säännöksen suojaamat intressit	75
2.9.2	Todennäköinen uhka tai muu käyttäytyminen	76
2.9.3	Yksilövastuun kohdentaminen	76
2.9.4	Väkijoukon hajottamiseen liittyvä kiinniottaminen ja säilössä pito ..	77
2.10	Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen	78
2.10.1	Säännöksen kaksi erilaista todennäköisyyskynnystä.....	78
2.10.2	Henkilön suojelu ja paikan vartiointi	79
2.10.3	Alle 18-vuotiaan poistaminen ja kiinniottaminen	80
2.11	Kulkuneuvon pysäyttäminen ja siirtäminen	81
2.11.1	Tehtävien yleisluonteisuus	82
2.11.2	Yleisten periaatteiden korostunut merkitys	82
2.11.3	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	82
2.12	Turvallisuustarkastus	83
2.12.1	Turvallisuustarkastusta koskevan säännöksen yhteys perustuslakiin	84
2.12.2	Turvallisuustarkastusta koskevat tilanteet	84
2.12.3	Poliisimiehen työturvallisuus ja virkatehtävän varmistaminen ..	85
2.12.4	Turvallisuustarkastus edellyttää aina perusteltua syytä.....	86
2.12.5	Henkilön tarkastaminen hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.....	86
2.12.6	Tilanteen vaatimin tavoin ja sen edellyttämässä laajuudessa ...	86
2.12.7	Puuttuminen mahdollisimman vähän	87
2.12.8	Pois otettavat esineet ja aineet.....	88
2.12.9	Poliisikoira.....	88

2.13	Turvallisuustarkastuksen toimittaminen.....	89
2.13.1	Toimittamistavan sääntely	89
2.13.2	Menettelytavat turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi	90
2.13.3	Turvallisuustarkastuksen yhteydessä noudatettavat periaatteet.	91
2.14	Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto.....	92
2.14.1	Vaaralliset esineet ja aineet	92
2.14.2	Riittävän dokumentoinnin vaatimus.....	93
2.15	Haltuun otetun omaisuuden käsittely	94
2.15.1	Haltuun otetun omaisuuden palauttaminen ja muut toimenpiteet..	94
2.15.2	Määräajat haltuun otetun omaisuuden palauttamisesta	95
2.15.3	Velvollisuus kuulla ja dokumentoida toimenpide.....	95
2.15.4	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	95
2.16	Eläimen kiinniottaminen ja lopettaminen.....	96
2.16.1	Eläimeen kohdistuvat toimenpiteet	96
2.16.2	Eläimen lopettaminen viimesijaisena keinona	96
2.16.3	Muiden säännösten noudattaminen poliisilain säännöksen rinnalla	97
2.16.4	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	97
2.17	Voimakeinojen käyttö	98
2.17.1	Voimakeinojen käyttöä koskeva sääntely	99
2.17.2	Voimankäyttö- ja suojavälineet.....	99
2.17.3	Voimakeinojen käyttötarkoitukset ja niiden puolustettavuus ..	100
2.17.4	Voimakeinojen käytön vaikutusten ja seurausten jatkuva arviointi	101
2.17.5	Hätävarjelu voimakeinojen käyttäminen säännöksen yhteydessä ..	102
2.17.6	Voimakeinojen käyttöä vai hätävarjelua.....	103
2.17.7	Hätävarjelusäännöksen ja virkavastuun välinen suhde?	104
2.17.8	Hätävarjelutilanteisiin liittyvä virkavastuu poliisimiehen näkökulmasta.....	105
2.17.9	Poliisimies virantoimituksessa?.....	105
2.17.10	Virka-apu poliisille	106
2.17.11	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	107
2.18	Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen.....	108
2.18.1	Voimakeinojen käyttöön varautuminen ja varoittaminen	108
2.18.2	Varautumisvelvollisuus koskee korostuneesti myös hätävarjelutilanteita	109
2.18.3	Voimakeinojen suunnittelu, johtaminen ja valvonta hätävarjelutilanteissa	109
2.18.4	Poliisilain yleisten periaatteiden suhde voimakeinojen käyttämiseen	109
2.18.5	Varoittamisen merkitys voimakeinojen käytön yhteydessä.....	110

2.19	Ampuma-aseen käyttö	111
2.19.1	Ampuma-aseen käyttäminen	111
2.19.2	Ampuma-aseen käytön määritelmä	112
2.19.3	Päätöksentekotaso.....	112
2.19.4	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	114
2.20	Sitominen.....	114
2.20.1	Sitomisen määritelmä	115
2.20.2	Liikkuma- tai toimintavapauden välttämätön rajoittaminen ..	116
2.21	Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet	116
2.21.1	Toimivaltuudet poliisimiehelle	117
2.21.2	Rajavalvonta ja tullitoimenpide.....	120
2.22	Vieraan valtion virkamiehen toimivalta	121
2.22.1	Toimivaltuus vieraan valtion virkamiehelle	122
3	TURVATARKASTUS POLIISIN TOIMITILOISSA	123
3.1	Turvatarkastus.....	123
3.1.1	Turvatarkastus poliisin toimitiloissa	123
3.1.2	Yleisten periaatteiden merkitys	124
3.2	Turvatarkastuksen suorittaminen.....	125
3.2.1	Turvatarkastuksen sisältö	125
3.2.2	Perusteltua syytä epäillä	126
3.2.3	Sukupuolisääntö	126
3.3	Turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunotto.....	127
3.3.1	Laittomat esineet tai aineet	127
3.3.2	Muu sääntely esineiden haltuunottoon liittyen	127
3.4	Voimakeinojen käyttö turvatarkastuksessa	128
3.4.1	Voimakeinot turvatarkastuksessa.....	128
3.4.2	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	129
4	TEKNINEN VALVONTA JA TIEDONSAANTIOIKEUDET	131
4.1	Tekninen valvonta ja sen edellytykset	131
4.1.1	Tekninen valvonta.....	131
4.1.2	Valvonnan ja tarkkailun ero	132
4.2	Tietojen saanti viranomaiselta	133
4.2.1	Tarpeelliset tiedot ja asiakirjat	134
4.3	Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä.....	136
4.3.1	Rikoksen estämiseksi, selvittämiseksi tai tehtävän suorittamiseksi tarvittavia tietoja	137
4.3.2	Peruste tietojen saantiin	137
4.3.3	Päätöksen tekeminen	138

5	LUKU SALAISET TIEDONHANKINTAKEINOT	139
6	POLIISITUTKINTA.....	141
6.1	Poliisitutkinnassa tutkittavat asiat ja sovellettavat säännökset.....	141
6.1.1	Poliisitutkinnan tekemisestä säädetään laissa	141
6.1.2	Poliisitutkinnan määritelmä.....	142
6.1.3	Poliisitutkinnan suhde esitutkintaan	143
6.1.4	Esitutkintalain säännökset, joita poliisitutkintaan ei sovelleta..	143
6.1.5	Poliisitutkinnassa sovellettavat esitutkintalain säännökset.....	144
6.1.6	Palonsyyn selvittämiseksi tehtävä poliisitutkinta	145
6.1.7	Kadonneen henkilön löytymiseksi tehtävä poliisitutkinta.....	146
6.1.8	Muita poliisitutkinnan lajeja	146
6.1.9	Turvallisuustutkinta	150
6.1.10	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	150
6.2	Henkilön asema poliisitutkinnassa	151
6.2.1	Henkilön asema	151
6.2.2	Suhde esitutkintalain mukaisiin henkilön asemiin	152
6.2.3	Totuudessapysymisvelvollisuus.....	152
6.3	Velvollisuus saapua poliisitutkintaan.....	154
6.3.1	Saapumisvelvollisuus poliisitutkintaan	154
6.3.2	Suhde esitutkintalain saapumisvelvollisuuteen	154
6.3.3	Nouto poliisitutkintaan ja sen suhde esitutkintalain säännökseen..	155
6.3.4	Noutamisesta päättäminen	155
6.3.5	Noutaminen poliisitutkintaan ja muut pakkokeinot.....	156
6.3.6	Poistumisen estäminen poliisitutkinnassa	156
6.3.7	Läsnäolon kesto poliisitutkinnassa	156
6.4	Poliisitutkinnan turvaaminen.....	157
6.4.1	Poliisitutkinnassa tehtävät toimenpiteet	157
6.4.2	Poliisitutkinnan tärkein toimivaltuuspykälä	158
6.4.3	Tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut	158
6.4.4	Tutkinnan suorittamiseksi tarvittavat kokeet ja näytteet	159
6.4.5	Poliisitutkinta ja asiakirjan jäljentäminen.....	160
6.4.6	Poliisitutkinta ja laite-etsintää vastaavan toimenpiteen suorittaminen	161
6.4.7	Poliisitutkinnan toimivaltuudet ampuma-aseluvan peruuttamisessa	162
6.4.8	Poliisitutkinta ja ulkomaalaislaki.....	162
6.4.9	Poliisitutkinta liiketoimintakieltoasiassa	163
6.4.10	Kuolemansyyn selvittämistä koskevaan poliisitutkintaan liittyviä asioita	164
6.4.11	Poliisitutkinta ja tiedonsaanti.....	164

7	VAITIOLOVELVOLLISUUS JA VAITIOLO-OIKEUS.....	167
	Yleistä vaitiolosääntelyä koskevasta lakiteknisestä muutoksesta	167
	Salassa pidettävä materiaali	168
7.1	Vaitiolovelvollisuus	169
	7.1.1 Poliisin henkilöstöön kuuluva virkamies	170
	7.1.2 Kielto ilmaista nimenomaisia tietoja	170
	7.1.3 Henkilöllisyyttä koskeva tieto	170
	7.1.4 Ilmaisukiellon vaarantamisedellytys	171
	7.1.5 Salassapitovelvollisuus – vaitiolovelvollisuus	171
	7.1.6 Poliisilain vaitiolovelvollisuus suhteessa muuhun lainsäädäntöön	172
	7.1.7 Muuta säännöksestä huomioitavaa	173
7.2	Tietojen antaminen vaitiolovelvollisuuden estämättä	174
	7.2.1 Tietojen antaminen viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle.....	174
	7.2.2 Turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään	174
	7.2.3 Tietojen antaminen pyynnöstä ja/tai oma-aloitteisesti.....	175
	7.2.4 Tietojen antaminen yksittäistapauksessa	175
7.3	Vaitiolo-oikeus.....	177
	7.3.1 Luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyys	177
	7.3.2 Vaitiolo-oikeuden harkinnanvaraisuus	178
	7.3.3 KKO 2011:27 – Peitetoiminta murhahjutun tutkinnassa	180
7.4	Ilmaisovelvollisuus oikeudenkäynnissä	180
	7.4.1 Tuomioistuimen mahdollisuus määrätä ilmaisemisesta	181
	7.4.2 Asianosaisella tarkoitetaan epäiltyä ja asianomistajaa	181
	7.4.3 Säännöksen yhteys tiedonhankintakeinoista ilmoittamiseen ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten turvaamiseen.....	181
	7.4.4 Ilmaisovelvollisuutta koskeva aloite tuomioistuinkäsittelyssä..	182
7.5	Ilmaisovelvollisuus rikosta selvitetäessä.....	183
	7.5.1 Ilmaisovelvollisuuden edellytykset	184
	7.5.2 Ilmaisovelvollisuus esitutkinnan edellytysten arvioimiseksi ...	184
	7.5.3 Esitutkinnan edellytysten arvioiminen	185
	7.5.4 Rikosepäily	186
	7.5.5 Kenelle tieto ilmaistaan?	186
	7.5.6 Peitehenkilönä tai valeostajana toimineen itsekriminointisuoja ..	187
	7.5.7 Selvityksen saaminen asiassa, jossa esitutkinta on aloitettu.....	187
	7.5.8 Tuomioistuimen ilmaisumääräys	188
	7.5.9 Todistajankuulustelusta säädetyn soveltaminen soveltuvin osin ...	189
	7.5.10 Tuomioistuin harkinta ilmaisovelvollisuutta koskevaa ratkaisua antaessaan.....	190

7.6	Viittaussäännös tietojen luovuttamisesta	191
7.6.1	Tietojen luovuttaminen	192
7.6.2	Turvallisuusselvityslaki	192
8	VAHINGONKORVAUS JA PALKKIO	193
8.1	Valtion vahingonkorvausvastuu.....	193
8.1.1	Henkilö ja esinevahinkojen korvaaminen	193
8.1.2	Säännöksen suhde vahingonkorvauslakiin	194
8.1.3	Sivullinen.....	194
8.1.4	Soveltamisala.....	195
8.1.5	Säännösten suhde lakiin valtion vahingonkorvaustoiminnasta ...	195
8.2	Vahinkoa kärsineen myötävaikutus	198
8.2.1	Myötävaikutuksen merkitys	198
8.3	Virkamiehen ja työntekijän vastuu	199
8.3.1	Viittaus vahingonkorvauslakiin	199
8.4	Avustustyöstä maksettava korvaus ja palkkio	200
8.4.1	Korvaukseen oikeuttavat kohteet	200
8.4.2	Asiaa koskeva ohjeistus.....	201
8.5	Työnantajan ja kunnan oikeus	201
8.5.1	Työnantajan ja kunnan vähennysoikeudet	201
8.6	Vahingon selvittäminen	202
8.6.1	Toimenpiteet vahingon johdosta	203
8.6.2	Poliisitutkinnan tarve	203
8.6.3	Vammoja saaneen toimittaminen hoitoon.....	203
8.6.4	Tutkinnan suorittamiseksi tarvittavat kokeet ja näytteet	204
8.7	Korvauksen ja palkkion suorittaminen.....	205
8.7.1	Korvaus ja palkkio	205
8.7.2	Päätöksen tekijä.....	205
8.7.3	Muutoksenhaku korvaukseen	206
9	ERINÄISET SÄÄNNÖKSET.....	207
9.1	Poliisin antama virka-apu	207
9.1.1	Virka-apu poliisilta muulle viranomaiselle ja yksityiselle	207
9.1.2	Virka-avun antaminen muulle viranomaiselle, kun erikseen säädetty.....	208
9.1.3	Viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään	209
9.1.4	Virka-apupyynnön muoto	209
9.1.5	Virka-avun antamisesta päättää päällystöön kuuluva poliisimies ..	209
9.1.6	Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista	210

9.2	Poliisille annettava virka-apu	210
9.2.1	Muun viranomaisen antama virka-apu poliisille	210
9.2.2	Virka-apupyynnön muoto ja sisältö	211
9.2.3	Virka-avun pyytämisestä päättäminen	211
9.2.4	Poliisille annettavaa virka-apua koskevia erityissäännöksiä	211
9.3	Avustamisvelvollisuus	212
9.3.1	Poliisiin avustaminen	212
9.4	Vapaaehtoistoiminta.....	213
9.4.1	Vapaaehtoistoiminnan käyttäminen	213
9.5	Poliisimestä avustavan henkilön valtuudet.....	214
9.5.1	Poliisimestä avustavan henkilön valtuudet yksittäisessä virkatehtävässä	214
9.5.2	Poliisimestä avustavan henkilön toimivaltuudet on rajattu	214
9.5.3	Poliisimestä avustavan henkilön oikeus voimakeinojen käyttöön	215
9.6	Teettämisoikeus	215
9.6.1	Kehotus suoritukseen tai teettämisoikeus	215
9.7	Rangaistussäännökset	216
9.7.1	Poliisin tunnuskuvan väärin käyttäminen	216
9.8	Liikkumis- ja oleskelurajoitukset	217
9.8.1	Tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi	217
9.9	Kansainvälinen yhteistoiminta	218
9.9.1	Yhteistoiminta vieraan valtion kanssa	218
9.10	Tarkemmat säännökset	219
9.10.1	Asetuksella säätäminen	219
9.10.2	Valtioneuvoston asetuksella säätäminen	220
9.10.3	Sisäasiainministeriön asetuksella säätäminen	220
9.10.4	Säännöksen perusteella annetut asetukset	221
9.11	Voimaantulo.....	221
9.11.1	Voimaantulo	222

LOPUKSI 223

LÄHTEET 225

1 YLEISET SÄÄNNÖKSET

Johanna Parviainen, Leo Kortesalmi ja Satu Rantaeskola

1.1 Poliisin tehtävät

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 1:1 Poliisin tehtävät</p> <p>Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.</p> <p>Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetty tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.</p> <p>Rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa (805/2011) ja rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista pakkokeinolaissa (806/2011).</p>	<p>PolL 1 § Poliisin tehtävä</p> <p>Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.</p> <p>Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa. (19.1.2001/21)</p> <p>Poliisin on suoritettava myös muut sille erikseen säädetty tehtävät ja annettava jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. (19.1.2001/21)</p>

1.1.1 Oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen

Poliisilain (872/2011, myöhemmin poliisilaki) 1 luvun 1 §:ssä säädetään poliisin tehtävistä. Oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamista on pidettävä eräänlaisena yläkäsitteenä, johon sisältyvät niin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen kuin rikoksiin liittyvät toimenpiteet. Toisin sanoen *turvaaminen* -termi kattaa ainakin valtaosan poliisin tarkemmin määritellyistä tehtävistä. Vastaavasti *yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen* on ollut pitkään poliisin tehtäväkuvauksen keskeisin peruskäsite. Sen merkityssisältöä on yksiselitteisesti vaikea täsmentää, käsitteen ollessa sisällöltään laaja ja osaksi tästäkin johtuen osin jäsentymätön. Tärkeää on kuitenkin huomata käsitteen kaksi eri ulottuvuutta, yleinen järjestys ja turvallisuus.

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden käsitettä on tarkemmin käsitelty ainakin järjestyslakia (612/2003) koskevilla lainvalmistelutöissä¹. Ilmaisun *yleinen järjestyks ja turvallisuus* merkitys on poliisitoiminnassa varsin tärkeä, koska se määrittää poliisin tehtäväkentän yhtä keskeistä osa-alueetta. Tätä kautta sillä on vaikutuksia arkipäiväisissä poliisitehtävissä.²

Yleinen järjestys ja turvallisuus on joustava käsitepari, joka ei ole täsmällisesti määriteltävissä. Käsiteparille voidaan esittää joitakin tunnusmerkkejä, jotka ovat yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vastaisia tai mukaisia. Täsmällisiä rajoja ei kuitenkaan ole helposti löydettävissä. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden käsite saa merkityssisältöä sitä koskevien kielto- tai käskynormien yhteydessä. Tämä tarkoittaa, että järjestyksiläissa (612/2003) ei ole voitu säätää pelkästään yleisen järjestyksen tai turvallisuuden rikkomista rangaistavaksi, vaan ainoastaan jonkin määrätyn toiminnan harjoittaminen yleistä järjestystä tai turvallisuutta vaarantavalla tavalla. Myös käsitys siitä, mikä on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vastaista, vaihtelee ajan ja paikan mukaan. Yhteiskunnan ja kansalaisten yleisten moraalikäsitteiden muuttuminen vaikuttaa käsiteparin sisältöön. Lain noudattamista valvovan on yksittäistapauksessa harkittava, vaarantaako jokin teko yleistä järjestystä tai turvallisuutta. Tässä harkinnassa tulee ottaa huomioon yhteiskunnan yleiset käsitykset. Valvojan käsitysten tulee vastata näitä yleisiä käsityksiä.³

Käsitteen alaan kuuluu ainakin kaikki sellainen poliisitoiminta, jonka tarkoituksena on luoda ja ylläpitää turvallista elin- ja toimintaympäristöä yhteiskunnan jäsenille, torjua ja estää ennakoita oikeudenloukkauksia ja häiriöitä sekä poistaa tapahtuneet häiriöt ja selvittää tapahtuneet oikeudenloukkaukset.⁴

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisellä ei tässä yhteydessä lainvalmistelutöiden mukaan kuitenkaan tarkoiteta vain edellä kerrottua, vaan poliisin velvollisuutena on vakiintuneen käsityksen mukaan suojella myös yksittäisten henkilöiden turvallisuutta sekä turvallisuutta yksityisissä paikoissa. Poliisi joutuu myös yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamisen lisäksi kohdentamaan tiettyihin erityisiin henkilöihin ja henkilöryhmiin tavanomaisesta poikkeavia henkilösuojaustoimenpiteitä. Niihin voidaan katsoa kuuluvan yksittäisten henkilöiden turvallisuuden alaan. Erityisiä henkilöitä ja henkilöryhmiä ovat muun muassa todistajat, joiden suojeleminen voi olla onnistuneen rikosprosessin läpiviemisen välttämätön edellytys. Erityistä suojelua tarvitsevia henkilöryhmiä voivat olla myös viranomaiset, kuten poliisit ja syyttäjät, valtiovieraat ja valtion päämiehet ja lähestymiskiellon piirissä olevat ja heidän lähipiiriinsä kuuluvat henkilöt.⁵

Todistajan suojelua koskeva lakihanke (erityistä henkilöturvallisuutta koskeva lainsäädäntöhanke) on valmisteilla SM:ssä ja sen ennakoitaan tulevan osaksi lainsäädäntöämme mahdollisesti vuonna 2015.

1 HE 20/2002 vp.

2 HE 20/2002 vp s. 31.

3 HE 20/2002 vp s. 31.

4 HE 224/2010 vp s. 16 ja 70–71.

5 HE 224/2010 vp s. 16 ja 70–71.

1.1.2 Poliisin tehtävien tarkennukset ja täsmennykset

Poliisin tehtäviä koskevassa säännöksessä viitataan erikseen poliisille keskeiseen rikostorjuntaan liittyviin keskeisiin lakeihin eli esitutkintalakiin (805/2011, myöhemmin esitutkintalaki) ja pakkokeinolakiin (806/2011, myöhemmin pakkokeinolaki).

Poliisilain poliisin tehtäviä koskevaan säännökseen kokonaisuudistuksessa tehdyt tarkennukset ja täsmennykset vahvistavat aiemmankin poliisilain aikaan noudatettuja tulkintaperiaatteita. Toimintatavat eivät näin ollen muuttune oleellisesti tulevaisuudessakaan. Päinvastoin – laintasoiseen sääntelyyn on kirjattu toiminnan muotoutuneet käytännöt ja tulkinnat.

Poliisin tehtäviin on ensinnäkin lisätty sana *paljastaminen*. Tämän lisäyksen myötä poliisin tehtäviä koskeva säännös kattaa poliisilain 5 luvun salaista tiedonhankintaa koskevat säännökset, joiden keinojen käyttäminen tulee laajasti kysymykseen myös rikoksen paljastamistarkoituksessa. Toisinaan on esiintynyt epäselvyyttä siitä, mitä rikoksen paljastamisella poliisilaissa tarkoitetaan ja miten se eroaa rikoksen selvittämisestä.⁶

Rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joihin ryhdytään sen jälkeen, kun esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu esitutkintakynnys on ylittynyt. Esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella on syytä epäillä, että rikos on tehty.⁷

Esitutinnan aloittamiskynnystä on käsitelty tarkemmin Esitutkintalaki – Kommentaarissa esitutinnan toimittamista koskevan säännöksen (ETL 3:3) kohdalla.⁸

Rikoksen paljastaminen määritellään poliisilain 5 luvun 1 §:n 3 momentissa. Vihjetietojen, rikosanalyysin tai muun vastaavan syyn vuoksi saattaa olla mahdollista, että rikos on jo tehty, mutta konkreettista perustetta esitutinnan aloittamiselle ei vielä ole. Rikoksen paljastamisessa on kysymys poliisin toimenpiteistä, joilla pyritään paljastamaan jo tehdyn tai vielä tekeillä tai suunnitteilla olevan rikoksen välittömästi relevantteja seikkoja esitutinnan aloittamisen perustaksi. Näitä seikkoja voivat erityisesti olla tekijä, teko-aika ja -paikka ja rikostunnusmerkistöön kuuluvat elementit. Koska paljastamisen yhteydessä rikoksen tulee olla jo tehty tai ainakin tekeillä, se eroaa rikoksen estämisestä, jolla puututaan rikokseen jo ennen sen tekemistä.⁹

Ilmaisia *syyteharkintaan saattamista* on lain esitöiden mukaan tarkennettu; ilmaisulla korostetaan rikosten syyteharkintaan saattamiseen liittyen velvoitetta toimia puolueettomasti (PoL 1:6). Syyteharkintaan saattamista ei pidetä rikostorjuntaan liittyvänä itsetarkoituksena, vaan tuloksena esitutkinnasta, jossa poliisilain (872/2011), esitutkintalain (805/2011) ja pakkokeinolain (806/2011) periaatteita noudattaen on päädytty mahdolliseen syytteen nostamiseen johtavaan rikosepäilyyn.¹⁰

Poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaan poliisi toimii *yhteistyössä* yhteisöjen ja asukkaiden kanssa käsittää muunkin kuin alueellisen yhteistyön. Ennen kokonaisu-

6 HE 224/2010 vp s. 70–72.

7 HE 224/2010 vp s. 70–72.

8 Rantaeskola (toim.) Esitutkintalaki – Kommentaari 2014 s. 82–87.

9 HE 224/2010 vp s. 70–72.

10 HE 224/2010 vp s. 70.

distusta voimassa olleen aiemman säännöksen rajausta alueellisesta yhteistyöstä ei vastannut käytännön toimintatapoja ja -tarpeita. Lisäksi *kansainvälisen yhteistyön* nähdään korostuneen ja poliisin kansainvälinen tehtäväpiiri määräytyy niin kansainvälistä yhteistyötä koskevan lainsäädännön kuin kansainvälisten velvoitteidenkin kautta. Sen vuoksi tämän korostaminen säännöksessä on tarpeen.¹¹

Poliisin tehtäviä koskevaan poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetty tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi. Säännökseen on kokonaisuudistuksessa lisätty *lupahallintoon liittyvät asiat*. Lupahallintoasiat muodostavat tärkeän osa poliisitoimintaa. Lupahallintoasioita on säädetty poliisin tehtäviksi lähinnä, kun yleinen järjestys ja turvallisuus sitä edellyttävät, kuten esimerkiksi ampuma-asekuvat, passit, järjestyksenvalvojaksi ja vartijaksi hyväksyminen sekä turvallisuusselvitysten laatiminen¹². Myös yleisötilaisuuksiin liittyvät luvat muodostavat suuren osan lupahallintoon kuuluvista asioista.

Samassa poliisin tehtäviä koskevassa säännöksessä oleva ilmaisu *laissa erikseen säädetty tehtävät* viittaa osaltaan myös jäljempänä käsiteltävään tarkoituksidonnaisuuden periaatteeseen (PolL 1:5). Poliisilain 1 luvun 1 § ei ole toimivaltasäännös, eikä se sellaisenaan perusta poliisille toimivaltaa ryhtyä minkä tyyppiin toimii tahansa kysymyksessä olevien tehtävien suorittamiseksi, taikka puuttua ihmisten lailla suojattuihin oikeuksiin. Kun poliisi puuttuu henkilön oikeuspiiriin, tulee toimivallan aina perustua nimenomaiseen säännökseen, joka on huomioitava myös tämän säännöksen tulkinnassa. Tällä tarkoitetaan nimenomaan asiallisen toimivallan käsillä oloa. Tähän liittyy osaltaan perustuslain (731/1999) 2 § 3 mom, 22 § ja 80 §. Perustuslain (731/1999) 2 §:n 3 momentin mukaan kaiken julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin ja kaikessa julkisen vallan käytössä on tarkoin lakia noudatettava. Perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Säännös asettaa poliisille velvollisuuden käyttää tehtäväpiiriinsä kuuluvia toimivaltuuksia.¹³

Tehtäväpiiriin kuuluvan avustamisen suhde varsinaiseen toimivaltuuksien käyttöön on mielenkiintoinen. Lähtökohtaisesti tehtäväpiiriin kuuluvassa avustamisessa on kyse tilanteissa, jotka sinänsä kytkeytyvät yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon, mutta joissa ei kuitenkaan suoranaisesti puututa perusoikeuksiin. Yleensä kyseessä on avustavaa, neuvovaa ja ohjaavaa toimintaa.

Tehtävämäärittelyn osana säännöksessä on erillisenä tilanne, että jos on *perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi*¹⁴. Tähän

11 HE 224/2010 vp s. 70.

12 HE 224/2010 vp s. 71.

13 HE 224/2010 vp s. 71. Näin esimerkiksi EOA 18.12.2003 Dnro 1634/4/01 ja EIT:n ratkaisuihin Kontrova v. Slovakia 31.5.2007, Surugiu v. Romania 20.4.2004, Ouranio Toxo ym. v. Kreikka 20.10.2005 ja Babylova v. Slovakia 20.6.2006.

14 Ennen kokonaisuudistusta kadonneen etsinnästä säädettiin poliisiasetuksen 14 §:n 1 momentissa, jota ei säädöstasollisesti enää voitu pitää asianmukaisena huomioiden asian merkitys, että poliisilaisissa säädetään toimivaltuuksista, jotka liittyvät kadonneisiin tai onnettomuuden uhriksi joutuneisiin henkilöihin.

säännökseen liittyvät osaltaan myös poliisilain 2 luvun 6 § (sisäänkäynti- ja etsintäoikeus) ja poliisilain 2 luvun 7 § (toimenpiteen suorittaminen). Lisäksi poliisitutinnan suorittamisesta säädetään erikseen poliisilain 6 luvussa, jonka mukaan poliisin on toimitettava poliisitutkinta tarpeellisessa laajuudessa ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä kadonneen henkilön löytämiseksi. Joskus on tietenkin mahdollista, että henkilö voi olla tietymättömissä myös omasta syystään, mutta jos henkilö ilmoitetaan kadonneeksi, katoamisen syy ei ole yleensä tiedossa tai pääteltävissä, mikä edellyttää toimenpiteisiin ryhtymistä.¹⁵

On hyvä huomata, että ilman erillistä tehtävämääritystäkin kadonneen tai onnettomuuden uhriksi joutuneen henkilön auttamisen voidaan katsoa kuuluvan poliisille yleisenä turvallisuustehtävänä.

1.2 Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 1:2 Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen</p> <p>Poliisiin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.</p>	

1.2.1 Poliisitoimintaa sääntelevät yleiset periaatteet

Aiemman poliisilain (493/1995) säätämisen jälkeen perus- ja ihmisoikeusnäkökulma on korostunut poliisin toiminnassa entisestään. Poliisilaissa poliisille annetaan toimivaltuuksia, joilla voidaan tuntuvastikin puuttua esimerkiksi toimenpiteen kohteena olevan henkilön vapautteen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen. Säännösten muutostarpeeseen liittyy osaltaan myös vuoden 2000 perustuslain (731/1999) säätäminen, Suomea sitovat perusoikeus- ja ihmisoikeusvelvoitteet, Ihmisoikeustuomioistuimesta annetut EIT-ratkaisut sekä ylimpien laillisuusvalvojien antamat ratkaisut.¹⁶

Aikaisemmin *poliisitoiminnan yleisistä periaatteista* säädettiin edellisen poliisilain (493/1995) 2 §:ssä. Tätä aiempaa säännöstä on poliisilain uudistusvaiheessa voitu pitää epätydyttävänä ja riittämättömänä, sillä säännöksessä ei erotettu toisistaan erilaisia periaatteita selvästi erilleen. Erilaiset periaatteet on jaettu eri pykäliin ja pykälien sisällä johdonmukaisesti eri momenteiksi. Näin periaatteet tulevat ensinnäkin lakiteknisesti selkeästi erotetuiksi toisistaan, mutta ennen kaikkea selvästi havainnollistetuiksi. Tämä itsessään edistää säännösten soveltamista ja ohjaa yksit-

¹⁵ HE 224/2010 vp s. 71.

¹⁶ HE 224/2010 vp s. 15 ja 17.

täistapauksissa poliisin toimintaa entisestään perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavaan suuntaan.¹⁷

Tämä koskee käsiteltävänä olevaa poliisilain 1 luvun 2 §:n perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen säännöstä kuin muitakin poliisilain 1 luvussa mainittavia periaatteita, kuten suhteellisuusperiaatetta (PoL 1:3) vähimmän haitan periaatetta (PoL 1:4) ja tarkoitussidonnaisuuden periaatetta (PoL 1:5).

1.2.2 Säännöksen laaja-alaisuus

Säännös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta koskee kaikkea poliisitoimintaa, myös muuta kuin poliisilaista ja muista laeista tulevien periaatteiden yhteensovittamista. Säännös koskee myös esitutkintaa, koska esitutkintalaissa ei erikseen säädetä perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta.¹⁸

Säännöksen voi nähdä perustuvan osittain myös rajavartiolain (578/2005) 11 §:ään (749/2014), jossa määritellään rajavartiolaitoksen tehtävissä noudatettavien periaatteiden yhteensovittamisesta. Jollei muualla toisin säädetä, tehtävän suorittamiseksi käytettävissä olevista samanarvoisista toimenpiteistä on valittava rajavartiolaitoksen toimivaltaan kuuluvassa tehtävässä ensisijaisesti se, joka parhaiten turvaa perustuslaissa (731/1999) säädettyjen perusoikeuksien sekä ihmisoikeuksien toteutumisen. Rajavartiolain (578/2005) 2005 vuoden muutoksissa säännöstä muutettiin ensimmäisen kerran perus- ja ihmisoikeudet huomioiden. Vuoden 2005 muutokseen liittyen rajavartiolain (578/2005) valmistelussa on varsin äskettäin harkittu periaatesäännösten sisältöä, kun ottaa huomioon sen, että aiemman poliisilain säännökset on pääosin säädetty noin 10 vuotta tätä ennen. Lisäksi poliisilain periaatesäännösten sääntelyyn on osaltaan vaikuttanut kokonaisuudistuksessa huomioidut esitutkintalain periaatesäännökset.¹⁹

1.2.3 Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta

Poliisin toiminnassa perus- ja ihmisoikeudet näyttäytyvät moni tahoisesti. Ensinnäkin perus- ja ihmisoikeuksien oikeussuojan piiriin kuuluvia oikeuksia on joko uhattu tai loukattu. Toisaalta perus- ja ihmisoikeudet tulevat näkyväksi siten, että poliisin toiminta kohdistuu yksityishenkilöiden oikeuksien ja yhteiskunnan intressien suojaamiseksi, uhan tai loukkaajan omaan perus- ja ihmisoikeuspiiriin suojaamaan alueeseen. Poliisin toimivaltuuksia määriteltäessä on huomioitava myös perustuslain (731/1999) 2 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan kaiken julkisen vallan

17 HE 224/2010 vp s. 16–17.

18 HE 224/2010 vp s. 72.

19 HE 6/2005 vp s. 97. Rajavartiolain (578/2005) valmistelussa on perusteltu perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien oikeasuhtaisen toteutumisen varmistamista sääntelyn keinoin. Rajavartiolain (578/2005) 11 § on edelleen muutettu, mutta asiallisesti säännös on pysynyt ennallaan. Säännöksen alkuperäinen muoto: Jollei muualla toisin säädetä, tehtävän suorittamiseksi käytettävissä olevista samanarvoisista toimenpiteistä on valittava ensisijaisesti se, joka parhaiten turvaa perustuslaissa (731/1999) säädettyjen perusoikeuksien sekä ihmisoikeuksien toteutumisen.

käytön tulee perustua lakiin. Edelleen perustuslain (731/1999) 80 §:n 1 momentin mukaisesti lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista.²⁰

Edellä mainituista syistä joitakin säännöksiä on nostettu aiemmalta asetustasolta laintasoisiksi säännöksiksi, vaikkei näihin säännöksiin olekaan tehty kokonaisuudistuksessa sisällöllisiä muutoksia. Samoin hallinnollisessa määräyksessä olleita asioita on nostettu laintasoisiksi. Näin on tapahtunut esimerkiksi voimakeinojen käyttöä koskeville säännöksille, joita käsitellään teoksen alaluvussa 2.17, kyseistä säännöstä käsiteltäessä. Perustuslain (731/1999) säännösten lisäksi on otettava huomioon myös muut lainsäädännöstä tulevat velvoitteet. Perus- ja ihmisoikeudet eivät ole ehdottomia, absoluuttisia, vaan niitä voidaan rajoittaa yleensä muiden perus- tai ihmisoikeuksien suojaamiseksi. Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisen tulee viranomaistoiminnassa perustua laissa olevaan, sisällöltään riittävän täsmälliseen säännökseen. Rajoituksen tulee olla lisäksi hyväksyttävä, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima sekä suhteellisuusvaatimuksen mukainen.²¹

Perusoikeuksiin ja ihmisoikeuksiin liittyvä sääntely on huomioitava kaikessa poliisitoiminnassa ja noudatettava mahdollisissa ristiriitatilanteissa perus- ja ihmisoikeusmyönteistä laintulkintaa. Tehtävän suorittamiseksi käytettävissä olevista samanarvoisista toimenpiteistä on valittava ensisijaisesti se, joka parhaiten turvaa perustuslaissa (731/1999) säädettyjen perusoikeuksien sekä ihmisoikeuksien toteutumisen²².

Ristiriitatilanteella voidaan tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa poliisin toimivaltuuksien käytön valinnassa ovat vastakkain toisaalta edullinen, nopea menettelytapa ja toisaalta perus- ja ihmisoikeuksia edistävä, mutta kallis ja hidas menettelytapa toimivaltuuksien käyttöön. Tällöin on valittava kustannuksista huolimatta perus- ja ihmisoikeuksia edistävä toimivaltuuksien käyttövaihtoehto. Mitä suurempi ja selkeämpi ero, sitä selkeämmästä tilanteesta on kysymys. Rajanvetotapauksissa päätöksentekijän on kyettävä perustelevaan ratkaisunsa, joka edellyttää perus- ja ihmisoikeuksien osaamista ja hallintaa. Paras vaihtoehto on luonnollisesti saada yhteen sovitettua toimivaltuuksien valinta siten, että ne edistävät maksimaalisesti perus- ja ihmisoikeuksia ja samalla ovat edullisia ja nopeita. Ellei tähän päästä, on etusija annettava perus- ja ihmisoikeusmyönteiselle laintulkinnalle (PoL 1:2). Tapauskohtaisesti sovellettavaksi voi tulla jopa toimenpiteistä luopuminen tai sen siirtäminen (PoL 1:9).

20 HE 224/2010 vp s. 16. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 22, 125, 204 ja 804.

21 HE 224/2010 vp s. 16. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 22, 125, 204 ja 804.

22 HE 224/2010 vp s. 17.

1.3 Suhteellisuusperiaate

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
PoL 1:3 Suhteellisuusperiaate Poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.	PoL 2 § Poliisin toiminnan yleiset periaatteet 2 mom 2 virke Toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

1.3.1 Suhteellisuusperiaatteen sisältö

Suhteellisuusperiaate ei sanana ilmennyt yleisiä periaatteista koskevasta aikaisemman poliisilain säännöksestä. Käytännössä suhteellisuusperiaate oli ennen kokonaisuudistusta totutusti yhdistetty lähinnä voimankäyttötilanteisiin ja sijoitettu sääntelyssä myös voimakeinojen käyttötilanteita koskevaan sääntelyyn. Suhteellisuusperiaatteen tulee kuitenkin näkyä myös riittävän selkeästi lain yleissäännösten yhteydessä yhtenä yleisten hallinnollisten periaatteiden joukossa.²³

Suhteellisuusperiaate tarkoittaa, että käytettävien keinojen ja niiden aiheuttamien haittojen tulee olla järkevissä suhteissa tavoiteltuun päämäärään eli tavoitteen ja siihen käytettävien keinojen tulee olla tasapainossa keskenään. Vastaavasti esimerkiksi esitutkinnassa periaate tarkoittaa, että esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen tulee olla puolustettavia suhteessa selvittävään rikokseen, selvittävän asian selvittämistarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähden. Esimerkiksi sakkorikosten esitutkinnassa ei yleensä tule ryhtyä henkilön vapautta rajoittaviin tai kotirauhansuojaan liittyviin toimenpiteisiin. Suhteellisuusperiaate on otettava rajoittavana tekijänä huomioon harkittaessa poliisitoimia, joilla puututaan henkilön oikeus asemaan tai oikeuksiin.²⁴

Oven avaamisessa voimakeinoja käyttäen tulee tehtävän luonteesta riippuen miettiä, mikä on järkevissä suhteissa saavutettuun päämäärään. Esimerkiksi sakkosiassa oven murtaminen voi olla liioiteltu toimenpide. Poliisin toimenpiteen on oltava puolustettava suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Säännös edellyttää arvioimaan tilannetta monitahoisesti. Tämä tarkoittaa, että jossakin tilanteessa oven murtami-

23 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 204–205: Eduskunnan hallintovaliokunta, perustuslakivaliokunta sekä lakivaliokunta ovat ottaneet tämän tekstissä esitetyn kannan.

24 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 238.

nen ns. sakkoasiassakin voi olla perusteltu toimenpide. Tärkeintä onkin pystyä jälkeenpäin perustelemaan, mitkä olivat ne seikat, joiden perusteella oven murtamiseen päädyttiin. Sen vuoksi perusteet tulee kirjata mahdollisimman pian asianmukaisesti joko tehtävälmoitukselle tai asiasta laadittavaan pöytäkirjaan.

Kotietsinnän edellytyksenä olevaa rikosepäilyä koskevan *syitä epäillä* -kynnyksen arvioimisesta ja suhteellisuusperiaatteen merkityksestä huumausaineen käytörikosepäilyn vuoksi toimitetun kotietsinnän asianmukaisuuden arvioinnissa, on arvioitu korkeimman oikeuden ratkaisuisa KKO 2014:58 ja KKO 2014:57.

Ratkaisussa KKO 2014:58 on todettu, että jo suhteellisuusperiaatteesta johtuu, että kotietsinnän edellytysten arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota myös etsinnän tuloksellisuutta koskeviin perusteltuihin odotuksiin. Jos kotietsinnässä odotettavissa oleva hyöty on hyvin epätodennäköinen tai hyvin vähäinen, kotietsinnän toimittamisen kynnys nousee. Etsinnältä voidaan edellyttää, että se etukäteen arvioiden on hyödyllinen laissa mainittujen etsinnän tavoitteiden, kuten omaisuuden takavarikoinnin tai epäillyn rikoksen selvittämisen kannalta. Tapauksessa on ollut kysymys myös kotietsinnän edellytyksistä, menettelystä kotietsinnällä sekä vahingonkorvauksen tutkimisen edellytyksistä, mutta tässä yhteydessä näitä asioita ei käsitellä.

Ratkaisussa KKO 2014:57 on todettu, että varhain aamuyöllä tapahtuneen etsinnän hyväksyttävyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota suhteellisuusperiaatteen etsinnän toimittamiselle asettamiin rajoituksiin. Etsintää puoltavia ja sitä vastaan puhuvia seikkoja punnittaessa on olennainen merkitys annettava kotirauhan suojan turvaamiselle yöaikana tapahtuvaa häiriötä vastaan. Ratkaisussa todetaan, että aamuyöllä toimitettu kotietsintä on selvittävänä olleen rikoksen vähäisyys ja kotietsinnästä kotirauhalle aiheutunut loukkaus huomioon ottaen ollut pakkokeinolain suhteellisuusperiaatteen sisältämän pakkokeinon käytön rajoituksen vastainen. Tapauksessa on suhteellisuusperiaatteen lisäksi ollut kysymys myös kotietsinnän edellytyksistä ja menettelystä kotietsinnällä, mutta tässä yhteydessä näitä asioita ei käsitellä.

Suhteellisuusperiaatteen ajatuksen ilmentävä erityissäännös on toimenpiteestä luopuminen ja sen siirtäminen (PoL 1:9). Käytännössä suhteellisuusperiaate mahdollistaa myös esimerkiksi sellaisista tilanteista luopumisen, joissa poliisi on pakotettu toimimaan myös tarkoituksellisesti aikaansaaduissa ristiriitatilanteissa. Toisin sanoen suhteellisuusperiaatetta koskeva säännös, kuten myös toimenpiteestä luopumista ja sen siirtämistä koskeva säännös mahdollistavat poliisin toimenpiteiden oikean kohdentamisen ja oikean ajoittamisen. Kirjallisuudessa on tulkittu, että poliisitoiminnan on pyrittävä tavoittamaan keskivertokansalaisen ajattelutapa ja näiden periaatteiden huomioiminen edellyttää poliisimieheltä valistunutta harkintaa ja kykyä ongelmien kokonaisvaltaiseen hahmottamiseen kiireestä ja vaikeista ratkaisutilanteista huolimatta.²⁵

25 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 205–206.

1.3.2 Suhteellisuusperiaatteen sisällön täsmäntäminen

Poliisin toimenpiteiden on suhteellisuusperiaatteen mukaan oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Vaikka ennen kokonaisuudistusta voimassa olleessa poliisilaisissa suhteellisuusperiaatetta ei sinänsä tässä sanamuodossaan säädettynä ollutkaan, oli suhteellisuusperiaate ajatuksellisesti osa poliisilakia myös ennen kokonaisuudistusta. Suhteellisuusperiaatteen säätäminen omana säännöksenään on ollut perusteltua ja samalla sen sisältöä on täsmennetty. Oleellista suhteellisuusperiaatteen sisällöstä on huomioida nämä täsmennykset ja muistaa niiden vaikutukset myös konkreettisten yksittäistapausten hoitamisessa kaikessa poliisitoiminnassa.

Poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia. Puolustettavuutta koskeva ilmaisu vastaa myös kokonaisuudistuksessa säädetyjä suhteellisuusperiaatetta koskevia säännöksiä.²⁶

Toimenpiteiden tulee olla puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Säännökseen ilmaisulla *tavoiteltavaan päämäärään*, nähdään säännöksen muodostavan johdonmukaisuuden kokonaisuuden muihin lakeihin tehtyjen muutosten kanssa. Tavoiteltu päämäärä liittyy osittain tehtävän tärkeyteen, sekä henkilöön liittyvien seikkojen huomioon ottamiseen. Suhteellisuusperiaatteen soveltaminen voi johtaa myös toimenpiteestä luopumiseen (PoL 1:9).²⁷

Toimenpiteen kohteella ilmaisuna tarkoitetaan henkilöä, jonka oikeuspiiriin poliisimies toimenpiteellään rajoittavasti puuttuu. *Toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin* ilmaisuun liittyen lain esitöissä korostetaan erityisesti ikää nuorten henkilöiden kohdalla, mutta vastaavasti ikä liittyy myös erityisen iäkkäisiin henkilöihin, kuten myös henkilön terveys ja muut vastaavat henkilöön liittyvät seikat. Nämä voivat tulla arvioiduksi vain tapauskohtaisesti ja kulloinkin tosiasiallisessa toimessa käytettävissä olevien tietojen valossa.²⁸

Suhteellisuusperiaatteen säännös sisältää uutena arviointiperusteena myös ilmaisen *tehtävän vaarallisuuden*, jonka nähdään erityisesti liittyvän vastustamiseen, jota tehtävän suorittamisessa kohdataan tai mahdollisesti tullaan kohtaamaan. Suhteellisuusperiaatetta koskeva säännös huomioi eri tilanteissa sekä tehtävän vaarallisuuden että toimenpiteen kohteena olevan henkilön ja hänen käyttäytymisensä. Tätä kautta suhteellisuusperiaate liittyy poliisilain 2 luvun 17 §:n säännökseen voimakeinojen käytöstä vastarinnan vaarallisuutta koskevaa arviointia silmällä pitäen.²⁹

26 HE 224/2010 vp s. 72.

27 HE 224/2010 vp s. 72.

28 HE 224/2010 vp s. 72.

29 HE 224/2010 vp s. 17 ja 72.

Vaarallisuus ei välttämättä liity henkilön käyttäytymiseen, vaan voi koskea toimenpiteen suorittamisolosuhteita muutenkin. Joissakin tilanteissa saatetaan jo perustellusti ennakoida, että toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytyminen voi vaarantaa poliisin työturvallisuuden, mikä voidaan sitten ottaa huomioon käytettävän keinon valinnassa. Poliisimies voi tehtävää suorittaessaan joutua vaaratilanteeseen, jossa voidaan käyttää toimivaltuuksia, joita sellaisen tehtävän suorittamisessa ei normaalisti käytettäisi. Huomioon otetuiksi voisivat tulla esimerkiksi näkökohdat, jotka liittyvät siihen, miten henkilö noudattaa poliisimiehen antamia käskyjä tai kehotuksia tai miten yhteistyökykyisesti hän suhtautuu laista johdettavissa oleviin velvollisuuksiinsa. Pelkkä henkilön yhteistyöhaluttomuus ja kielteinen suhtautuminen poliisiin eivät sinällään saa olla säilöönoton tosiasiallisena syynä esimerkiksi henkilön tunnistamisen yhteydessä laillisuusvalvojen ratkaisukäytäntö huomioon ottaen.³⁰

1.4 Vähimmän haitan periaate

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>POLL 1:4 Vähimmän haitan periaate</p> <p>Poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.</p>	<p>POLL 2 § Poliisin toiminnan yleiset periaatteet</p> <p>2 mom 1 virke Poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.</p> <p>3 mom 2 virke Poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen.</p>

1.4.1 Vähimmän haitan periaatteen sisältö

Ennen kokonaisuudistusta on puhuttu yleisesti *tarpeellisuusperiaatteesta*, mutta nimenomaisesti *vähimmän haitan periaate* ilmentää täsmällisemmin toimenpiteen tarpeellisuuden vaatimuksen noudattamista. Säännöksellä on kokonaisuudistuksessa yhdistetty aikaisemman poliisilain säännösten virkkeet, joiden voidaan katsoa jo muodostaneen vähimmän haitan periaatteen. Säännös vastaa myös rajavartiolain (578/2005) 7a §:n (749/2014) säännöstä vähimmän haitan periaatteesta³¹.

Poliisin toimenpiteet on suoritettava puuttumatta kenenkään oikeuksiin enempää tai aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Toimenpiteen tarpeellisuus on arvioitava lähtökohtaisesti vain poliisille kuuluvien päämäärien saavuttamiseen nähden³².

30 Esimerkiksi EOA päätös 30.12.1992 Dnro 1063/4/91.

31 RVL 7 a §: Kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

32 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 206–207.

Esitutkintaa toimitettaessa ja erityisesti käytettäessä pakkokeinoja on noudatettava samoin vähimmän haitan periaatetta: kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutinnan tarkoituksen saavuttamiseksi eikä kenellekään saa tarpeettomasti aiheuttaa vahinkoa tai haittaa (ETL 4:5). Tämä periaate tulee noudatettavaksi esimerkiksi, kun on kysymys kuulustelujen ajasta, paikasta ja kestosta. Pakkokeinon kohteeksi joutuneelle aiheutuva haitta on pyrittävä minimoimaan. Alaikäisen kohtelussa on huomioitava, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä.³³

1.4.2 Tarpeellisuuden vaatimus

Poliisi saa arvioida toimenpiteen tarpeellisuutta lähtökohtaisesti vain poliisille kuuluvien päämäärien saavuttamiseen nähden. Poliisitehtäviä suoritettaessa ei ole toimivaltajärjestelmän soveltamiseen nähden mahdollista pitää silmällä yhteiskunnan ns. yleistä hyvää. Tarpeellisuuden vaatimus ilmenee myös siten, että vain sellaisen vallan käyttäminen on oikeutettua, mikä on omiaan johtamaan poliisin tavoittelemaan tulokseen. Esimeriksi tilanteissa, joissa kiinniottamisen edellytykset olisivatkin olemassa, mutta on tiedossa, että kiinniotolla ei tulla saavuttamaan todellista tavoitetta, aiheutuisi tarpeellisuuden periaatteen unohtamisesta, että poliisitoimenpide muuttuisi kansalaisen rankaisemiseksi.³⁴

Vähimmän haitan periaate liittyy myös seuraavaksi erillisenä käsiteltävään tarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen (PolL 1:5).

1.5 Tarkoitussidonnaisuuden periaate

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 1:5 Tarkoitussidonnaisuuden periaate</p> <p>Poliisi saa käyttää toimivaltuuttaan vain säädettyyn tarkoitukseen.</p>	

1.5.1 Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen sisältö

Lainmukaisuuden vaatimus kaikissa poliisitehtävissä korostuu jo siitäkin käytännön syystä, että poliisitoiminnassa saatetaan joutua puuttumaan voimakkaasti ja sängen konkreettisesti poliisitoimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeus- asemaan. Poliisi saa käyttää valtuuksiaan vain kulloisenkin tehtävän yhteydessä ainoastaan tähän tehtävään nimenomaisesti liittyviin tarkoituksiin. Poliisi ei voi esimerkiksi jollakin toimenpiteellä kiertää jotakin toista toimenpidettä saavut-

33 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 238.

34 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 206–207.

taakseen paremmin tai helpommin jokin tietty päämäärä. Näihin kahteen seikkaan ylimmät laillisuusvalvojat ovat kiinnittäneet usein huomiota antamissaan ratkaisuissa.³⁵

Tarkoitussidonnaisuuden säännöksen taustalla vaikuttaa myös hallintolain (434/2003) 6 § hallinnon oikeusperiaatteista, jonka mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Lainmukaisuuden vaatimus kaikissa poliisitehtävissä korostuu jo siitäkin käytännön syystä, että poliisitoiminnassa saatetaan joutua puuttumaan voimakkaasti ja sangen konkreettisesti poliisitoimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusasemaan. Poliisi saa käyttää valtuuksiaan vain siihen tarkoitukseen mihin valtuudet on tarkoitettu. Esimerkiksi poliisimiehen ei tule pyytää autoilijaa esittämään auton varoituskolmiota (auton tekninen liikenneturvallisuuden tarkistaminen) vain sen vuoksi, että voisi samalla, pakkokeinosäännökset tosiasiallisesti ohittaen ”vähän vilkaista” auton tavaratilaan, millaista epämääräistä tavaraa sieltä löytyisikään. Tarkoitussidonnaisuuden vaatimus on johdettavissa perustuslain (731/1999) 2 §:n 3 momentista, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.³⁶

Tarkoitussidonnaisuuden periaate korostaa erityisesti sitä, että kunkin yksittäisen toimenpiteen todelliselle tarkoitukselle tulee löytyä toimivaltaperuste voimassa olevasta lainsäädännöstä. Ellei toimivaltaperustetta löydy, ei toimenpiteelle ole perustetta eikä toimenpidettä voida suorittaa.

1.5.2 Toimivaltuuden käyttäminen vain säädettyyn tarkoitukseen

Poliisilain 1 luvun 5 §:ssä säädetään aiempaan lainsäädäntöön nähden uudesta periaatteesta, jonka mukaan poliisi saa käyttää toimivaltuuttaan vain säädettyyn tarkoitukseen.

Periaate liittyy poliisilain 1 luvun 1 §:n edellyttämään vaatimukseen, että poliisin toimivallan tulee aina perustua nimenomaiseen säännökseen ja osaltaan myös perustuslain (731/1999) 2 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Puututtaessa yksilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin toimivaltasäännöksen on oltava laintasoinen. Säännös koskee kaikkea poliisitoimintaa, myös toimivaltuuksien käyttämistä esitutkinnassa ja pakkokeinojen hyödyntämisen yhteydessä. Lainmukaisen menettelyn edistämiseksi ja korostamiseksi poliisitoiminnan periaatteisiin on kokonaisuudistuksessa lisätty erillisenä säännöksenä tarkoitussidonnaisuuden periaate.³⁷

35 HE 224/2010 vp s. 18. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 208.

36 HE 224/2010 vp s. 18. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 208.

37 HE 224/2010 vp s. 18 ja 73.

Lainvastaista toimintaa ei ole pidetty hyväksyttävänä ennen kokonaisuudistustakaan, vaan lainvastainen toiminta on katsottu tuomittavaksi, yleisten periaatteiden vastaiseksi sekä virheelliseksi. Poliisi ei ole ennenkään saanut, eikä jatkossakaan saa, pyrkiä laajentamaan tosiasiallisia laillisia valtuuksiaan nojautumalla esimerkiksi kansalaisten suostumukseen.

Laillisuusvalvojat³⁸ ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että kansalaisen nähdään olevan vaikea poliisin auktoriteettiasemaan nähden arvioida, mitä poliisi on loppujen lopuksi oikeutettu pyytämään. Tästä johtuen annettuja suostumuksia voidaan pitää lopulta varsin näennäisinä³⁹. Mahdollisissa suostumukseen liittyvissä tilanteissa tuleekin erityisesti korostaa kohdehenkilölle sitä, ettei hänen tarvitse lain mukaan suostua johonkin toimenpiteeseen ja hän voi kieltäytyä tai keskeyttää toimenpiteen ilman haitallisia seuraamuksia. Lisäksi on hyvä korostaa sitä, että halutessaan hän voi esimerkiksi esittää jonkin seikan esimerkiksi syyttömyyttään osoittaakseen, mutta hänen tulee tehdä se vapaaehtoisesti ja ymmärtää, ettei poliisi häntä siihen velvoita tai voi velvoittaa. Edellytyksenä voidaan pitää lisäksi sitä, että henkilö on ylipäätään ollut kelpoinen suostumuksen antamiseen. Tällä seikalla on merkitystä erityisesti niissä tilanteissa, joissa suostumuksen antaja on vajaavaltainen tai päihtynyt.

1.6 Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 1:6 Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys</p> <p>Poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen. Poliisiin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.</p> <p>Poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.</p>	<p>PoL 2 § Poliisin toiminnan yleiset periaatteet</p> <p>1 mom Poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen.</p> <p>3 mom 1 virke Poliisiin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.</p> <p>PoL 3 § Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys</p> <p>Poliisin tehtävät on hoidettava mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.</p>

1.6.1 Yhdenvertaisen kohtelun edistäminen

Yhdenvertaisen kohtelun edistäminen mainitaan tehtävien hoitoa ja tärkeysjärjestystä koskevassa poliisilain 1 luvun 6 §:n säännöksessä. Poliisilain 1 luvun 6 §:n mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen. Poliisiin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin

38 EOA 17.12.2012 Dnro 1736/4/11.

39 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 208. Suostumuksen merkitystä pakkokeinojen yhteydessä on käsitelty myös Rantaeskola (toim.) Pakkokeinolaki – Kommentaari 2014 s. 28–29.

ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Edelleen poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

Yhdenvertaisen kohtelun edistämisen mainitseminen kytkeytyy perustuslain (731/1999) 6 §:ään. Tästä lähtökohdasta poliisin tulee tehtävissään toimia niin, ettei ketään aseteta ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan sukupuolen, iän, alkupeuran, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.⁴⁰

Yhdenvertaisuuden osalta on kuitenkin todettava se, että edellä mainitun hyväksyttävän syyn ollessa käsillä, henkilöiden eri asemaan asettaminen on mahdollista. Yhdenvertaisuus ei ole absoluuttista.

Poliisin työn luonteesta johtuu, että periaatteen vaalimisen on nähty olevan arkityössä haastavaa yhteiskunnallisesti muuttuvina aikoina. Poliisimieheltä odotetaan käytännössä ihmisten erilaisuuden hyväksymistä huomattavasti pidemmälle kuin ihmisiltä ehkä keskimäärin. Sovinnollisuuden edistämiseen sopii hyvin myös seuraavassa alajaksossa käsiteltävä poliisin lähtökohtainen tapa tehdä työtään rauhallisesti ja ympäristöään rauhoittavasti vahvistaa myös poliisin nauttimaan luottamusta.⁴¹

1.6.2 Poliisin tehtävien hoitaminen

Poliisin tehtävien hoitamista koskevassa säännöksessä todetaan, että poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.⁴²

Poliisin tehtävät on lisäksi hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Ilmaisuihin *mahdollisimman tehokkaasti* on muutettu ilmaisuksi *tehokkaasti* eli sana mahdollisimman on poistettu. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen. Tässä yhteydessä on tärkeää huomioida ja muistaa se, ettei tärkeysjärjestykseen asettaminen oikeuta jättämään poliisille kuuluvia tehtäviä kokonaan hoitamatta, vaan ainoastaan asettamaan ne tarvittaessa tärkeysjärjestykseen. Poliisimies voi jättää suorittamatta hänelle kuuluvan tehtävän tai lopettaa sen suorittamisen kesken vain, jos on siihen erikseen oikeuttava säännös. Tällaisia säännöksiä ovat esimerkiksi poliisilain 1 luvun 9 §:n toimenpiteestä luopuminen ja sen siirtäminen tai esitutkintalain 3 luvun 9 §:n esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen.⁴³

Tehtävien hoidon tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta korostavassa säännöksessä on olennaista, että olosuhteiden niin vaatiessa tehtävät osataan asettaa oikeaan tärkeysjärjestykseen. Vaikka tätä säännöstä voi jo aikaisemmin voimassa olleen säännöksen nojalla pitää itsestään selvänä, korostuneeksi se entisestään julkisen talouden karsautuvien ongelmien myötä. On ennakoitavissa, että poliisin voimavarat tuskin lisääntyvät tulevina vuosina ja monivivahteisella tehtäväkentällä toimittaessa tavoitteiden saavuttaminen voi edellyttää entisestään jatkossa tämän säännöksen soveltamista.⁴⁴

40 HE 224/2010 vp s. 73.

41 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 211.

42 HE 224/2010 vp s. 73.

43 HE 224/2010 vp s. 73.

44 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 212.

Tehtävien hoidon tehokkuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen liittyy erityisellä tavalla tehtävien priorisointi. Erityisesti kiireaikoina tehtävien priorisointi tärkeää, jotta poliisi pystyy palvelemaan asiakkaitaan ja suoriutumaan tehtävistään mahdollisimman tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Operatiivisessa kenttätoiminnassa yleis- ja kenttäjohtajat vastaavat tehtävien priorisoinnista. Heidän tuleekin aktiivisesti seurata ja ylläpitää tilannekuvaa, ja tehdä päätöksiä sen perusteella. Lisäksi saatamaton yhteistyö hätäkeskusten kanssa edesauttaa poliisin resurssien suuntaamista ja tehtävien priorisointia. Vaikka hätäkeskustoiminnasta annetun lain (692/2010) 11 §:n mukaan hätäkeskus vastaa tehtävästä, kunnes partio tai kenttäjohtaja on ilmoittanut vastaanottaneensa tehtävän, on yleis- ja kenttäjohtajien aktiivisesti priorisoitava tehtävien suorittamista. Hätäkeskus vastaa odottavien tehtävien jakamisesta poliisin partioille, mutta viime kädessä yleis- ja kenttäjohtajat vastaavat toimialueensa tehtävien suorittamisjärjestyksestä sekä johtamiensa resurssien toiminnasta. Lisäksi partiojohtajien tulee omalta osaltaan tukea tehtävien priorisointia.

Tehtävien hoitoa ja tärkeysjärjestystä koskeva säännös korostaa erityisesti perustuslain (731/1999) 6 §:n mukaista sääntelyä ns. diskriminoinnin kiellosta⁴⁵, joka on huomioitava aktiivisesti kaikessa poliisitoiminnassa.

1.6.3 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 9 kohdan mukaan poliisitoimenpiteiden kirjaamisesta voidaan säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

1.7 Toimenpiteen perusteen ilmoittaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 1:7 Toimenpiteen perusteen ilmoittaminen</p> <p>Poliisimiehen on ilmoitettava henkilön vapau- teen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimen- piteen kohteena olevalle henkilölle tai hänen edustajalleen niin pian kuin se on mahdollista henkilön tila ja muut olosuhteet huomioon ottaen.</p> <p>Jollei laissa toisin säädetä, myös muun kuin vapauksen kohdistuvan toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä tai tämän edustajalla on oikeus saada tieto toimenpiteen perusteesta niin pian kuin se on mahdollista toimenpiteen suori- tamista vaarantamatta.</p>	<p>PoL 4 § Toimenpiteen perusteen ilmoittaminen</p> <p>Poliisimiehen on ilmoitettava henkilön vapau- teen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimen- piteen kohteena olevalle tai tämän edustajalle, jollei se ole mahdotonta henkilön tilan taikka olosuhteiden johdosta.</p> <p>Jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä, myös muun kuin vapauksen kohdistuvan toimenpiteen kohteena olevalla tai tämän edustajalla on oikeus saada tieto tämän oikeuksia koskevan toimenpi- teen perusteesta niin pian kuin se on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.</p>

45 Diskriminoinnin kieltö eli syrjinnän kieltö.

1.7.1 Ilmoittaminen toimenpiteen perusteesta

Poliisilain 1 luvun 7 §:ssä säädetään toimenpiteen perusteen ilmoittamisesta. Käytännössä toimenpiteen perusteen ilmoittamista koskeva säännös on jaettu kahdeksi tilanteeksi (momentiksi) sen mukaan, koskeeko ilmoitus henkilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen perustetta vai onko kysymys muusta poliisin toimenpiteestä, joka kohdistetaan jonkin henkilön oikeuspiiriin. Henkilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä poliisilla on aina velvollisuus tehdä ilmoitus, mutta muuta toimenpidettä koskeva velvollisuus tehdä ilmoitus edellyttää kyseisen henkilön tai tämän edustajan pyyntöä.⁴⁶

Ilmoittamatta jättämisestä tai toimenpiteestä ilmoittamisesta on tämän säännöksen syrjäyttäviä säännöksiä sekä poliisilaissa että pakkokeinolaissa. Poliisilain 5 luvun salaista tiedonhankintaa ja pakkokeinolain 10 luvun salaisia pakkokeinoja koskevat säännökset salaisen tiedonhankinnan tai salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamisesta ovat erityissäännöksiä toimenpiteen perusteen ilmoittamista koskevaan poliisilain 1 luvun 7 §:n säännökseen nähden.

Ilmoittamisen siirtämiseen liittyy osaltaan tapauskohtaista harkintavaltaa, mutta ilmoitus on lähtökohtaisesti tehtävä. Lisäksi on tärkeää huomioida aina, minkä lain mukaisista toimenpiteistä ilmoittamisesta on kysymys. Tämä säännös koskee poliisilain perusteella suoritettavista toimenpiteistä tehtäviä ilmoituksia, mutta poliisilain salaisten tiedonhankintakeinojen ja pakkokeinolain salaisista pakkokeinoista ilmoittamiseen liittyy erityisiä säännöksiä, jotka on huomioitava erikseen ilmoittamistilanteissa erikseen ilmoittamistilanteissa, kuten edellä on kerrottu..

1.7.2 Vapautteen kohdistuva toimenpide

Poliisilain 1 luvun 7 §:n mukaan poliisimiehen on ilmoitettava henkilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tai hänen edustajalleen niin pian kuin se on mahdollista henkilön tila ja muut olosuhteet huomioon ottaen.

Säännös ilmentää perustuslain (731/1999) 21 §:n mukaista perusteluvelvollisuutta. Poliisimiehen on säännöksen 1 momentin mukaan ilmoitettava henkilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tai hänen edustajalleen niin pian kuin se on mahdollista henkilön tila ja muut olosuhteet huomioon ottaen. Aiempaan säännökseen verrattuna *henkilön tila ja muut olosuhteet on arvioitava kokonaisuudessaan yhdessä*, eivätkä ne ole enää aiemman säännöksen mukaisesti keskenään vaihtoehtoisia toisilleen; kokonaisuudistuksessa ilmaisu *tai* on poistettu.⁴⁷

Säännös koskee *ensisijaisesti poliisilain nojalla suoritettavia vapautteen kohdistuvia toimenpiteitä*, joita ovat esimerkiksi henkilön säilöönotto kotirauhan tai julkisrauhan suojaamiseksi (PoLL 2:5) ja rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi (PoLL 2:10). Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että ilmoituksessa on mainittava sovellettava

46 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 77.

47 HE 224/2010 vp s. 73.

säännös. Tilanteessa lyhyesti luonnehditaan toimenpiteen konkreettisenä perusteena oleva kohdehenkilön häiritsevä taikka vaaraa tai vahinkoa aiheuttava toiminta ja todetaan sen estämiseksi tai rajoittamiseksi tarpeellinen vapauten kohdistuva toimenpide.⁴⁸

Säännöksen sanamuoto huomioiden ilmoittamista voidaan siirtää esimerkiksi tilanteissa, joissa henkilö ei päihtymyksestään tai muusta sellaisesta seikasta johtuen ilmeisesti ymmärrä ilmoitusta. Ilmoitus voidaan tehdä vaihtoehtoisesti esimerkiksi alaikäisen huoltajalle, häiriintyneen henkilön edunvalvojalle tai kohdehenkilön oikeusavustajalle tai puolustajalle. Ilmoituksen siirtäminen voi olla välttämätöntä myös meneillään olevan poliisitoiminnallisen tilanteen johdosta, esimerkiksi, jos kyseessä on pakenevan rikollisen takaa-ajo tai mellakan taltuttaminen. Henkilölle ilmoitetaan laissa säädetty peruste, jonka nojalla toimenpide suoritetaan. Henkilölle ei ilmoiteta poliisin salassa pidettäviä tietoja, vaan laissa säädetty peruste, jonka nojalla toimenpide suoritetaan.⁴⁹

Ilmoituksen tekemisestä on säädetty erikseen vapaudenmenetyksen yhteydessä rikosepäilyyn perustuvana pakkokeinolain mukaisena kiinniottamisena; kiinniottosta kiinni otetulle (PKL 2:4,1) ja pidättämisestä pidätetylle (PKL 2:10,1). Säännöksissä on säädetty myös erikseen muun muassa kohdehenkilön halusta ilmoittaa tilanteestaan läheiselleen ja tähän liittyvistä rajoituksista.⁵⁰

1.7.3 Muu kuin vapauten kohdistuva toimenpide

Poliisilain 1 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan, jollei laissa toisin säädetä, myös muun kuin vapauten kohdistuvan toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä tai tämän edustajalla on oikeus saada tieto toimenpiteen perusteesta niin pian kuin se on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Säännöksessä olevaa viittausta muuhun lainsäädäntöön on kokonaisuudistuksessa yksinkertaistettu käyttämällä ilmaisua *jollei laissa toisin säädetä*. Kyse ei ole asiallisesta muutoksesta, vaan pikemmin *kielellisestä muutoksesta*.⁵¹

Vastaavasti *muun kuin vapauten kohdistuvan toimenpiteen perusteen* osalta kohdehenkilöllä tai tämän edustajalla on oikeus saada tieto toimenpiteen perusteesta niin pian kuin se on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta. Säännös korostaa poliisin velvollisuutta perustella kansalaisten perusoikeuksiin puuttuvat toimenpiteet. Tässä tapauksessa ilmoitusta ei tarvitse tehdä oma-aloitteisesti, mutta kohdehenkilön tai tämän edustajan perustetta tiedustellessa, perustelut on esitettävä. Ei kuitenkaan ole estettä ilmoittaa asiasta ilman tiedusteluakin, ellei kyse ole salassa pidettävästä asiasta.⁵²

On myös huomattava, että tärkeästä tutkinnallisesta syystä ilmoituksen tekemistä voidaan siirtää esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuun ottamisesta takavarikoimista tai jäljentämisestä varten (PKL 7:9). Lisäksi salaisten tiedonhankintakeino-

48 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 78.

49 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 78.

50 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 78–79.

51 HE 224/2010 vp s. 73.

52 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 79.

jen (Poll 5:58) ja salaisten pakkokeinojen (PKL 10:60) säännösten nojalla salaisista tiedonhankintakeinoista ja salaisten pakkokeinojen käytöstä ilmoittamista voidaan siirtää tai jättää kokonaan tekemättä näiden säännösten sisällöllisen sääntelyn nojalla.⁵³

1.8 Poliisimiehen aseman ilmaiseminen ja poliisimiehen yksilöiminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>Poll 1:8 Poliisimiehen aseman ilmaiseminen ja poliisimiehen yksilöiminen</p> <p>Poliisimiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa poliisimies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.</p> <p>Poliisin on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä.</p>	<p>PolA 17 § Virkamerkki</p> <p>1 mom Poliisimiehellä on Poliisihallituksen vahvistama virkamerkki, joka on pidettävä virkatehtävää suoritettaessa mukana. Virkamerkki on tarvittaessa tai vaadittaessa esitettävä, kun se virkatehtävää vaarantamatta on mahdollista. (26.6.2009/517)</p>

1.8.1 Poliisimiehen yksilöiminen

Poliisimiehen aseman ilmoittaminen ja poliisimiehen yksilöiminen edistävät toisaalta poliisin tehtävien asianmukaista suorittamista, mutta myös toimenpiteen kohteena olevan henkilön pääsemistä oikeuksiinsa tapauksissa, joissa poliisimies on toiminut epäasianmukaisesti, mahdollisesti jopa lainvastaisesti⁵⁴. Säännös on siirtynyt kokonaisuudistuksessa asetuksentasoisesta sääntelystä lakitasoiseksi.

Poliisimiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa poliisimies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos poliisimiehen aseman ilmaiseminen tai virkamerkkin esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta. Poliisin on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä. Asiallisesti säännös perustuu osittain aiempaan poliisiasetuksen 17 §:n 1 momenttiin, mutta asian merkityksen vuoksi sääntelytaso on pidetty liian matalana. Aikaisempi sääntely on edellyttänyt myös täsmentämistä ja täydentämistä, sillä poliisimiehen asema voidaan ilmaista muutenkin kuin virkamerkkin esittämisellä.⁵⁵

Virkatoimen suorittaneen poliisin yksilöintitietojen (lähinnä nimi ja virka-asema) ilmaiseminen liittyy esimerkiksi tapauksiin, joissa poliisimies ei käytä virkapu-

53 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 78–79.

54 HE 224/2010 vp s. 18. Esimerkiksi EOA -ratkaisu 28.11.2007 Dnro 2888/4/06 (Smash Asem -mielenosoitusta koskeva ratkaisu), jossa EOA on kiinnittänyt huomiota myös asianosaisen oikeusturvaan liittyviin näkökohtiin poliisimiehen aseman ilmaisemiseen liittyen.

55 HE 224/2010 vp s. 18 ja 73.

kua tai joissa hän pyrkii huoneistoon tai rakennukseen siten, että toimenpiteen kohteena oleva henkilö ei näe häntä. Poliisimiehen aseman ilmaisemiseen riittää, että poliisimies suullisesti ilmoittaa asemansa. Ilmaiseminen voidaan ilman pyyntöäkin toteuttaa virkamerkin esittämisellä. Pyynnöstä virkamerkki on aina esitettävä, jos se on toimenpiteen suorittamista vaarantamatta mahdollista. Erityisesti toimenpiteen suorittaminen saattaa vaarantua salaisessa tiedonhankinnassa. Erityisesti henkilö- tai esinevahinkoja aiheuttaneen poliisitehtävän suorittamisen yhteydessä asiaa on selvittävä poliisimiehen yksilöintitiedot huomioiden, että poliisilain vahingon selvittämistä (PoL 8:6) koskevat menettelyvelvoitteet toteutuvat.⁵⁶

Virkamerkin näyttäminen saattaa vaarantaa toimenpiteen suorittamisen myös valvonta- ja hälytystoiminnassa. Tällöin poliisimiehen tulee esittää virkamerkki heti, kun se on mahdollista virkatehtävän suorittamisen puolesta ja sen häiriintymättä.

Säännöksessä on kysymys erityisesti virkatoimien lainmukaisuuden selvittämismahdollisuuksista ja vaatimus poliisimiehen yksilöitävyydestä pohjautuu viime kädessä perustuslain (731/1999) 118 §:ään, jonka mukaan virkamies vastaa virkatointimensa lainmukaisuudesta. Perustuslain (731/1999) 118 §:n 3 momentin mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta.⁵⁷

Virkamerkin näyttämisessä, poliisimiehen aseman ilmaisemisessa ja poliisimiehen yksilöimisessä on laajemmin kysymys viranomaistoiminnan avoimuudesta ja vastuun kohdennettavuudesta.

Säännöksen soveltamiseen liittyy tulkinta, ettei Suomen poliisi ole *kasvoton*, vaan varsinkin virkatoimien kohteeksi joutuneella henkilöllä on oikeus saada tietoonsa virkatehtävän suorittaneen poliisimiehen henkilöllisyys. Poliisimiehen on virkatehtävää suorittaessaan pidettävä virkamerkkiä mukanaan ja tarvittaessa tai vaadittaessa esitettävä se, kun se virkatehtävää vaarantamatta on mahdollista.⁵⁸

1.8.2 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Säännöksessä ei säädetä tarkemmin, miten poliisimiehen yksilöitävissä olemisesta tulee käytännössä huolehtia. Sisäasiainministeriön asetuksella (PoL 9:10,2/1) voidaan säätää tarkemmin sekä poliisimiehen yksilöinnistä että poliisimiehen aseman ilmaisemisesta. Poliisimiesten yksilöitävyyttä voidaan edistää esimerkiksi virka-asuissa käytettävillä nimilapuilla tai numeroilla sekä ennen kaikkea partiointitehtävien ja virkatehtävien tarkalla kirjaamisella.⁵⁹

56 HE 224/2010 vp s. 73–74.

57 HE 224/2010 vp s. 18 ja 73.

58 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 108.

59 HE 224/2010 vp s. 74.

1.9 Toimenpiteestä luopuminen ja sen siirtäminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 1:9 Toimenpiteestä luopuminen ja sen siirtäminen</p> <p>Poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden.</p> <p>Poliisin toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus pyynnöstä saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta.</p> <p>Salaiseen tiedonhankintaan liittyvästä toimenpiteen siirtämisestä säädetään 5 luvun 46 §:n 1 momentissa.</p>	<p>PoL 5 § Toimenpiteen siirtäminen ja toimenpiteestä luopuminen (525/2005)</p> <p>2 mom Poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, milloin sen loppuun saattaminen voisi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin tavoiteltavaan tulokseen nähden.</p> <p>3 mom Poliisin toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka välitöntä oikeutta asia koskee, on oikeus saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta.</p>

1.9.1 Toimenpiteestä luopuminen

Poliisilain 1 luvun 9 §:n mukaan poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden. Poliisin toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus pyynnöstä saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta. Säännökseen tehdyt muutokset kokonaisuudistuksessa ovat lähinnä kirjoitusteknisiä⁶⁰.

Toimenpiteestä luopumiseen poliisilla on oikeus, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden. Säännöstä voi pitää kuitenkin harvoin sovellettavana poikkeusluontoisena säännöksenä. Toimenpidettä suorittavalla tai siihen ryhtymässä olevalla poliisimiehellä tai toiminnasta päättävällä esimiehellä on yksittäistapauksissa valta harkita, onko toimenpiteestä luovuttava sen aiheuttamien ennakoitavissa olevien seurausten takia. Edellytyksenä on lisäksi, ettei käsillä ole päämäärän toteuttamiseen vaihtoehtoisia keinoja, josta ei ole ennakoitavissa yhtäläisiä, vältettäviä seurauksia. Erikseen vielä on huomioitava tämän säännöksen yhteys suhteellisuusperiaatteeseen (PoL 1:3) eli säännös osaltaan tekee mahdolliseksi poliisin toimenpiteiden oikean kohdentamisen ja ajoittamisen.⁶¹

60 HE 224/2010 vp s. 74.

61 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 76 ja 205. Ks. tarkemmin mm. aiemman poliisilain (493/1995) säätämiseen liittyvä HE 57/1994 vp, jossa on mainittu kaksi tyypitapausta, joissa toimenpiteestä luopuminen saattaa tulla sovellettavaksi. Tällaisia ovat esimerkiksi se, että poliisin toiminta ristiriitatilanteessa saattaisi provosoida laajoja tai vakavia väkivaltaisuuksia. Toisaalta kyseessä voisi olla provokaatiotilanne, jossa ei ole myöskään yhteiskunnan edun mukaista, että poliisin olisi pakko toimia sellaisessa jonkun provosoimassa ristiriitatilanteessa, jossa yleisön luottamus poliisin toimintaan tai poliisin yhteiset toimintamahdollisuudet saattaisivat kärsiä toisarvoisten etujen vuoksi.

Huomion arvoista on, että poliisilain 1 luvun 9 §:ssä on kysymys toimenpiteestä luopumisesta ja sen siirtämisestä, ei tehtävästä luopumisesta.

1.9.2 Toimenpiteen siirtäminen

Joissakin tapauksissa taas toimenpiteen siirtäminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi ajankohtaan, jolloin tilanne on rauhoittunut ja mahdollisuudet toimenpiteen menestykselliseen suorittamiseen ovat samalla kasvaneet. Kokonaisarvion perusteella toimenpiteen siirtäminen voi olla juuri luopumista perustellumpi ratkaisu. Lisäksi on huomioitava, että tämä säännös koskee luonnollisesti vain poliisilain nojalla suoritettavia toimenpiteitä. Salaista tiedonhankintaa, salaisten pakkokeinojen käyttöä ja esitutkintalain nojalla tapahtuvaa esitutkintatoimenpiteiden siirtämistä koskeva sääntely löytyy kustakin laista erikseen.⁶²

Salaiseen tiedonhankintaan liittyvästä toimenpiteen siirtämisestä säädetään poliisilain 5 luvun 46 §:ssä. Säännöksen mukaan poliisilla on salaista tiedonhankintakeinoa käyttäessään oikeus siirtää puuttumista rikokseen, jos puuttumisen siirtämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Edellytyksenä on lisäksi, että puuttumisen siirtäminen on välttämätöntä tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi.

Salaisten pakkokeinojen käyttämiseen liittyvästä toimenpiteen siirtämisestä säädetään pakkokeinolain 10 luvun 47 §:n mukaan esitutkintaviranomainen saa salaista pakkokeinoa käyttäessään siirtää puuttumisen muuhun kuin pakkokeinon perusteena olevaan rikokseen, jos puuttumisen siirtämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Edellytyksenä on lisäksi, että puuttumisen siirtäminen on välttämätöntä pakkokeinon käytön paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi.

Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n mukaan esitutkintatoimenpiteet saadaan tutkinnanjohtajan päätöksellä siirtää myöhempään ajankohtaan, jos siirtäminen on välttämätöntä tutkittavana olevan rikoksen tai toisen siihen liittyvän rikoksen selvittämiseksi ja jos siirtämisestä ei aiheudu vaaraa toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa.

Oleellista on, onko kysymys toimenpiteestä luopumisesta vai sen siirtämisestä. Lisäksi on huomioitava erikseen se, että kaikissa tilanteissa kyseinen ratkaisu on perusteltava ja tieto luopumisesta tai sen siirtämisestä annettava. Lähtökohtaisesti mitään estettä ei ole asiasta kertomiselle tarvittaessa sivullisellekin, mutta ensisijaisesti säännös koskee sellaiselle henkilölle perustelemista, jonka etua, oikeutta tai velvollisuutta päätös koskee. Tiedon antamisessa on kuitenkin huomioitava salassapitosäännökset. Asianosaisen tiedonsaantioikeus on lähtökohtaisesti laajempi kuin yleisöjulkisuuden perusteella tietoa annettaessa asiaan sivulliselle.

62 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 76–77. Tarkemmin Rantaeskola (toim.) Esitutkintalaki – Kommentaari 2014 s. 110–112.

1.9.3 Oikeus saada tieto luopumisen perusteesta

Poliisin toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on poliisilain 1 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan oikeus pyynnöstä saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta.

Erikseen on vielä muistettava tämä toimenpidettä pyytäneen henkilön oikeus pyynnöstä saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta. Toimenpidettä pyytäneellä on pelkän säännöksen sijaan oikeus saada tieto konkreettisen tapauksen toimenpideharkinnassa punninnan kohteina olleista seikoista ja näkökohdista. Vastauksen antamista voidaan siirtää tuonemmaksi, mikäli tilanne on kiperä tai sen selvittäminen vaatii erikseen aikaa.⁶³

Poliisin toimenpidettä pyytäneellä on oikeus tarkoituksenmukaisuusnäkökohdista saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta vain pyynnöstä⁶⁴.

1.10 Virkapuku

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 1:10 Virkapuku</p> <p>Poliisimiehen sekä ylivartijan ja vartijan on käytettävä virkatehtävissään virkapukua, kun virkatehtävän laatu tai luonne sitä edellyttää.</p> <p>Virkapukua voidaan käyttää myös virkatehtävään liittyvän matkan aikana ja edustettaessa poliisia. Virkapuvun käytöstä muissa yhteyksissä päättää asianomaisen yksikön päällikkö.</p> <p>Muu kuin poliisimies ei saa käyttää poliisin virkapukua tai virka-asustetta. Kukaan ei myöskään saa käyttää tällaista pukua tai asustetta erehdyttävästi muistuttavaa asua tai pukinetta sillä tavoin, että se voi saada aikaan vaikutelman käyttäjän asemasta poliisimiehenä. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske 1 momentissa tarkoitettua ylivartijan tai vartijan taikka täydennyspoliisin oikeutta käyttää säädettyä virkapukua tai virka-asustetta.</p> <p>Sen estämättä, mitä 3 momentissa säädetään, asianomaisen poliisilaitoksen päällikkö voi antaa luvan poliisin virkapuvun käyttöön teatteriesityksissä tai muissa vastaavissa tilaisuuksissa.</p>	<p>PolL 6 a § Virkapuku (315/2001)</p> <p>Poliisimiehen sekä ylivartijan ja vartijan on käytettävä virkatehtävissään virkapukua, jollei virkatehtävän laatu tai luonne muuta edellytä. (15.2.2002/106)</p> <p>Virkapukua voidaan käyttää virkatehtävän ohella virkatehtävään liittyvän matkan aikana ja edustettaessa poliisia. Virkapuvun käytöstä muissa yhteyksissä päättää asianomaisen yksikön päällikkö.</p> <p>Muu kuin poliisimies ei saa käyttää poliisin virkapukua tai virka-asustetta. Kukaan ei myöskään saa käyttää tällaista pukua tai asustetta erehdyttävästi muistuttavaa asua tai pukinetta sillä tavoin, että se voi saada aikaan vaikutelman käyttäjän asemasta poliisimiehenä. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske 1 momentissa tarkoitettua ylivartijan tai vartijan taikka täydennyspoliisin oikeutta käyttää säädettyä virkapukua tai virka-asustetta. (15.2.2002/106)</p> <p>Sen estämättä, mitä 3 momentissa on säädetty, asianomaisen kihlakunnan poliisilaitoksen päällikkö voi antaa luvan poliisin virkapuvun käyttöön teatteriesityksissä tai muissa vastaavissa tilaisuuksissa. (15.2.2002/106)</p>

63 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 77.

64 HE 224/2010 vp s. 74.

1.10.1 Virkapuvun käyttäminen

Poliisimiehen sekä ylivartijan ja vartijan on poliisilain 1 luvun 10 §:n mukaan käytettävä virkatehtävissään virkapukua, kun virkatehtävän laatu tai luonne sitä edellyttää. Virkapukua voidaan käyttää myös virkatehtävään liittyvän matkan aikana ja edustettaessa poliisia. Virkapuvun käytöstä muissa yhteyksissä päättää asianomaisen yksikön päällikkö.

Lähtökohtaisesti virkapukua koskeva sääntely on pysynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan. Säännöksen ilmaisu, *jollei virkatehtävän laatu tai luonne muuta edellytä* on muutettu muotoon, *kun virkatehtävän laatu tai luonne sitä edellyttää*.

Säännöksen mukaan poliisimiehillä, ylivartijalla ja vartijalla on oltava virkapuku, kun virkatehtävän laatu tai luonne sitä edellyttää. Virkapukua voidaan käyttää myös virkatehtävään liittyvän matkan aikana ja edustettaessa poliisia. Virkapuvun käytöstä muissa yhteyksissä päättää poliisiyksikön päällikkö.

1.10.2 Poliisin virkapuvun oikeudettomaan käyttöön liittyvä rangaistussäännös

Muu kuin poliisimies ei saa poliisilain 1 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan käyttää poliisin virkapukua tai virka-asustetta. Kukaan ei myöskään saa käyttää tällaista pukua tai asustetta erehdyttävästi muistuttavaa asua tai pukinetta sillä tavoin, että se voi saada aikaan vaikutelman käyttäjän asemasta poliisimiehenä. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske 1 momentissa tarkoitettua ylivartijan tai vartijan taikka täydennyspoliisin oikeutta käyttää säädettyä virkapukua tai virka-asustetta. Asianomaisen poliisilaitoksen päällikkö voi antaa luvan poliisin virkapuvun käyttöön teatteriesityksissä tai muissa vastaavissa tilaisuuksissa.

Poliisin virkapuvun oikeudettomasta käytöstä on säädetty sakkorangaistus poliisilain 9 luvun 7 §:n 2 momentin mukaisesti, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta ja tekoon liittyy tahallisuus tai törkeä huolimattomuus. Toisin sanoen muu kuin poliisimies ei saa käyttää tällaista pukua tai asustetta erehdyttävästi muistuttavaa asua tai pukinetta sillä tavoin, että se voi saada aikaan vaikutelman käyttäjän asemasta poliisimiehenä.⁶⁵

1.10.3 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Virkapuvun käyttämisestä virkatehtävän laadun tai luonteen perusteella voidaan poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 11 kohdan mukaan säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella. Mainitun säännöksen 11 kohta mahdollistaa säätämisen virkapuvun mallista ja sen yhteydessä käytettävistä merkeistä sekä siitä, milloin virkatehtävän laatu tai luonne edellyttää virkapuvun käyttöä.⁶⁶

65 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 108.

66 HE 224/2010 vp s. 74. Hallituksen esityksen sivulla 18 todetaan, että virkapukua koskevaa sääntelyä lukuun ottamatta aiemmassa poliisilaissa (493/1995) 6–9 e §:ssä on säädetty poliisimiehestä, poliisivaltuuksista, erityisistä poliisivaltuuksista, poliisimiehen toimialueesta ja toimimisvelvollisuudesta, palvelukseen ilmoittautumisesta, poliisimiehen toimimisesta avustajana tai asiamiehenä, poliisimiehen käyttäytymisestä, sivutoimista sekä poliisimiehen kunnosta ja ammattitaidosta. Muut kuin virkapukua koskeva sääntely on siirretty poliisin hallinnosta annettuun lakiin. Sama koskee entisen poliisilain (493/1995) 42 §:ää poliisihenkilöstön täydentämisestä.

1.11 Poliisimiehen käskyvalta

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
PoL 1:11 Poliisimiehen käskyvalta Poliisimiehellä on tässä tai muussa laissa säädettyä toimivaltuutta käyttäessään oikeus yksittäistapauksessa antaa jokaista velvoittavia tarpeellisia käskyjä ja kieltoja.	PoL 26 § Poliisimiehen käskyvalta Poliisimiehellä on tässä tai muussa laissa säädettyä toimivaltaa käyttäessään oikeus yksittäistapauksessa antaa jokaista velvoittavia tarpeellisia käskyjä ja kieltoja.

1.11.1 Toisen asteen toimivaltasäännös

Poliisimiehen käskyvaltaa koskeva säännös on kokonaisuudistuksessa jäänyt ennalleen. Säännös on lainvalmistelutöiden mukaan yleisiä säännöksiä käsittelevässä luvussa, koska se sopii luonteensa vuoksi tähän yhteyteen. Käskyvallan käyttäminen edellyttää luonnollisesti, kuten on ennen kokonaisuudistustakin edellyttänyt, että poliisimiehellä on muun säännöksen perusteella toimivalta kyseisen tehtävän suorittamiseen.⁶⁷

Säännöksen paikasta on esitetty myös eriäviä mielipiteitä⁶⁸. Voidaan todeta, että kysymyksessä on teknisesti samanlainen säännös kuin voimakeinojen käyttöä koskeva poliisilain 2 luvun 17 §. Kyse on toisen asteen toimivallasta eli tässä tapauksessa käskyjen ja kieltojen antaminen edellyttää, että poliisilla on toimivaltuus tehtävän tekemiseen jonkin muun säännöksen perusteella. Samalla tavalla oikeus voimakeinojen käyttämiseen on poliisilain 2 luvun 17 §:n perusteella virkatehtävää suorittaessaan jonkin muun säännöksen perusteella. Poliisimiehen käskyvaltaa koskeva säännös kuuluisi siten perustellummin poliisilain 2 lukuun.

Joissakin tilanteissa poliisin auktoritatiivisen käskyvallan voi nähdä olevan osa sitä toimivaltaa, jolla poliisi pyrkii sellaiseen päämäärään, johon pääsemiseen jokin muu valtuussäännös antaa poliisille vallan. Kyse on siitä, että käskyvallalla päästään päämäärään esimerkiksi tarvitsematta turvautua järempiin keinoihin.⁶⁹

1.11.2 Ongelmatilanteita

Käytännön tasolla on syntynyt useita ongelmatilanteita sen vuoksi, että poliisilla ei olekaan ollut ensisijaista toimivaltuutta käskyn tai kiellon antamiseen tämän säännöksen mukaisesti. Säännöksen kansalaista velvoittava merkitys nojaa myös siihen, että käskyn tai kiellon noudattamatta jättämisestä voidaan rangaista niskoitteluna (RL 16:4). Rikosvastuun osalta on kuitenkin huomattava se, että henkilön on tullut kuulla ja ymmärtää poliisin hänelle toimivaltansa rajoissa antama käsky tai kielto ja hänen on tullut tahallaan jättää se noudattamatta.

67 HE 224/2010 vp s. 74.

68 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 212.

69 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 212.

Erityisen ongelmalliseksi tilanne muodostuu, jos käskyn taikka kiellon noudattamatta jättämisen seurauksena joudutaan turvautumaan voimakeinojen käyttöön. Kuten yllä on todettu, käskyn tai kiellon noudattamatta jättäminen on pääsääntöisesti rangaistava niskoitteluna. Vakiintuneesti on myös katsottu, että pelkkä käskyn tai kiellon noudattamatta jättäminen ei ole vastarintaa. Tällöin voimakeinojen käytölle tulee olla jokin muu syy kuin pelkkä passiivisuus suhteessa poliisin antamaan käskyyn.

1.12 Poliisimies

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 1:12 Poliisimies</p> <p>Poliisimiehiä ovat valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävät päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvat virkamiehet.</p>	<p>PolL 6 § Poliisimies</p> <p>Poliisimiehiä ovat asetuksessa mainitut päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvat virkamiehet.</p>

1.12.1 Poliisimiehen määritelmä

Poliisimiehiä ovat poliisilain 1 luvun 12 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävät päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvat virkamiehet. Säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa asiallisesti ennallaan. Säännöksen mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan tarkemmin säätää virkamiehistä, jotka ovat poliisimiehiä.⁷⁰

Poliisin henkilöstö voidaan asemansa mukaan jaotella poliisimiehiin ja muihin poliisin palveluksessa oleviin henkilöihin. Jaottelulla on olennainen merkitys toimivaltuuksien kannalta, koska vain poliisimiehellä on poliisivaltuudet eli poliisille poliisilain ja eräiden muiden lakien mukaan kuuluvat valtuudet.⁷¹

1.12.2 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Poliisilain 9 luvun 10 § 1 momentin 1 kohdan nojalla päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvista poliisimiestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

Poliisista annetun valtioneuvoston asetuksen (1080/2013) 1 §:n mukaan poliisimiehiä ovat:

- 1) päällystöön kuuluvat:
 - a) Poliisihallituksessa poliisiylijohtaja, poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, poliisilakimies, poliisitarkastaja, ylikomisario ja komisario,

⁷⁰ HE 224/2010 vp s. 74.

⁷¹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 103.

- b) keskusrikospoliisissa keskusrikospoliisin päällikkö, apulaispäällikkö, rikosylitarkastaja, poliisilakimies, rikostarkastaja, rikosylikomisario ja rikoskomisario,
 - c) suojelupoliisissa suojelupoliisin päällikkö, apulaispäällikkö, osastopäällikkö, poliisilakimies, ylitarkastaja ja tarkastaja,
 - d) Poliisiammattikorkeakoulussa rehtori, ylikomisario ja komisario,
 - e) paikallispoliisissa poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, rikosylitarkastaja, poliisilakimies, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario,
- 2) alipäällystöön kuuluvat rikosylikonstaapeli, ylikonstaapeli ja ylietsivä sekä
- 3) miehistöön kuuluvat vanhempi rikoskonstaapeli, vanhempi konstaapeli, etsivä ja nuorempi konstaapeli.

Edellä tarkoitettuja poliisimiehiä ovat myös sisäministeriön poliisiosaston poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, poliisilakimies ja poliisitarkastaja, Häätäkeskuslaitoksen ja Hallinnon tietotekniikkakeskuksen poliisimiehet sekä siviilihenkilöstön osallistumisesta kriisinhallintaan annetun lain (1287/2004) perusteella poliisitehtäviin nimitetyt poliisimiehet.

2 YLEISET TOIMIVALTUUDET

Johanna Parviainen ja Satu Rantaeskola

2.1 Henkilöllisyyden selvittäminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:1 Henkilöllisyyden selvittäminen</p> <p>Poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.</p> <p>Jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja eikä henkilöllisyyttä voida muutoin selvittää, poliisimiehellä on oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntemerkkien perusteella. Tällöin on soveltuvin osin noudatettava, mitä henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 2–4 momentissa säädetään.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus henkilöllisyyden selvittämiseksi ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilöllisyyden selvittämiseksi. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.</p>	<p>PolL 10 § Henkilöllisyyden selvittäminen</p> <p>Poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.</p>

2.1.1 Säännöksen rakenne

Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 1 §:n mukaan yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Asiallisesti henkilöllisyyden selvittämistä koskeva säännös vastaa pääosin aiemman poliisilain (493/1995) 10 §:ää ja vallinnutta käytäntöä henkilöllisyyden selvittämisestä henkilötuntemerkkien perusteella.

Henkilöllisyyden selvittämistä koskevassa poliisilain 2 luvun 1 §:n 2 momentissa on aikaisemman käytännön mukainen, rutiiniluontoinen käytäntö henkilöllisyyden selvittämisestä henkilötuntemerkkien perusteella. Poliisilain 2 luvun 1 §:n 3 momenttiin on kokonaisuudistuksessa lisätty lakiteknisenä muutoksena sanat

henkilöllisyyden selvittämiseksi, ettei kiinni ottamisen perusteesta ole epäselvyyttä. Vastaavasti säännökseen on tehty *lisäys* siitä, että kiinni ottamisen tulee olla välttämätöntä henkilöllisyyden selvittämiseksi eli kiinniottaminen on viimesijainen keino henkilöllisyyden varmistamiseksi.⁷²

Tässä yhteydessä herääkin kysymys, milloin henkilön omaa ilmoitusta voidaan pitää riittävän luotettavana, vaikkei hänellä olekaan mitään henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa mukanaan. Lähtökohtana voidaan pitää, että oma ilmoitus henkilöllisyydestä riittää, ellei ilmoituksen oikeellisuutta ole aihetta epäillä. Vain varmuuden vuoksi poliisilla ei ole oikeutta ottaa henkilöä mukaansa poliisiasemalle tai ryhtyä muihin toimenpiteisiin ilmoitettujen tietojen varmistamiseksi. Säännös edellyttää sanamuotonsakin mukaisesti annetun todennäköisesti virheellistä tietoa. Lisäksi henkilöllisyyttä osoittavan asiakirjan puuttuessa henkilöllä voi olla mukanaan jotakin muita dokumentteja, jotka vahvistavat hänen omaa ilmoitustaan tai henkilön seurassa olevat henkilöt voivat tämän tiedon vahvistaa. Kenelläkään ei ole velvollisuutta pitää mukanaan aina henkilötodistusta tai vastaavaa, joten ratkaisu todennäköisesti virheellisestä tiedosta tulee tehdä aina tapauskohtaisesti, jolloin on kyettävä perustelevaan myös se, millä perusteella tähän johtopäätökseen on päädytty.⁷³

Henkilöllisyyden selvittämisessä on käytettävä siten tapauskohtaista harkintaa. Harkinnan kriteereinä voivat olla esimerkiksi aika, paikka ja olosuhde.

Erikseen on myös huomioitava tilanteet, jossa henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa ei voida pitää aitona tai sitä on pidettävä väärennettynä asiakirjan sisältäessä jopa selkeitä muutoksia.

2.1.2 Tiedot yksittäisen tehtävän suorittamiseksi

Poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Säännös tarkoittaa ensinnäkin, että poliisimiehellä on oikeus vaihtoehtoisesti saada tiedot henkilön nimestä, kansalaisuudesta ja henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta. Tämän yksilöintitiedon lisäksi poliisimiehellä on oikeus saada tieto paikasta, josta henkilö on tavoitettavissa. Säännöksessä on kyse luettelosta, mihin tietoihin poliisimiehellä on oikeus. Osittain tiedot ovat vaihtoehtoisia toisilleen, mutta lähtökohtana on, että poliisimiehellä on oikeus seuraaviin tietoihin:

- nimi,
- henkilötunnus tai syntymäaika,
- kansalaisuus ja
- paikka, josta henkilö on tavoitettavissa.

72 HE 224/2010 vp s. 74–75. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 594.

73 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 597.

2.1.3 Henkilöllisyyden selvittäminen henkilötuntomerkkien perusteella

Henkilöllisyys voidaan selvittää henkilötuntomerkkien⁷⁴ perusteella vain, jos henkilöllisyyttä ei muutoin voida selvittää. Jos poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneella henkilöllä ei ole henkilöllisyyttä varmentavaa asiakirjaa mukanaan, eikä henkilöllisyyttä voida muutoin luotettavasti selvittää, poliisi voi käytössään olevia henkilörekistereitä apunaan käyttäen selvittää henkilöllisyyden esimerkiksi vertaamalla henkilön tatuointeja tai arpia taikka muita erityistuntomerkkejä poliisin henkilörekisteriin talletettuihin tietoihin.⁷⁵

Ensisijaisesti henkilöllisyys tulee selvittää konkreettisen tehtävän suorittamispaikalla ja vasta toissijaisesti poliisiasemalla. Poliisilaitokselle kuljettaminen voi olla tarpeen käytännön syistä, koska kaikissa poliisijoneuvoissa ole ainakaan toistaiseksi poliisin henkilörekistereiden käyttömahdollisuutta, mutta erityisesti siitä syystä, ettei tarvittavaa henkilöön kohdistuvaa etsintää (tunnistaminen tuntomerkkien perusteella) voida suorittaa muualla kuin sitä varten varatussa erillisessä tilassa.⁷⁶

2.1.4 Yksittäinen tehtävä

Rajanvetoaasteita käytännössä aiheuttaa ilmaisu *yksittäinen tehtävä*, joka oikeuttaa poliisimiehen kysymään henkilötietoja. Laillisuusvalvonnassa on otettu kantaa tähän kysymykseen useissa ratkaisuisissa⁷⁷. Selkeitä yksittäisiä tehtäviä ovat hälytystehtävät, havaitut häiriökäyttäytymiset, rikokset ja niihin jollakin tavalla liittyvien ihmisten henkilötiedot.

Vaikeampi alue yksittäisen tehtävän määrittelyssä on esimerkiksi etsintäkuulutetun henkilön havaitseminen ajoneuvossa, jossa on kolme ulkopuolista henkilöä. Mikäli ilmenee, että etsintäkuulutettua on syytä epäillä esimerkiksi rattijuopumuksesta, muiden ajoneuvossa olleiden tietoja saatetaan tarvita rikoksen selvittämiseksi. Muussa tapauksessa edellytyksiä henkilötietojen kyselyyn ei tässä kuvitteellisessa tilanteessa välttämättä ole.

Miten on sen sijaan nähtävä tilanne, jossa jonkun tapahtuman, esimerkiksi jonkin järjestön kokoontumiseen liittyy korotettu uhka-arvio. Tämän perusteella poliisi on kohottanut valmiuttaan ja perustanut tilanneorganisaation yleisen turvallisuuden ja järjestyksen säilyttämiseksi ja rikosten ennalta estämiseksi. Onko tämä tehtävä sellainen säännöksessä tarkoitettu yksittäinen tehtävä, jolloin tietyllä alueella tulevilta tilaisuuteen osallistuvilta henkilöiltä kysytään henkilötiedot vai tuleeko uhan ensin konkretisoitua esimerkiksi häiriökäyttäytymisenä? Yksiselitteistä vastausta

74 PKL 9:3,1 mukaan poliisimies saa ottaa henkilötuntomerkit rikoksesta epäillystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä ja rikoksentehtävien rekisteröintiä varten.

75 HE 224/2010 vp s. 74. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 594–595.

76 HE 224/2010 vp s. 75. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 594–595.

77 AOA:n 30.12.1992 ratkaisussa Dnro 1063/4/91 on todettu, ettei tosiasiallisena syynä henkilön tunnistamiseen saa olla säilöön otetun yhteistyöhaluttomuus ja kielteinen suhtautuminen. AOA:n 19.8.2009 antamassa ratkaisussa Dnro 1681/4/08 todetaan, että velvollisuus henkilötietojen antamiseen koskee lähinnä sellaista tilannetta, jossa poliisi ei entuudestaan tunne henkilöä tai henkilön henkilöllisyys ei ole muulla luotettavalla tavalla selvitettävissä.

tähän kysymykseen on hankala antaa. Lähtökohtana voidaan pitää, että korotettu uhka-arvio saattaa oikeuttaa henkilötietojen tiedustelemisen kaikilta tilaisuuteen osallistuvilta, varsinkin jos tällä pystytään uhka-arviota alentamaan. Ainakin alueella esiintyvän häiriökäyttäytymisen myötä oikeus henkilötietojen kyselyyn on häiriökäyttäytymiseen osallistuvien osalta olemassa. Mikäli henkilötietoja ei ole tiedusteltu kaikilta tilaisuuteen osallistuvilta, henkilötietojen kysely ei voine tässä häiriökäyttäytymistilanteessakaan tällöin ulottua laajempaan henkilöpiiriin kuin tähän yksittäiseen tekoon osallistuviin tai välittömästi liittyviin.

2.1.5 Henkilöllisyyden selvittämisessä noudatettava menettelyt ja rajoitteet

Henkilöllisyyden selvittämisessä on soveltuvin osin noudatettava, mitä henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 2–4 momentissa säädetään. Jos henkilöllisyys joudutaan selvittämään erityistuntemerkkien, kuten tatuointien tai arpien perusteella, tarkoittaa tämä, että henkilöön kohdistuva perusteellinen etsintä on toimitettava sitä varten varatussa erillisessä tilassa. Lisäksi tarkastuksen suorittajan on oltava samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa, jos etsinnässä kosketellaan henkilön kehoa käsin tai tarkastettavan ruumiilliseen koskemattomuuteen puututaan muulla vastaavalla tavalla.⁷⁸

Henkilöllisyyttä ei saa tarpeettomasti selvittää muiden henkilötuntemerkkien perusteella, jos kiinni otetun henkilöllisyys on mahdollista luotettavasti selvittää poliisin henkilörekistereissä olevan kasvokuvan perusteella. Henkilöllisyyden selvittämisellä ei saa puuttua kiinni otetun oikeuksiin enempää eikä kiinni otetulle saa aiheuttaa suurempaa haittaa kuin on tarpeellista. Erityisesti vähimmän haitan periaatteesta johtuu, että mahdollisesti henkilöllisyyden selvittämistä varten kiinni otettu, on päästettävä vapaaksi niin pian kuin se on mahdollista ja ehdottomana takarajana on 24 tunnin määräaika.⁷⁹

Lähtökohtaisesti 24 tunnin määräaika on pidettävä sellaisena aikana, että henkilön henkilöllisyys saadaan selvitettyä. Mikäli henkilöllisyyttä ei kuitenkaan saada selvitettyksi tänä aikana, voidaan rikoksesta epäilty pidättää (PKL 2:5) ja vangita (PKL 2:11) sillä perusteella, että hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitetaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon. Pidättämisen ja vangitsemisen nähdään olevan mahdollista myös tilanteessa, jossa perusrikoksena on vain niskoittelu eli kieltäytyminen ilmoittamasta henkilötietojaan tai tässä tarkoituksessa ilmeisen virheellisen tiedon antaminen. Tämä näkemys nojaa siihen, että poliisilla on ollut lähtökohtana jokin syy henkilöllisyyden selvittämiseksi. Jos näin ei olisi, rikoslain (39/1889) säännös niskoittelusta poliisia kohtaan ja pakkokeinolain säännös pidättämisestä menettäisivät merkityksensä.⁸⁰

78 HE 224/2010 vp s. 75. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 595.

79 HE 224/2010 vp s. 75. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 595–596. AOA:n 30.12.1992 ratkaisua Dnro 1063/4/91 ja AOA:n 19.8.2009 ratkaisua Dnro 1681/4/08 on käsitelty tarkemmin alaviitteessä otsikon Yksittäinen tehtävä tämän luvun alla.

80 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 599.

Kohtuusnäkökulmat tosin saattavat estää vangitsemisen, mutta pidättäminen tällä ns. identifiointiperusteella on mahdollista ja pidättäminen tuo huomattavasti lisäaikaa henkilöllisyyden selvittämiseksi. Vastaavasti tiukan paikan tullen henkilökohtaiseen vapauteen puuttuminen merkitsee perustuvan laatuista perusoikeuteen puuttumista, mikä rajoittaa tulkitsemaan säännöksiä ahtaasti. Tästä johtuen esimerkiksi vain kuultavan asemassa oleva henkilö jouduttaisiin vapauttamaan määräaikojen tullessa täyteen. Ulkomaalaisen osalta taas 24 tunnin aika saattaakin jäädä lyhyeksi, jolloin harkittavaksi voivat tulla ulkomaalaislain (301/2004) 148 §:n mukaiset käännättämisen perusteet.⁸¹

Yleisesti ottaen henkilöllisyyden selvittämisessä yleisistä periaatteista korostuu erityisesti vähimmän haitan periaate, eikä henkilöllisyyden selvittämisessä saa puuttua kiinniotetunkaan oikeuksiin enempää, eikä aiheuttaa suurempaa haittaa kuin on tarpeen. Henkilöllisyyden selvittämisen on liityttävä kiinteästi virkatehtävän hoitamiseen ja seikkaperäisemmän selvittämisen on perustuttava epäilyyn siitä, että annettu henkilötieto on todennäköisesti väärä. Yleisten periaatteiden merkitys tulee punnittavaksi korostuneesti myös tilanteissa, joissa henkilöllisyys ei selviä säädettyjen määräaikojen puitteissa. On myös huomioitava pakkokeinolain säännökset, jotka liittyvät osaltaan henkilötuntomerkkien ottamiseen (PKL 9:3) sekä DNA-tunnisteen määrittämiseen sekä tallettamiseen (PKL 9:4).

2.1.6 Alaikäisen tai ilmeisen alaikäisen henkilöllisyyden selvittäminen

Eräänlaisena erityistapauksena, mutta arkityössä varsin tavallisenakin tehtävänä, kyseeseen voi tulla alaikäisen tai ilmeisen alaikäisen henkilöllisyyden selvittäminen poliisin yksittäisen tehtävän hoitamisessa.⁸²

Nuorten nopean kehittymisen vuoksi hyvinkin nuori henkilö saattaa näyttää ikäistään huomattavasti vanhemmalta, joka poliisiin tulee huomioida nuorten kohteudessa. Tällöin nuorten ja lasten kohdalla korostuvat erityisesti suhteellisuusperiaate sekä vähimmän haitan periaate. Puuttuminen on monesti perusteltua preventiivisistäkin⁸³ syistä, mutta niin nuorten kuin muiden henkilöiden osalta, henkilöllisyyden selvittäminen edellyttää yksittäistä tehtävää.⁸⁴

Poliisimiehen on tarvittaessa pystyttävä jälkikäteen perustelemaan identifiointitarve, joka voi olla esimerkiksi henkilön mahdollinen yhteys tapahtuneeseen rikokseen tai järjestyshäiriöön, tuntomerkkien sopiminen etsittävästä olevaan henkilöön, pakeneminen tai muu poliisin vältteleminen. Sen sijaan pelkkä yleisluontoinen epäilyttävyys ei riitä perusteeksi.⁸⁵

81 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 599.

82 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 596.

83 Preventiivisistä eli ennalta estävistä syistä.

84 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 596.

85 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 596.

2.1.7 Ulkomaalaiset henkilöt

Ulkomaalaisia henkilöitä koskee henkilöllisyyden selvittämisen osalta ulkomaalaislain (301/2004) erityissäännös. Ulkomaalaislain (301/2004) 130 §:n mukaan ulkomaalaisen on poliisin tai muun ulkomaalaisen asiaa käsittelevän viranomaisen kehotuksesta esitettävä matkustusasiakirjansa tai muulla luotettavalla tavalla todennettava henkilöllisyytensä. Ulkomaalaislain (301/2004) 130 §:n 2 momentin mukaan kutsusta saavuttava poliisin tai rajatarkastusviranomaisen luo taikka Maahanmuuttovirastoon antamaan tarvittavia tietoja oleskelustaan. Vastaavan säännöksen 3 momentin mukaisesti ulkomaalainen, joka ei ole unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, asetetaan velvollisuus ilmoittautua viranomaiselle kolmen vuorokauden kuluessa maahantulosta.⁸⁶

Suoritettaessa ulkomaalaistutkintaa esimerkiksi turvapaikanhakijan henkilöllisyyden ja matkareitin selvittämiseksi, suoritetaan tutkinta poliisilain 6 luvun mukaisena poliisitutkintana. Jos poliisitutkinnan yhteydessä syntyy epäily, että henkilöllä saattaa olla asiakirjoja tai nämä olisivat esimerkiksi jossakin tietyssä ajoneuvossa taikka asunnossa, voidaan soveltaa poliisilain 6 luvun poliisitutkinnasta ja erityisesti poliisitutkinnan turvaamisesta (PoL 6:4) säädettyä. Edellytyksenä tällöin on, että asiakirjoilla on merkitystä tutkinnan suorittamiseksi ja että niillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä.

2.1.8 Henkilöllisyyden selvittämiseen liittyvät rangaistusuhat

Henkilöllisyyden selvittämistä on tehostettu myös rangaistusuhilla. Niskoittelua koskevassa rikoslain (39/1889) 16 luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdan säännöksessä säädetään rangaistavaksi kieltäytyminen antamasta poliisimiehelle tarkasteltavana olevan säännöksen mukaisia tietoja. Lisäksi erikseen on rangaistavaksi säädetty väärän nimen tai muun väärän tai harhaanjohtavan tiedon antaminen erehdyttämistarkoituksessa viranomaiselle taikka toisen henkilön henkilötodistuksen, passin, ajokortin tms. henkilöasiakirjan käyttäminen (RL 16:5).⁸⁷

Lisäksi väärennetyn henkilöllisyystodistuksen osalta rangaistussäännöksenä voi tapauskohtaisesti tulla kyseeseen väärennysrikos (RL 33 luku).

⁸⁶ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 598.

⁸⁷ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 597.

2.2 Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:2 Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseksi henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin.</p> <p>Jos 1 momentin mukaan kiinni otettu on alle 18-vuotias, hänet on viipymättä luovutettava huoltajalleen tai, jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle. Muun kiinni otetun on annettava poistua heti, kun kiinniottamisen tarve on lakannut, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Henkilö, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20:een mennessä, saadaan kuitenkin pitää kiinniotettuna seuraavaan aamuun kello 8:aan saakka, jos siihen on henkilön hengen tai terveyden suojaamiseksi, asunnon tai yösjän puuttumisen vuoksi taikka muusta vastaavasta syystä erityistä aihetta.</p> <p>Päihtyneenä kiinni otetun säilössä pitamisestä säädetään päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa (461/1973). Ilmeisesti mielisairaana henkilön hoitoon toimittamisesta ja muusta virkaavusta sellaista henkilöä koskevassa asiassa säädetään mielenterveyslaissa (1116/1990).</p>	<p>PolL 11 § Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseksi henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin.</p> <p>Jos 1 momentissa säädettyssä tarkoituksessa kiinni otettu on alle 18-vuotias, hänet on viipymättä luovutettava huoltajalle tai, jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle. Muun kiinni otetun on annettava poistua heti, kun kiinniottamisen tarve on lakannut, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Henkilö, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20 mennessä, saadaan kuitenkin pitää kiinniotettuna seuraavaan aamuun kello 8 saakka, jos siihen asunnon tai yösjän puuttumisen vuoksi tai muusta erityisestä syystä on aihetta. (19.1.2001/21)</p> <p>Päihtyneenä kiinni otetun säilössä pitamisestä säädetään päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa (461/73). Ilmeisesti mielisairaana henkilön hoitoon toimittamisesta ja muusta virkaavusta mielisairasta koskevassa asiassa säädetään mielenterveyslaissa (1116/90).</p>

2.2.1 Henkilön suojaaminen kiinniottamisen perusteena

Poliisilain 2 luvun 2 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseksi henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin.

Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi koskevaan sääntelyyn ei ole kokonaisuudistuksessa tullut mitään muutoksia. Säännöksessä on tuotu esille kiinni ottamisen viimesijaisuus eli ettei vaaraa voida muutoin poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin.

Tulkinnallisestikaan säännökseen ei sisälly muutoksia. Koska kiinniottaminen ja säilössä pitäminen merkitsevät puuttumista ihmisten perusoikeuksien ydinalueeseen, tässä tapauksessa henkilökohtaiseen vapauteen, on kyseistä säännöstä tulkittava ahtaasti edellytyksinä kiinniottamiselle. Esimerkiksi se, että täysivaltainen

henkilö otettaisiin poliisin säilöön säännöksen perusteella, koska muutoin häntä ei voitaisi estää menettelemästä ilmeisen harkitsemattomasti suurenkaan omaisuutensa suhteen, ei voi tulla kysymykseen.⁸⁸

2.2.2 Alle 18-vuotiaan kiinniottaminen

Poliisimiehen oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseksi henkeä, ruumiilista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään itsestään huolta, eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin koskee myös alle 18-vuotiaasta henkilöä. Alle 18-vuotias on kuitenkin säännöksen mukaan viipymättä luovutettava huoltajalleen tai, jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle.

Lähtökohtana on, että alle 18-vuotias luovutetaan viipymättä huoltajalleen (ensisijaisesti) tai lastensuojeluviranomaiselle (toissijaisesti). Huoltajille luovuttaminen onkin normaalitilanteessa paras toimenpide, kun huoltajat ottavat esimerkiksi päihytyneen alle 18-vuotiaan haltuun. Tavallisesti nuoren käyttäytyminenkin muuttuu, kun huoltaja tulee paikalle noutamaan häntä tai poliisi vie nuoren kotiinsa ja huoltaja ottaa hänet vastaan.

Käytännössä tavallinen on myös tilanne, jossa esimerkiksi alle 18-vuotias koulukotikarkuri on etsintäkuulutettuna ja häntä ei pystytä heti luovuttamaan poliisilain 2 luvun 3 §:n etsintäkuulutuksen mukaisesti virka-apua pyytäneelle taholle. Kiinniottamista etsintäkuulutuksen perusteella on käsitelty teoksen alaluvussa 2.3. Ongelma etsintäkuulutetun luovuttamisessa voi johtua esimerkiksi siitä, että lapsen sijoituspaikka on kaukana. Tällöin saattaa käsillä olla tilanne, että edellytykset alle 18-vuotiaan kiinniottamiseksi hänen suojaamiseksi täyttyvät poliisilain 2 luvun 2 §:n mukaisesti etsintäkuulutuksessa olevan perusteen lisäksi. Tässä yhteydessä toimiva paikallinen käytännön yhteistyö sosiaalitoimen päivystyksen kanssa on myös tärkeää.

Virka-avusta on laajahko esitys teoksessa Poliisilaki 2012 s. 442–494, jossa tämän tyyppistä virka-apua on käsitelty teoksessa olevan jaottelun mukaisesti henkilön tavoittaminen ja velvoittaminen toimenpiteeseen otsikon alla.

2.2.3 Päihytyneenä kiinni otetun säilössä pitäminen

Päihytyneenä kiinni otetun säilössä pitämisestä säädetään poliisilain 2 luvun 2 §:n viittaussäännöksen mukaisesti päihytyneiden käsittelystä annetussa laissa (461/1973). Ilmeisesti mielisairaahan henkilön hoitoon toimittamisesta ja muusta virka-avusta sel-laista henkilöä koskevassa asiassa säädetään mielenterveyslaissa (1116/1990). Tässä yhteydessä näiden säännösten käsittely yksityiskohtaisemmin ei ole tarkoituksenmukaista.

⁸⁸ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 600–601. Ks. tarkemmin teoksen s. 601 oleva tiivistelmä oikeusasiamiehen ratkaisusta 15.6.2012 Dnro 1317/4/11.

2.2.4 Säilössä pitämisen määräajat

Poliisilain 2 luvun 2 §:n mukaan muun kiinni otetun kuin alle 18-vuotiaan, on annettava poistua heti, kun kiinniottamisen tarve on lakannut, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Henkilö, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20:een mennessä, saadaan kuitenkin pitää kiinniotettuna seuraavaan aamuun kello 8:aan saakka, jos siihen on henkilön hengen tai terveyden suojaamiseksi, asunnon tai yösijan puuttumisen vuoksi taikka muusta vastaavasta syystä erityistä aihetta.

Säännöstä on täsmennetty erityisen syyn vaatimuksen osalta. Ennen kokonaisuudistusta perusteena ollut asunnon tai yösijan puuttumisen vuoksi tai muusta erityisestä syystä on aihetta, on kokonaisuudistuksessa täsmennetty siten, että juuri tämä erityisen syyn vaatimus kytkeytyy näissä tapauksissa henkilön hengen ja terveyden suojaamiseen. Erityisen syyn vaatimus koskee myös asunnon tai yösijan puuttumista. Tällöinkin lähtökohtana tulee olla henkilön vapaaksi pääsy hänen sitä ilt- ja yöaikana halutessaan 24 tunnin aikarajan täytyttyä.⁸⁹

Jos 24 tunnin määräaika alkaa tulla täyteen ja aika näyttää osoittautuvan riittämättömäksi, eikä henkilö vielääkään kykene pitämään huolta itsestään, on poliisin arvioitava, miten poliisi viranomaisena pystyy täyttämään velvoitteensa huolehtia kyseisestä henkilöstä ylittymättä säädettyä 24 tunnin enimmäismääräaikaa. Mikäli henkilö ei 24 tunnin aikana osoita kykyä huolehtia itsestään, poliisille ei jääne muuta vaihtoehtoa kuin saattaa henkilön terveydentila lääkärin harkittavaksi mielenterveyslain (1116/1990) 30 §:n mukaisesti. Mainitun säännöksen mukaan poliisin on tavatessaan henkilön, joka todennäköisesti voidaan määrätä hoitoon hänen tahdostaan riippumatta tai saatuaan tietää tällaisesta henkilöstä, ilmoitettava asiasta terveyskeskukseen. Erittäin kiireellisessä tapauksessa poliisi on velvollinen toimittamaan hänet heti terveyskeskukseen tutkittavaksi. Mikäli henkilö ei 24 tunnin aikana osoita kykyä huolehtia itsestään, poliisin on toimitettava hänet terveyskeskukseen tutkittavaksi.⁹⁰

Huomion arvoista on, että henkilön terveydentilan saattaminen lääkärin harkittavaksi mielenterveyslain (1116/90) 30 §:n mukaisesti edellyttää, ettei henkilö tosiasiallisesti kykene pitämään huolta itsestään.

89 HE 224/2010 vp s. 75.

90 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 602.

2.3 Etsintäkuulutetun kiinniottaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 2:3 Etsintäkuulutetun kiinniottaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutettu, joka toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan on vangittava tai otettava säilöön.</p> <p>Muu kuin 1 momentissa tarkoitettu etsintäkuulutettu on velvollinen poliisimiehen kehotuksesta saapumaan poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksen mukaiset toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei hän noudata kehotusta tai jos on todennäköistä, että hän pyrkii välttämään etsintäkuulutuksessa mainitun toimenpiteen, poliisimiehellä on oikeus ottaa hänet kiinni kuulutuksessa mainitun toimenpiteen suorittamiseksi.</p> <p>Etsintäkuulutettu on, jollei etsintäkuulutuksen edellyttämien toimenpiteiden kestoajasta laissa toisin säädetä, velvollinen olemaan toimenpiteiden suorittamiseksi saapuvilla enintään kuusi tuntia kiinniottamisesta.</p>	<p>PoL 12 § Etsintäkuulutetun kiinniottaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutettu, joka toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan on vangittava tai otettava säilöön.</p> <p>Muu kuin 1 momentissa tarkoitettu etsintäkuulutettu on velvollinen poliisimiehen kehotuksesta saapumaan poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksen mukaiset toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei hän noudata kehotusta tai jos on ilmeistä, että hän pyrkii välttämään etsintäkuulutuksessa sanotun toimenpiteen, poliisimiehellä on oikeus ottaa hänet kiinni kuulutuksessa sanotun toimenpiteen suorittamiseksi.</p> <p>Etsintäkuulutettu on, jollei etsintäkuulutuksen edellyttämien toimenpiteiden kestoajasta laissa toisin säädetä, velvollinen olemaan toimenpiteiden suorittamiseksi saapuvilla enintään kuusi tuntia kiinniottamisesta.</p>

2.3.1 Etsintäkuulutuksen määritelmästä ei ole lain säännöstä

Etsintäkuulutuksen määritelmästä ei ole säädetty laissa, vaikkakin useissa viranomaisten toimintaa koskevissa laeissa etsintäkuulutuksen käsitettä käytetään. Poliisin antamalla etsintäkuulutuksella tarkoitetaan asianomaisen poliisiviranomaisen päätökseen perustuvaa ilmoitusta, joka poliisin henkilörekisterin avulla saatetaan viranomaisten tiedoksi ja jossa pyydetään tietyn henkilön tavoittamiseksi tarpeellisia tietoja. Kuulutuksen tarkoituksena on saada etsittyyn henkilöön tai hänen hallussaan olevaan omaisuuteen kohdistetuksi kuulutuksessa yksilöity virkatoimi.⁹¹

Etsintäkuulutuksen perusteena olevasta toimenpiteestä päättänyt viranomainen on vastuussa siitä, että lailliset edellytykset toimenpiteeseen ovat olemassa. Esimerkiksi poliisiviranomaisen osalta etsintäkuulutuksen toimeenpaneva poliisimies vastaa siitä, että toimenpide kohdistuu etsintäkuulutuksessa tarkoitettuun henkilöön ja että häneen kohdistuvissa toimenpiteissä noudatetaan laillisia menettelytapoja. Etsintäkuulutus on myös peruutettava heti, jos se on käynyt tarpeettomaksi.⁹²

91 HE 224/2010 vp s. 76. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 617.

92 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 618.

2.3.2 Kiinniottaminen etsintäkuulutuksen perusteella

Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 3 §:n mukaan oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutettu, joka toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan on vangittava tai otettava säilöön. Tässä on kysymys tilanteesta, jossa kysymyksessä ei ole itsenäinen toimenpide, vaan etsintäkuulutuksen antaneen toimivaltaisen poliisi- tai muun viranomaisen määräämän vapautteen kohdistuvan toimenpiteen täytäntöönpano⁹³.

Muu kuin edellä tarkoitettu etsintäkuulutettu on velvollinen poliisimiehen kehotuksesta saapumaan poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksen mukaiset toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei hän noudata kehotusta tai jos on todennäköistä, että hän pyrkii välttämään etsintäkuulutuksessa mainitun toimenpiteen, poliisimiehellä on oikeus ottaa hänet kiinni kuulutuksessa mainitun toimenpiteen suorittamiseksi. Etsintäkuulutettu on, jollei etsintäkuulutuksen edellyttämien toimenpiteiden kestoajasta laissa toisin säädetä, velvollinen olemaan toimenpiteiden suorittamiseksi saapuvilla enintään kuusi tuntia kiinniottamisesta.

Etsintäkuulutetun kiinniottamista koskevassa säännöksessä ei ole viittausta tai mainintaa siitä, miten etsintäkuulutettu tavoitetaan. Tämä säännös onkin poliisilain 2 luvun 4 §:n 3 momentissa. Siinä on viittaus poliisiin muulle viranomaiselle antamasta laissa säädetystä virka-avusta henkilön kiinniottamiseksi.

Poliisimies saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän tai paikanetsinnän henkilön löytämiseksi pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n mukaisesti. Näissä tilanteissa on kysymys esitutkintaan noudettavasta, kiinni otettavasta, pidätettävästä tai vangittavasta, tuomioistuimeen tuotavasta tai sinne rikosasiassa vastaajaksi haastettavasta taikka henkilönkatsastukseen toimitettavasta henkilöstä.

Poliisilain 2 luvun 4 §:n 3 momentissa olevan sääntelyn vuoksi henkilön kiinniottamiseksi virka-avun perusteella tehtävästä poliisilain mukaisesta etsinnästä päättää poliisilain mukaisessa tehtävässä päällystään kuuluva poliisimies. Muilta osin tällaisessa henkilön tavoittamiseksi tehtävässä etsinnässä noudatetaan poliisilain 2 luvun 4 §:n 1 momentin mukaisesti pakkokeinolain 8 luvussa säädettyä.

Henkilöllinen kotietsintä mahdollistaa vain sellaisten säilytyspaikkojen tutkimisen, joissa etsittävän henkilön voi olettaa piileskelevän⁹⁴. Tämä tarkoittaa esimerkiksi kaapistoja, joihin henkilö voi kokonsa puolesta mahtua.

Henkilön tavoittamiseksi tehtävässä etsinnässä ei voida suorittaa muuta kotietsintää. Tällaisessa tilanteessa on huomioitava, että etsinnän peruste voi muuttua etsintäkuulutetun henkilön tavoittamisesta rikosprosessuaaliseksi kotietsinnäksi, jos avoimen tai avatun kaapin oven takaa tulee esille esimerkiksi epäily huumausainerikoksesta. Samoin henkilön tavoittamiseksi tehtävän kotietsinnän yhteydessä avoimesti esillä oleva takavarikoitava esine voidaan ottaa haltuun ja takavarikoida.

93 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 616.

94 Helminen – Fredman – Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2014 s. 1056.

Tällöin etsintää voidaan jatkaa rikosperusteisena etsintänä huomioiden kotietsinnästä säädetty läsnäolo-oikeuksineen ja muine menettelysäännöksineen.

2.3.3 Yleisten periaatteiden korostuminen

Säännöksen esitöissä korostetaan, että etsintäkuulutuksiin liittyvien toimenpiteiden ja etsintäkuulutetun kiinniottamisen yhteydessä on tärkeää kiinnittää huomiota poliisilain 1 luvussa säädettyihin yleisiin periaatteisiin, erityisesti *suhteellisuusperiaatteen* ja *vähimmän haitan periaatteen*. Etsintäkuulutus voi koskea esimerkiksi vähäiseen rikosasiaan liittyvää toimenpidettä, jolloin kiinniottamiseen on suhtauduttava varauksellisesti.⁹⁵

Yleisten periaatteiden korostamista tarkoitetaan erityisesti esimerkiksi ns. olinpaikkailmoituksella etsintäkuulutettuja henkilöitä eli tilannetta, kun henkilöt ovat jättäneet saapumatta kuulusteluun tai joita ei ole muutoin tavoitettu. Toimenpiteet on tarkoitettu sellaista henkilöä kohtaan, joka on etsintäkuulutettu juuri muusta kuin vapauden rajoittamiseen kohdistuvasta syystä. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi etsintäkuuluttaminen haastamista tai muuta tiedoksiantoa varten. Henkilö on kuitenkin velvollinen saapumaan hoitamaan vaaditut toimenpiteet ja hänet voidaan viimekädessä ottaa kiinni kuulutuksessa mainitun toimenpiteen suorittamiseksi.⁹⁶

Laillisuusvalvojan ratkaisussa on korostettu etsintäkuulutustekstien asianmukaista laadintaa sekä eräänlaista asteellista etenemistä toimenpiteiden suorittamiseksi. Kun kutsu on laadittu asianmukaisesti ja sitä ei ole noudatettu, uuden etsintäkuulutuksen laatimisen jälkeen henkilön kiinniottaminen ja laitokselle vienti on jo perusteltua.⁹⁷

Periaatteista ja ylimpien laillisuusvalvojen antamista ratkaisuista johtuu, että etsintäkuulutustekstien asianmukaiseen ja perusteltuihin dokumentointeihin on kiinnitettävä erityisesti huomioita. Vain näin voidaan perustellusti toimia tarkoituksenmukaisella tavalla ja huomioida periaatteiden korostunut merkitys erityisesti lievissä rikosepäilyissä ja näihin liittyvien toimenpiteiden suorittamisessa.

2.3.4 Alle 18-vuotiaan kiinniottaminen

Poliisilain 2 luvun 3 §:n tilanne etsintäkuuluttamisesta voi koskea myös alle 18-vuotiasta. Kun kyse on alle 18-vuotiaasta, täytyy yleiset periaatteet huomioida erityisellä tavalla.

Käytännössä tavallinen on myös tilanne, jossa esimerkiksi alle 18-vuotias koulukotikarkuri on etsintäkuulutettuna ja häntä ei pystytä heti luovuttamaan etsintäkuulutuksen mukaisesti poliisilain 2 luvun 3 §:n mukaisesti virka-apua pyytäneelle taholle. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että lapsen sijoituspaikka on kaukana. Tällöin saattaa käsillä olla tilanne, että edellytykset alle 18-vuotiaan kiinniottamiseksi hänen suojaamiseksi täytyvät poliisilain 2 luvun 2 §:n mukaisesti etsintäkuulu-

95 HE 224/2010 vp s. 75–76.

96 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 616.

97 EOA 11.8.2008 Dnro 3784/4/06.

tuksessa olevan perusteen lisäksi. Tässä yhteydessä toimiva paikallinen käytännön yhteistyö sosiaalitoimen päivystyksen kanssa on myös tärkeää. Kiinniottamista henkilön suojaamiseksi on käsitelty teoksen asianomaisessa yhteydessä enemmän.

2.4 Etsintä henkilön kiinniottamiseksi

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 2:4 Etsintä henkilön kiinniottamiseksi</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus tämän lain 6 luvussa tarkoitettuun poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä siten kuin pakkokeinolain 8 luvussa säädetään.</p> <p>Etsinnästä päättää päällystöön kuuluva poliisimies. Muu poliisimies voi ilman päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä toimittaa etsinnän silloin, kun sen välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä.</p> <p>Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös poliisin muulle viranomaiselle antamaa laissa säädettyä virka-apua henkilön kiinniottamiseksi. Tällaisesta etsinnästä päättää päällystöön kuuluva poliisimies.</p>	<p>PoL 13 § Etsintä henkilön kiinniottamiseksi</p> <p>Sen lisäksi mitä pakkokeinolain 5 luvun 1 §:ssä säädetään, poliisimiehellä on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä toimittaa kuulusteluun noudettavan henkilön tavoittamiseksi etsintä hänen luonaan taikka muussa rakennuksessa, huoneessa tai kulkuneuvossa, jossa erittäin painavin perustein hänen voidaan olettaa oleskelevan.</p> <p>Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös poliisin muulle viranomaiselle antamaa laissa säädettyä virka-apua henkilön kiinniottamiseksi.</p>

2.4.1 Poliisitutkinta ja etsintä poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi

Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Poliisitutkinnasta säädetään erikseen poliisilain 6 luvussa. Tällaisia tutkintoja ovat muun muassa kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain (459/1973) mukaiset poliisin tutkintatehtävät tai esimerkiksi kadonneen henkilön tutkinta. Poliisitutkinnan tutkimuksille on ominaista, että niillä selvitetään tiettyjä menettelyjä tai tapahtumia, joista voi aiheutua hallinnollistyyppisiä oikeudellisia seuraamuksia tai valtion korvausvelvollisuus taikka joilla saattaa olla muunlaisia oikeusvaikutuksia.⁹⁸

Tiettyjen tutkintamuotojen erottaminen poliisitutkinnaksi perustuu siihen, että poliisilla on niiden suorittamiseen tarvittava ammattitaito ja tekninen välineistö. Poliisitutkinta voi johtaa myös sellaiseen perusteltuun rikosepäilyyn, jonka johdosta on käynnistettävä esitutkinta. Huomioitavaa on myös se, että poliisilain 6 luvun 1 §:ssä nimenomaisesti edellytetään, että poliisitutkinnan toimittamisvelvollisuudesta säädetään kaikissa tapauksissa laissa. Poliisitutkinnan eri lajeja koskevissa säännök-

⁹⁸ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 340–342.

sissä saattaa olla tutkinnan toimittamisesta erityissäännöksiä, jotka ovat ensisijaisia suhteessa poliisilain yleisluontoisiin säännöksiin.⁹⁹

Poliisimiehellä on oikeus toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä pakkokeinolain 8 luvussa säädetysti, mikäli kyse on poliisilain 6 luvun poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämisestä.¹⁰⁰

Poliisilain 6 luvun 3 §:ssä on säännös henkilön velvollisuudesta saapua poliisitutkintaan, jos hänellä saattaa olla poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja. Säännös on samankaltainen kuin saapumisvelvollisuutta koskeva esitutkintalain 6 luvun 1 §:n säännös. Säännökset eroavat toisistaan siten, että poliisikuulusteluun saapumista koskevaan säännökseen ei ole otettu esitutkintalain säännöksessä mainittua vaihtoehtoa *hänen läsnäolonsa esitutkintatoimenpiteitä suoritettaessa on muuten tarpeen rikoksen selvittämiseksi*. Tätä ei ole pidetty tarpeellisena poliisitutkintaa koskevassa säännöksessä.¹⁰¹

Kokonaisuusuudistuksessa aiemman poliisilain säännöstä sovellettiin myös esitutkintaan noudettavaan henkilöön, mutta tältä osin toimivaltuus on kokonaisuudistuksessa siirretty pakkokeinolain 8 luvun 3 §:ään, jossa on kysymys yleisestä kotietsinnästä henkilön löytämiseksi.

2.4.2 Päätöksentekotasoa poliisitutkintaan noudettavan henkilön etsinnässä

Poliisitutkintaan noudettavan henkilön etsinnästä päättää päällystöön kuuluva poliisimies. Muu poliisimies voi ilman päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä toimittaa etsinnän, kun sen välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. *Välttämätöntä* tarkoittaa, ettei tilanteessa ole mitään muuta vaihtoehtoisia toimintamallia¹⁰². Vaikka päätöksentekomenettelystä säädetään poliisilain 2 luvun 4 §:n 1 momentissa olevan viittaussäännöksen perusteella pakkokeinolaissa, tämä momentti on informatiivisuutensa vuoksi tarpeellinen¹⁰³.

Jos poliisitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä noutaa poliisitutkintaan. Noutoa poliisitutkintaan ei voida toimittaa ilman edeltävää kutsua¹⁰⁴. Jos poliisitutkintaa varten on määrätty tutkinnanjohtaja, hän päättää noutamisesta. Noudosta on myös annettava noudetuksi määrätylle kirjallinen määräys. Ellei kiireellisyyden takia määräystä ole kirjallisena, määräys ja sen perusteena olevat seikat on kerrottava noudettavalle kiinnioton yhteydessä. Jos ilmenee, että noudettavalla on kutsun noudattamisen jättämiseen hyväksyttävä syy, ei noutoa tällä kertaa saa toimittaa.¹⁰⁵

99 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 340–342.

100 HE 224/2010 vp s. 76.

101 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 347–348.

102 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 592.

103 HE 224/2010 vp s. 76.

104 HE 224/2010 vp s. 145. PolL 6:3 mukaan, jos henkilöllä on poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, hän on velvollinen kutsusta saapumaan poliisitutkintaan sen poliisilaitoksen toimialueella, jossa hän oleskelee.

105 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 347–349.

2.4.3 Etsintämenettelyssä on noudatettava pakkokeinolain 8 luvussa säädettyä

Jos poliisitutkinnassa on annettu edellä mainittu määräys henkilön noutamisesta tutkintaan, noudon toimeenpanemiseksi voidaan tarvittaessa toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä tämän tarkasteltavana olevan säännöksen mukaisesti, jossa viitataan etsintämenettelyn osalta PKL 8 lukuun.¹⁰⁶

Paikanetsinnällä tarkoitetaan yleistä kotietsintää (PKL 8:1,2), erityistä kotietsintää (PKL 8:1,3) ja paikanetsintää (PKL 8:1,4). Yleinen kotietsintä henkilön noutamiseksi saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan hallinnassa olevassa tilassa tai muussa paikassa (PKL 8:3). Saman säännöksen mukaan yleisen kotietsinnän toimittaminen henkilön löytämiseksi muualla edellyttää, että etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä. Paikanetsintä saadaan toimittaa henkilön löytämiseksi (PKL 8:4). Lisäksi sovellettavaksi tulevat muutkin 8 luvun säännökset, jotka koskevat esimerkiksi etsinnän menettelyä (PKL 8:6) ja pöytäkirjaamista (PKL 8:19).¹⁰⁷

Toisaalta poliisilain 2 luvun 7 §:ssä todetaan nimenomaisesti, että poliisilain 2 luvun 4–6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa saadaan huone, säilytyspaikka tai muu vastaava toimenpiteen kohde tarvittaessa avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä sen kohde on sopivalla tavalla suljettava. Mainittujen pykälien nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

Lähtökohtana voidaan pitää, että säännöksiä soveltavalle poliisimiehelle olisi selkeintä, jos samantyyppiseen kohteeseen eli kotirauhan suojaamalle alueelle etsintää tehtäessä meneteltäisiin samalla tavalla. Suosituksena voidaan pitää poliisilain 2 luvun 7 §:n lievennyksestä *tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan* huolimatta, että kaikkien etsintöjen osalta toimittaisiin myös pöytäkirjaamisen osalta samalla tavalla.

2.4.4 Virka-apu muulle viranomaiselle

Kotietsinnän tai paikanetsinnän toteuttamisesta siten kuin pakkokeinolain 8 luvussa säädetään, koskee myös poliisin muulle viranomaiselle antamaa laissa säädettyä virka-apua henkilön kiinniottamiseksi. Myös tällaisesta etsinnästä päättää päällystöön kuuluva poliisimies.¹⁰⁸

Tämä muutos on tehty kokonaisuudistuksessa johdonmukaisuussyistä, koska poliisilain 9 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystöön kuuluva poliisimies, jollei laissa erikseen toisin säädetä.¹⁰⁹

Poliisilain 2 luvun 3 §:ssä on määritelty etsintäkuulutetun kiinniottamisesta ja poliisilain 2 luvun 4 §:n 3 momentissa etsinnästä henkilön kiinniottamiseksi virka-apuasioissa. Poliisilain 2 luvun 3 § etsintäkuulutetun kiinniottaminen koskee tapauk-

106 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 348–349.

107 HE 224/2010 vp s. 76.

108 HE 224/2010 vp s. 76.

109 HE 224/2010 vp s. 76.

sia, joissa henkilö jää kiinni jonkun muun syyn takia kuin nimenomaisella etsinnällä *hänen kiinniottamiseksi*. Virka-apuna annettavassa kiinniottoasiassa on oikeus toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä siten kuin pakkokeinolain 8 luvussa säädetään.

Poliisilain 2 luvun 7 §:n mukaan etsintä toimenpiteistä, muun muassa poliisilain 2 luvun 4 §:n perusteella on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan. Tällainen muu merkintä voi olla merkintä esimerkiksi hätäkeskustietojärjestelmään tai S-ilmoitukseen, jos sellainen asiassa laaditaan. Suositeltavaa kuitenkin on, että etsinnästä tehdään samalla tavalla päätös ja pöytäkirja kuin pakkokeinolain mukaisessa etsinnässä. Kohdehenkilön näkökulmasta kysymys on samantyyppisestä toimenpiteestä ja poliisimiehen näkökulmasta samanlainen menettelytapa on päätösten ja pöytäkirjaamisen osalta johdonmukaisen toiminnan perusta.

Käytännössä etsintäkuulutetun henkilön tavoittaminen tämän kotoa tai muualta kotirauhan suojaamalta alueelta (erittäin pätevin perustein voidaan olettaa oleskelevan jonkun toisen kodissa) edellyttää lähtökohtaisesti päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä kotietsinnästä, jolloin sovellettavaksi tulee myös muu kotietsinnästä säädetty.

Huomion arvoista on, että tuomioistuimeen tuotavat henkilöt ovat tuomioistuimen virka-apupyynnöllä tapahtuvia toimenpiteitä, mutta etsintä henkilön löytämisestä tehdään pakkokeinolain yleinen kotietsintä henkilön löytämiseksi (PKL 8:3) perusteella. Tuomioistuimen puheenjohtajan suullinenkin pyyntö on pyyntönä pätevä, eikä poliisilla ole tällä perusteella oikeutta kieltäytyä virka-apua käräjäoikeudelle antamasta.¹¹⁰

Poliisitutkintaan liittyvän noudettavan sekä tämän osalta suoritettava etsintä henkilön kiinniottamiseksi edellyttää päällystöön kuuluvan päätöstä sekä sitä, että rajapinnat esitutkintalain, mutta erityisesti pakkokeinolain säännöksiin tulevat tapauskohtaisesti tunnistetuiksi ja oikein sovelletuiksi. Säännöksen soveltaminen virka-aputehtävillä on myös huomioitava.

110 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 447.

2.5 Kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 2:5 Kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus rikoslain (39/1889) 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan tai saman luvun 3 §:ssä tarkoitetun julkisrauhan suojaaman tilan tai muun paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu, menee salaa tai toista harhauttamalla taikka kätkeytyy sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus poistaa 1 momentissa tarkoitetusta tilasta tai muusta paikasta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa tai julkisrauhaa taikka aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu.</p> <p>Jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin häiriön toistuminen on todennäköistä, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta.</p>	<p>PoL 14 § (19.1.2001/21) Kotirauhan ja julkisrauhan piiriin kuuluvien alueiden suojaaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus kotirauhan tai julkisrauhan suojaaman alueen tai paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu, menee salaa tai toista harhauttamalla taikka kätkeytyy sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus poistaa 1 momentissa tarkoitetulta alueelta tai paikalta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa tai julkisrauhaa taikka aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu.</p> <p>Jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin on todennäköistä, että häiriö toistuu, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta.</p>

2.5.1 Säännöksen suojaamat paikat

Poliisilain 2 luvun 5 §:ssä on kysymys kotirauhan ja julkisrauhan suojaamisesta. Säännöksessä on tämän vuoksi viittaus kotirauhaan (RL 24:11) ja julkisrauhaan (RL 24:3). Säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa pääosin ennallaan. Poliisimiehellä on oikeus kotirauhan tai julkisrauhan suojaaman tilan tai muun paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu, menee salaa tai toista harhauttamalla taikka kätkeytyy sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä.¹¹¹

Rikoslain (39/1889) 24 luvun 11 §:n mukaisesti *kotirauhan suojaamia tiloja ja paikkoja* ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Vastaavasti rikoslain (39/1889) 24 luvun 3 §:n mukaisia *julkisrauhan suojaamia tiloja ja paikkoja* ovat virasto, liikehuoneisto, toimisto, tuotantolaitos, kokousti-

¹¹¹ HE 224/2010 vp s. 76.

la taikka muu vastaava huoneisto tai rakennus tai sellaisen rakennuksen aidattu piha-alue taikka kasarmialue tai muu puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä oleva alue, jolla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty.

Kotirauhan ja julkisrauhan suojaamia paikkoja on käsitelty oikeuskirjallisuudessa muun muassa Rantaeskola (toim.) Pakkokeinolaki – Kommentaari 2014 s. 203 alkaen etsintä asioita käsiteltäessä ja Ruuska 2008.

2.5.2 Poistaminen, kun on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu

Poliisimiehellä on oikeus poistaa tilasta tai muusta paikasta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa tai julkisrauhaa taikka aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu.

Lainvalmistelutyöt jättävät sinänsä avoimeksi, mitä tarkoittaa ilmaisu *perusteltua syytä epäillä*, että häirintä toistuu. Oikeuskirjallisuudessa esitetyn tulkinnan mukaan tilannetta tulee harkita tapauskohtaisesti ja häiriötä aiheuttaneen henkilön käyttäytymisestä on pääteltävissä, onko perusteltua syytä epäillä häirinnän toistuvan. Mikäli henkilö suusanallisesti tai muuten osoittaa, ettei hän lopeta häirintäänsä, *perusteltua syytä epäillä* -kynnys on ylittynyt. Tällöin poliisimiehen tulee ryhtyä ensisijaisesti henkilön poistamiseen paikalta.¹¹²

2.5.3 Kiinniottaminen ja säilöissäpito, kun poistaminen ei ole riittävä toimenpide

Poliisilain 2 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan, jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä.

Poistamista on pidettävä ensisijaisena puuttumiskeinona, mutta jos poistamisella *ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista*, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin häiriön toistuminen on todennäköistä, kotirauhan suojaamiseksi kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta. Rikoksilta tai häiriöiltä suojaamisen tarkoituksessa henkilö saadaan pitää kiinni enintään 24 tuntia 10 §:n nojalla.¹¹³

Mikäli henkilö vapaaehtoisesti ilmaisee halunsa poistua paikalta, kiinniottamiseen ei ole edellytyksiä. Tällöin poliisin tulee varmistaa henkilön poistuminen riittävän kauas paikalta. Esimerkiksi havaintoa siitä, että henkilö poistuu paikalta esimerkiksi taksilla tai jonkun kyydissä, voidaan pitää poistumisen kannalta riittävänä varmistuksena. Poliisi voi myös siirtää henkilön pois paikalta myös poliisiautolla riittävän kauas, tällöin on kuitenkin erityisesti varmistuttava siitä, ettei poistaminen muutu heitteille jättämiseksi.¹¹⁴

112 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 620–621.

113 HE 224/2010 vp s. 77.

114 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 621.

Käytännössä tapauskohtaisesti harkittavaksi jää, mitä selvitystä säännöksessä mainittu *ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista* edellyttää. Mikäli poistettu henkilö osoittaa käyttäytymisellään tai suullisesti ilmaisee aikomuksensa heti palata häiriöpaikalle, todennäköisyyden aste on saavutettu ja häiriön toistumista ei todennäköisesti voitaisi estää. Käytännössä myös paluu aiheuttamaan häiriötä tapahtumapaikalle, antaa edellytykset henkilön kiinniottamiselle ja säilössä pidolle, koska poistamista ei voida enää pitää riittävänä.¹¹⁵

2.6 Sisäänpääsy ja etsintä vaara- ja vahinkotilanteissa

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:6 Sisäänpääsy ja etsintä vaara- ja vahinkotilanteissa</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus päästä kotirauhan tai julkisrauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan tai tilaan tai muuhun paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä, taikka kulkuneuvon ja suorittaa siellä tarvittaessa etsintä, jos on perusteltua syytä olettaa, että:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) henkeä, terveyttä tai henkilökohtaista vapautta vaarantava tai huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on välittömästi uhkaamassa tai käynnissä; 2) joku on jo tapahtuneen rikoksen tai onnettomuuden taikka muun vastaavan syyn vuoksi välittömän avun tarpeessa; tai 3) etsinnässä löytyy kuollut henkilö. <p>Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua tapauksessa edellytyksenä on lisäksi, että toimenpide on välttämätön vaaran tai vahingon estämiseksi taikka räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuun ottamiseksi.</p> <p>Muissa kuin kiireellisissä tilanteissa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen edellyttää päällystön kuuluvan poliisimiehen määräystä.</p>	<p>PolL 15 § Vaarassa olevan ja kadonneen henkilön etsintä</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus henkilön auttamiseksi, kadonneen löytämiseksi tai kuoleman selvittämiseksi päästä asuntoon tai muuhun paikkaan ja suorittaa siellä tarvittava etsintä, jos on syytä epäillä henkilön olevan hengen tai terveyden vaarassa tai joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi taikka hänen voidaan muutoin olettaa olevan välittömän avun tarpeessa tai kuolleena.</p> <p>PolL16 § Vaarallisen teon ja tapahtuman estäminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus päällystön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin päästä rakennukseen, muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan tai kulkuneuvon, jos on perusteltua syytä olettaa, että henkeä, henkilökohtaista vapautta tai terveyttä vakavasti vaarantava taikka huomattava omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on meneillään tai uhkaamassa. Lisäksi edellytyksenä on, että toimenpide on välttämätön vaaran estämiseksi tai räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuunottamiseksi.</p>

2.6.1 Vaara- ja vahinkotilanteet

Poliisilain 2 luvun 6 § käsittelee sisäänpääsyä ja etsintää vaaratilanteissa. Aikaisemmassa poliisilaissa (493/1995) nämä säännökset olivat erillisinä: vaarassa olevan ja kadonneen henkilön etsintä ja vaarallisen teon ja tapahtuman estäminen.

Säännösten yhdistäminen on nähty tarpeelliseksi, koska niiden on nähty olevan osittain päällekkäisiä ja niiden keskinäisen suhteen epäselvä sekä sisältäneen aiheet-

¹¹⁵ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 621.

tomia eroavaisuuksia. Tästä syystä näiden kahden aiemman säännöksen asiallinen sisältö on yhdistetty samaan säännökseen, joka kattaa molempien aiempien säännösten tarpeelliset sisällöt. Kokonaisuudistuksessa säännöksessä hyvin samankaltaisiin vaaran ja vahingon torjumiseen liittyviin tapahtumiin liittyneet tilanteet on yhdistetty siten, että lainsäädäntö näiltä osin selkeytyy poistamalla aiheettomat samankaltaisia tilanteita koskevat eroavaisuudet sekä tarpeettomat päällekkäisyydet.¹¹⁶

Esimerkiksi aiemman poliisilain (493/1995) 15 §:n sisällössä todetut henkilöön liittyvät sisäänpääsyn ja etsinnän tarkoitukset (henkilön auttaminen, kadonneen löytäminen tai kuoleman selvittäminen) ilmenevät välillisesti poliisilain säännöksen momentin eri kohdista.¹¹⁷

2.6.2 Säännöksen suhde tarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen

Yleisistä periaatteista erityisesti tulee huomioitavaksi tarkoitussidonnaisuuden periaate. Aiemmassa poliisilaissa (493/1995) eikä sen perusteluissa määritelty kadonnutta henkilöä ja kokonaisuudistuksessa säännellyn tarkoituksena on nimenomaan sellaisten henkilöiden löytäminen, joiden on syytä epäillä olevan vaarassa tai välittömän avun tarpeessa. Tässä yhteydessä on muistettava poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentti, josta poliisin velvollisuus ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin (asuntoon meneminen ja etsinnän toimittaminen siellä) kadonneen löytämiseksi johtuu.¹¹⁸

Sinänsä on huomioitava aina sekin, että henkilön joutuminen tietymättömiin saattaa aiheutua hänen omasta tahdostaan. Usein tämänkin epäilyn vahvistaminen ja mahdollisen vaaran tai välittömän avun tarpeen poissulkeminen edellyttävät poliisia tekemään perustarkistuksia.

Huomion arvoista on, että tehtävien määrittely poliisilain 1 luvun 1 §:ssä, jossa todetaan muun muassa henkilön katoamisen vuoksi velvollisuus ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin, ei anna toimivaltuutta yksittäiseen tilanteeseen. Yksittäistapauksessa kadonneen henkilön etsimiseen liittyvät toimenpiteet edellyttävät tapauskohtaisesti toimivaltuussäännöstä muualla. Näitä säännöksiä ovat käsiteltävänä oleva poliisilain 2 luvun 6 §:n säännökset sekä poliisitutkintaa koskevat säännökset.

2.6.3 Toimenpiteiden kohteiden yhdenmukaistaminen ja etsinnän edellytykset

Kaikkiin poliisilain 2 luvun 6 §:n 1 momentin eri kohtiin liittyvä sisäänpääsy- ja etsintäoikeus koskee niin kotirauhan kuin julkisrauhan suojaamia tiloja tai muita paikkoja sekä tiloja tai muita paikkoja, johon ei ole yleistä pääsyä. Lisäksi säännös kattaa kulkuneuvot. Säännöksen tarkoittamien oikeushyvien suoja ja pyrkimys estää vaarallisia tai vahingollisia tapauksia edellyttää, että poliisilla täytyy olla mahdollisuus päästä kaikenlaisiin tiloihin ja paikkoihin sekä kulkuneuvoihin.¹¹⁹

116 HE 224/2010 vp s. 18–19.

117 HE 224/2010 vp s. 77.

118 HE 224/2010 vp s. 77 ja 141–142.

119 HE 224/2010 vp s. 18–19, 62, 69, 71 ja 77–78.

Kaikissa säännöksen tarkoittamissa tapauksissa voidaan tarvittaessa toimittaa etsintä kaikissa edellä luetelluissa tiloissa edellyttäen, että ensinnäkin on *perusteltua syytä olettaa* momentin jossakin kohdassa tarkoitetun olosuhteen tai seikan olevan käsillä.

Perusteltua syytä olettaa on näytöllisesti jotakin enemmän kuin *syytä epäillä*. Tasoltaan tämä ilmaisu on hyvin lähellä seuraavaa näyttökynnystä eli *on todennäköistä* -tasoa. Käytännössä näyttökynnykset ovat kuitenkin lähes samanarvoisia ja edellyttävät lähes saman verran selvitystä, näyttöä olemassaolostaan, että käsiteltävän olevan toimenpiteen edellytykset ovat olemassa. Mikäli näin ei olisi, säännösten soveltaminen olisi lähes mahdotonta.¹²⁰

Perusteltu syytä olettaa edellyttää aina perusteita tuekseen, mutta toimenpiteen aloittamista ei ole kuitenkaan huomioiden säännöksen tarkoittamat suojeltavat oikeushyvät, ole tarkoitus asettaa tarpeettoman korkealle. Aiemman poliisilain (493/1995) asiaa käsittelevissä säännöksissä toimenpiteen oikeuttavat perusteet oli asetettu toisistaan poikkeaviksi, eikä tälle ollut löydettävissä perustetta. Sen vuoksi säännöksessä on kokonaisuudistuksessa omaksuttu *perusteltua syytä epäillä* -edellytys.¹²¹

Toisekseen henkeen, terveyteen tai henkilökohtaista vapautta vaarantavan tai huomattavan omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttavan teon tai tapahtuman osalta on lisäedellytyksenä, että *toimenpide on välttämätön* vaaran tai vahingon estämiseksi taikka räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuun ottamiseksi. Ilmaisuihin *välttämätöntä* viittaa siihen, ettei tilanteessa ole mitään muuta vaihtoehtoista toimintamallia¹²².

Käytännön tilanteiden osalta on huomionarvoista, että toimenpiteet saattavat olla käsillä olevissa tilanteissa pakko tehdä nopeasti ja joskus niukoillakin tiedoilla. Joissakin tilanteissa toimivaltuussäännökset voivat myös mennä osittain päällekkäin pakkokeinolain kanssa. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voidaan mainita perheväkivaltilanne. Poliisille on tullut ilmoitus perheväkivallasta, jonka mukaan mies on pahoinpidellyt vaimoaan ja tilanteen pitäisi juuri sillä hetkellä olla poliisin käsityksen mukaan rauhallinen. Voitaneen ajatella, että edellytykset esitutinnan käynnistämiseen ovat ilmoitustietojen perusteella jo olemassa ja on tehty päätös epäillyn henkilön kiinniottamisesta pahoinpitelyrikoksen perusteella. Partion tullessa paikalle asunnosta kuuluvat akuutin pahoinpitelyn äänet, jolloin edellytykset asuntoon menemiseen tulevatkin poliisilain 2 luvun 6 §:stä, koska asunnossa on meneillään henkeä tai terveyttä vaarantava teko. Oleellista on aina tunnistaa toimivaltuus, jota ollaan käyttämässä, myös kiiretilanteessa.

2.6.4 Päätöksentekotasoa

Asumiseen käytettävään tilaan pääseminen edellyttää pääsääntöisesti päällystön kuuluvan poliisimiehen määräystä. Säännös on kuitenkin muotoiltu hieman toisin kuin yleensä pääsääntöä ilmaistaessa. Säännöksessä todetaan, että muissa kuin kiireellisissä tilanteissa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen edellyt-

120 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 591.

121 HE 224/2010 vp s. 19.

122 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 592.

tää päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä. Kiireellisessä tilanteessa päätöksen saa tehdä päällystöön kuuluvaa poliisimiestä alempi virkamies.

Käytännössä tämä päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksen tai päätöksen edellyttäminen on rajattu koskemaan vakituiseen asumiseen käytettäviä tiloja, mikä on johdonmukaista myös kotietsintää koskevien päätöksentekosäännösten kanssa (vrt. PKL 8:15). Kiireellisissä tilanteissa muukin kuin päällystöön kuuluva poliisimies voi päättää pääsystä asumiseen käytettävään tilaan.¹²³

Säännöksessä on erotettavissa kaksi eri päätöksentekotasoa, jotka nojaavat tilanteen kiireellisyyteen ja kiireettömyyteen. Kiireellisissä tapauksissa poliisimiehen on voitava nimenomaisesti toimia ilman päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystäkin.¹²⁴

Poliisilain 2 luvun 7 §:n mukaan mm. sisäänpääsy ja etsintä vaara- ja vahinkotilanteissa perusteella tehdyistä toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan. Tällainen muu merkintä voidaan tehdä esimerkiksi hätäkeskustietojärjestelmään tai S-ilmoitukseen, jos sellainen asiassa laaditaan. Suosittelavaa kuitenkin on, että etsinnästä tehdään samalla tavalla päätös ja pöytäkirja kuin pakkokeinolain mukaisessa etsinnässä. Kohdehenkilön näkökulmasta kysymys on samantyyppisestä toimenpiteestä ja poliisimiehen näkökulmasta samanlainen menettelytapa myös päätösten ja pöytäkirjaamisten osalta on johdonmukaisen toiminnan perusta.

Pakkokeinolaissa esimerkiksi teknisen tutkinnan suorittaminen asianomistajan pyytämään kohteeseen on mahdollista suorittaa ilman kaikkia pakkokeinolain 8 luvun säännöksiä. Jos asunnossa on vainaja, jossa paikalla on sairaanhoitohenkilöstöä tai omaisia, jotka pyytävät poliisia paikalle, voidaan asuntoon mennä ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä. Tämä on linjassa pakkokeinolain suostumusperusteisten etsintöjen kanssa.¹²⁵

2.7 Toimenpiteiden suorittaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:7 Toimenpiteiden suorittaminen</p> <p>Edellä 4–6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa saadaan huone, säilytyspaikka tai muu vastaava toimenpiteen kohde tarvittaessa avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä sen kohde on sopivalla tavalla suljettava. Mainittujen pykälien nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.</p>	<p>PolL 17 § (19.1.2001/21) Toimenpiteiden suorittaminen</p> <p>Edellä 13–16 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa saadaan huone tai säilytyspaikka avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä on avattu paikka sopivalla tavalla jälleen suljettava.</p> <p>Etsintää 13 §:n nojalla ei ilman erityistä syytä saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana.</p> <p>Tämän lain 13–16 §:n nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.</p>

123 HE 224/2010 vp s. 77–78.

124 HE 224/2010 vp s. 19.

125 Katso tarkemmin Rantaeskola (toim.) Pakkokeinolaki – Kommentaari 2014 s. 214–216.

2.7.1 Muu vastaava toimenpide

Poliisilain 2 luvun 7 § määrittää toimenpiteiden suorittamista. Poliisilain 2 luvun 4–6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa saadaan huone, säilytyspaikka tai muu vastaava toimenpiteen kohde tarvittaessa avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä sen kohde on sopivalla tavalla suljettava. Mainittujen pykälien nojalla suorite- tuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

Ensimmäisessä virkkeessä mainitaan aiemman poliisilain (493/1995) säännök- sessä mainittujen huoneen ja säilytyspaikan lisäksi *muu vastaava toimenpiteen koh- de*, jottei raja- us ole liian suppea kattaessaan vain huoneen ja säilytyspaikan. Muuta vastaavaa toimenpiteen kohdetta koskeva laajennus liittyy myös poliisilain 2 luvun 4–6 §:ien mukaisiin tiloihin ja paikkoihin.¹²⁶

2.7.2 Ei ilman erityistä syytä kello 22:n ja 7:n välisenä aikana

Etsinnässä henkilön kiinniottamiseksi (PoL 2:4) viitataan pakkokeinolain 8 lukuun, jonka 6 §:n 4 momentin mukaan kotietsintää ei saa ilman erityistä syytä toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana. Tämän viittaussäännöksen myötä säännöksessä ei tarvita omaa etsinnän toimittamiskieltoa koskevaa sääntelyä.¹²⁷

2.7.3 Pöytäkirja tai vastaava merkintä muuhun asiakirjaan

Suoritettujen toimenpiteiden suorittamisesta on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan. Sana vastaava merkintä korostaa, että mikä tahansa merkintä ei ole riittävä, vaan toimenpiteet on kirjauksessa selostettava riittä- västi ja tarpeellisessa laajuudessaan.¹²⁸

Tehdyt toimenpiteet on dokumentoitava riittävässä ja tarpeellisessa laajuudes- saan kertoen, mitä toimenpiteitä on tehty ja miten toimenpiteiden kohteena ollut paikka on suljettu ja niin edelleen. Asianmukaiset kirjaukset vahvistavat asiakkaan ja yksittäisen poliisimiehen oikeusturvaa.

126 HE 224/2010 vp s. 78.

127 HE 224/2010 vp s. 78.

128 HE 224/2010 vp s. 78.

2.8 Paikan ja alueen eristäminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 2:8 Paikan ja alueen eristäminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, poliisitutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata.</p> <p>Poliisin oikeudesta antaa yleisen kokouksen järjestämispaikkaa koskevia määräyksiä säädetään kokoontumislain (530/1999) 10 §:ssä.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella, jos se on tarpeen poliisitutkinnan turvaamiseksi. Vastaava oikeus poliisimiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi.</p>	<p>PoL 18 § Paikan ja alueen eristäminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, tutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata. (19.1.2001/21)</p> <p>Poliisin oikeudesta antaa yleisen kokouksen järjestämispaikkaa koskevia määräyksiä säädetään kokoontumislain (530/1999) 10 §:ssä. (19.1.2001/21)</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella, jos se on tarpeen poliisitutkinnan turvaamiseksi. Vastaava oikeus poliisimiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi. (19.1.2001/21)</p>

2.8.1 Poliisitutkinnan turvaaminen

Poliisimiehellä on omalla päätöksellään tai päällystään kuuluvan virkamiehen päätöksellä oikeus paikan ja alueen eristämiseen. Paikan ja alueen eristämistä koskeva säännös kattaa nimenomaisesti poliisilain 6 luvun tarkoittaman poliisitutkintaa koskevan sääntelyn.¹²⁹

Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 8 §:n mukaan oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, poliisitutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omai-

¹²⁹ HE 224/2010 vp s. 78.

suuden suojaamiseksi. Poliisimiehellä on oikeus päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata.

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen osalta esimerkkinä voidaan mainita tietyn alueen sulkeminen tai tyhjentäminen. Tuoreimpana julkisuudessa olleena tällaisena tilanteena voidaan mainita yksittäisenä tapahtumana vuoden 2014 itsenäisyyspäivän juhlat. Presidentin linnan lähialueet eristettiin todennäköisten häiriöiden ja vahingontekojen vuoksi.

2.8.2 Esineisiin kohdistettavat toimenpiteet

Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 8 §:n 3 momentin mukaan oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella, jos se on tarpeen poliisitutkinnan turvaamiseksi. Vastaava oikeus poliisimiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi.

2.8.3 Poliisitutkinnan vai esitutkinnan turvaaminen

Nyt käsiteltävä säännös on toimivaltasäännös nimenomaan poliisitutkinnan turvaamiseen. Esitutkinnan turvaamista koskeva säännös on pakkokeinolain 9 luvun 1 §:ssä.

Jos kysymyksessä on epäillyn rikoksen esitutkinnan turvaaminen, sovellettavaksi tulee asiallisesti pitkälti samansisältöinen tutkimuspaikan tai -kohteen eristämistä koskeva pakkokeinolain säännös (PKL 9:1). Poliisilain ja pakkokeinolain soveltamisalat eivät tältä osin mene kuitenkaan päällekkäin, koska pakkokeinolain perusteella toimittaessa kysymys on aina rikoksen selvittämisestä. Poliisilain soveltamisalueella tehtäväalue, minkä vuoksi alueen ym. eristäminen voidaan tehdä, on huomattavasti laajempi.¹³⁰

2.8.4 Yleisen kokouksen järjestäminen

Poliisilain 2 luvun 8 §:ssä 3 momentissa viitataan poliisin oikeudesta antaa yleisen kokouksen järjestämispaikkaa koskevia määräyksiä ja että siitä säädetään kokoontumislain (530/1999) 10 §:ssä.

Kokoontumislain (530/1999) 10 §:n mukaan, jos samassa paikassa ilmoitetaan järjestettäväksi samanaikaisesti useita yleisiä kokouksia eikä niiden samanaikainen järjestäminen ole mahdollista, etusija on kokousilmoituksen ensimmäisenä tehneellä järjestäjällä, jollei kokouspaikan perinteisestä tai sopimukseen perustuvasta käytös-

130 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 628–629.

tä muuta johdu. Poliisi voi tällöin osoittaa yhteyshenkilöiden kanssa neuvoteltuaan muut kokoukset siirrettäviksi toiseen ajankohtaan tai toiseen, kokouksen tarkoituksen kannalta sopivaan paikkaan.

Jos yleisen kokouksen järjestäminen ilmoitetussa paikassa vaarantaa ihmisten turvallisuutta, aiheuttaa huomattavaa haittaa ympäristölle tai vahinkoa omaisuudelle, häiritsee kohtuuttomasti sivullisia tai liikennettä taikka valtiovierailuun tai julkisyhteisön järjestämään kansainväliseen kokoukseen kuuluvaa tai suojelun tarpeeltaan niihin rinnastettavaa tilaisuutta, poliisi voi kokoontumislain (530/1999) 10 §:n mukaan yhteyshenkilön kanssa neuvoteltuaan osoittaa kokouksen siirrettäväksi toiseen, kokouksen tarkoituksen kannalta sopivaan paikkaan.

Poliisi voi kokoontumislain (530/1999) 10 §:n mukaan lisäksi liikenteen sujuvuuden vaatiessa ja yhteyshenkilön kanssa neuvoteltuaan määrätä kulkueen reittiä muutettavaksi ottaen kuitenkin huomioon, ettei reitin muutoksella vaaranneta kulkueen tarkoitusta.

Poliisi voi ryhtyä edellä mainittuihin toimenpiteisiin ilman neuvottelua yhteyshenkilön kanssa, jos yhteyshenkilö ei ole tavoitettavissa.

Kokoontumislain (530/1999) 3 §:ssä säädettyjen yleisten periaatteiden mukaan yleinen kokous ja yleisötilaisuus on järjestettävä rauhanomaisesti sekä osanottajien ja sivullisten turvallisuutta vaarantamatta ja heidän oikeuksiaan loukkaamatta. Lain 4 §:n mukaan julkisen vallan on edistettävä kokoontumisvapauden käyttämistä turvaamalla oikeus kokoontua ilman ulkopuolista häiriötä ja luomalla edellytyksiä yleisten kokousten järjestämiselle.

Kokoontumislain (530/1999) 7 §:ssä ja 8 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta. Järjestäjän on tehtävä ulkona yleisellä paikalla järjestettävästä yleisestä kokouksesta suullisesti tai kirjallisesti ilmoitus kokouspaikan poliisille vähintään kuusi tuntia ennen kokouksen alkamista. Myöhemminkin tehtyä ilmoitusta voidaan pitää pätevänä, jos kokouksen järjestämisestä ei aiheudu kohtuutonta haittaa yleiselle järjestykselle.

Ilmoitus voidaan tehdä myös sellaisesta ulkona yleisellä paikalla järjestettävästä mielenosoituksesta, joka on tarkoitettu ainoastaan yksittäisten henkilöiden mielenpiteen ilmaisemista varten. Tällöin mielenosoitukseen sovelletaan kokoontumislain (530/1999) säännöksiä yleisestä kokouksesta 5 §:ää lukuun ottamatta.

Oikeuskirjallisuudesta on löydettävissä lisätietoa kokoontumislaista esimerkiksi Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 641–643 ja Pohjolainen – Majuri 2000.

2.9 Väkijoukon hajottaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 2:9 Väkijoukon hajottaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta tai on esteenä liikenteelle. Sama oikeus poliisimiehellä on, jos väkijoukossa olevat uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti syyllistyisivät henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Jollei hajaantumis- tai siirtymismääräystä noudateta, poliisimiehellä on oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni. Poliisiin tulee mahdollisuuksien mukaan rajata toimenpiteensä koskemaan niitä henkilöitä, joiden menettelystä väkijoukon hajottamisen tai siirtämisen tarve aiheutuu.</p> <p>Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tehtävän tarkoitus on saavutettu, kuitenkin viimeistään 12 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.</p> <p>Yleisen kokouksen keskeyttämisestä ja päättämisestä säädetään kokoontumislain 21 §:ssä sekä yleisötilaisuuden estämisestä, keskeyttämisestä ja päättämisestä saman lain 22 §:ssä.</p>	<p>PoL 19 § Väkijoukon hajottaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta taikka on esteenä liikenteelle. Jollei hajaantumis- tai siirtymismääräystä noudateta, poliisimiehellä on oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni.</p> <p>Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tehtävän tarkoitus on saavutettu, kuitenkin viimeistään 12 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.</p> <p>Yleisen kokouksen keskeyttämisestä ja päättämisestä säädetään kokoontumislain 21 §:ssä sekä yleisötilaisuuden estämisestä, keskeyttämisestä ja päättämisestä saman lain 22 §:ssä. (22.4.1999/531).</p>

2.9.1 Väkijoukko ja säännöksen suojaamat intressit

Väkijoukkoa ei voida täsmällisesti määritellä. Kysymys on siitä, milloin koossa on niin monta henkilöä, että voidaan puhua väkijoukosta. Termi joudutaan selittämään melko ylimalkaisesti; kyseessä on suurehko henkilömäärä, enemmän kuin muutamia ihmisiä. Säännös on tarkoitettu suojaamaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä, jonka kannalta erityisen vaarallisia tilanteita ovat väkijoukon väkivaltaisuudet, omaisuuden hävittäminen taikka virastorauhan, kotirauhan taikka liikenteen häiritseminen.¹³¹

Taustalla olevaan perustuslailliseen oikeuteen kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta perustuslain (731/1999) 13 §:n mukaisesti sisältyy oikeus järjestää mielenosoituksia ja osallistua niihin, on säädetty erikseen kokoontumislaki (530/1999). Omaisuuden suojasta on erikseen säädetty perustuslain (731/1999) 15 §:ssä. Poliisiin on puututtava mielenosoitukseen, jos siihen liittyy väkivaltaa, uhkailua tai vahingontekoa taikka näihin rinnastettavaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden rikkomista.¹³²

Lisäksi lähtökohtana on edelleen ajatus, että väkijoukon aiheuttama häiriö tai oikeudenloukkaus voi olla vaarallisempi ja vakavampi kuin yksittäisen tai muuta-

¹³¹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 635–636.

¹³² Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 18–19.

man henkilön aiheuttama vastaava toiminta, jota tulee peilata niihin mahdollisiin odotettavissa oleviin häiriöihin ja loukkauksiin, joihin toiminta voi johtaa, jos aktiivisesti toimivat henkilöt ryhtyvät aiheuttamaan niitä.¹³³

Käytännössä tätä on jo ennen kokonaisuudistusta voimassa olleella säännöksellä pyritty suojaamaan ja rajoittamaan säännöksen sisältäessä mainitut suojeltavat intressit sekä vaihtoehtoiset portaittaiset toimintatavat väkijoukon siirtämisestä tai hajottamisesta.

2.9.2 Todennäköinen uhka tai muu käyttäytyminen

Väkijoukon hajottaminen tai siirtymään määrääminen on mahdollista, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta tai on esteenä liikenteelle. Kokonaisuudistuksessa säännökseen lisättiin poliisimiehen oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään myös, jos väkijoukossa olevat uhkausten tai muun käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti syyllistyisivät henkeen, terveyteen, vapautteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen.

Suhde 1) yleisellä tai yksityisellä paikalla hyväksyttävänä pidettävään kohtuuden rajoissa tapahtuvaan käyttäytymiseen sekä 2) tapahtuman mittapuuna yleisesti pidettävään arvioon suhteessa 3) säännöksen erikseen muodostamiin rajoitusedellytyksiin suhteessa edelleen 4) perustusoikeudelliseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen, jää tapauskohtaisesti arvioitavaksi.¹³⁴

Suhtautumisessa normaalista käyttäytymisestä poikkeavaan käyttäytymiseen ei sallitun rajaa voida vetää kaikkein herkimpien henkilöiden mukaan, vaan yleisellä paikalla tulee sietää jonkin verran häiriötä ja poikkeavaa käyttäytymistä. Paikalla ja ajalla sekä olosuhteilla on merkitystä. Mittapuu on suurkaupungin keskustassa vapuna eri kuin maaseutukunnan tapahtumassa.¹³⁵

2.9.3 Yksilövastuun kohdentaminen

Poliisin tulee mahdollisuuksien mukaan rajata toimenpiteensä koskemaan niitä henkilöitä, joiden menettelystä väkijoukon hajottamisen tai siirtämisen tarve aiheutuu.¹³⁶

133 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 635.

134 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 67.

135 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 67.

136 HE 224/2010 vp s. 62, 78 ja 173.

Ks. myös tarkemmin esimerkiksi EOA -ratkaisu 6.9.2005 Dnro 2542/4/04, jossa oli kysymys jalkapallojoukkueen kannattajaryhmän poistamisesta katsomosta. Ratkaisussa todettiin sovellettavien säännösten lähtökohtana olevan yksilöllinen vastuu. Pelkästään seikkaa, että henkilö kuuluu jonkin jalkapallojoukkueen näkyvään kannattajaryhmään, ei voida pitää riittävänä perusteena hänen katsomosta poistamiselleen, vaikka osa kannattajaryhmästä menettelisikin tavalla, joka oikeuttaa heidän poistamiseensa. Apulaisoikeusasiamies on sinänsä pitänyt ymmärrettävänä, että tällaisessa tilanteessa ei ole mahdollista yksityiskohtaisesti selvittää jokaisen osuutta häiriöön, mutta ko. ratkaisu on saanut merkitystä tultuaan huomioon otetuksi uudistuneen säännöksen sisällössä.

Ks. myös ns. *Smash Asem* -mielenosoitusta koskeva päätös, josta ilmenee, että mielenosoituksissa ja vastaavissa väkijoukon kokoontumisissa saattaa tulla vastaan vaikeita kokoontumisen laajuuteen tai tilanteen nopeaan kehittymiseen liittyviä tilanteita, joissa väkijoukon käyttäytymistä joudutaan arvioimaan siihen osallistuvien yksittäisten henkilöiden toiminnan kautta. Tällöin kysymys ei ole välttämättä pelkästään väkijoukon hajottamiseen liittyvästä häiriökäyttäytymisestä, vaan tilanne voi olla sellainen, että väkijoukossa olevat voivat todennäköisesti syyllistyä rikokseen, mutta näissäkin tapauksissa kulkee rinnalla yksilövastuu.

Lisäksi rikoksilta ja häiriöltä suojaamista koskevalla säännöksellä (PoL 2:10) nähdään olevan aiempaa tiiviimpi liittyä tähän säännökseen juuri väkijoukon hajottamista koskevassa säännöksessä mainitun *yksilövastuu* -kirjauksen myötä. Säännöksen kirjauksen myötä on selkeämmin erotettavissa väkijoukon toiminta sekä siihen kuuluvien yksittäisten toimijoiden toimet. Jos mainittuihin oikeudenloukkauksiin tai rikoksiin syyllistyvät vain yksittäiset toimijat, on kyse rikoksilta ja häiriöltä suojaamista koskevan säännöksen (PoL 2:10) soveltamisesta. Jos taas niin monet väkijoukossa olevat aiheuttavat tämän uhan, että osallisten määrän johdosta tilannetta voidaan pitää uhkaavana, on kyse väkijoukon hajottamista koskevan säännöksen (PoL 2:9) soveltamisesta väkijoukkoon kohdistuvien toimenpiteiden osalta. Huomioitavaa säännöksessä on tässä arvioissa säännöksen ilmaisu *todennäköisesti*, joka tarkoittaa jo itsessään korkeata todennäköisyyskynnystä.¹³⁷

Toisin sanoen väkijoukon siirtämistä ja/tai hajottamista koskevissa toimenpiteissä poliisi on velvoitettu kiinnittämään huomiota yksittäisten henkilöiden omaan toimintaan ja tekemään johtopäätöksiä näiden yksittäisten henkilöiden käyttäytymisestä. Tämä tarkoittaa, että hajaantumis- tai siirtymiskäskeä on pyrittävä rajaamaan siihen väkijoukon osaan, jonka jäsenet käyttäytyvät yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavasti tai ovat todennäköisesti syyllistymässä momentissa mainittavaan rikokseen.¹³⁸

Käytännön ongelmaksi muodostuvat nopeasti muuttuvat, mahdollisesti liikkuvat tilanteet, joissa osa väkijoukosta on passiivista, mutta toisaalta ehkä hiljaisesti hyväksyvät esimerkiksi väkivaltaisen käyttäytymisen ja omaisuuden hajottamisen. Näissä tilanteissa varsinkin toiminnan jälkikäteisen arvioinnin ja toisaalta mahdollisen esitutkinnan kannalta tapahtumien riittävä dokumentointi esimerkiksi videotallennuksena on suositeltavaa.

2.9.4 Väkijoukon hajottamiseen liittyvä kiinniottaminen ja säilössä pito

Soveltaessa kiinniottamista ja säilössä pitoa väkijoukon hajottamista koskevan säännöksen (PoL 2:9) nojalla, on säilössä pidon ylärajana 12 tuntia¹³⁹. Mikäli henkilö voidaan ottaa säilöön rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi (PoL 2:10), voidaan henkilöä pitää säilössä aina 24 tuntiin saakka. Kaikissa säilössä pito tapauksissa on kuitenkin aina muistettava lähtökohta, että säilöön otettu on päästettävä aina vapaaksi, kun säilössä pitämisen peruste on päättynyt.

137 HE 224/2010 vp s. 79. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 636–637.

138 HE 224/2010 vp s. 78.

139 HE 224/2010 vp s. 78.

2.10 Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 2:10 Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.</p> <p>Henkilö voidaan ottaa kiinni, jos paikalta poistaminen on todennäköisesti riittämätön toimenpide eikä rikosta voida muuten estää taikka häiriötä tai vaaraa muuten poistaa. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen taikka aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinnittamisesta.</p> <p>Poliisimies voi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa 1 momentissa tarkoitettujen rikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi.</p>	<p>PoL 20 § Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen.</p> <p>Henkilö saadaan poistaa paikalta myös, jos hän käyttäytymisellään aiheuttaa taikka hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä ja aiemman käyttäytymisensä perusteella vastaavassa tilanteessa on todennäköistä, että hän aiheuttaa huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. (15.7.2005/525)</p> <p>Jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa voida muutoin poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen tai aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinnittamisesta.</p>

2.10.1 Säännöksen kaksi erilaista todennäköisyyskynnystä

Rikoksilta ja häiriöltä suojaamista koskeva säännös on varsin keskeinen ja monikäyttöinen kotirauha-, kotihälytys- ja rikoksen estämistilanteita koskeva säännös.

Rikoksilta ja häiriöltä suojaaminen on kokonaisuudistuksessa pysynyt pääosin ennallaan. Säännökseen on kuitenkin tehty eräitä muutoksia. Tärkeä muutos liittyy kahden eriateisen todennäköisyyskynnyksen käyttämiseen.¹⁴⁰

Ensinnäkin henkilö voidaan poistaa paikalta, jos on perusteltua syytä olettaa, että hän käyttäytyisi säännöksessä mainitulla tavalla. *Perusteltua syytä olettaa* tarkoittaa sitä, että se on näytöllisesti jotakin enemmän kuin *syytä epäillä* -taso ja hyvin lähellä seuraavaa näyttökynnystä eli *on todennäköistä* -tasoa. Konkreettisesti tilanteessa poliisimiehen näkökulmasta nämä näyttökynnykset ovat lähes samanarvoisia ja edellyttävät lähes saman verran selvitystä eli näyttöä olemassaolostaan, että käsiteltävänä olevan toimenpiteen edellytykset ovat olemassa. Mikäli näin ei olisi, säännösten soveltaminen olisi lähes mahdotonta.¹⁴¹

Säännöksen tulkinnassa tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos henkilö käyttäytyy tavalla, jonka perusteella on oletettavissa, että hän syyllistyisi esimerkiksi toi-

¹⁴⁰ HE 224/2010 vp s. 78–79.

¹⁴¹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 591.

sen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen, voidaan mainittu henkilö poistaa paikalta. Poistaminen on ensisijainen toimenpide suhteessa säilöönottoon. Säännöksen tarkoittama arviointi tapahtuu aina tapauskohtaisesti.¹⁴²

Toiseksi toimenpide voidaan kohdistaa *henkilöön hänen aikaisemman käyttäytymisen perusteella, jos on todennäköistä, että hän syyllistyisi säännöksessä tarkoitettuihin seikkoihin*. Esimerkiksi jos sama henkilö lyhyen ajanjakson sisällä useammin kuin kerran käyttäytyy säännöksessä tarkoitettulla tavalla ja voidaan päätellä, että hän tulee uudelleen käyttäytymään siten, voidaan hänet poistaa paikalta aikaisemman käyttäytymisen perusteella. Tämä *todennäköisyys* -kynnys laajentaa aiemman vastaavan säännöksen käyttöalaa kattaen henkilön paikalta poistamisen tilanteissa, joissa hänen voidaan aikaisemman käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti syyllistyvän henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Aiemman säännöksen mukaan henkilön aikaisempi käyttäytyminen oli mahdollista huomioida vain yleistä järjestystä ja turvallisuutta koskevissa tapauksissa.¹⁴³

2.10.2 Henkilön suojeleminen ja paikan vartiointi

Poliisilain 2 luvun 10 §:n 3 momentissa on kysymys henkilön suojelusta ja paikan vartioinnista. Säännöksen mukaan poliisimies voi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa säännöksen 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Momentissa viitataan säännöksen 1 momentin tarkoitamiin rikoksiin eli henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuviin rikoksiin.¹⁴⁴

Oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen voidaan katsoa pitävän sisällään muun muassa erityistä henkilönsuojelua koskevat tehtävät, kuten rikosprosessin asianosaisten, erityisesti todistajien suojaamiseksi tarpeelliset tehtävät. Anonyymia todistelua ja peitepoliisin oikeutta osallistua rikollisryhmän toimintaan koskevassa mietinnössä (oikeusministeriön työryhmämietintö 2005:5) on todistajansuojeluun liittyviä kysymyksiä käsitelty. Todistajien lisäksi erityisen henkilönsuojelun järjestämistä voi edellyttää esimerkiksi poliisin omaan henkilöstöön ja muihin esitutkintaviranomaisiin sekä syyttäjiin kohdistuvat viranomaisuhka -tilanteet. Vastaavasti erityistä suojelua edellyttävät myös valtiovieraat ja valtionpäämiehet taikka lähestymiskiellolla suojatut henkilöt. On luonnollista, että eri henkilönsuojelupiirit edellyttävät erilaista suojelua. SM on käynnistänyt keväällä 2013 *Erytystä henkilöturvallisuutta* koskevan lainsäädäntöhankkeen. Tähän liittyvä lainsäädäntö on tulossa voimaan arviolta vuonna 2015. Hankkeessa selvitetään muun muassa sitä, millä keinoin ja järjestelyin erityistä suojelua edellyttävien ryhmien henkilökohtainen turvallisuus voitaisiin julkisen vallan järjestelyin toteuttaa.¹⁴⁵

Poliisin toimivaltuuksien kattavan sääntelyn vuoksi momentissa selvyiden vuoksi säännöksessä todetaan ne toimivaltuudet, joiden on katsottu jo ennen koko-

142 HE 224/2010 vp s. 79.

143 HE 224/2010 vp s. 79.

144 HE 224/2010 vp s. 79.

145 HE 224/2010 vp s. 16 ja 79.

naisuusdistusta kuuluneen poliisille henkilön suojelemiseksi tai paikan vartioimiseksi. Virke jättää kuitenkin avoimeksi menettelyn henkilön suojelemisessa¹⁴⁶, mutta se voidaan toteuttaa esimerkiksi sijoittamalla hänet tiettyyn suojelutoimenpiteitä varten varattuun paikkaan. Käytännössä suojeluun liittyvät toimenpiteet yleensä tehdään uhatuksi itsensä tuntevan henkilön pyynnöstä. Keskeyttämisen ottaminen mukaan liittyy siihen, että joissakin tapauksissa suojelun tarvetta saattaa ilmetä oikeudenvastaisen toiminnan jo alettua.¹⁴⁷

2.10.3 Alle 18-vuotiaan poistaminen ja kiinniottaminen

Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 10 §:n mukaan oikeus poistaa henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä vuoksi on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Säännöksessä ei ole millään tavalla rajattu henkilöpiiriä iän perusteelle. Kysymys kuuluukin minkä ikäiseen henkilöön toimenpide voidaan kohdistaa. Lähtökohdiana voidaan pitää, että toimenpide on kohdistettavissa myös alle 18-vuotiaaseen henkilöön. Säännöksessä ei myöskään ole todettu poliisilain 2 luvun 2 §:n tavoin, miten alle 18-vuotiaan kanssa olisi toimittava.

Suuntaviivaa alle 18-vuotiaan kanssa toimimiseen on löydettävissä poliisilain 2 luvun 2 §:n 2 momentista. Kun kysymys on henkilön kiinniottamisesta henkilön suojaamiseksi poliisilain 2 luvun 2 §:n perusteella, lähtökohdiana on, että alle 18-vuotias luovutetaan viipymättä huoltajalleen (ensisijaisesti) tai lastensuojeluviranomaiselle (toissijaisesti). Tätä toimintamallia voidaankin normaalitilanteessa pitää parhaana toimenpiteenä myös tilanteessa, kun poistaminen tai mahdollisesti sen vaihtoehtona on kiinniottaminen rikoksilta ja häiriöltä suojaamista koskevassa tilanteessa poliisilain 2 luvun 10 §:n perusteella. Nuoren toimittaminen huoltajilleen aiheuttaa yleensä muutoksen nuoren käyttäytymiseen, kun huoltaja tulee paikalle noutamaan häntä tai poliisi vie nuoren kotiinsa ja huoltaja ottaa hänet vastaan. Kiinniottamista henkilön suojaamiseksi käsitellään teoksen 2.2 alaotsikon alla.

Kyseeeseen saattaa kuitenkin tulla myös tapaus, että huoltajat tai lastensuojeluviranomaiset pyytävät apua kyseisen alle 18-vuotiaan henkilön pois viemiseksi aggressiivisen käyttäytymisen vuoksi. Esimerkiksi huoltajat tai lastensuojeluviranomaiset eivät pysty käsittelemään aikuisen kokoista nuorta, joka uhkailee ja käyttäytyy aggressiivisesti. Tällöin viranomaisilla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin ottaa henkilö kiinni joko henkilön suojaamiseksi tai rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi.

Tapauskohtaisesti tässä tilanteessa tulee ratkaista lapsen tai nuoren kohdalla se, mikä säilytystila on tarkoituksenmukaisin. Tällöin voidaan käyttää päihtyneiden säi-

146 Jo edellisen poliisilain (493/1995) rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi koskevien säännösten nähdään mahdollistaneen sen, että poliisi voi suojata myös uhattua todistajaa. Säännösten on nähty mahdollistavan välttämättömien toimenpiteiden käynnistämisen eri ryhmien suojelemiseksi huomioiden käytettävissä olevat voimavarat.

147 HE 224/2010 vp s.79.

löönottilan sijaan myös muuta lukittua tilaa eli ns. sumppua. Sijoituspäätösharkintaan sisältyy punninta lapsen tai nuoren tilasta, hänen tilansa tarkkailutarpeesta, esimerkiksi päihtymyksen tai itsensä vahingoittamisen estämisestä suhteessa käytettävissä oleviin tiloihin. Lapsen tai nuoren sijoittaminen lukittuun tilaan voi olla vähemmän haitallista kuin hänen sijoittamisensa muuhun säilöönotto- tai kiinniottotilaan.

Kiinniottamisessa on kuitenkin kysymys toimenpiteestä, joka on viimesijainen eli muita käytettävissä olevia keinoja tulee harkita ensin. Tällöin voi tapauskohtaisesti olla perusteltua olla yhteydessä esimerkiksi päivystävään lääkäriin ja miettiä edellytyksiä lapsen tai nuoren sijoittamiselle terveydenhuollon toimenpitein tarkoituksenmukaiseen yksikköön, jossa hän saa myös mahdollisesti tarvitsemaansa terveydenhuollollista apua. Alle 18-vuotiaan kohdalla yleisten periaatteiden merkitys myös korostuu. Toisaalta, mitä lähempänä ollaan täysi-ikäisyyttä, sitä lähempänä ollaan normaalitilanteen käsittelyä yleisten periaatteiden osalta. Alle 18-vuotiaan kiinni ottaminen on toimenpiteenä kirjattava huolella, miksi tällaiseen ratkaisuun on viimesijaisena keinona päädytty.

Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 3 luvun 1 § 1 momentin mukaan alle 18-vuotias vapautensa menettänyt on pidettävä erillään muista vapautensa menettäneistä, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Poliisihallituksen ohjeessa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta todetaan, että alle 21-vuotiaana kiinni otetun vapautensa menettäneen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota tämän iästä ja kehityksestä johtuviin tarpeisiin.¹⁴⁸

2.11 Kulkuneuvon pysäyttäminen ja siirtäminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:11 Kulkuneuvon pysäyttäminen ja siirtäminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi, siirtää kulkuneuvo tai määrätä se siirrettäväksi, jos se on perusteltua poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi.</p> <p>Tieliikenteen valvonnasta säädetään tieliikenne-laissa (267/1981) ja ilma-aluksen määrittämisestä laskeutumaan ilmailulaissa (1194/2009).</p>	<p>PolL 21 § (15.7.2005/583) Kulkuneuvon pysäyttäminen ja siirtäminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi, jos se on tarpeen etsintäkuulutetun tai muun kiinniotettavan tavoittamiseksi, kulkuneuvon käyttöön liittyvän valvonnan tai rajatarkastuksen suorittamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus siirtää kulkuneuvo tai määrätä se siirrettäväksi, jos se on tarpeen kulkuneuvon käyttöön liittyvän valvonnan tai rajatarkastuksen suorittamiseksi, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka rikoksen estämiseksi.</p> <p>Tieliikenteen valvonnasta säädetään tieliikenne-laissa (267/1981). Ilma-aluksen määrittämisestä laskeutumaan säädetään ilmailulaissa (281/1995).</p>

148 POHA – Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 2020/2013/5490 s. 6.

2.11.1 Tehtävien yleisluonteisuus

Poliisimiehellä on oikeus poliisilain 2 luvun 11 §:n mukaan määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi, siirtää kulkuneuvo tai määrätä se siirrettäväksi, jos se on perusteltua poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi.

Aiemman poliisilain (493/1995) vastaava säännös sääteli tarpeettoman yksityiskohtaisesti ne tilanteet, joissa poliisimiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi, siirtää kulkuneuvo tai määrätä se siirrettäväksi.¹⁴⁹

2.11.2 Yleisten periaatteiden korostunut merkitys

Kulkuneuvon pysäytettäväksi määrääminen, kulkuneuvon siirtäminen tai määrääminen siirrettäväksi tulee korostetusti ottaa huomioon poliisilain 1 luvun *yleisten periaatteiden korostunut merkitys*¹⁵⁰. Poliisilain 1 luvussa mainittuja yleisiä periaatteita ovat seuraavat: perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen (PoL 1:2), suhteellisuusperiaate (PoL 1:3), vähimmän haitan periaate (PoL 1:4) ja tarkoitussidonnaisuuden periaate (PoL 1:5).

2.11.3 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

On hyvä huomioda lisäksi, että poliisilain 9 luvun 10 § 2 momentin 4 kohdan nojalla kulkuneuvon pysäyttämässä käytettävistä merkeistä ja menetelmistä voidaan säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

Aiemman poliisilain (493/1995) 54 §:n 3 momentin nojalla on annettu sisäasiainministeriön asetus kulkuneuvon pysäyttämisestä (1087/2001) on kumoutunut 31.12.2013 voimaan tulleen kokonaisuudistuksen yhteydessä.

149 HE 224/2010 vp s. 79.

150 HE 224/2010 vp s. 79.

2.12 Turvallisuustarkastus

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoIL 2:12 Turvallisuustarkastus</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Poliisimies voi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi muussakin tapauksessa, jos se perustellusta syystä on tarpeen poliisimiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi.</p> <p>Henkilö tai hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa myös hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.</p> <p>Poliisimiehellä on tilanteen vaatimin tavoin ja edellyttämässä laajuudessa oikeus tarkastaa oikeudenkäyntiin sekä erityistä suojelua edellyttävään kokoukseen, yleisötilaisuuteen tai muuhun vastaavaan tilaisuuteen tai tilaisuuden osallistujien majoitustiloihin saapuva tai sieltä poistuva taikka tilaisuuden järjestämispaikan tai majoitustilojen välittömässä läheisyydessä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien tai majoitustiloissa olevien tai muiden henkilöiden turvallisuudelle. Poistuvan henkilön tarkastaminen edellyttää tilaisuudessa tai majoitustiloissa järjestyshäiriönä tai muuten ilmennyttä erityistä syytä.</p> <p>Edellä 1 ja 3 momentissa tarkoitettujen vaarallisten esineiden tai aineiden on tarvittaessa otettava pois tarkastettavalta. Pois on otettava myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annettun säännöksen tai määräyksen nojalla kielletty.</p>	<p>PoIL 22 § (19.1.2001/21) Turvallisuustarkastus</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöönottamisen ja henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virkaaputoimen yhteydessä tarkastaa henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.</p> <p>Henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat voidaan 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa tarkastaa myös hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus oikeudenkäyntiin sekä erityistä suojelua edellyttävään yleiseen kokoukseen, yleisötilaisuuteen tai muuhun vastaavaan tapahtumaan osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkastaa tällaiseen tilaisuuteen saapuva tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle.</p> <p>4 momentti on kumottu L:lla 15.7.2005/525.</p> <p>Edellä 1 ja 3 momentissa tarkoitettujen vaarallisten esineiden tai aineiden on tarvittaessa otettava tarkastettavalta pois.</p>

2.12.1 Turvallisuustarkastusta koskevan säännöksen yhteys perustuslakiin

Turvallisuustarkastuksen toimittaminen merkitsee ensinnäkin puuttumista perustuslain (731/1999) 7 §:n 1 momentissa suojattuun *henkilökohtaisen koskemattomuuteen*. Säännös antaa suojaa henkilöön kohdistuvia tarkastuksia ja pakolla suoritettavia lääketieteellisiä tai muita vastaavanlaisia toimenpiteitä vastaan. Tähän oikeuteen ei perustuslain (731/1999) 7 §:n 3 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.¹⁵¹

Turvallisuustarkastuksesta säädettyyn liittyy ns. Smash Asem -mielienosoitusta koskeva EOA -ratkaisu Dnro 1836/2/07, jossa mielenosoitukseen liittyvien toimenpiteiden yhteydessä paikalta poistuvat ihmiset tarkastettiin aiemman poliisilain (493/1995) 22 §:n mukaisesti sen varmistamiseksi, ettei kyseisillä henkilöillä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuville. Tässä yhteydessä EOA on muun muassa lausunut käsityksensä sen, että jää kyseenalaiseksi, oliko aiemman poliisilain säännöksen mukainen turvallisuustarkastus sovellettavissa tilanteessa, jossa yleinen kokous oli jo keskeytetty. EOA on myös perustuslaissa (731/1999) turvattua henkilökohtaista koskemattomuutta korostaen katsonut, ettei tällaista tilannetta oltu otettu huomioon aiempaa poliisilakia säädettäessä. Vaikkei EOA varsinaisesti ottanut ratkaisussaan kantaa lain muuttamistarpeeseen, saattaa erityisesti niissä tilanteissa, joissa tilaisuuden kuluessa on sattunut järjestyshäiriöitä taikka vaarallisista esineistä tai aineista on tehty esimerkiksi näköhavaintoja, olla syytä tilaisuudesta poistuvien henkilöiden tarkastamiseen.¹⁵²

Turvallisuustarkastusta koskeva säännös sivuaa myös perustuslain (731/1999) 15 §:ssä turvattua omaisuuden suojaa, sillä vaaraa tai haittaa aiheuttavat esineet ja aineet on otettava tarvittaessa pois tarkastettavalta poliisilain 2 luvun 12 §:n 4 momentin perusteella.¹⁵³

Turvallisuustarkastuksen kohteena olevalla henkilöllä voi olla myös sellaisia esineitä, joista voi ilmetä perustuslain (731/1999) 10 §:n yksityiselämän suojaan kuuluvia tietoja.¹⁵⁴

Laillisuusvalvonnassa on todettu, että pelkkä moottoripyöräkerhon jäsenyys ei ole riittävä peruste toimittaa henkilölle turvallisuustarkastusta, koska turvallisuustarkastuksella puututaan keskeisiin perusoikeuksiin, kuten henkilökohtaiseen vapautteen ja koskemattomuuteen.¹⁵⁵

2.12.2 Turvallisuustarkastusta koskevat tilanteet

Poliisimiehellä on turvallisuustarkastusta koskevan poliisilain 2 luvun 12 §:n säännöksen nojalla oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapautteen kohdistuvan *toimenpiteen* yhteydessä

151 HE 224/2010 vp s. 21.

152 HE 224/2010 vp s. 21.

153 HE 224/2010 vp s. 21.

154 HE 224/2010 vp s. 21.

155 OKa 2003 s. 85–86.

tarkastaa, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisenä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.

Kokonaisuudistuksessa ilmaisu *virka-aputoimen* on muutettu sanaksi *toimenpiteen*. Säännös koskee kaikkia poliisin suorittamia henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvia toimenpiteitä.

Tarkastuksen suorittamista on täsmennetty ennen kokonaisuudistusta voimassa olleesta epämääräisenä pidetystä määrittelystä. Täsmenämistarve nojaa erityisesti siihen, että hengen ja terveyden suojaamiseen liittyvistä näkökohdista tarkastuksen tulee mahdollistaa samantasoinen puuttuminen henkilön perusoikeuksiin kuin minkä pakkokeinolain 8 luvun 30 §:n mukainen henkilöntarkastus mahdollistaa.¹⁵⁶

Pakkokeinolain 8 luvun 30 §:ssä on säännös henkilöön kohdistuvista etsinnän lajeista (henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus). Säännöksen mukaisesti henkilöntarkastuksella tarkoitetaan juuri sen tutkimista, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa ja kysymys on etsinnästä, kun on syytä epäillä rikosta. Henkilönkatsastus on vielä syvemmälle menevää muun muassa kehon tarkastamista kuin henkilöntarkastus. Henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen edellytykset on tarkkaan säännelty pakkokeinolaissa (PKL 8:31 ja PKL 8:32).¹⁵⁷

Turvallisuustarkastuksen toimittamisesta säädetään erikseen poliisilain 2 luvun 13 §:ssä, joten menettelytapoja käsitellään teoksen tätä säännöstä koskevassa kohdassa.

2.12.3 Poliisimiehen työturvallisuus ja virkatehtävän varmistaminen

Poliisimies voi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä poliisilain 2 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi muussakin tapauksessa, *jos se perustellusta syystä on tarpeen* poliisimiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi.¹⁵⁸

Aiempi poliisilain sääntely ei ottanut huomioon tällaisia tilanteita, joissa ei ole vielä edellytyksiä henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvalle toimenpiteelle, mutta olosuhteiden tai poliisimiehellä ennakolta käytettävissä olevan tiedon perusteella, turvallisuustarkastuksen toimittaminen on perusteltua poliisimiehen työturvallisuuden varmistamiseen esimerkiksi kuljetustilanteissa tai tilanteissa, joissa poliisimies joutuu esimerkiksi suljettuun tilaan toimenpiteen kohteena olevan henkilön kanssa.¹⁵⁹

Poliisimiehen työturvallisuutta koskeva mahdollisuus toimittaa turvallisuustarkastus perustellusta syystä, on turvallisuustarkastusta koskevassa sääntelyssä uutta ja koskee esimerkiksi puhuttelutilanteita, joissa saattaa tulla vastaan tilanteita, joissa ei ole ainakaan vielä kiinnittämisen edellytyksiä, mutta olosuhteista tai ennako-

156 HE 224/2010 vp s. 20–21.

157 Helminen – Fredman – Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2014 s. 1089.

158 HE 224/2010 vp s. 79.

159 HE 224/2010 vp s. 21.

tiedoista voidaan päätellä poliisimiehen toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä olevan vaarallisia esineitä tai aineita. Olosuhteiden perusteella turvallisuustarkastus voidaan tehdä esimerkiksi, kun on näköhavainto mahdollisesta aseesta tai henkilö käyttäytyy vihamielisesti. Ennakkotietojen perusteella ratkaisu voidaan tehdä, jos esimerkiksi poliisille on tullut varoitus taikka poliisilla kyseisen henkilön käyttäytymisestä olevat aikaisemmat tiedot antavat viitteen turvallisuustarkastuksen tarpeellisuudesta. Tarkastuksen tarve saattaa liittyä sekä toimenpiteen suorittamisen tilanteeseen yleisemmin että toimenpiteen kohteena olevaan henkilöön. Huomiota on kiinnitettävä myös siihen, minkälaiset mahdollisuudet poliisimiehellä on tapah- tumapaikka huomioon ottaen puolustaa itseään.¹⁶⁰

2.12.4 Turvallisuustarkastus edellyttää aina perusteltua syytä

Säännös ei edelleenkään oikeuteta tekemään ratsiatyypisiä turvallisuustarkastuk- sia. Tarkastukselle on aina oltava *perusteltu syy*. Esimerkiksi pelkkä kielteinen suhtautuminen poliisia kohtaan ei ole sellainen perusteltu syy, joka oikeuttaa te- kemään turvallisuustarkastuksen, vaan tämän lisäksi tulee olla jokin muu tarkas- tuksen tekemiseen oikeutettava peruste, esimerkiksi henkilön aikaisempi käyttäy- tyminen.¹⁶¹

2.12.5 Henkilön tarkastaminen hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi

Henkilö tai hänen mukanaan olevat tavarat voidaan poliisilain 2 luvun 15 §:n 2 mo- mentin mukaan vapautteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa myös hä- nen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.

Säännös on säilynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan. Tässä yhteydessä on kuitenkin korostettava häveliäisyysäännöksiä henkilön perusteellisessa tarkastami- sessa ja asianmukaisten kirjausten, kuten henkilön tarkastusta koskevan pöytäkirjan täyttämistä tilanteissa, joissa henkilö joudutaan riisuttamaan esimerkiksi vaatteiden ja ihon väliin kätketyn asiakirjan löytämiseksi.

2.12.6 Tilanteen vaatimin tavoin ja sen edellyttämässä laajuudessa

Poliisimiehellä on oikeus *tilanteen vaatimin tavoin ja edellyttämässä laajuudes- sa* tarkastaa oikeudenkäyntiin sekä erityistä suojelua edellyttävään kokoukseen¹⁶², yleisötilaisuuteen tai muuhun vastaavaan tilaisuuteen tai tilaisuuden osallistujien

160 HE 224/2010 vp s. 80.

161 HE 224/2010 vp s. 80. EOA -ratkaisu Dnro 1836/2/07 liittyen turvallisuustarkastukseen moottoripyöräker- hon jäsenenä on käsitelty edellä alaluvun 2.12.1 alla tarkemmin.

162 Erityistä suojelua edellyttäviä kokouksia ja muita vastaavia tilaisuuksia ovat myös esimerkiksi valtiovie- railuihin liittyvät tilaisuudet ja merkittävät kansainväliset kokoukset. Aiempaan sääntelyyn on nähty jää- neen lainsäädännöllinen aukko tämän osalta, ettei aiempi säännös kattanut erityistä suojelua edellyttävään tilaisuuteen osallistuvien majoitustiloja. Suojelutarpeen osalta sillä, ovatko erityistä suojelua edellyttävät henkilöt tilaisuuden järjestämispaikassa vai majoitustiloissa eli esimerkiksi hotellissa, ei ole merkitystä, koska heitä koskee joka tapauksessa suojelutarve.

majoitustiloihin saapuva tai sieltä poistuva taikka tilaisuuden järjestämispaikan tai majoitustilojen välittömässä läheisyydessä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien tai majoitustiloissa olevien tai muiden henkilöiden turvallisuudelle. Poistuvan henkilön tarkastaminen edellyttää tilaisuudessa tai majoitustiloissa järjestyshäiriöinä tai muuten ilmennyttä erityistä syytä.¹⁶³

Tilanteen vaatimin tavoin ja edellyttämässä laajuudessa tarkoittaa, että lähtökohtana ei ole kaikkien tilaisuuteen tai majoitustiloihin saapuvien henkilöiden tarkastaminen. Tarkastamistarvetta on arvioitava sekä tarkastamista käytännössä toteutettaessa tulee mahdollisuuksien mukaan ja tarvittavassa määrin ottaa huomioon saapuvien henkilöiden muodostama riski. Toisin sanoen, kaikissa tilanteissa ei ole kaikkien kokouspaikalle tai hotelliin tulevien tarkastamiseen välttämättä tarvetta.¹⁶⁴

Sääntely on ulotettu koskemaan myös tilaisuuteen osallistuvien majoitustiloja (esimerkiksi hotellit). Myös tilaisuudesta poistuva voidaan tarkastaa, jos siihen on tilaisuudessa tai majoitustiloissa ilmennyt erityinen syy. Tällöin kysymys on yleensä siitä, että tilaisuuden kuluessa on ilmennyt järjestyshäiriöitä tai poliisin tietoon on tullut esimerkiksi näköhavaintoihin perustuvaa tietoa vaarallisten esineiden tai aineiden hallussapidosta tilaisuuteen osallistuvilla. Tällaiset tilanteet antavat säännökseen perustuen mahdollisuuden suorittaa turvallisuustarkastuksia. Poliisille on saattanut myös tulla muutoin luotettavaksi arvioitavaa tietoa tällaisten esineiden tai aineiden olemisesta tilaisuudessa olevan henkilön hallussa.¹⁶⁵

Turvallisuustarkastusten suorittaminen on rajattu edellä mainittuihin käytettävissä oleviin tietoihin, samalla on otettu huomioon perusoikeuksiin puuttumisen rajoittaminen vähimpään välttämättömään eli henkilöitä ei varmuuden vuoksi ns. ratsialuontoisesti, tarkasteta tilaisuudesta poistuessaan. Lisäksi näistä tilanteista laintasoisessa säännöksessä säätämällä, vahvistetaan perustuslain (731/1999) 2 §:n 3 momentin edellyttämää viranomaisten toimivaltuuksien perustumista lakiin, jonka jo itsessään nähdään vahvistavan yksilön perus- ja ihmisoikeuksia.¹⁶⁶

2.12.7 Puuttuminen mahdollisimman vähän

Turvallisuustarkastus tulee suorittaa aina niin vähän henkilöön ja hänen omaisuuteensa puuttuvalla tavalla kuin mahdollista. Tarkastamisen perusteellinen suorittaminen korostuu tapauksissa, joissa poliisilla on saamiensa tietojen tai muiden seikkojen (esimerkiksi etukäteisuhkaukset) perusteella erityistä syytä varautua turvallisuuden vaarantumiseen.¹⁶⁷

163 HE 224/2012 vp s. 80.

164 HE 224/2012 vp s. 21.

165 HE 224/2010 vp s. 22.

166 HE 224/2010 vp s. 22.

167 HE 224/2010 vp s. 80.

2.12.8 *Pois otettavat esineet ja aineet*

Poliisilain 2 luvun 12 §:n 4 momentin mukaan säännöksessä (1 ja 3 momentissa) tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on tarvittaessa otettava pois tarkastettavalta. Pois on otettava myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen nojalla kielletty.

Vaarallisten esineiden tai aineiden pois ottaminen ei ole välttämätöntä, vaan se on mahdollista vain, jos se on tarpeellista. Säännöksessä käytetään ilmaisua *tarvittaessa*.

Pois otettavia esineitä ja aineita koskeva lisäys on tehty kokonaisuudistuksessa selvytyden vuoksi. Kysymyksessä on sääntely, joka on voimassa myös turvatarkastuksessa (PoL 3:3). Turvatarkastuksessa tarkastettavalta on samoin otettava pois esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen nojalla kielletty. Sääntely on tarpeen siksi, etteivät nämä rangaistavan hallussapidon alaiset esineet tai aineet välttämättä ole säännöksen muutoin tarkoittamia vaarallisia esineitä tai aineita (esimerkiksi huumausaineet). Näitä esineitä tai aineita ei ole sallittua pitää hallussa ja kyse on näissä tapauksissa rikosasiasta, jolloin sovellettaviksi tulevat pakkokeinolain 7 luvun takavarikkoa koskevat säännökset. Haltuun ottaminen takavarikoimista varten tapahtuu pakkokeinolain 7 luvun 8 §:n mukaisesti ja esine voidaan hävittää saman luvun 24 §:n nojalla, jollei hävittämiseen ole erityissäännöstä. Vastaavasti vaaralliseksi katsottavan esine tai aine, jonka hallussapito ei ole rangaistavaa, voidaan hävittää poliisilain 2 luvun 15 §:n 3 momentin mukaisesti.¹⁶⁸

Järjestyslain (612/2003) 3 luku koskee kiellettyjä esineitä ja aineita. Järjestyslaissa (612/2003) erotetaan toisistaan vaaralliset esineet, toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet ja aineet sekä törhimiseen soveltuvat aineet. Järjestyslain (612/2003) 21 §:ssä säädetään näiden esineiden tai aineiden hävittämisestä ja pois ottamisesta. Ampuma-aselain (1/1998) 8 luvun menettelytapasäännökset ja turvaamistoimenpiteet oikeuttavat poliisin ottamaan aseet poliisin haltuun säännöksissä mainituissa tilanteissa. Ampuma-aselain (1/1998) 9 luvussa säädetään erilaisista seuraamuksista muun muassa menettämisseuraamuksista ja tiettyjen kohteiden hävittämisestä poliisin toimesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä. Huomion arvoista on, että kerrotut järjestyslain (612/2003) säännökset, ampumaaseita koskeva sääntely ja käsiteltävänä oleva poliisilain sääntely antavat kaikki mahdollisuuden puuttua vaarallisiin esineisiin ja aineisiin.

2.12.9 *Poliisikoira*

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisuisaan¹⁶⁹ todennut, ettei poliisikoiran käyttöä huumausainevalvonnassa yleisellä paikalla siten, että koiran ilmaisemille henkilöille tehdään henkilöntarkastus, ole pidettävä asianmukaisena toimintana. Ratkaisujen mukaan tällaisia tarkastuksia on pidettävä perusoikeuksien näkökul-

¹⁶⁸ HE 224/2010 vp s. 81.

¹⁶⁹ AOA ratkaisut Dnro 1870/4/13, Dnro 2016/4/13, Dnro 2186/4/13, Dnro 2187/4/13 ja Dnro 2189/4/13.

masta arveluttavina, vaikka poliisilaitoksen lausunnon mukaan kyseinen huumaus-ainerikoksen epäily perustuu kokonaisarviointiin, jossa koulutetun koiran tekemä ilmaisu on vain yksi osa.

Mikäli turvallisuustarkastuksessa esimerkiksi yleisötilaisuuden osalta käytetään koulutettua poliisikoiraa, yleisin tilanne lienee se, että tarkoituksena on estää mahdollisten räjähdysaineiden tai ampuma-aseiden vienti alueelle. Asiaa voidaan kuitenkin ajatella myös siitä näkökulmasta, että mahdollisten huumausaineiden vienti ja niiden käyttäminen alueella voi vaarantaa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuuden. Tästä näkökulmasta myös huumausaineiden löytämiseen koulutetun poliisikoiran käyttäminen turvallisuustarkastuksella voi tulla kyseeseen.

2.13 Turvallisuustarkastuksen toimittaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:13 Turvallisuustarkastuksen toimittaminen</p> <p>Turvallisuustarkastus toimitetaan käsin tunnus- telemalla, koulutettua koiraa käyttäen, metalli- nilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla.</p> <p>Tarkastuksella ei saa puuttua tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. Tarkastuksessa on noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta.</p>	

2.13.1 Toimittamistavan sääntely

Turvallisuustarkastuksen toimittamista koskeva säännös säädettiin poliisilakiin kokonaisuudistuksessa. Säännöksessä säädetään turvallisuustarkastuksen toimittamisen tavoista ja tarkastuksessa käytettävistä menetelmistä.¹⁷⁰

Turvallisuustarkastuksen toimittamisesta on säädettävä omassa pykälässään, koska turvallisuustarkastus liittyy monilta osin perustuslailliseen sääntelyyn ja sen antamaan suojaan yksilölle, kuten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, omaisuuden suojaan sekä yksityiselämän suojaan.¹⁷¹

Turvallisuustarkastus on käytännön poliisitoiminnassa rutiininomainen toimenpide, joka kattaa henkilön vaatteiden, taskujen, lompakon, laukkujen ja muiden hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastamisen. Säännöksen tarkoitusta pidetään selkeänä: kyse on poliisimiehen ja myös muiden turvallisuusalan henkilöstöön kuuluvien työturvallisuuden varmistamisesta sekä henkilön itsensä ja muiden terveyden

¹⁷⁰ HE 224/2010 vp s. 81.

¹⁷¹ HE 224/2010 vp s. 21.

ja turvallisuuden suojaamisesta. Itse tarkastuksen ja sen toimittamisen tarkoituksena on myös varmistaa kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä vapautensa menettäneen henkilön pysyminen poliisin hallinnassa.¹⁷²

2.13.2 Menettelytavat turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi

Turvallisuustarkastus toimitetaan poliisilain 2 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan käsin tunnustelemalla, koulutettua koiraa käyttäen, metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla.

Yleisin turvallisuustarkastuksen suorittamistavoista on *käsin tunnustelu*, joka kattaa poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneen yllä olevien vaatteiden sekä hänen mukanaan olevien tavaroiden päällisin puolin tapahtuvan tarkastuksen. Turvallisuustarkastus käsin tunnustelemalla mahdollistaa henkilön yllä olevien vaatteiden ja mukana olevien tavaroiden tietynasteisen tarkastamisen myös tavaroiden sisällön osalta. Turvallisuustarkastus ei kuitenkaan anna toimivaltuutta tarkastaa esimerkiksi henkilön matkapuhelimeen tallennettuja tietoja eikä salkussa olevien asiapapereiden tai taskusta löytyvän muistikirjan sisältöä.¹⁷³

Turvallisuustarkastus voidaan toimittaa myös *metallinilmaisinta käyttäen*. Tämä on tarkoituksenmukaisinta lähinnä väkimäärältään suurissa tilaisuuksissa (PoL 2:12,3). Metallinpaljastimella suoritettava turvallisuustarkastus on poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen vähemmän puuttuva keino kuin esimerkiksi käsin tunnustelu. Metallinpaljastimen käyttö ei kuitenkaan järjestyspoliisin toiminnassa ole aina mahdollista tai edes tarkoituksenmukaista.¹⁷⁴

Koulutetulla koiralla tarkoitetaan poliisikoiraa tai muuta viranomaisen käyttöön koulutettua koiraa. Koira on tarkan hajuaistinsa vuoksi erittäin hyödyllinen esimerkiksi, kun poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneelle tehdään turvallisuustarkastus ja henkilö on kätkenyt vaatteisiinsa räjähdetäi muita vastaavia aineita siten, ettei niitä muutoin pystytä havaitsemaan. Koulutettua poliisikoiraa on tarkoituksenmukaista käyttää esimerkiksi väkimäärältään suurissa tilaisuuksissa PoL 2:12,3).¹⁷⁵

Muulla vastaavalla teknisellä laitteella tarkoittaa esimerkiksi läpivalaisulaitetta.¹⁷⁶

Ilmaisulla *muulla siihen rinnastettavalla tavalla* korostetaan poliisimiehen tilannekohtaista harkintaa, jos tilanne ei mahdollistaisi edellä mainittujen keinojen käyttämistä.¹⁷⁷

172 HE 224/2010 vp s. 81.

173 HE 224/2010 vp s. 81.

174 HE 224/2010 vp s. 81.

175 HE 224/2010 vp s. 81.

176 HE 224/2010 vp s. 81–82.

177 HE 224/2010 vp s. 82.

2.13.3 Turvallisuustarkastuksen yhteydessä noudatettavat periaatteet

Tarkastuksella ei saa poliisilain 2 luvun 13 §:n 2 momentin mukaan puuttua tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. Tarkastuksessa on noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta.

Säännöksessä on ollut tarpeen säätää erikseen turvallisuustarkastuksen yhteydessä noudatettavista periaatteista, mutta siinä tulee huomioida myös poliisilain 1 luvussa säädetyt poliisin toimintaa koskevat yleiset periaatteet.¹⁷⁸

Vähimmän haitan periaatteesta säätäminen erikseen tässä pykälässä on perusteltua jo pelkästään poliisin tehtävien moninaisuudesta johtuen. Periaatteen tarkoituksena on painottaa sitä, että turvallisuustarkastuksen suorittamisessa, vaikkakin se on poliisin rutiinitoimenpide, tulee noudattaa aina kokonaisarvioon perustuvaa harkintaa.¹⁷⁹

Säännökseen sisältyy erikseen myös *hienotunteisuusperiaate*, jonka mukaan tarkastettavaa on kohdeltava asianmukaisesti ja tarkastuksessa tulee huomioida muun muassa henkilön ikään, terveydentilaan ja häveliäisyysnäkökohtiin liittyvät tekijät. Häveliäisyysnäkökohdilla tarkoitetaan muun muassa sitä, että tilanteen sen mahdollistaessa turvallisuustarkastuksen toimittaa samaa sukupuolta oleva.¹⁸⁰

178 HE 224/2010 vp s. 82.

179 HE 224/2010 vp s. 82.

180 HE 224/2010 vp s. 82.

2.14 Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:14 Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto</p> <p>Sen lisäksi, mitä muussa laissa säädetään, poliisimiehellä on oikeus ottaa tilapäisesti poliisin haltuun räjähdysaineet ja muut vaaralliset esineet tai aineet siltä, jonka voidaan perustellusti epäillä ikänsä, päihtymyksensä, mielentilansa tai muiden olosuhteiden perusteella aiheuttavan välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Poliisin haltuun otetaan myös vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsitteilyn turvallisuudesta annetun lain (390/2005) tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen vastaisesti hallussa pidetyt räjähdysaineet, joista niiden hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa poliisille ja jotka tämä luovuttaa poliisin haltuun.</p> <p>Koko esineen sijasta saadaan ottaa haltuun sellainen esineeseen kuuluva tai siihen liittyvä osa, jonka poistamisella 1 momentissa tarkoitetun vaaran aiheuttaminen voidaan estää.</p> <p>Omaisuuuden haltuunotosta on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.</p> <p>Ampuma-aseen, aseosen, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten haltuunotosta säädetään ampuma-aselaisissa (1/1998).</p>	<p>PolL 23 § (9.1.1998/2) Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto</p> <p>Sen lisäksi, mitä tässä tai muussa laissa säädetään, poliisimiehellä on oikeus ottaa tilapäisesti poliisin haltuun räjähdysaineet ja muut vaaralliset esineet tai aineet siltä, jonka voidaan perustellusti epäillä ikänsä, päihtymyksensä, mielentilansa tai muiden olosuhteiden perusteella aiheuttavan välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Poliisin haltuun otetaan myös räjähdysvaarallisista aineista annetun lain (263/1953) tai sen nojalla annetun säännöksen tai yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti hallussa pidetyt räjähdysaineet, joista niiden hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa poliisille ja jotka tämä luovuttaa poliisin haltuun. (18.9.2003/806)</p> <p>Koko esineen sijasta saadaan ottaa haltuun sellainen esineeseen kuuluva tai siihen liittyvä osa, jonka poistamisella 1 momentissa tarkoitetun vaaran aiheuttaminen voidaan estää.</p> <p>Omaisuuuden haltuunotosta on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.</p> <p>Ampuma-aseen, aseosen, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten haltuunotosta säädetään ampuma-aselaisissa (1/1998).</p>

2.14.1 Vaaralliset esineet ja aineet

Poliisimiehellä on sen lisäksi mitä muussa laissa säädetään, poliisilain 2 luvun 14 §:n perusteella oikeus ottaa tilapäisesti poliisin haltuun räjähdysaineet ja muut vaaralliset esineet tai aineet siltä, jonka voidaan perustellusti epäillä ikänsä, päihtymyksensä, mielentilansa tai muiden olosuhteiden perusteella aiheuttavan välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuun ottamista koskeva säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa asiallisesti ennallaan.

Säännöksessä viitattuja muita vaarallisia esineitä ja aineita käsitteleviä lakeja ovat esimerkiksi järjestyslaki (612/2003), järjestyksenvalvojista annettu laki (533/1999), alkoholilaki (1143/1994) ja pakkokeinolaki.

Järjestyslain (612/2003) 21 §:n mukaan muun muassa poliisilla on oikeus ottaa pois järjestyslain (612/2003) 9 §:n ja 10 §:n vastaisesti hallussa pidetty esine tai aine siltä, jonka hallussa se on.

Järjestyksenvalvojista annetun lain (533/1999) 8 §:n mukaan järjestyksenvalvojilla on samoin oikeus ottaa pois saman säännöksen perusteella tarkastuksessa tavatut esineet tai aineet, joilla voitaisiin aiheuttaa vaaraa järjestykselle tai turvallisuudelle taikka joiden hallussapito toimialueella on kielletty lain tai sen nojalla annetun määräyksen mukaan.

Edelleen alkoholilain (1143/1994) 10 luvussa määritetään alkoholijuoman ja väkiviinan pois ottamisesta, haltuunotosta ja hävittämisestä sekä tarkastuksesta ja etsinnästä.

Esineiden ja aineiden haltuunotto on samoin mahdollista rikosperusteisesti pakkokeinolain perusteella, mikäli pakkokeinon edellytykset täyttyvät.

Poliisin haltuun otetaan myös säännöksessä erikseen mainitut vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain (390/2005) tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen vastaisesti hallussa pidetyt räjähdysaineet, joista niiden hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa poliisille ja jotka tämä luovuttaa poliisin haltuun.

Säännöksessä on vielä viittaus, että ampuma-aseen, aseosen, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten haltuunotosta säädetään ampuma-aselaisissa (1/1998).

Koko esineen sijasta saadaan poliisilain 2 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan ottaa haltuun sellainen esineeseen kuuluva tai siihen liittyvä osa, jonka poistamisella säännöksessä tarkoitettua vaaran aiheuttaminen voidaan estää.

2.14.2 Riittävän dokumentoinnin vaatimus

Omaisuuksien haltuunotosta on poliisilain 2 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotosta laadittavasta pöytäkirjasta tai haltuunotosta tehtävästä vastaavasta merkinnästä muuhun asiakirjaan on huomion arvoista, että säännöksen ilmaisun *merkintä* eteen on lisätty sana *vastaava*. Ilmaisun *vastaava merkintä* korostaa, ettei mikä tahansa merkintä ole riittävä, vaan vaarallisia esineitä ja aineita koskeva haltuunotto on kirjattava riittävässä laajuudessaan tehtyjen toimenpiteiden osalta.¹⁸¹

Lisäksi mahdolliset vaarallisten esineiden tai aineiden säilyttämiseen, mahdolliseen palauttamiseen tai luovuttamiseen taikka hävittämiseen, myymiseen tai muuhun lopetus päätökseen liittyvät tiedot on kirjattava asianmukaisesti poliisiasiain tietojärjestelmään.

181 HE 224/2010 vp s. 78 ja 82.

2.15 Haltuun otetun omaisuuden käsittely

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 2:15 Haltuun otetun omaisuuden käsittely</p> <p>Poliisiin haltuun 12 §:n 4 momentin tai 14 §:n 1 momentin nojalla otetut vaaralliset esineet ja aineet on palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa, jollei sitä ennen ryhdytä hallussapitoa koskevan luvan peruuttamiseen taikka 2 tai 3 momentissa tai pakkokeinolain 7 luvussa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Poliisiin haltuun tämän luvun 14 §:n 2 momentin nojalla otettu esineeseen kuuluva tai siihen liittyvä osa on aina palautettava, jollei kysymyksessä olevaa esinettä kokonaisuudessaan oteta sitä ennen 14 §:n 1 momentin nojalla poliisiin haltuun.</p> <p>Poliisiin haltuun 14 §:n 1 momentin nojalla otettu esine tai aine, jota ei voida vaaratta palauttaa haltijalleen tai omistajalleen, voidaan omistajan suostumuksella myydä tai luovuttaa sen hallussapitoon oikeutetulle henkilölle. Jollei tämä ole mahdollista, omaisuus voidaan myydä omistajan lukuun julkisella huutokaupalla.</p> <p>Jollei esinettä tai ainetta voida vaaratta palauttaa, myydä tai luovuttaa siten kuin 1 ja 2 momentissa säädetään tai jos kysymys on vähäarvoisesta esineestä tai aineesta, päällystöön kuuluva poliisimies voi määrätä esineen tai aineen hävitettäväksi.</p> <p>Omistajalle ja haltijalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen myymistä tai hävittämistä, jollei kysymys ole vähäarvoisesta omaisuudesta. Myymisestä ja hävittämisestä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.</p>	<p>PoL 24 § Haltuun otetun omaisuuden käsittely</p> <p>Edellä 22 §:n 5 momentin tai 23 §:n 1 momentin nojalla haltuun otetut esineet ja aineet on palautettava haltijalle 14 vuorokauden kuluessa, jollei asiassa tätä ennen ryhdytä hallussapitoa koskevan luvan peruuttamiseen taikka 2 tai 3 momentissa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Edellä 23 §:n 2 momentin nojalla haltuun otettu omaisuus on aina palautettava, jollei kysymyksessä olevaa esinettä kokonaisuudessaan oteta sitä ennen 23 §:n 1 momentin nojalla poliisiin haltuun. (19.1.2001/21)</p> <p>Edellä 23 §:n 1 momentin nojalla haltuunotettu esine tai aine, jota ei voida vaaratta palauttaa haltijalleen tai omistajalleen, voidaan omistajan suostumuksella myydä tai luovuttaa sen hallussapitoon oikeutetulle henkilölle. Jollei tämä ole mahdollista, omaisuus voidaan myydä omistajan lukuun julkisella huutokaupalla.</p> <p>Jollei esinettä tai ainetta voida vaaratta palauttaa, myydä tai luovuttaa siten kuin 1 ja 2 momentissa säädetään tai jos kysymys on vähäarvoisesta omaisuudesta, päällystöön kuuluvalla poliisimiehellä on oikeus määrätä esine tai aine hävitettäväksi.</p> <p>Omistajalle ja haltijalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen myymistä tai hävittämistä, jollei kysymys ole vähäarvoisesta omaisuudesta.</p>

2.15.1 Haltuun otetun omaisuuden palauttaminen ja muut toimenpiteet

Poliisiin haltuun poliisilain 2 luvun 12 §:n 4 momentin tai poliisilain 2 luvun 14 §:n 1 momentin nojalla otetut vaaralliset esineet ja aineet on poliisilain 2 luvun 15 §:n mukaan palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa, jollei sitä ennen ryhdytä hallussapitoa koskevan luvan peruuttamiseen taikka poliisilain 2 luvun 15 §:n 2 tai 3 momentissa tai pakkokeinolain 7 luvussa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Poliisiin haltuun poliisilain 2 luvun 14 §:n 2 momentin nojalla otettu esineeseen kuuluva tai siihen liittyvä osa on aina palautettava, jollei kysymyksessä

olevaa esinettä kokonaisuudessaan oteta sitä ennen 14 §:n 1 momentin nojalla poliisiin haltuun. Haltuun otetun omaisuuden käsittelyä koskeva säännös on säilynyt kokonaisuudistuksessa pääosin ennallaan.

Poliisiin haltuun poliisilain 2 luvun 14 §:n 1 momentin nojalla otettu esine tai aine, jota ei voida vaaratta palauttaa haltijalleen tai omistajalleen, voidaan poliisilain 2 luvun 15 §:n 2 momentin mukaan omistajan suostumuksella myydä tai luovuttaa sen hallussapitoon oikeutetulle henkilölle. Jollei tämä ole mahdollista, omaisuus voidaan myydä omistajan lukuun julkisella huutokaupalla.

Jollei esinettä tai ainetta voida vaaratta palauttaa, myydä tai luovuttaa siten kuin edellä on kerrottu tai jos kysymys on vähäarvoisesta esineestä tai aineesta, päällystön kuuluva poliisimies voi poliisilain 2 luvun 15 §:n 3 momentin mukaan määrätä esineen tai aineen hävitettäväksi.

2.15.2 Määräajat haltuun otetun omaisuuden palauttamisesta

Poliisilain 2 luvun 15 §:n säännös haltuun otetun omaisuuden käsittelystä on ensisijaisesti tilapäinen turvaamistoimi.

Esineet ja aineet on poliisilain 2 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan palautettava haltijalleen viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa. Ilmaisuihin *viipymättä* on lisätty säännökseen siksi, ettei 14 vuorokauden palautusaikaa ymmärretä pääsäännöksi, jonka asettaminen ylipäätään nojaa poliisitoimintaa ohjaaviin periaatteisiin, tässä tapauksessa erityisesti vähimmän haitan periaatteeseen. Säännöksessä mainittu 14 vuorokauden palautusaika on ehdoton laissa asetettu enimmäisaika.¹⁸²

2.15.3 Velvollisuus kuulla ja dokumentoida toimenpide

Omistajalle ja haltijalle on poliisilain 2 luvun 15 §:n 4 momentin mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen myymistä tai hävittämistä, jollei kysymys ole vähäarvoisesta omaisuudesta. Kuuleminen on asiaan osallisen perusoikeuksia, joten sen toteuttamiseen ja dokumentointiin kannattaa kiinnittää huomiota. Myöhempien väitteiden välttämiseksi kuulemisen dokumentointi riittävällä tavalla on välttämätöntä.

Omaisuuden haltuunotosta on poliisilain 2 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan. Samoin pöytäkirja tai tehdä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan on poliisilain 2 luvun 15 §:n 4 momentin mukaan tehtävä haltuun otetun omaisuuden myymisestä tai hävittämisestä.

2.15.4 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan haltuun otetun omaisuuden säilyttämisestä voidaan säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

182 HE 224/2010 vp s. 82.

2.16 Eläimen kiinniottaminen ja lopettaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:16 Eläimen kiinniottaminen ja lopettaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni ja viime-sijaisena keinona lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle taikka vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saadaan lopettaa myös, jos sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan.</p>	<p>PolL 25 § (19.1.2001/21) Eläimen kiinniottaminen ja lopettaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni tai lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle. Sama oikeus poliisimiehellä on, jos eläin aiheuttaa huomattavaa vahinkoa omaisuudelle tai vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saadaan lopettaa myös, jos se on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan.</p>

2.16.1 Eläimeen kohdistuvat toimenpiteet

Poliisilain 2 luvun 16 § antaa poliisille toimivaltuuden eläimen kiinniottamiseen ja lopettamiseen. Säännöksen mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni ja viimesijaisena keinona lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle taikka vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saadaan lopettaa myös, jos sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan. Säännös on asiallisesti pääosin pysynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan.

2.16.2 Eläimen lopettaminen viimesijaisena keinona

Säännöksessä mainitaan eläimen lopettaminen vasta viimesijaisena keinona. Ilmaisuihin viimesijaisena keinona tarkoitetaan sitä, että eläimen lopettamiselle vaihtoehtoiset keinot on tapauskohtaiset olosuhteet huomioiden riittävästi kartoitettava.¹⁸³

Eläimen lopettaminen on lähtökohtaisesti riippumaton siitä, omistaako joku eläimen, onko eläin rauhoitettu tai saako sitä metsästää siihen aikaan tai siinä paikassa.¹⁸⁴

Käytännössä, vaikkei lainsäädännössä olekaan ollut ilmaisua viimesijaisesta keinosta, on eläimen lopettamiseen liittyneet ratkaisut tehty tätä tulkintaa noudattaen.

Riistavahinkolaissa (105/2009) säädetään perusteista ja menettelyistä, joita noudatetaan myönnettäessä valtion talousarvioon otetuista määrärahoista varoja riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen sekä riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen estämiseen ennalta. Riistavahinkolain (105/2009) 28 §:ssä on määriteltä henkilövahinkojen toteaminen ja arviointi siten kuin tämän teoksen poliisitutkintaosion alla. Säännöksen mukaan henkilövahingon toteaa vahinkopaikka-

¹⁸³ HE 224/2010 vp s. 82.

¹⁸⁴ HE 224/2010 vp s. 82.

kunnan poliisiviranomainen. Poliisi suorittaa vahinkopaikalla poliisitutkinnan korvauksen perusteen selvittämiseksi. Vahinkotapahtumasta on tehtävä poliisi-ilmoitus, johon merkitään vahingon kärsineen osalta henkilö- ja osoitetiedot sekä lisäksi vahinkotapahtuman kulku ja ne vahingot, jotka henkilölle ovat ilmeisesti aiheutuneet.

2.16.3 Muiden säännösten noudattaminen poliisilain säännöksen rinnalla

Laillisuusvalvonnassa on kiinnitetty huomiota, että lopetettaessa eläimiä, on otettava huomioon niitä koskevat muut viranomaispäätökset, kuten esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön antamat päätökset. Tulkinnanvaraisilla paikallisilla ratkaisuilla ei saa myöskään ohittaa valtakunnallisesti muodostettua linjausta eläimen suojelussa. Poliisilain säännöstä eläimen kiinniottamisesta ja lopettamisesta ei saa soveltaa sillä tavoin laajasti, että metsästyslain (615/1993) ja metsästysasetuksen (666/1993) tarkoitus vesittyisi.¹⁸⁵

2.16.4 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaisesti jatkossa sisäasianministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin eläimen kiinniottamisesta, säilyttämisestä ja lopettamisesta.

185 EOA ratkaisu 19.10.2004 Dnro 612/4/04.

2.17 Voimakeinojen käyttö

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>POLL 2:17 Voimakeinojen käyttö</p> <p>Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.</p> <p>Poliisimiehellä on virantoimituksessa lisäksi oikeus hätävarjeluun siten kuin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Tällaisessa hätävarjelussa poliisimies toimii virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjeluun puolustettavuutta on otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset.</p> <p>Sillä, joka poliisimiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella tilapäisesti avustaa poliisimiestä tilanteessa, jossa on välttämätöntä turvautua sivullisen apuun voimakeinojen käytössä erittäin tärkeän ja kiireellisen poliisin virkatehtävän suorittamisessa, on oikeus poliisimiehen ohjauksessa sellaisten voimakeinojen käyttämiseen, joihin poliisimies toimivaltansa nojalla hänet valtuuttaa.</p> <p>Poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella sekä Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä rajavartiolaitoksen avustuksella käyttää sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi sen mukaan kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa (781/1980) ja rajavartiolaitain (578/2005) 77 a–77 d §:ssä säädetään. (19.9.2014/753)</p> <p>Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä sekä hätävarjeluun liioittelusta rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä.</p>	<p>POLL 27 § Voimakeinojen käyttö</p> <p>Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina.</p> <p>Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.</p> <p>Sillä, joka poliisimiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella tilapäisesti avustaa poliisimiestä tilanteessa, jossa on välttämätöntä turvautua sivullisen voimakeinoapuun erittäin tärkeän ja kiireellisen poliisin virkatehtävän suorittamisessa, on oikeus poliisimiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joihin poliisimies toimivaltansa nojalla hänet valtuuttaa.</p> <p>Poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella käyttää sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi sen mukaan kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa (781/1980) säädetään. (15.7.2005/523)</p> <p>Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä. (13.6.2003/517)</p>

2.17.1 Voimakeinojen käyttöä koskeva sääntely

Ennen kokonaisuudistusta osa voimakeinojen käyttöä koskevasta sääntelystä on toteutettu Sisäasiainministeriön antamalla asetuksella, vaikkakin pääosa sääntelystä on ollut lakitasoisesti poliisilaissa. Kokonaisuudistuksessa on eräänä huomion arvoisena seikkana ollut, että sääntely, joka ulottuu yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin, tulee perustuslain (731/1999) 80 §:n 1 momentin nojalla olla laintasoisesti säädettyä¹⁸⁶. Voimakeinojen käyttöä koskeva sääntely on vaikutuksiltaan juuri tällaista yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin menevää sääntelyä ja tästä johtuen voimakeinojen käyttöä koskevat perussäännökset: voimakeinojen käyttö (PoL 2:17), varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen (PoL 2:18), ampu-aseen käyttö (PoL 2:19) sekä sitominen (PoL 2:20) on kokonaisuudistuksessa otettu laintasoiseen sääntelyyn eli suoraan poliisilain yksittäisiksi pykäliksi. Edellä mainittua voidaan pitää varsin perusteltuna, koska kysymys varsin voimakkaasta perusoikeuksiin puuttumisesta, jolloin toiminnan lainalaisuus ja lakisidonnaisuus ovat korostetussa asemassa.

Taustalla on hyvä muistaa poliisilain 1 luvun 6 §:n sekä poliisilain 1 luvun 11 §:n säännökset, joiden nojalla poliisi pyrkii käskyvallan käytöllä sellaiseen päämäärään johon jokin muu valtuussäännös antaa poliisille vallan tarvitsematta turvautua järeämpiin keinoihin. Kuitenkin valtiovallan poliisille uskoman julkisen vallan käyttäminen mahdollistaa sen, että toimenpide voidaan tarvittaessa toteuttaa myös voimalla kohdehenkilön vastusteluista huolimatta näiden laissa annettujen voimakeinojen käyttämiseen annettujen säännösten nojalla. Voimakeinojen käytöllä puututaan perus- ja ihmisoikeussuojaa nauttiviin oikeushyviin, kuten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja omaisuuteen.¹⁸⁷

2.17.2 Voimankäyttö- ja suojavälineet

Poliisista annetun valtioneuvoston asetuksen (1080/2013) 10 §:n mukaan valtio varustaa poliisimiehen tehtävien edellyttämällä voimankäyttö- ja suojavälineillä. Henkilöön kohdistuvia voimakeinoja poliisilain (872/2011) 2 luvun 17 §:n 1 momentin mukaisesti käytettäessä poliisimies saa käyttää vain 2 momentissa mainittuja voimankäyttövälineitä, jotka Poliisihallitus on hyväksynyt ja joiden käyttöön poliisimies on saanut koulutuksen.

Poliisin voimankäyttövälineitä ovat edellä mainitun asetuksen 10 §:n 2 momentin mukaan:

- 1) henkilökohtaisena virka-aseena käytettävät lippaallisella tai itselataavalla kertatulella toimivat pistoolit ja revolverit niihin soveltuvine patruunoineen,
- 2) tukiasena käytettävät lippaallisella tai itselataavalla kertatulella toimivat kaaliiperiltään virka-asetta vastaavat ampuma-aseet niihin soveltuvine patruunoineen,

186 HE 224/2010 vp s. 25.

187 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 212, 767, 771 ja 784.

- 3) poliisitoimintaa tukevina erityisaseina haulikko, kaliiperiltaan virka-asetta vastaava konepistooli, kivääri tai ampuma-aselain (1/1998) 6 §:n 2 momentin 12 kohdassa tarkoitettu muu ampuma-ase ja kaasun tai muun lamaanuttavan aineen levittämiseen tarkoitettu ampuma-ase niihin soveltuvine patruunoineen sekä
- 4) muut ominaisuuksiltaan ja asianmukaisesti käytettyinä vaikutuksiltaan ampuma-asetta lievemmat voimankäyttövälineet.

2.17.3 Voimakeinojen käyttötarkoitukset ja niiden puolustettavuus

Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 17 §:n perusteella virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Voimakeinojen käyttötarkoituksia ovat säännöksen mukaan:

- vastarinnan murtaminen,
- henkilön paikalta poistaminen,
- kiinniottamisen toimittaminen,
- vapautensa menettäneen pakenemisen estäminen,
- esteen poistaminen taikka
- välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estäminen.

Vastaavasti voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon:

- tehtävän tärkeys ja kiireellisyys,
- vastarinnan vaarallisuus,
- käytettävissä olevat voimavarat sekä
- muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Voimakeinojen puolustettavuudessa on lähtökohtaisesti kyse tilanteeseen liittyvästä intressivertailusta. Voimakeinojen käytöstä johtuvien haittojen tulee olla oikeudenmukaisessa ja kohtuullisessa suhteessa alkutilanteeseen. Toisaalta puolustettavuudessa on eräällä tavalla kyse myös kohtuullisuudesta ja kohtuuttomien seurausten välttämisestä. Erityisesti on korostettava sitä, millä perusteella puolustettavuutta arvioidaan. Nämä kriteerit on lueteltu yllä.

Säännös ei määrittele virkatehtävää, johon voimakeinojen käyttöoikeus liittyy, mutta edellytyksenä on poliisimiehen toimivallan puitteissa tapahtuva virkatehtävän suorittaminen, jolloin voimankäytön oikeutuksen arviointi edellyttää sekä itse virkatehtävän arviointia että siihen liittyvän voimankäytön arviointia yhtenä koko-

naisuutena¹⁸⁸. Voimakeinojen käyttösäännöstä voidaankin luonnehtia niin sanotuksi toisen asteen toimivaltanormiksi, jonka tarkoituksena on turvata toimivaltaisen virkatehtävän suorittaminen.

Tarpeellisuus -kriteeri määrittää itsessään jo sen, että voimakeinoja saa käyttää vasta, jos muut keinot, nimenomaisesti kehotukset ja käskyt, eivät tehoa ja huomioimalla myös voimakeinojen käyttämiseen liittyvän ajallisen ulottuvuuden vastarinnan lakkaamiseen tai tilanteen hallintaan saamiseen¹⁸⁹. Tarpeellisuus -kriteerin osalta ajallinen ulottuvuus on varsin tärkeä, koska se lähtökohtaisesti määrittää ajallisesti voimakeinojen käytön hyväksyttävät rajat. Voimakeinoja ei voida käyttää liian aikaisin, eikä toisaalta liian myöhään käytettyjä keinoja voida pitää tarpeellisina. Niin ikään tässä yhteydessä on otettava huomioon se, että tilanteessa käytetään lievintä, mutta samalla tehokkainta ja toimivinta keinoa.

Tämän säännöksen lisäksi voimakeinoista ja niiden käyttämisestä säädetään lisäksi väkijoukon hajottamista (PoL 2:9), vieraan valtion virkamiehen toimivaltaa (PoL 2:22) sekä turvatarkastuksista (PoL 3:4) koskevista säännöksistä. Lisäksi on huomioitava poliisia tilapäisesti avustavaa henkilöä ja hänelle sallittua rajoitettua voimakeinojen käyttöoikeutta lisäedellytyksineen (PoL 2:17,3) koskeva säännös poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksista (PoL 9:5).¹⁹⁰

Voimakeinoilla tarkoitetaan poliisin tai muun turvallisuutta ylläpitävän virkamiehen valtaa virkatehtäviään suorittaessaan käyttää vastarinnan murtamiseksi tai muutoin virkatehtävän toteuttamiseksi ruumiinvoimia tai erilaisia välineitä, jopa ampuma-asetta. Voimakeinojen käyttäminen edellyttää poliisimiehen olevan suorittamassa hänelle toimivaltuuksiensa nojalla kuuluvaa virkatehtävää. Virkatehtävän on oltava ensinnäkin sellainen, että se kuuluu poliisille ja tämän virkatehtävän hoitamiseksi tulee poliisimiehelle olla laissa erikseen säädetty toimivaltuus. Kun voimakeinoilla toteutetaan toimivaltaan kuuluvaa muuta perusvirkatehtävää, voidaan voimakeinosäännöksiä luonnehtia tavallaan toisen asteen toimivaltasäännöksiksi. Voimakeinon käytön laillisuus on lähtökohtaisesti riippuvainen siitä, että se peruspäämäärä, johon poliisi pyrkii, on laillinen. Voimakeinojen käytön keskeiset rajoitukset ilmenevät poliisilain 2 luvun 17 ilmaisuilla voimakeinojen tulee olla tarpeellisia ja niitä voidaan pitää puolustettavana.¹⁹¹

2.17.4 Voimakeinojen käytön vaikutusten ja seurausten jatkuva arviointi

Jo ennen kokonaisuudistusta on pidetty ohjeena sitä, että voimakeinojen valinnassa ja käytössä on otettava huomioon voimakeinojen käytön todennäköiset vaikutukset ja seuraukset niiden kohteena olevaan henkilöön ja erityisesti sivullisten turvallisuuteen¹⁹². Vaikutusten ja seurausten arvioinnin on oltava jatkuvaa. Voimakeinojen käytön vaikutusten ja seurausten arviointia on tehtävä yksittäisten tehtävien hoidossa

188 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 777–778 ja 781.

189 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 777–778 ja 781.

190 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 771 ja 776.

191 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 777–778 ja 781.

192 HE 224/2010 vp s. 83. Tämä tulkinta ja ohjaus esitettiin SM:n antaman asetuksen (979/2004) 4 §:n 2 momentissa (voimassa 31.12.2013 saakka).

koko ajan. Tilanteen muuttuessa tehtävän kuluessa, on aina valittava kulloiseenkin tilanteeseen parhaiten sopiva, lievin, tehokkain ja toimivin voimakeino.

Jatkuva voimakeinojen käytön vaikutusten ja seurausten arviointi on otettava huomioon myös hätävarjelutilanteissa. Voimakeinojen käytön vaikutusten ja seurausten arviointi vaikuttaa myös yksittäisen tehtävän ja hätävarjelutilanteen sisällä käytettävien keinojen ja puolustusteon mitoittamiseenkin.¹⁹³

2.17.5 Hätävarjelu voimakeinojen käyttäminen säännöksen yhteydessä

Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 17 §:n 2 momentin mukaan virantoimituksessa lisäksi oikeus hätävarjeluun siten kuin rikoslain (39/1889) 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Tällaisessa hätävarjelussa poliisimies toimii virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjeluun puolustettavuutta on otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset.

Hätävarjelu on nimenomaisesti kirjattu voimakeinojen käyttöä koskevaan säännökseen. Hätävarjelussa poliisimies toimii virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjeluun puolustettavuutta on otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset.¹⁹⁴

Hätävarjelu-oikeus on ilmennyt aikaisemmin voimassa olleen lainsäädännön esitöistä¹⁹⁵ sekä oikeuskäytännöstä¹⁹⁶.

Hätävarjelusta säädetään erikseen rikoslain (39/1889) 4 luvun 4 §:ssä, jossa todetaan, että aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet.

Voimakeinojen käytöllä virkatoimen kohteena oleva tai virkatointa vastustava henkilö pakotetaan alistumaan tai sietämään virkatoimi ja tällöin käytetään niitä voimakeinoja, jotka laissa on säädetty. Poliisin tulee voimakeinojen käytössä yleensä käyttää hänelle virassaan osoitettuja välineitä. Valtio varustaa poliisimiehen tehtävien edellyttämällä voimankäyttö- ja suojavälineillä.¹⁹⁷

Voimakeinojen käytöllä virkatoimen kohteena oleva tai virkatointa vastustava henkilö pakotetaan alistumaan tai sietämään virkatoimi ja tällöin käytetään niitä voimakeinoja, jotka laissa on säädetty. Poliisin tulee voimakeinojen käytössä yleensä käyttää hänelle virassaan osoitettuja välineitä. Valtio varustaa poliisimiehen tehtävien edellyttämällä voimankäyttö- ja suojavälineillä.¹⁹⁸

Poliisilain 2 luvun 17 §:ssä voimakeinojen käyttämisen välineitä ei kuitenkaan ole rajattu. Valtioneuvoston asetuksessa poliisista (1080/2013) voimankäyttö- ja suojavälineistä on asetuksen 10 §:ssä todettu, että valtio varustaa poliisimiehen teh-

193 HE 224/2010 vp s. 83.

194 HE 224/2010 vp s. 83.

195 Aiemman poliisilain (493/1995) säätämistä koskevat esityöt HE 57/1994 vp sekä rikoslain yleisten oppien uudistamiseen liittyvä HE 44/2002 vp.

196 Tapaukset KKO 1993:50 – Mikkelin pamaus ja KKO 2004:75 – Merikarvia.

197 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 768–769 ja 783.

198 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 768–769 ja 783.

tävien edellyttämällä voimankäyttö- ja suojavälineillä. Henkilöön kohdistuvia voimakeinoja poliisilain (872/2011) 2 luvun 17 §:n 1 momentin mukaisesti käytettäessä poliisimies saa käyttää vain säännöksessä mainittuja voimankäyttövälineitä, jotka Poliisihallitus on hyväksynyt ja joiden käyttöön poliisimies on saanut koulutuksen.

Valtioneuvoston asetuksessa poliisista (1080/2013) todetaan, että poliisin voimankäyttövälineitä ovat:

- 1) henkilökohtaisena virka-aseena käytettävät lippaallisella tai itselataavalla kertatulella toimivat pistoolit ja revolverit niihin soveltuvine patruunoineen,
- 2) tukiasena käytettävät lippaallisella tai itselataavalla kertatulella toimivat kaliiperiltaan virka-asetta vastaavat ampuma-aseet niihin soveltuvine patruunoineen,
- 3) poliisitoimintaa tukevana erityisaseina haulikko, kaliiperiltaan virka-asetta vastaava konepistooli, kivääri tai ampuma-aselain (1/1998) 6 §:n 2 momentin 12 kohdassa tarkoitettu muu ampuma-ase ja kaasun tai muun lamaannuttavan aineen levittämiseen tarkoitettu ampuma-ase niihin soveltuvine patruunoineen sekä
- 4) muut ominaisuuksiltaan ja asianmukaisesti käytettyinä vaikutuksiltaan ampuma-asetta lievemmat voimankäyttövälineet.

Poikkeuksellisesti voidaan turvautua epävirallisiinkin välineisiin, ei kuitenkaan yleisen käsityksen mukaan hyvän tavan vastaisiin. Tämä ei päde sellaisenaan hätävarjelutilanteeseen. Kun hätävarjelulla torjutaan suojattuun oikeushyvään kohdistumassa oleva tai kohdistuva hyökkäys ja joskus on turvaututtava siihen, mitä käteen sattuu.¹⁹⁹

2.17.6 Voimakeinojen käyttöä vai hätävarjelua

Ennen kokonaisuudistusta käytännön tilanteiden jälkikäteisarvioinnissa, erityisen hankaliksi ovat osoittautuneet tilanteet, joissa poliisin voimakeinojen käyttöperuste ja rikosoikeudellinen hätävarjelu- tai pakkotilaoikeus ovat limittyneet toisiinsa. Näissä tilanteissa on ollut vaikea osoittaa, kummasta oikeudesta tarkkaan ottaen on kyse. Voimakeinojen käyttöä koskeva säännös, joka sisältää myös poliisimiehen nimellisen hätävarjelu-oikeuden virkatehtävissään, on selvittänyt tätä epäkohtaa. Tällaiset tilanteet pystytään arvioimaan yhtenäisenä kokonaisuutena.

Toimivallan käyttö, erityisesti voimakeinojen käyttö, on pystyttävä aina perusteellamaan ja pääperiaatteena on edelleen se, että valitaan lievin ajateltavissa oleva voimakeino ja että sitä käytetään vähiten haittaa ja vahinkoa tuottavalla tavalla.²⁰⁰

Hätävarjelu-oikeus kuuluu jokaiselle, kun taas voimakeinojen käyttöoikeus virkatehtävän toteuttamiseksi on erikseen säädetty toimivaltuus määrätyille ja tehtävään koulutetuille virkamiehille. Poliisilain 2 luvun 17 §:n mukainen voimakeinojen käyttöoikeus on jokaisella poliisimiehellä virka-asemasta ja toimenkuvasta riippumatta. Aseen käytöstä päättämisestä on säädetty poliisilain 2 luvun 19 §:n 3

199 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 768–769 ja 783.

200 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 785.

momentissa, joka kohdentaa aseiden käytöstä päättämisen ensisijaisesti päällystön kuuluvalla poliisimiehelle.²⁰¹

Voimakeinojen käytön ja hätävarjelun tavoitteet ovat erilaiset. Poliisimiehen ja muun turvallisuutta ylläpitävän virkamiehen toiminnassa nämä tilanteet käytännössä usein lomittuvat. Jos esimerkiksi kiinni otettava ryhtyy yllättäen nyrkein väkivaltaisesti vastustamaan kiinni otettavaa poliisimiestä, tämä voi turvautua hätävarjelun suojellakseen itseään nyrkin iskuilta. Luonnollisesti hän voi lisäksi yrittää käyttää kuljetusotetta saadakseen kiinniotettavan mukaansa poliisiautoon. Tilanteessa, jossa nämä kaksi perustetta ovat rinnakkaisia, sovelletaan hätävarjelusäännöstä ensisijaisena.²⁰²

Poliisilain 2 luvun 17 §:n 5 momentissa on viittaussäännös voimakeinojen käytön liioittelusta ja hätävarjelun liioittelusta. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä sekä hätävarjelun liioittelusta rikoslain (39/1889) 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä.

2.17.7 Hätävarjelusäännöksen ja virkavastuun välinen suhde?

Poliisimies toimii hätävarjelutilanteessa virkavastuulla. Virkavastuun liittäminen hätävarjelutilanteeseen ja hätävarjelun liioitteluun tarkoittaa, ettei poliisimiestä enää arvioida siviilihenkilönä hätävarjelutilanteissa.

Virkavastuulla toimiminen liittyy siihen, että korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2004:75 todetuin tavoin voimakeinojen käytön oikeutusta hätävarjelutilanteissa arvioitaessa poliisimiehelle voidaan perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle.

Poliisimiehen hätävarjelutilanteissa on hätävarjelun puolustettavuutta otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset. Poliisimiehen toiminnalle voidaan hätävarjelussa lähtökohtaisesti asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle. Tämä koskee niin ryhtymistä puolustustekoon kuin sen mitoittamistakin.²⁰³

On erityisen tärkeää huomata, että sallitulle hätävarjeluteolle on asetettava lailla varsin tiukat edellytykset. Kuitenkin keskustelua on aiheuttanut se, miten kansalaisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta katsoen on mahdollista, että poliisi ei lain mukaan voi hätätilanteessa vaalia oikeuttaan perustuslailliseen oikeuteen elämään muun kansalaisen tavoin, vaan joutuu tekemään sen virkavastuullaan, valtion kurinpitovallan alaisena. Säännös asettaa kaikki poliisimiehet samalle viivalle. Tosiasia kuitenkin on, että nuori Karhu-ryhmän poliisimies ja iäkkäämpi talousrikostutkija eivät ole ollenkaan samoissa lähtöasemissa hätävarjelutilanteessa.²⁰⁴

Kokonaisuudistuksen lain muutoksella on haluttu korostaa julkisen vallan vastuuta hätävarjelutilanteissa. Virkavastuun liittäminen hätävarjelukseen parantaa vahinkoa kärsineen oikeusturvaa, koska valtion vahingonkorvausvastuu selkiytyy ja korostuu. Rajanveto viranomaisten voimakeinojen käyttöoikeuden ja jokaiselle kuuluvan hätävarjelu-oikeuden välillä on käytännössä ollut vaikeata. Erityisesti tulkin-

201 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 775–776.

202 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 769.

203 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 799.

204 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 799–801.

tavaikeuksia on tuonut tarve ”pätkiä” tapahtumatilanne oikeudellisesti eri osioihin. Tätä vaikeutta ei voitane lainsäädännön avulla poistaa.²⁰⁵

Hätävarjelusäännöksellä poliisimiehen virkavastuuseen liitettynä, korostetaan *julkisen vallan vastuuta poliisin hätävarjelutilanteissa*. Toisin sanoen hätävarjelutilanteissakin on arvioitava jatkuvasti käytettyjen keinojen ja puolustusteen mitoitamista yksittäisen tilanteen kestäessä.

2.17.8 Hätävarjelutilanteisiin liittyvä virkavastuu poliisimiehen näkökulmasta

Poliisimiehen näkökulmasta virkavastuun liittäminen hätävarjeluun tarkoittaa ensinnäkin sitä, että hätävarjelun liioitteluna tehty teko (RL 4:4,2) voi tulla rangaistavaksi myös virkarikoksena.

Hätävarjelua koskeva viittaus rikoslain (39/1889) 4 luvun 4 §:ään tarkoittaa, että hätävarjeluteko ei ilmeisesti saa ylittää sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautuja ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet. Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat, kysymys on hätävarjelun liioittelusta.

Hätävarjelutilanteissa ei sovelleta poliisilain 2 luvun 17 §:n 1 momentin jälkimmäistä virkettä voimakeinojen puolustettavuuden arviointiperusteista eikä rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:n 3 momentin säännöstä rangaistusvastuusta vapautumisesta tapauksissa, joissa on ylitetty saman pykälän 2 momentissa säädetty voimakeinojen käytön rajat.

Toisekseen kysymykseen saattavat tulla myös virkamiesoikeudelliset seuraukset tällaisissa tilanteissa.

Säännöksellä on yhtymäkohta poliisilain 8 luvun 6 §:n säännökseen toimenpiteen yhteydessä aiheutuneen muun kuin vähäiseksi katsottavan henkilö- tai omaisuusvahingon selvittämisestä, joka nähdään tärkeäksi säännökseksi niin kohdehenkilön, muun tahon oikeuksien kuin poliisin oman oikeusturvan näkökulmasta.²⁰⁶

2.17.9 Poliisimies virantoimituksessa?

Poliisimies on virantoimituksessa virka-aikanaan riippumatta siitä, onko hän parhaillaan suorittamassa tiettyä virkatehtävää. Poliisimiehen katsotaan olevan virantoimituksessa myös, kun hän toimii ollessaan velvoitettu ryhtymään toimenpiteisiin myös vapaa-aikanaan tai toimii palvelukseen ilmoittautumisen jälkeen.

1.1.2014 voimaan tulleessa poliisia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksessa poliisimiehen virantoimitukseen liittyvistä toimimistilanteista säädetään poliisin hallinnosta annetussa laissa (110/1992, myöhemmin PolHaL).²⁰⁷

205 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 800.

206 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 785.

207 HE 224/2010 vp s. 83. Aiemman poliisilain (493/1995) voimassa ollessa vastaavista toimimistilanteista säädettiin entisen poliisilain 9 §:n 3 momentissa ja 9 a §:ssä. Joiltakin osin myös muita ennen kokonaisuudistusta poliisilain 1 luvussa olleita säännöksiä on siirretty pois poliisilaista ja sijoitettu poliisin hallinnosta annettuun lakiin.

Poliisimies on velvollinen toimimaan sen poliisiyksikön toimialueella, johon hänet on sijoitettu. Poliisimies voidaan määrätä toimimaan myös sijoitusyksikkönsä toimialueen ulkopuolella. Poliisimies on ilman eri määräystä velvollinen ryhtymään kiireellisiin toimiin koko maassa myös toimialueensa ulkopuolella ja vapaa-aikanaan, jos se on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka jos se näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen. (PolHalL 15 c §.)

Poliisitoiminnallisen erityistilanteen varalta poliisimiehen tulee huolehtia siitä, että hänen yhteystietonsa ovat poliisiyksikön tiedossa. Poliisimiehen on viipymättä ilmoitettava palvelukseen vakavan yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavan teon tai tapahtuman sitä välttämättä vaatiessa. (PolHalL15 d § 1 ja 2 mom.)

Poliisimies on velvollinen määräyksestä saapumaan palvelukseen myös vuosilomalla ollessaan, milloin se yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi on välttämätöntä. Määräyksen voi antaa Poliisihallitus poliisimiehelle sekä poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö ja poliisilaitoksen päällikkö oman yksikkönsä poliisimiehelle. (PolHalL15 d § 3 mom.)

Poliisimies on muulloin kuin virkavapaana tai vuosilomalla ollessaan velvollinen määräyksestä olemaan tilapäisesti hälytysvalmiudessa ja saapumaan palvelukseen, jos se poliisin toimintaan liittyvästä erityisestä syystä on tarpeen. Määräyksen voi antaa Poliisihallitus poliisimiehelle sekä poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö ja poliisilaitoksen päällikkö oman yksikkönsä poliisimiehelle. (PolHalL15 d § 4 mom.)

2.17.10 Virka-apu poliisille

Poliisilain 2 luvun 17 §:n 4 momentin mukaan poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella sekä Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä rajavartiolaitoksen avustuksella käyttää sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi sen mukaan kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettussa laissa (781/1980) ja rajavartiolaiton (578/2005) 77 a–77 d §:ssä säädetään.

Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/1980) 1 §:n mukaan puolustusvoimien on annettava poliisille virka-apua:

- 1) henkilön etsimiseksi ja kiinni ottamiseksi,
- 2) paikan tai alueen eristämiseksi ja tutkimiseksi,
- 3) liikenteen ohjaamiseksi,
- 4) henkilöiden ja omaisuuden tilapäiseksi suojaamiseksi,
- 5) räjähteiden raivaamiseksi sekä
- 6) muuhun sellaiseen tehtävään, jonka suorittamiseksi tarvitaan puolustusvoimien erityishenkilöstöä tai -välineistöä.

Kansainvälistä erityissuojelua nauttiviin henkilöihin kohdistuvien rikosten ehkäisemiseksi poliisilla on oikeus saada muunkinlaista kuin säännöksen 1 momentin mukaan annettavaa virka-apua.

Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/1980) 2 §:n mukaan virka-apua annetaan vain, milloin poliisiin voimavarat ovat riittämättömät tehtävän suorittamiseen tai milloin siihen tarvitaan poliisilta puuttuvaa erityishenkilöstöä tai -välineistöä. Puolustusvoimien virka-avusta poliisille on käsitelty tarkemmin teoksessa Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 477–482.

Rajavartiolain (578/2005) 77 a §:ssä on määritelty rajavartiolaitoksen virka-apu poliisille merialueella. Säännöksen mukaan poliisilla on oikeus saada rajavartiolaitokselta Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä sotilaallisten voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua rikoslain (39/1889) 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi (RL 34 a luku käsittelee terrorismirikoksia), jos se on välttämätöntä suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi, eikä vaaraa ole mahdollista torjua lievemmillä keinoilla.

Samana säännöksen mukaan rajavartiolaitoksella on oikeus poliisiin johdolla käyttää sotilaallisia voimakeinoja rajavartiolaitoksen avustaessa poliisia terrorismirikoksen estämisessä tai keskeyttämisessä 1 momentin mukaisissa tilanteissa. Sotilaallisilla voimakeinoilla tarkoitetaan virkamiehen henkilökohtaisen aseiden käyttöä voimakkaampaa sotavarusteeksi hankitulla aseistuksella tapahtuvaa sellaista asevoiman käyttöä, joka soveltuu poliisitehtävän suorittamiseen. Voimakeinojen on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen, vastarinnan vaarallisuuteen, käytettävissä oleviin voimavaroihin sekä muihin tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttaviin seikkoihin. Erityisesti on otettava huomioon sivullisten oikeudet ja heidän turvallisuutensa. Ennen voimakeinojen käyttöä on niiden käytöstä mahdollisuuksien mukaan varoitettava.

Rajavartiolain (578/2005) 77 a §:ssä – 77 d §:ssä on lisäksi määritelty millainen päätöksentekomenettely tilanteessa on, kuka johtaa virka-aputilannetta ja kuka maksaa virka-avun kustannukset.

2.17.11 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 6 kohdan mukaan voimakeinojen käytön määrittämistä, voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta voitaisiin edelleen säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.²⁰⁸

208 Aiemman poliisilain (493/1995) aikaan voimassa ollut sisäasiainministeriön asetus voimakeinojen käytämisestä (979/2004) on kumoutunut kokonaisuudistuksessa ja on näin ollen ollut voimassa 31.12.2013 saakka.

2.18 Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>Poll. 2:18 Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen</p> <p>Jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.</p> <p>Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla.</p>	<p>SMA poliisin voimakeinojen käyttämisestä (18.11.2004/979) 3 § Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja siitä varoittaminen</p> <p>Jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan poliisilain 27 §:n 1 momentissa tarkoitettua vastarintaa, voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon ottaen poliisilain 2 §:ssä säädetyt periaatteet.</p> <p>Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos se on mahdollista ja tarkoituksenmukaista.</p> <p>Varoittaminen voidaan tehdä suullisesti tai muulla tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla.</p>

2.18.1 Voimakeinojen käyttöön varautuminen ja varoittaminen

Poliisilain 2 luvun 18 §:n mukaan, jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan vastarintaa tai rikoslain (39/1889) 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla. Kokonaisuudistuksessa säännös on siirretty asetustasoisesta sääntelystä laintasoiseksi sääntelyksi.

Kuten jo voimakeinojen käyttöä koskevan sääntelyn yhteydessä on tullut esille, on tässäkin yhteydessä kysymys sääntelystä, joka on yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin ulottuvien vaikutustensa vuoksi sellaista, että perustuslain (731/1999) 80 §:n 1 momentin nojalla siitä tulee olla laintasoisesti säädetty.²⁰⁹

Aiempaan sääntelyyn verrattuna säännöksessä ei mainita enää *suullisesti* varoittamista. Selvänä voidaan pitää sitä, että suullinen varoittaminen on edelleenkin tavanomaisin tapa, joskaan ei tapauskohtaisesti välttämättä ainoa muoto huomioiden tarkoituksenmukaisuus sekä ymmärrettävyys.²¹⁰

209 HE 224/2010 vp s. 84.

210 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 784–785.

2.18.2 Varautumisvelvollisuus koskee korostuneesti myös hätävarjelutilanteita

Poliisilain 2 luvun 18 §:ssä on maininta rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitetusta oikeudettomasta hyökkäyksestä eli hätävarjeluun oikeuttavasta tilanteesta. Lisäys nojaa osaltaan edellä käsitellyyn poliisilain 2 luvun 17 §:n 2 momentin säännökseen hätävarjelukseksi katsottavien keinojen käyttämisestä. Lainkohdan esitöiden mukaan varautumisvelvollisuus koskee korostetusti hätävarjelutilanteita, koska niissä voidaan joutua käyttämään voimakkaita voimakeinoja aseenkäyttö mukaan lukien.²¹¹

Todellisuudessa hätävarjelutilanteisiin ei niiden yllätyksellisyydestä johtuen yleensä voitane nimenomaisesti ennalta varautua. Toisaalta lainkohdan edellyttämän yleisen varautumisvelvollisuuden piiriin mahtuu ainakin osa niistä tilanteista, jotka voidaan luokitella hätävarjelukseksi.

2.18.3 Voimakeinojen suunnittelu, johtaminen ja valvonta hätävarjelutilanteissa

Hätävarjelutilanteissa on tilanteen kiireellisyys erityisesti huomioon ottaen mahdollisuuksien mukaan huolehdittava voimakeinojen käytön suunnittelusta, johdosta ja valvonnasta. Samassa yhteydessä on myös täysin asianmukaisesti katsottu, että hätävarjelu osalta tämän säännöksen soveltamisala saattaa jäädä kuitenkin kapeaksi sen vuoksi, että hätävarjelutilanteille on tyypillistä niiden yllätyksellisyys ja ennalta arvaamattomuus.²¹²

Hätävarjelutilanteiden suunnittelu, johto ja valvonta ei liene yleensä mahdollista tai se voi olla sitä vain hyvin rajoitetusti.

2.18.4 Poliisilain yleisten periaatteiden suhde voimakeinojen käyttämiseen

Voimakeinojen käytön ohjaamisessa keskeisimpiä periaatteita ovat suhteellisuusperiaate (PolL 1:3) ja vähimmän haitan periaate (PolL 1:4), jotka tuleekin korostuneesti ottaa huomioon voimakeinojen käyttämisessä, vaikkakin periaatteiden noudattamistarve on aina tapauskohtaista. Yleensä voimakeinoilla puututaan perustuslaissa (731/1999) suojattuihin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain (731/1999) 7 §:n 3 momentin mukaiseen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.²¹³

Poliisilain 1 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja sovinnollisuutta edistäen. Lisäksi poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Voimakeinoilla puututaan perustuslaissa (731/1999) suojattuihin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain (731/1999) 7 §:n 3 momentin mukaiseen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

211 HE 224/2010 vp s. 84.

212 HE 224/2010 vp s. 84.

213 HE 224/2010 vp s. 84–85. Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen (PolL 1:2), suhteellisuusperiaate (PolL 1:3), vähimmän haitan periaate (PolL 1:4) ja tarkoitussidonnaisuuden periaate (PolL 1:5).

teen, jolloin säännös liittyy erityisesti poliisilain 1 luvun 2 §:n perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen periaatteeseen.²¹⁴

Lisäksi voimakeinojen käytön yhteydessä saattaa tulla kysymykseen toimenpiteen perusteen ilmoittaminen (PoL 1:7) tai poliisimiehen aseman ilmaiseminen (PoL 1:8). Edellä mainittua poliisimiehen aseman ilmaisemista (PoL 1:8) pidetään välttämättömänä tilanteessa, jossa toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä on välttämätöntä kehottaa luopumaan menettelystään (esimerkiksi vastarinnasta) ja jossa kohdehenkilö ei tiedä kehotuksen esittäjän olevan poliisimies.²¹⁵

2.18.5 Varoittamisen merkitys voimakeinojen käytön yhteydessä

Poliisilain 2 luvun 18 §:n 2 momentin mukaan virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla.

Voimakeinojen käytöstä varoittamista voidaan pitää vahvana pääsääntönä, jolla on käytännön toiminnan tasolla ollut poliisimiehen oman oikeusturvan kannalta myönteisiä vaikutuksia. Tämä perustuu siihen lähtökohtaan, että poliisin toimenpiteiden kohteena olevalle henkilölle on annettava mahdollisuus noudattaa niitä käskyjä ja määräyksiä, joita poliisi hänelle antaa. Jos henkilö tietoisesti jättää hänelle toimivaltuuksien nojalla annetut käskyt tai määräykset noudattamatta, kantaa hän itse myös osaltaan vastuuta siitä, jos tilanne ajautuu voimakeinojen käyttöön. Poliisin asiana on luonnollisesti arvioida kussakin tilanteessa erikseen voimakeinojen käytön edellytykset ja rajat.

214 HE 224/2010 vp s. 85.

215 HE 224/2010 vp s. 85.

2.19 Ampuma-aseen käyttö

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>POLL 2:19 Ampuma-aseen käyttö</p> <p>Ampuma-asetta voidaan käyttää vain silloin, kun kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen eikä lievempää keinoa pysäyttämiseksi ole käytettävissä. Ampuma-asetta voidaan lisäksi käyttää kiireellistä ja tärkeää tehtävää suoritettaessa esineen, eläimen tai muun vastaavan esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta ei saa käyttää väkijoukon hajottamiseksi, ellei ampuma-aseessa käytetä kaasupatruunoita tai muita vastaavia ammuksia niistä erikseen annettujen määräysten mukaisesti.</p> <p>Ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan ampuma-aselain 2 §:ssä tarkoitettua ampuma-aseen käytöstä varoittamista, ampuma-aseella uhkaamista ja laukauksen ampumista. Ampuma-aseen esille ottaminen ja toimintavalmiuteen saattaminen eivät ole ampuma-aseen käyttöä.</p> <p>Ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää päällystöön kuuluva poliisimies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista.</p>	<p>SM A poliisin voimakeinojen käyttämisestä (18.11.2004/979) 4 § Voimakeinojen valinta ja käyttö</p> <p>2 mom 4 viimeistä virkettä Ampuma-asetta voidaan käyttää vain silloin, kun lievempää keinoa tilanteen hoitamiseksi ei ole käytettävissä ja kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen. Ampuma-asetta voidaan käyttää myös kiireellistä ja tärkeää tehtävää suoritettaessa esineen, eläimen taikka kiinteän omaisuuden aiheuttaman esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta ei saa käyttää väkijoukon hajottamiseksi tai henkilön paikalta poistamiseksi, ellei ampuma-aseessa käytetä poliisiasetuksen 18 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaisia kaasupatruunoita niistä erikseen annettujen määräysten mukaisesti. Ampuma-aseen käytöstä yleisen kokouksen hajottamiseksi päättää päällystöön kuuluva poliisimies.</p>

2.19.1 Ampuma-aseen käyttäminen

Poliisilain 2 luvun 19 §:n mukaan ampuma-asetta voidaan käyttää vain, kun kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen, eikä lievempää keinoa pysäyttämiseksi ole käytettävissä. Ampuma-asetta voidaan lisäksi käyttää kiireellistä ja tärkeää tehtävää suoritettaessa esineen, eläimen tai muun vastaavan esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta ei saa käyttää väkijoukon hajottamiseksi, ellei ampuma-aseessa käytetä kaasupatruunoita tai muita vastaavia ammuksia niistä erikseen annettujen määräysten mukaisesti. Kokonaisuudistuksessa säännös on siirretty asetuksentasoisesta sääntelystä laintasoiseksi sääntelyksi.

Aiemman asetustekstin ilmaisu *kiinteän omaisuuden aiheuttaman* on muutettu kokonaisuudistuksessa muotoon ilmaisuksi *muun vastaavan*, koska kiinteästä omaisuudesta sinällään harvemmin aiheutuu ampuma-aseella poistettavaa estettä. Ilmaisen nähdään tarjoavan joustavuutta ja säännöksessä muun vastaavan rinnalla mainitaan vielä erikseen esine ja eläin. Säännöksessä käytetty ilmaisu *toisen* tarkoittaa muuta henkilöä kuin sitä, jonka toiminnan pysäyttämisestä on kysymys eli vaara voi aiheutua myös ampuma-asetta käyttävälle.²¹⁶

²¹⁶ HE 224/2010 vp s. 85.

2.19.2 Ampuma-aseen käytön määritelmä

Poliisilain 2 luvun 19 §:n 2 momentissa määritellään ampuma-aseen käyttö. Säännöksessä on määritelty ampuma-aseen käyttö ja toisaalta mikä ei ole ampuma-aseen käyttöä.

Ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan ampuma-aselain (1/1998) 2 §:ssä tarkoitettua ampuma-aseen käytöstä varoittamista, ampuma-aseella uhkaamista ja laukauksen ampumista. Ampuma-aseella uhkaamisella tarkoitetaan ampuma-aseen suuntaamista siten, että kohdehenkilöllä on yleisen elämäkokemuksen mukaan vaara joutua kaikkein ankarimpien voimakeinojen käytön kohteeksi, jollei hän noudata sitä käskyä, jota ampuma-aseella uhkaamisella tehostetaan. Ampuma-aseen esille ottaminen ja toimintavalmiuteen saattaminen eivät ole ampuma-aseen käyttöä. Säännös on otettu laintasoiseen säännökseen, koska ampuma-aseen käyttöä koskeva määritelmä poikkeaa siitä, mitä ampuma-aseen käytöllä yleisesti ymmärretään.²¹⁷

Ampuma-aseen käyttö kohdehenkilön toiminnan pysäyttämiseksi edustaa ankarinta voimankäyttöä voimankäyttövälineiden jatkumossa, koska se aiheuttaa suuren vammautumisen vaaran tai kuoleman kohdehenkilölle. Käytännön poliisityön kannalta ongelmallista on kuitenkin se, että poliisin hoidettavaksi tulevat työtehtävät ja erilaisten tilanteet ovat hyvin moninaisia, ettei yksityiskohtaisten säännösten antaminen ampuma-aseen käyttämisestä ole mahdollista. Kokonaisuudistuksessa laintasoiseksi nostetuilla säännöksillä ei ole haluttu muuttaa aiempaa vakiintunutta käytäntöä poliisin aseenkäytön suhteen, vaan tavoitteena on ollut oikeudellisten ongelmien poistaminen. Yleisellä tasolla poliisilain 2 luvun 17-19 §:ien nähdään poistavan oikeudellisen ongelman siitä, että on olemassa laintasoisina säännökset, joita tuomioistuin voimankäyttötilannetta koskevassa mahdollisessa oikeudenkäynnissä soveltaa. Lakitasoisia voimankäytösäännöksiä täydentävät hallinnolliset määräykset ohjaavat ja yhtenäistävät voimankäyttöä käytännön tilanteissa, mutta oikeudellisesti arvioituna näillä saattaa olla merkitystä vain tulkittaessa harkinnanvaraisia arviointikriteereitä ja pyrittäessä osoittamaan ns. hyvän poliisikäytännön sisältöä.²¹⁸

2.19.3 Päätöksentekotasoa

Poliisilain 2 luvun 19 §:n 3 momentissa säädetään, että ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää päällystöön kuuluva poliisimies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista. Sääntelyn nähdään liittyvän ensinnäkin aseenkäytön käyttämisen vakavuuteen ja toisaalta siihen, että käytännössä voimankäyttöä koskevat tilanteet syntyvät nopeasti eikä läheskään aina ole mahdollista saada päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä.²¹⁹

Säännöksen tarkoittama päätös ampuma-aseen käytöstä ja sillä uhkaamisesta nähdään käytännössä liittyvän monesti johdettuun poliisitoiminnalliseen tilanteeseen, joka on ehtinyt kestää jo jonkin aikaa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi piiritystilanne. Joka tapauksessa velvollisuus ampuma-aseen käytöstä varoittaminen

217 HE 224/2010 vp s. 85.

218 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 786 ja 788–789.

219 HE 224/2010 vp s. 85.

kuuluu tästä säännöksestä huolimatta asetta käyttävälle poliisimiehelle poliisilain 2 luvun 18 §:n 2 momentin nojalla, josta syystä tätä päätöksenteon osoittamista päällystään kuuluvalla virkamiehelle ei tältä osin tarvita.²²⁰

Edellä esille tuotu *jo jonkin aikaa kestänyt johdettu piiritystilanne* on vain yksi esimerkki poliisitoiminnallisesta tilanteesta. Keskeistä on säännöksen sanamuoto, että ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää päällystään kuuluva poliisimies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista. Tärkeintä tämän päätöksen tekemiselle on, että päätöksenteon pohjaksi saadaan riittävä tosiseikasto. Vaikka informaatiota hankitaan tilanteessa monin tavoin, juuri tuon riittävän tosiseikaston saaminen vie aikaa. Tällöin päätöksenteko voi todellisuudessa jäädä tilannejohtajalle, hänen alaiselleen ryhmänjohtajalle, yksittäisen partion partionjohtajalle tai yksittäiselle poliisimiehelle.

Päällystään kuuluva poliisimies, yleensä yleisjohtaja, on tietoinen alkaneesta operaatiosta ja tekee siihen liittyviä päätöksiä, mutta ampuma-aseen käyttämiseen liittyvät päätökset eivät aina ole kuitenkaan kiireellisimpiä asioita, ottaen huomioon mitä muita intressejä operaatiossa on käsillä. Yleisjohtajan keskeisimpiä tehtäviä on nähdä kokonaisuus sekä tuon yksittäisen tehtävän että koko toiminta-alueen osalta. Meneillään olevan tehtävän osalta tärkeintä voi olla eristäminen, evakuointi, yleisön varoittaminen, joskus tärkein tehtävä on pelkäämistään kohteen paikallistaminen.

Päällystään kuuluvan poliisimiehen tekemä päätös ampuma-aseenkäytöstä ei saa olla pelkäämistään lain vaatima muodollisuus ilman järkevää sisältöä tehtävään nähden. Päätös ei saa hankaloittaa tehtävän järkevää suorittamista, vaan tuottaa kokonaisuuden kannalta mahdollisimman hyvän lopputuloksen.

On tärkeätä, että päällystö kantaa vastuun operaatioista. Toiminnan kannalta on tärkeää, että tehtävällä olevat päällystään kuuluvan poliisimiehen alaiset eivät ole epätietoisia toimintalinjoista ja siitä, onko päällystö päättänyt esimerkiksi ampuma-aseen käytöstä jotakin. Mikäli yleisjohtaja ei ole vielä voinut tehdä päätöstä ampuma-aseen käytöstä tilanteen yksityiskohtien epäselvyyden vuoksi, voi hän asiaa kysyttäessä todeta, että alaiset tekevät ratkaisun itse. Tilanteen nopean kehittymisen vuoksi tai tilanteen muuten salliessa hän voi antaa päätöksenteon tilannejohtajan tehtäväksi.

Yleensä päällystään kuuluvan poliisimiehen päätös ampuma-aseenkäytöstä sallii ampuma-aseen yhdeksi välineeksi voimakeinojen valikoimassa tai sulkee ampuma-aseen käyttämisen kokonaan pois. Tilannejohtaja tai ryhmänjohtaja ratkaisee tapahtumapaikalla, mikä on taktisesti järkevin tapa toimia. Loppujen lopuksi liipaisimen vetämisestä eli lopullisesta aseiden käyttämisestä päättää kuitenkin aseiden käyttäjä. Vaikka ampuma-ase on keinovalikoimassa mukana, on kohteen ja kokonaisuuden kannalta käytettävä lievimpiin seurauksiin johtavia keinoja. Poliisin on poliisilain 1 luvun 2 §:n mukaisesti toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Joissain äärimmäisissä tilanteissa päällystään kuuluvalla poliisimiehellä saatetaan olla kokonaisuudesta sellainen tieto, mitä ei voida saattaa aseiden käyttäjän arvioitavaksi, vaan hän joutuu luottamaan päällystään kuuluvan arvion laukauksen

220 HE 224/2010 vp s. 85–86.

ampuessaan. Tällöin kyseessä voi olla puhtaasti päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätös kaikkine toimenpiteistä aiheutuvine vastuineen. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi kohde, joka ammuskelee kiväärillä asutuskeskuksessa kerrostalon parvekkeelta ympäriinsä ja aseensa käyttäjänä oleva poliisimies on määrätty pysäyttämään toiminta välittömästi. Toisessa esimerkissä piiritystilanteessa aseensa käyttäjänä olevan poliisimiehen ampumasektori voi olla kapea ja hän joutuu pysäyttämään kohteen aseensa käyttämisestä tehdyn päätöksen mukaisesti ennen tietyn linjan ylittämistä ilman, että hänellä on kokonaiskäsitystä toiminta-alueesta.

Poliisin operatiivisen kenttätoiminnan haaste on, että tilanteet ovat usein monimutkaisia, päätöksiä joudutaan tekemään kiireellisesti sekä puutteellisin ja jossakin tilanteissa jopa väärin tiedoin. Tämä tarkoittaa, ettei useinkaan voida varmuudella tietää etukäteen, mihin lopputulokseen juuri valittu ratkaisu johtaa.

Tilanteet muuttuvat nopeasti, eikä päätösten kannalta tärkeitä informaatiota aina ehditä saattaa päällystön tietoon, vaan ratkaisu on joskus pakko tehdä nopeasti tapahtumapaikalla.

2.19.4 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Muun muassa voimakeinojen käytön määritelmistä on mahdollisuus säätää sisäasiainministeriön asetuksella poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 6 kohdan nojalla.

2.20 Sitominen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:20 Sitominen</p> <p>Virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi.</p> <p>Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Rajoittaminen ei saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua.</p> <p>Poliisin säilyttämien kiinni otettujen ja tutkintavankien sitomisesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 11 luvun 2 §:ssä ja tutkintavankeuslain (768/2005) 13 luvun 2 §:ssä.</p>	

2.20.1 Sitomisen määritelmä

Poliisilain 2 luvun 20 §:n mukaan virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi.

Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Rajoittaminen ei saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua. Erikseen todetaan, että poliisin säilyttämien kiinni otettujen ja tutkintavankien sitomisesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 11 luvun 2 §:ssä ja tutkintavankeuslain (768/2005) 13 luvun 2 §:ssä.

Lakitasoisesti ei ole ennen kokonaisuudistusta ollut yleistä säännöstä sitomisen tai muun vastaavan toimintavapautta rajoittavan keinon käyttämismahdollisuudesta, mutta poliisin voimakeinoista annetussa SM:n asetuksessa sitominen huomioitiin ylimalkaisesti. Kokonaisuudistuksessa asia kirjattiin laintasoiseksi säännökseksi, koska sitominen ja siihen verrattavat toimenpiteet puuttuvat selkeästi kansalaisen perusoikeuksiin. Myös käsirautojen käyttäminen kuuluu voimakeinojen piiriin.²²¹

Säännöksessä on lueteltu virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamismahdollisuudet säännöksessä mainituin menettelytavoimin eli:

- käsiraudat laittamalla,
- muovista sidettä käyttämällä tai
- muulla vastaavalla tavalla.

Edellytyksenä on, että rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön:

- karkaamisen estämiseksi,
- väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai
- uhkaavan väkivallan torjumiseksi.

Säännöksessä on huomioitu myös esimerkiksi sylkemistä estävän siteen käyttämisen, jos kohdehenkilö sylkee joko poliisimiehiä tai sivullisia kohti.²²²

Huomion arvoista on, että yllä selostetut käyttöedellytykset eivät näin ollen mahdollista rikoksesta epäillyn sitomista, esimerkiksi pelkästään tutkinnan turvaamiseksi siinä tapauksessa, että henkilön pelätään hävittävän mahdollisesti hallussaan olevia huumausaineita.

221 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 783 ja 793.

222 HE 224/2010 vp s. 86. Säännöksen taustalla voi nähdä aiemman poliisin (493/1995) voimakeinojen käyttämisestä annetun SMA 4 §:n 3 momentin sekä tutkintavankeuslain (768/2005) 13:2:n ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 11:2:n sitomista koskevat säännökset.

2.20.2 Liikkuma- tai toimintavapauden välttämätön rajoittaminen

Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittaminen edellyttää, että rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Kohdehenkilölle, joka käyttäytyy rauhallisesti, ei tule laittaa liikkuma- tai toimintavapautta rajoittavia välineitä ilman painavaa syytä. Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saa myöskään jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä, eikä rajoittaminen saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua. Liikkuvan ajoneuvon rakenteisiin kohdehenkilöä ei saa kahlita huomioiden jo poliisilain 1 luvun periaatteista säädettykin.²²³

Laissa ei ole haluttu luetella laillisia toimintatapoja tyhjentävästi, koska poliisi-tehtävissä mainitunlaista rajoittamista edellyttävät tapahtumat saattavat olla hyvin-kin monenlaisia.²²⁴

2.21 Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 2:21 Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus rajatarkastuksen toimittamiseen rajavartiolain 28 ja 28 a §:ssä rajavartiomiehelle säädetyn toimivaltuuksin. Lisäksi poliisilla on sama toimivalta käyttää rajanylityspaikalla teknisessä valvonnassa kertyvää kuvaa ja ääntä kuin rajavartiolaitoksella on rajavartiolain 31 §:n nojalla. (19.9.2014/753)</p> <p>Poliisimiehellä on laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussa pidetyn esineen tai aineen takavarikoimiseksi oikeus tullilain (1466/1994) mukaisesti tullitoimenpiteisiin mainitun lain 14 §:ssä säädetyn toimivaltuuksin. Jos tullitoimenpiteen suorittaminen edellyttää henkilönkatsastuksen tai muun kuin henkilön matkatavaroihin tai päällysvaatteisiin kohdistuvan tarkastuksen toteuttamista esitutkintaa suorittamatta, tällaisen toimenpiteen suorittamisessa noudatetaan, mitä tullilain 15 §:ssä säädetään. Toimenpiteestä päätetään kuitenkin päällystöön kuuluva poliisimies.</p>	<p>PolL 10 a § (15.7.2005/583) Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus rajatarkastuksen toimittamiseen rajavartiolain (578/2005) 28 §:ssä rajavartiomiehelle säädetyn toimivaltuuksin. Lisäksi poliisilla on rajanylityspaikalla suoritettavassa automaattisessa tunnistamisessa vastaava toimivalta käyttää valvonnassa kertyvää kuvaa ja ääntä, mitä siitä rajavartiolain 29 §:ssä rajavartiolaitoksen osalta säädetään. (4.6.2010/483)</p> <p>Poliisimiehellä on laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussa pidetyn esineen tai aineen takavarikoimiseksi oikeus tullilain (1466/1994) mukaisesti tullitoimenpiteisiin mainitun lain 14 §:ssä säädetyn toimivaltuuksin. Jos tullitoimenpiteen suorittaminen edellyttää henkilönkatsastuksen tai muun kuin henkilön matkatavaroihin tai päällysvaatteisiin kohdistuvan tarkastuksen toteuttamista esitutkintaa suorittamatta, tällaisen toimenpiteen suorittamisessa noudatetaan, mitä tullilain 15 §:ssä säädetään. Toimenpiteestä päätetään kuitenkin päällystöön kuuluva poliisimies. (4.6.2010/483)</p>

223 HE 224/2010 vp s. 86.

224 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 793.

2.21.1 Toimivaltuudet poliisimiehelle

Poliisimiehellä on poliisilain 2 luvun 21 §:n mukaan oikeus rajatarkastuksen toimitamiseen rajavartiolaitain (578/2005) 28 ja 28 a §:ssä rajavartiomiehelle säädettyin toimivaltuuksin. Lisäksi poliisilla on sama toimivalta käyttää rajanylityspaikalla teknisessä valvonnassa kertyvää kuvaa ja ääntä kuin rajavartiolaitoksella on rajavartiolaitain (578/2005) 31 §:n nojalla. Säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan.

Rajavartiolaitain (578/2005) 28 §:ssä säädetään rajavalvontaa koskevista toimivaltuuksista. Sen lisäksi, mitä rajavartiolaitaissa ja muualla säädetään, rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitetun rajavalvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä:

- 1) estää poistuminen henkilöltä tai kulkuneuvolta, joka ylittää tai on ylittänyt ulkorajan tai jonka epäillään oikeudettomasti ylittäneen ulkorajan tai välttäneen rajatarkastuksen,
- 2) estää rajatarkastuksesta poistuminen, kunnes tarkastus on suoritettu,
- 3) suorittaa Schengenin rajasäännöstön 7 artiklan 2 kohdassa mainitut vähimmäistarkastukseen kuuluvat toimenpiteet,
- 4) suorittaa kolmansien maiden kansalaisille Schengenin rajasäännöstön 7 artiklan 3 kohdassa mainitut perusteelliseen maahantulotarkastukseen ja perusteelliseen maastalähtötarkastukseen sekä perusteelliseen lisätarkastukseen kuuluvat toimenpiteet,
- 5) suorittaa unionin vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden piiriin kuuluville henkilöille tarkastus Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2004/38/EY mukaisesti,
- 6) ottaa tilapäisesti haltuunsa asiakirjoja, tavaroita ja kulkuneuvoja, tarkastaa ja kohdistaa niihin etsintä Schengenin rajasäännöstön edellyttämässä laajuudessa sekä tehdä matkustusasiakirjoihin Schengenin rajasäännöstössä ja laissa säädettyjä merkintöjä,
- 7) huolehtia siitä, että kolmannen maan kansalainen, jolta on evätty pääsy, ei tule Suomen alueelle,
- 8) suorittaa rekisterikyselyt ja tehdä rekisterimerkinnät, joita Schengenin rajasäännöstössä edellytetään,
- 9) suorittaa henkilöntarkastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi noudattaen, mitä pakkokeinolain 8 luvun 30 §:n 1 kohdassa ja 33 §:ssä säädetään,
- 10) ottaa henkilöstä kuva ja
- 11) tallettaa rajavalvonnan suorittamisen yhteydessä saadut tiedot henkilörekisteriin noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa säädetään.

Edelleen saman säännöksen mukaan tarkastettavan on rajavartiomiehen kehoituksesta oltava tavaroineen ja kulkuneuvoineen hänelle osoitetussa paikassa rajatarkastuksen toimittamista varten.

Edellä tarkoitettusta poistumisen estämisestä sekä tavaroiden ja kulkuneuvon tilapäisestä haltuun ottamisesta rajatarkastuksen toimittamisen ajaksi päättää rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Kiireellisessä tapauksessa poistumisen estää ja haltuunoton suorittaa rajatarkastusta suorittava rajavartiomies, jonka on viivytyksettä saatettava asia rajanylityspaikan esimiehenä toimivan rajavartiomiehen tai vähintään luutnantin arvoisen rajavartiomiehen ratkaistavaksi.

Rajan ylittämisen aikomuksesta luopuminen ei estä rajatarkastuksen toimittamista, jos se on tarpeen henkilöllisyyden selvittämiseksi sekä sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä ole hallussaan esineitä tai aineita, joiden hallussa pitämiseen tai rajan yli kuljettamiseen hänellä ei ole oikeutta. Rajavartiomiehellä on oikeus ryhtyä tarkastuksen perusteella aiheellisiin rajavartiolaitokselle säädettyihin tehtäviin kuuluviin toimenpiteisiin.

Rajavartiolain (578/2005) 28 a §:n mukaan rajavartiolain (578/2005) 28 §:n 1 momentin 9 kohdassa tarkoitettusta henkilöntarkastuksesta päättää rajanylityspaikan esimiehenä toimiva rajavartiomies tai vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies. Rajatarkastusta suorittava rajavartiomies voi kuitenkin päättää henkilöntarkastuksesta, joka kohdistetaan henkilön päällysvaatteisiin tai mukana oleviin matkatavaroihin taikka joka suoritetaan käsin tunnustelemalla tai teknistä laitetta käyttäen. Henkilöntarkastuksesta on tehtävä merkintä henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 9 §:ssä tarkoitettuun valvontasioiden rekisteriin. Rajanylityspaikan esimiehenä toimivan rajavartiomiehen tai vähintään luutnantin arvoisen rajavartiomiehen toimivaltuuksin tehdystä henkilöntarkastuksesta on lisäksi laadittava pöytäkirja, jossa toimituksen kulku selostetaan riittävällä tarkkuudella. Pöytäkirjasta on pyynnöstä annettava tarkastettavalle jäljennös.

Rajavartiolain (578/2005) 31 §:n mukaan rajavartiolaitoksella on oikeus käyttää rajanylityspaikalla teknisessä valvonnassa kertyvää kuvaa ja ääntä henkilöiden automaattiseen tunnistamiseen toimivaltaisen viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan haastettavien, kiinniotettavien, pidätettävien, säilöön otettavien, vangittavien tai viranomaisten seurantaan otettavien henkilöiden tunnistamiseksi.

Poliisilla on poliisilain 2 luvun 21 §:n viittaussäännöksen myötä nämä samat toimivaltuudet. Edelleen poliisimiehellä on laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussa pidetyn esineen tai aineen takavarikoimiseksi oikeus tullilain (1466/1994) mukaisesti tullitoimenpiteisiin mainitun lain 14 §:ssä säädettyin toimivaltuuksin. Jos tullitoimenpiteen suorittaminen edellyttää henkilönkatsastuksen tai muun kuin henkilön matkatavaroihin tai päällysvaatteisiin kohdistuvan tarkastuksen toteuttamista esitutkintaa suorittamatta, tällaisen toimenpiteen suorittamisessa noudatetaan, mitä tullilain (1466/1994) 15 §:ssä säädetään. Toimenpiteestä päättää kuitenkin päällystöön kuuluva poliisimies.

Tullilain (1466/1994) 14 §:n mukaan tullitoimenpiteen suorittamiseksi Tullilla tai muulla toimivaltaisella viranomaisella on oikeus:

- 1) pysäyttää ja tarkastaa kulkuneuvo,
- 2) pysäyttää henkilö ja suorittaa henkilöön kohdistuva etsintä tämän saapuesa tullialueelle, lähtiessä tullialueelta, käydessä kulkuneuvossa tai muussa paikassa, jossa tavaraa puretaan, lastataan tai säilytetään sekä muuallakin tullialueella, jos siihen on erityisiä syitä,
- 3) pidättää ja tarvittaessa ottaa haltuunsa tavara, jota ei ole asianmukaisesti tulliselvitetty,
- 4) päästä varastoihin, tiloihin ja muihin paikkoihin, missä tavaraa valmistetaan, säilytetään tai myydään, ei kuitenkaan pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyissä tiloissa, ja suorittaa tarpeellinen tarkastus,
- 5) tarkastaa postilähetysten kirjesalaisuutta loukkaamatta tavaraa, sen valmistusta ja kirjanpitoaineistoa sekä tarkastaa henkilön mukana olevat rahavarat rikoslain (39/1889) 32 luvun 6 §:ssä tarkoitetun rahanpesun paljastamiseksi,
- 6) saada tarpeelliset tavaranhaltijaa, muuta asianosaista, tavaraa, kulkuneuvoa, matkustajaa ja kulkuneuvon henkilökuntaa koskevat asiakirjat ja tiedot,
- 7) antaa tavarankurkusta, lastausta, luovutusta, kuljetusta ja varastointia koskevia määräyksiä,
- 8) asettaa tullivalvonnassa olevaan kulkuneuvoon, tavararaan, varastoon tai muuhun paikkaan tullisinetti, tullilukko tai muu tunnistamismerkki,
- 9) eristää, sulkea tai tyhjentää tavaroiden valmistus-, lastaus-, purkaus- tai muu tarkastuspaikka tai alue sekä kulkuneuvo, jos se on tarpeen yleisen turvallisuuden ylläpitämiseksi tai tullitoimenpiteen suorittamiseksi sekä kieltää tai rajoittaa liikkumista tällaisessa paikassa, alueella tai kulkuneuvossa ja
- 10) estää lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusvelvoitteiden mukaisesti tavarankurkusta Suomen tullialueelta.

Edelleen tullilain (1466/1994) 14 §:n mukaan, jos on todennäköistä, että suomalaisella, kansallisuutta vailla olevalla tai väärää lippua käyttävällä aluksella harjoitetaan salakuljetusta Suomeen tai Suomesta, voidaan alus pysäyttää ja tarkastaa myös tullialueen ulkopuolella, ei kuitenkaan vieraan valtion aluevesillä. Alus voidaan tuoda satamaan tarpeellista selvitystä varten. Tulli saa pidättää maasta vietävän tai maahan tuotavan tavarankurkusta, jos siihen on perusteltua syytä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi. Tavarankurkusta on viipymättä ilmoitettava takavarikosta päättävälle viranomaiselle.

2.21.2 Rajavalvonta ja tullitoimenpide

Rajavalvonnasta säädetään edellä kerrotuin tavoin rajavartiolaissa (578/2005) ja tullitoimenpiteistä taas säädetään tarkemmin tullilaissa (1466/1994).

Sekä rajavalvontaa että tullitoimenpidettä suoritettaessa viranomaistoimien näkökulmasta katsottuna kysymys on samankaltaisista toimista. Näitä toimia ovat henkilöllisyys- ja maahantuloasiakirjojen tarkastaminen, tavaraliikenteeseen liittyvien asiakirjojen tarkastus, henkilön ja hänen vaatteidensa, mukanaan olevien tavaroidensa ja kulkuneuvonsa tarkastaminen sekä luvattoman rajanylityksen estäminen ja puuttuminen kohteena olevan henkilön tarkastamista vaikeuttavaan tai haittaavaan menettelyyn.²²⁵

Eriteltyinä *rajavalvonnassa* tarkoituksena on selvittää rajaa ylittävän tai ylittäneen henkilön henkilöllisyys, matkustusasiakirjojen asianmukaisuus, oikeus rajan ylittämiseen ja sellaisen omaisuuden selvittäminen, joka olisi rikoksella hankittu tai tullut sellaisen omaisuuden tilalle eikä henkilöllä ole sellaista omaisuutta, jonka hallussapitoon rajan yli kuljettamiseen hänellä ei ole oikeutta tai joka voi aiheuttaa vaaraa toisten turvallisuudelle tai on huumaava aine. Vastaavasti *tullitoimenpiteillä* pyritään varmistamaan, että tavara saatetaan tai on saatettu tulliselvitykseen ja että tavaraan tuontiin tai vientiin liittyen ei ole aiheutta epäillä salakuljetusta, veropetosta, kätkemisrikosta tai muuta rangaistavaa menettelyä.²²⁶

225 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 671.

226 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 671.

2.22 Vieraan valtion virkamiehen toimivalta

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 2:22 Vieraan valtion virkamiehen toimivalta</p> <p>Tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen (<i>Schengenin yleissopimus</i>) 41 artiklassa tarkoitettulla Schengenin säännöstöä soveltavan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus maansa alueella verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksenteikijän takaa-ajoon Suomen alueella samoin kuin kiinniottoon ja turvallisuustarkastukseen Suomen alueella siten kuin Suomea velvoittavassa Schengenin säännöstössä määrätään. Kulkuneuvon pysäyttämiseen ja turvallisuustarkastukseen sovelletaan lisäksi, mitä 11 §:n 1 momentissa säädetään kulkuneuvon pysäyttämisestä, 12 §:n 1 momentissa tarkastuksesta henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä ja 12 §:n 4 momentissa vaarallisten esineiden ja aineiden poisottamisesta.</p> <p>Oikeus voimakeinoin tapahtuvaan verekseltä tavatun tai pakenevan kiinniottoon on kuitenkin vain, jos kiinni otettava vastarintaa tekemällä koettaa välttää kiinnijoutumisen eikä suomalaisen toimivaltaisen virkamiehen apua kiinniottoon ole viipymättä saatavilla. Voimakeinojen käytön edellytyksistä ja käytöstä on lisäksi voimassa, mitä muualla tässä laissa ja rikoslaissa säädetään.</p> <p>Kiinniottamisen perustuessa 1 momenttiin kiinni otettu on viipymättä luovutettava kiinniottamispaikkakunnan poliisilaitokselle, jolle on myös ilmoitettava Suomen alueella tehdyistä muista toimenpiteistä ja niiden seurauksista.</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitettujen toimivaltaisen virkamiehen toimenpiteistä aiheutuneen vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä 8 luvussa säädetään vahingonkorvausvastausta.</p>	<p>PoL 22 a § (15.7.2005/525) Vieraan valtion virkamiehen toimivalta</p> <p>Tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen (<i>Schengenin yleissopimus</i>) 40 artiklassa tarkoitettulla Schengenin säännöstöä soveltavan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus maansa alueella verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksenteikijän takaa-ajoon Suomen alueella samoin kuin kiinniottoon ja turvallisuustarkastukseen Suomen alueella siten kuin Suomea velvoittavassa Schengenin säännöstössä määrätään. Kulkuneuvon pysäyttämisestä ja turvallisuustarkastuksesta on lisäksi voimassa, mitä 21 §:n 1 momentissa sekä 22 §:n 1 ja 5 momentissa säädetään.</p> <p>Oikeus voimakeinoin tapahtuvaan verekseltä tavatun tai pakenevan kiinniottoon on kuitenkin vain, jos kiinni otettava vastarintaa tekemällä koettaa välttää kiinnijoutumisen eikä suomalaisen toimivaltaisen virkamiehen apua kiinniottoon ole viipymättä saatavilla. Voimakeinojen käytön edellytyksistä ja käytöstä on lisäksi voimassa, mitä muualla tässä laissa sekä rikoslaissa (39/1889) säädetään.</p> <p>Tämän pykälän 1 momentin perusteella kiinni otettu on viipymättä luovutettava kiinniottopaikkakunnan kihlakunnan poliisilaitokselle, jolle on myös ilmoitettava Suomen alueella tehdyistä muista toimenpiteistä ja niiden seurauksista.</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitettujen toimivaltaisen virkamiehen toimenpiteistä sivulliselle aiheutuneen vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä 47 §:n 2 momentissa säädetään korvauksen suorittamisesta.</p>

2.22.1 Toimivaltuus vieraan valtion virkamiehelle

Poliisilain 2 luvun 22 §:n mukaan tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen (Schengen yleissopimus) 41 artiklassa tarkoitetulla Schengenin säännöstöä soveltavan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus maansa alueella verekseltä tai pakenevista tavatun rikoksentehtäjän takaa-ajoon Suomen alueella samoin kuin kiinniottoon ja turvallisuustarkastukseen Suomen alueella siten kuin Suomea velvoittavassa Schengenin säännöstössä määrätään. Kulkuneuvon pysäyttämiseen ja turvallisuustarkastukseen sovelletaan lisäksi, mitä poliisilain 2 luvun 11 §:n 1 momentissa säädetään kulkuneuvon pysäyttämisestä, poliisilain 2 luvun 12 §:n 1 momentissa tarkastuksesta henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä ja poliisilain 2 luvun 12 §:n 4 momentissa vaarallisten esineiden ja aineiden poisottamisesta.

Oikeus voimakeinoin tapahtuvaan verekseltä tavatun tai pakenevan kiinniottoon on kuitenkin vain, jos kiinni otettava vastarintaa tekemällä koettaa välttää kiinnijoutumisen eikä suomalaisen toimivaltaisen virkamiehen apua kiinniottoon ole viipymättä saatavilla. Voimakeinojen käytön edellytyksistä ja käytöstä on lisäksi voimassa, mitä muualla tässä laissa ja rikoslaissa (39/1889) säädetään.

Kiinniottamisen perustuessa poliisilain 2 luvun 22 §:n 1 momenttiin, kiinni otettu on viipymättä luovutettava kiinniottamispaikkakunnan poliisilaitokselle, jolle on myös ilmoitettava Suomen alueella tehdyistä muista toimenpiteistä ja niiden seurauksista.

Poliisilain 2 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitetun toimivaltaisen virkamiehen toimenpiteistä aiheutuneen vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä poliisilain 8 luvussa säädetään vahingonkorvausvastuusta.

Kokonaisuudistuksessa säännöksen 1 momentin alkuun on korjattu Schengen yleissopimusviittaus 41 artiklaan kohdistuvaksi sekä säännöksen lopussa olevat säännösviittaukset siten, että ne vastaavat poliisilain muuta sääntelyä. Säännös on siten lakiteknisesti ajantasaistettu.²²⁷

227 HE 224/2010 vp s. 86–87.

3 TURVATARKASTUS POLIISIN TOIMITILOISSA

Sanna Springare, Johanna Parviainen ja Satu Rantaeskola

3.1 Turvatarkastus

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 3:1 Turvatarkastus</p> <p>Poliisilaitoksissa ja muissa poliisin toimitiloissa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi.</p> <p>Turvatarkastuksesta päättää poliisiyksikön päällikkö.</p> <p>Turvatarkastuksessa voidaan tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuvat ja siellä olevat henkilöt sekä heillä mukanaan olevat tavarat. Poliisiyksikön päällikkö päättää, missä laajuudessa turvatarkastus järjestetään.</p> <p>Turvatarkastuksen voi suorittaa poliisimies taikka muu poliisin palveluksessa oleva tai poliisin hyväksymä tähän tehtävään koulutettu henkilö (<i>turvatarkastaja</i>).</p> <p>Turvatarkastus on suoritettava niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta häiriötä tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.</p>	<p>PolL 22 b § (15.7.2005/525) Turvatarkastus</p> <p>Poliisilaitoksissa ja muissa poliisin toimitiloissa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi.</p> <p>Turvatarkastuksesta päättää poliisiyksikön päällikkö.</p> <p>Turvatarkastuksessa voidaan tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuvat ja siellä olevat henkilöt sekä heillä mukanaan olevat tavarat. Poliisiyksikön päällikkö päättää, missä laajuudessa turvatarkastus järjestetään.</p> <p>Turvatarkastuksen voi suorittaa poliisimies taikka muu poliisiin palveluksessa oleva tai poliisin hyväksymä tähän tehtävään koulutettu henkilö (<i>turvatarkastaja</i>).</p> <p>Turvatarkastus on suoritettava niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta häiriötä tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.</p>

3.1.1 Turvatarkastus poliisin toimitiloissa

Kokonaisuudistuksessa poliisin toimitiloissa tapahtuvaa turvatarkastusta koskeva sääntely on otettu omaksi 3 luvukseen poliisilain aiempien yksittäisten pykälien sijaan (edellinen poliisilaki 493/1995 22 b – 22 f)²²⁸. Säännöksiin on tehty yksittäisiä tarkennuksia säännösten selkeyttämiseksi ja lainsäädännön johdonmukaisuuden vuoksi. Käytännössä asiallisia muutoksia säännöksiin ei ole tullut. Säännökset kos-

228 HE 224/2010 vp s. 7, 9, 22 ja 63. Vuonna 2005 edelliseen poliisilakiin (493/1995) lisättiin poliisilaitoksissa ja muissa poliisin toimitiloissa järjestettäviä turvatarkastuksia koskevat säännökset (aiemman poliisilain (493/1995) 22 b – 22 f §), joiden tarkoituksena oli turvallisuudesta huolehtiminen, järjestyksen turvaaminen ja omaisuuden suojeleminen.

kevat turvatarkastusten suorittamistapoja, turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunottoa ja voimakeinojen käyttöä turvatarkastuksessa.²²⁹

Poliisilain 3 luvun 1 §:n mukaan poliisilaitoksissa ja muissa poliisin toimiloissa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi. Turvatarkastuksesta päättää poliisiyksikön päällikkö. Turvatarkastuksessa voidaan tarkastaa poliisin toimiloihin saapuvat ja siellä olevat henkilöt sekä heillä mukanaan olevat tavarat. Poliisiyksikön päällikkö päättää, missä laajuudessa turvatarkastus järjestetään. Turvatarkastuksen voi suorittaa poliisimies taikka muu poliisin palveluksessa oleva tai poliisin hyväksymä tähän tehtävään koulutettu henkilö (turvatarkastaja). Turvatarkastus on suoritettava niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle. On hyvä huomioda, että turvatarkastusten suorittamiseen liittyy myös erityislainsäädäntöä, kuten esimerkiksi käräjäoikeuksissa suoritettavia turvatarkastuksia koskee laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa (1121/1999).

3.1.2 Yleisten periaatteiden merkitys

Säännöksessä on huomioitu erikseen *vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate*. Tämä on todettu siten, että suoritettavasta turvatarkastuksesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle. Turvatarkastus on järjestettävä niin, että siitä aiheutuva haitta on mahdollisimman vähäinen ja turvatarkastustoimenpiteet tulee suorittaa mahdollisimman sujuvasti ottaen huomioon käytettävissä olevat tekniset laitteet, turvatarkastajien määrä ja muut olosuhteet. Esimerkiksi suuri määrä tarkastettavia henkilöitä edellyttää riittävän määrän tarkastajia, jotta voidaan välttyä ruuhkautumiselta ja olennaisilta viivytyksiltä asioiden käsittelylle. Jos on syytä tarkastaa henkilön mukana olevan laukun sisältö, tulee tarkastus toimittaa niin, ettei laukun sisältö paljastu muille henkilöille.²³⁰

229 HE 224/2010 vp s. 9 ja 22.

230 HE 266/2004 vp s. 19–20.

3.2 Turvatarkastuksen suorittaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 3:2 Turvatarkastuksen suorittaminen</p> <p>Turvatarkastajalla on oikeus metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuva tai siellä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle taikka jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Turvatarkastajalla on oikeus tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat myös muulla tavoin.</p> <p>Jos turvatarkastuksen perusteella tai muutoin on perusteltua syytä epäillä, että henkilöllä on mukanaan 1 momentissa tarkoitettu esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi. Tällaisen tarkastuksen suorittavan turvatarkastajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava.</p>	<p>PoL 22 c § Turvatarkastusten suorittaminen (15.7.2005/525)</p> <p>Turvatarkastajalla on oikeus metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuva tai siellä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle taikka jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Turvatarkastajalla on oikeus tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat myös muulla tavoin. Jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilöllä on mukanaan edellä tarkoitettu esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi.</p>

3.2.1 Turvatarkastuksen sisältö

Turvatarkastajalla on poliisilain 3 luvun 2 §:n mukaan oikeus metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuva tai siellä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle taikka jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Turvatarkastajalla on oikeus tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat myös muulla tavoin. Jos turvatarkastuksen perusteella tai muutoin on perusteltua syytä epäillä, että henkilöllä on mukanaan edellä kerrotunlainen esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi. Tällaisen tarkastuksen suorittavan turvatarkastajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava.

Turvatarkastuksen suorittamista koskeva säännös on pääosin säilynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan. Säännös lisättiin aiempaan poliisilakiin (493/1995) vuonna 2005. Lakiteknisenä muutoksena voidaan todeta, että säännös on kokonaisuudistuksessa jaettu eri momentteihin.²³¹

Asiallisia muutoksia säännöksen sisällössä on kaksi. Toinen muutoksista koskee todennäköisyysasteen muutosta ja toinen muutos liittyy sukupuolisääntöön.²³²

231 HE 224/2010 vp s. 67 ja 87.

232 HE 224/2010 vp s. 87.

3.2.2 Perusteltua syytä epäillä

Turvataarkastus on tehtävissä, kun muutoin *on perusteltua syytä epäillä* lainkohdassa mainittujen esineiden tai aineiden olemassa oloa. Aikaisemman poliisilain (493/1995) säännöksessä edellytyksenä oli *perusteltua aihetta epäillä*. Turvataarkastuksen metallinpaljastinta tai muuta sellaista laitetta käyttäen, perustuslakivaliokunta on katsonut vain vähäiseksi henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumiseksi ja perusoikeussuojan kannalta ongelmattomaksi järjestelyksi²³³. Perusteltua syytä epäillä edellytys on aikaisemmassa lainsäädännössä hyväksytty, kun on käsitelty lakimuutosta koskien turvatoimia eduskunnassa, jossa on vastaavanlainen henkilöntarkastusta koskeva säännös²³⁴. Henkilöntarkastuksen taustalla olevaa tarvetta varmistaa turvallisuus ja eduskuntatyön häiriöttömyys oli tuon säännöksen valmisteluiden mukaan pidettävä erityisen painavana perusteena puuttua perustuslain (731/1999) 7 §:n 1 momentin mukaiseen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Sääntely täyttää myös perustuslain (731/1999) 7 §:n 3 momentin mukaisen mielivallan kiellon sekä oikeasuhtaisuuden vaatimukset.²³⁵

Todennäköisyysasteen muutos ilmaisusta *on perusteltua aihetta* ilmaisuksi *on perusteltua syytä epäillä* vaatii, että tarkastuspäätös on käytännössä kyettävä perustelevaan tapauskohtaisesti. Todennäköisyysasteen muutos edellyttää erityistä tarkkuutta käytännön toiminnassa, koska se nostanee toimenpiteen suorittamiseksi olevaa kynnystä aiempaa korkeammaksi. Osaltaan muutos pohjaa aiempaan perustuslakivaliokunnan hyväksymään sääntelyyn, jonka nähdään täyttävän myös perustuslain (731/1999) 7 §:n 3 momentin mukaisen mielivallan kiellon sekä oikeasuhtaisuuden vaatimuksen.²³⁶

Henkilön tarkastaminen käsin tunnustelemalla edellyttää korotettua edellytyskynnystä. Perusteltu syy on olemassa esimerkiksi, jos henkilö on etukäteen uhkailut aiheuttavansa henkilö- tai omaisuusvahinkoa, jos on olemassa luotettavaksi arvioitu vihjetieto vaarallisen esineen tai aineen hallussapidosta taikka jos teknisellä laitteella suoritettu perusluontoinen tarkastus antaa aiheen epäillä kielletyn omaisuuden hallussapitoa.²³⁷

3.2.3 Sukupuolisääntö

Poliisilain 3 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisen turvataarkastuksen suorittajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava mikäli henkilö turvataarkastetaan esineen tai aineen löytämiseksi. Samaa sukupuolta olevan vaatimus korostuu erityisesti suoritettaessa turvataarkastus käsin tunnustelemalla, jolloin kyseessä on henkilöön kohdistuvan tarkastus.²³⁸

233 PeVL 16/2004 vp s. 5/I ja PeVL 2/1999 vp s. 2.

234 PeVL 2/1999 vp s. 2/II ja PeVL 28/2001 vp s. 3/II.

235 PeVM 3/2008 vp.

236 HE 224/2010 vp s. 87.

237 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 666.

238 HE 224/2010 vp s. 67 ja 87. Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä on säädetty PKL 8:30.

Samaa sukupuolta olevan sääntely liittyy osaltaan hienotunteisuusperiaatteeseen ja on yhdenmukaista sääntelyä suhteessa pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 3 momentin sääntelyyn henkilönkatsastuksesta ja henkilöntarkastuksesta. Tämän säännöksen mukaan henkilönkatsastusta ei saa toimittaa tutkittavan kanssa eri sukupuolta oleva muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö. Sama koskee henkilöntarkastusta, jossa tarkastettavan kehoa kosketaan käsin tai hänen ruumiilliseen koskemattomuuteensa puututaan muulla vastaavalla tavalla. Säännöksessä on listattu muutamia poikkeuksia tästä sukupuolisäännöstä. Vastaava sääntely koskee myös poliisilain 2 luvun 13 §:n 2 momentin mukaan turvallisuustarkastuksessa noudatettavaa hienotunteisuutta.

3.3 Turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunotto

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 3:3 Turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunotto</p> <p>Turvatarkastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 2 §:ssä tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Pois otetut esineet ja aineet on, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle hänen poistuessaan poliisin toimitiloista.</p>	<p>PoL 22 d § (15.7.2005/525) Turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunotto</p> <p>Turvatarkastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 22 c §:ssä tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Pois otetut esineet ja aineet on, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle hänen poistuessaan poliisin toimitiloista.</p>

3.3.1 Laittomat esineet tai aineet

Turvatarkastajalla on poliisilain 3 luvun 3 §:n mukaan oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 2 §:ssä tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Pois otetut esineet ja aineet on, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle hänen poistuessaan poliisin toimitiloista.

Turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunottoa koskeva säännös on pääosin säilynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan. Säännös on lisätty aiempaan poliisilakiin (493/1995) vuonna 2005. Lakiteknisenä muutoksena säännös on kokonaisuudistuksessa ajantasaistettu viittamaan poliisilain 3 luvun 2 §:ään, jossa säädetään niistä esineistä ja aineista, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle taikka joita voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen.

3.3.2 Muu sääntely esineiden haltuunottoon liittyen

Turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunottoa koskevaan säännökseen liittyy myös muuta vastaavaa sääntelyä. Ensinnäkin päihdyttävä aineet ja nesteet on otettavissa pois järjestykseläin (612/2003) 4 §:ää vastoin nauttineelta eli yleisellä

paikalla taajamassa, rajavartiolaissa (578/2005) tarkoitettulla rajanylityspaikalla ja julkisessa liikenteessä olevassa kulkuneuvossa. Edelleen järjestyslain (612/2003) 9 §:n tarkoittamien vaarallisten esineiden, järjestyslain (612/2003) 10 §:n toisen vaingoittamiseen soveltuvien esineiden ja aineiden sekä järjestyslain (612/2003) 13 §:n töhrimiseen soveltuvien aineiden hallussapito yleisellä paikalla on kielletty. Vaarallisten esineiden hallussapito myös yleisellä paikalla olevassa kulkuneuvossa on kielletty. Tämä edellä selostettu sääntely, samoin kuin järjestyslain (612/2003) 21 §:n mukainen hävittäminen ja pois ottaminen, liittyvät osaltaan esine- ja ainemäärittelyihin sekä niiden haltuunottoon että haltuunoton jälkeiseen käsittelyyn.

Lisäksi esineiden osalta huomioon otettavaksi voivat tulla pakkokeinolain mukaiset toimenpiteet kuten takavarikko. Esimerkiksi esineen osalta voi olla syytä epäillä, että se on rikoksella joltakulta viety. Pakkokeinolain 7 luvussa käsitellään takavarikointia koskevia säännöksiä ja teoksesta Rantaeskola (toim.) 2014 Pakkokeinolaki – Kommentaarista on tältä osin saatavissa yksityiskohtaista tietoa.

3.4 Voimakeinojen käyttö turvatarkastuksessa

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>POLL 3:4 Voimakeinojen käyttö turvatarkastuksessa</p> <p>Jos joku kieltäytyy turvatarkastustoimenpiteestä, turvatarkastaja voi poistaa hänet poliisin toimitiloista. Turvatarkastaja voi tarvittaessa käyttää henkilön poistamiseksi toimitiloista sellaisia voimakeinoja, joita henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Muu kuin poliisimies tai poliisin palveluksessa oleva virkamies ei kuitenkaan saa käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi poliisin toimitiloista, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.</p> <p>Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.</p>	<p>POLL 22 e § (15.7.2005/525) Voimakeinojen käyttö turvatarkastuksessa</p> <p>Jos joku kieltäytyy turvatarkastustoimenpiteestä, turvatarkastaja voi poistaa hänet poliisin toimitiloista. Turvatarkastaja voi tarvittaessa käyttää henkilön poistamiseksi toimitiloista sellaisia voimakeinoja, joita henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Muu kuin poliisimies tai poliisin palveluksessa oleva virkamies ei kuitenkaan saa käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi poliisin toimitiloista, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.</p> <p>Vastuuvapausperusteesta ja rangaistusvastuun lievennyksestä voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.</p>

3.4.1 Voimakeinot turvatarkastuksessa

Poliisilain 3 luvun 4 §:n mukaan, jos joku kieltäytyy turvatarkastustoimenpiteestä, turvatarkastaja voi poistaa hänet poliisin toimitiloista. Turvatarkastaja voi tarvittaessa käyttää henkilön poistamiseksi toimitiloista sellaisia voimakeinoja, joita henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Muu kuin poliisimies tai poliisin palveluksessa oleva virkamies ei kuitenkaan saa käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi poliisin toimitiloista, ellei muusta

lainsäädännöstä muuta johdu. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Voimakeinojen käyttämistä turvatarkastuksessa koskeva säännös on pääosin säilynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan. Säännös on lisätty aiempaan poliisilakiin (493/1995) vuonna 2005. Lakiteknisenä muutoksena säännöksen 2 momentissa on vastuuvapausperusteen ja rangaistusvastuun lievennys ilmaistu yksinkertaisemmin viittaamalla voimakeinojen käytön liioittelun osalta asianomaisiin säännöksiin.

Säännöksen lähtökohtana on, että turvatarkastukseen alistuminen on edellytys poliisin toimitiloihin pääsulle. Turvatarkastukseen alistuminen ei kuitenkaan ole tämän säännöksen nojalla pakollista, vaan henkilöllä on aina oikeus kieltäytyä tämän säännöksen nojalla suoritettavasta turvatarkastuksesta. Jos henkilö kieltäytyy turvatarkastuksesta, on turvatarkastajalla oikeus poistaa tällainen henkilö poliisin toimitiloista. Poistaminen ei kuitenkaan ole aina välttämätöntä, vaan turvatarkastaja voi käyttää harkintavaltaansa. Jos henkilö on nimenomaisesti kutsuttu saapuvaksi virastoon, hänen poistamisestaan päättää kuitenkin aina kutsun antaja.²³⁹

Säännöksen valossa on kuitenkin erityisesti huomioitava julkisen vallan käytön ja erityislainsäädännön välinen suhde. Poliisin palveluksessa oleva muu kuin virkamies eikä poliisin hyväksymä turvatarkastaja saa käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi poliisin toimitiloista, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.²⁴⁰

Lisäksi käytännön toiminnassa on huomioitava yleiset voimakeinojen käyttö-säännökset sekä poliisitoiminnan yleiset periaatteet.

3.4.2 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 10 kohdan mukaan sisäasiainministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin turvatarkastustoimenpiteiden teknisestä toteuttamisesta ja turvatarkastusten käytännön järjestämisestä sekä turvatarkastuksista järjestettävästä koulutuksesta.

239 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 667–669.

240 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 667–669.

4 TEKNINEN VALVONTA JA TIEDONSAANTIOIKEUDET

Teemu Saukoniemi ja Satu Rantaeskola

4.1 Tekninen valvonta ja sen edellytykset

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 4:1 Tekninen valvonta ja sen edellytykset</p> <p><i>Teknisellä valvonnalla</i> tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista.</p> <p>Poliisi saa siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.</p>	<p>PoL 28 § (15.7.2005/525) Määritelmät</p> <p>1 mom 1 kohta Tässä laissa tarkoitetaan: 1) <i>teknisellä valvonnalla</i> jatkuvaa tai toistuvaa yleisöön, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai ajoneuvoihin kohdistuvaa, teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista;</p> <p>PoL 29 § Teknisen valvonnan edellytykset</p> <p>Poliisilla on oikeus siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa julkisella paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.</p>

4.1.1 Tekninen valvonta

Poliisilain 4 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan teknisellä valvonnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista. Poliisi saa siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.

Teknistä valvontaa koskevat säännökset on kokonaisuudistuksessa yhdistetty omaksi säännökseksi ja siirretty pois salaista tiedonhankintaa koskevasta luvusta. Teknisen valvonnan määritelmään ja teknisen valvonnan edellytyksiin ei ole kokonaisuudistuksessa tullut muutoksia.

Poliisi saa teknisestä valvonnasta ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa. Ilmoituksessa tulee yksilöidä riittävästi valvonta-alue, mutta yksittäisten valvontakameroiden tai muiden valvontalaitteiden tarkkaa sijaintia ei tarvitse kertoa. Tilapäinen tai hetkellinen valvonta esimerkiksi videolaitteella ei edellytä ilmoitusta.²⁴¹

4.1.2 Valvonnan ja tarkkailun ero

Valvonta, tässä tapauksessa tekninen valvonta kohdistuu ennalta määrittelemättömään henkilöpiiriin.

Tarkkailu kohdistuu tiettyyn henkilöön tai henkilöpiiriin. Tarkkailulla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankinta-tarkoituksessa. Tarkkailussa voidaan rikoslain (39/1889) 24 luvun 6 §:n estämättä käyttää näköhavaintojen tekemiseen tai tallentamiseen kameraa tai muuta sellaista teknistä laitetta (PoL 5:13 ja PKL 10:12).

Suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitetaan muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen (PoL 5:13). Pakkokeinolaissa suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitetaan rikoksesta epäiltyyn kohdistuvaa muuta kuin lyhytaikaista tarkkailua (PKL 10:12).

241 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 391.

4.2 Tietojen saanti viranomaiselta

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 4:2 Tietojen saanti viranomaiselta</p> <p>Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu.</p> <p>Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ajo-oikeuden, ampuma-aseluvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos voidaan perustellusti olettaa, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä.</p> <p>Edellä 2 momentin perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja saa käyttää vain luvanhaltijan luotettavuuden, sopivuuden taikka luvan voimassaolon muun edellytyksen tai lupaan sisältyvän ehdon täyttymisen arvioimiseksi.</p>	<p>PoL 35 § (11.2.2011/126) Tietojen saanti viranomaiselta</p> <p>Poliisilla on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä virkatehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.</p> <p>Poliisilla on sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, oikeus perustellusta pyynnöstä saada viranomaiselta sellaisia luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä ajo-oikeuden tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi, jos on syytä epäillä, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä.</p> <p>Poliisilla on oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä saada ampuma-aselain mukaisen luvan hakijan ja haltijan sekä hyväksynnän saajaksi haettavan ja hyväksynnän saaneen henkilön henkilökohtaisen sopivuuden arviointia varten välttämättömiä tietoja asevelvollisen palveluksesta ja palveluskelpoisuudesta sekä henkilön päihteiden käyttöön ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyvistä seikoista. Poliisilla on lisäksi oikeus saada salassapitovelvollisuuden estämättä luvan haltijaa tai hyväksynnän saanutta henkilöä koskevia sellaisia terveystietoja, jotka ovat välttämättömiä 5 momentissa tarkoitettujen edellytysten tai ehtojen täyttymisen arvioimiseksi.</p> <p>Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tekee päällystöön kuuluva poliisimies.</p> <p>Poliisi saa käyttää 2 ja 3 momentin perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja vain luvanhaltijan tai -haltijan taikka hyväksynnän saajaksi esitettävän tai sen saaneen luotettavuuden tai sopivuuden, luvan tai hyväksynnän voimassaolon muun edellytyksen taikka lupaan tai hyväksyntään sisältyvän ehdon täyttymisen arvioimiseksi.</p>

4.2.1 Tarpeelliset tiedot ja asiakirjat

Poliisilain 4 luvun 2 §:n mukaan poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu.

Poliisilla on saman säännöksen mukaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ajo-oikeuden, ampuma-aseluvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos voidaan perustellusti olettaa, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä.

Edellä saatuja salassa pidettäviä tietoja saa käyttää vain luvanhaltijan luotettavuuden, sopivuuden taikka luvan voimassaolon muun edellytyksen tai lupaan sisältyvän ehdon täyttymisen arvioimiseksi.

Säännös on säilynyt kokonaisuudistuksessa pääosin ennallaan. Kyseessä on yleissäännös, joka määrittelee poliisin oikeutta saada tietoja muilta viranomaisilta ja julkista tehtävää hoitavilta yhteisöiltä. Esimerkkeinä jälkimmäisistä voidaan mainita Suomen Pankki ja Suomen asianajajaliitto. Poliisilla on oikeus saada viranomaisilta ja muilta yhteisöiltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat salassapitovelvollisuuden estämättä.²⁴²

Muulla lainsäädännössä on erityissäännöksiä tietojen luovuttamisesta viranomaisten kesken myös niiltä osin kuin se koskee tietojen luovuttamista poliisille. Erityissäännöksissä mahdollisesti olevat rajoitukset syrjäyttävät poliisilain yleisluontoisen säännöksen soveltamisen. Tällaista erityissääntelyä koskevia viranomaisia ovat seuraavat:

- Onnettomuustutkintakeskus
- Konkurssiasiamies
- Finanssivalvonta
- Rahanpesun selvittelykeskus
- Sosiaalihuolto
- Kansaneläkelaitos
- Verohallinto
- Ulosottoviranomainen

Tietojen luovuttamisen osalta on näiden viranomaisten osalta löydettävissä lisätietoa oikeuskirjallisuudesta teoksesta Poliisilaki.²⁴³

242 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 433.

243 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 435–439.

Ilmoitusvelvollisuutta koskevissa säännöksissä tietojen antaminen on viety vielä pidemmälle. Näissä säännöksissä lainsäätäjä on katsonut suojattavan edun niin painavaksi, että lakiin on asetettu ilmoittamisvelvollisuus. Tämä velvollisuus syrjäyttää mahdollisen vaitiolo-velvollisuuden tai -oikeuden. Näitä ilmoitusvelvollisuuksia koskevia säännöksiä ovat seuraavat:

- Lastensuojeluun liittyvä ilmoittaminen
- Ajoterveysvaatimukseen liittyvä ilmoitusvelvollisuus
- Ampuma-aseen lupasäännöksiin liittyvä ilmoitusvelvollisuus

Näistä ilmoitusvelvollisuuksista on löydettävissä lisätietoa oikeuskirjallisuudesta teoksesta Poliisilaki.²⁴⁴

Edellä käsitellyt tiedonsaantipyynnöt edellyttävät päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyyntöä säännöksen mukaisesti.

244 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 439–441. Lastensuojeluun liittyvästä ilmoittamisesta Ello-nen (toim.) 2013.

4.3 Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 4:3 Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä</p> <p>Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitettua poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.</p> <p>Poliisilla on yksittäistapauksessa oikeus pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Poliisilla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.</p> <p>Poliisilla on oikeus saada tietoja lupahallintoa varten yksityiseltä yhteisöltä ja henkilöltä siten kuin 2 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.</p>	<p>PolL 36 § Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä</p> <p>Poliisilla on oikeus saada päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 37 §:ssä tarkoitettua poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii. (19.1.2001/21)</p> <p>Poliisilla on oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta tai teknisellä laitteella yhteystiedot sellaisesta teleliittymästä, jota ei mainita julkisessa luettelossa, tai teleliittymän, sähköpostiosoitteen, muun teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Poliisilla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja. Poliisi saa käyttää tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleliittymän ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitetun vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei tekninen laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille. (15.7.2005/525)</p> <p>Poliisilla on oikeus saada tietoja lupahallintoa varten yksityiseltä yhteisöltä ja henkilöltä siten kuin 35 §:n 2–5 momentissa säädetään. (11.2.2011/126)</p> <p>Telekuuntelusta, televäliviestinnästä ja tietojen hankkimisesta matkaviestimien sijainnista on voimassa, mitä niistä erikseen säädetään. (15.7.2005/525).</p>

4.3.1 Rikoksen estämiseksi, selvittämiseksi tai tehtävän suorittamiseksi tarvittavia tietoja

Poliisilla on poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada poliisilain 6 luvussa tarkoitettussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Poliisilla on saman säännöksen 2 momentin mukaan yksittäistapauksessa oikeus pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaalajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Poliisilla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja. Vielä poliisilla on oikeus saada tietoja lupahallintoa varten yksityiseltä yhteisöltä ja henkilöltä siten kuin poliisilain 4 luvun 2 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Säännös ei ole kokonaisuudistuksessa muuttunut asiallisesti aikaisempaan sääntelyyn verrattuna. Tietojen saanti yksityiseltä henkilöltä tai yhteisöltä on tiiviimmässä muodossa kuin ennen kokonaisuudistusta. Tämä näkyy erityisesti aiempaa suppeampana ilmaisuna teleosoitteiden osalta. Ilmaisuu on yhtenevä salaista tiedonhankintaa koskevan sääntelyn kanssa. Telekuuntelun ja televalvonnan määritelmien yhteydessä mainitaan selkeyden vuoksi ainoastaan teleosoite ja telepäätelaitte. Käsitteet kattavat kaikki viestintäverkon rajapinnat tai ominaisuudet, jotka voidaan yhdistää tiettyyn käyttäjään tai tilaajaan, samoin laitteeseen sisältyvät, jotka sitä kautta yhdistyvät myös käyttäjään tai tilaajaan. Tarkoitus on pyrkiä riittävän kattavaan tekniikkaneutraaliin sääntelyyn.²⁴⁵

Teknisellä välineellä tapahtuva teleosoitteen yhteystietojen selvittäminen on jätetty salaista tiedonhankintaa koskeviin lukuihin sekä poliisilaisissa että pakkokeinolaissa.²⁴⁶

4.3.2 Peruste tietojen saantiin

Oikeus saada poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin yritys-, vakuutus-, tai pankkisalaisuutta koskevia tietoja edellyttää, että niitä tarvitaan *rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi*. Tietoja on mahdollista saada myös *poliisitutkinnassa tarvittavien tietojen* osalta, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Yrityssalaisuudella tarkoitetaan liike- tai ammattisalaisuutta taikka muuta vastaavaa elinkeinotoimintaa koskevaa tietoa, jonka elinkeinonharjoittaja pitää salassa ja jonka ilmaiseminen olisi omiaan aiheuttamaan taloudellista vahinkoa joko hänelle tai toiselle elinkeinonharjoittajalle, joka on uskonut tiedon hänelle (RL 30:11).

245 Helminen – Fredman – Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2014 s. 1121.

246 Teknisellä laitteella tapahtuva tietojen hankkiminen ja viestintäviraston tarkastusta koskeva sääntely on siirretty poliisilain 5:25:ään ja pakkokeinolain 10:25:ään otsikolla: Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

Pankkisalaisuus määritellään yksinkertaistetusti yrityksen asiakkaan tai muun sen toimintaan liittyvän henkilön taloudellista asemaa tai yksityisen henkilökohtaisia oloja koskevan seikan taikka liike- tai ammattisalaisuuden salassapitovelvollisuudeksi (Laki luottolaitostoiminnasta 15 luku 14 §, 610/2014). Vakuutussalaisuus on yksinkertaistetusti vakuutusyhtiön, sen asiakkaan tai jonkun muun taloudellista asemaa tai terveydentilaa tai muita henkilökohtaisia oloja koskevan seikan taikka liike- tai ammattisalaisuuden salassapitovelvollisuus (vakuutusyhtiölaki 521/2008, 30:1).

Poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momentti koskee poliisin oikeutta salaisten yhteystietojen tai teleosoitteen/telepäätelaitteen yksilöivien tietojen saamiseen teleyrityksiltä sekä yhteisötilaajilta. On hyvä muistaa, että eri viestintävälineiden ja esimerkiksi perinteisten puhelinnumeroiden lisäksi nämä tiedot kattavat muun muassa sähköposti- ja ip- osoitteet. Poliisilla on myös oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja. Edellytyksenä on, että tiedot ovat *tarpeen* poliisille kuuluvan yksittäisen tehtävän suorittamiseksi. Tällä tarkoitetaan kaikentyyppisiä poliisille lain mukaan kuuluvia tehtäviä²⁴⁷.

Poliisilain 4 luvun 3 §:n 3 momentissa on viittaus tietojen saantiin viranomaiselta koskevaan säännökseen eli poliisilain 4 luvun 2 §:n 2 ja 3 momenttiin, lupahallinnossa tarvittavien tietojen osalta. Myös yksityisellä henkilöllä ja yhteisöllä on velvollisuus antaa näitä tietoja päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä.

4.3.3 Päätöksen tekeminen

Pykälässä mainitut tiedonsaantiopyynnot edellyttävät *päällystään kuuluvan poliisimiehen* pyyntöä lukuun ottamatta toisessa momentissa mainittuja salaisia yhteystietoja, telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöiviä tietoja, sekä postitoimintaa harjoittavalta yritykseltä saatavia jakeluosoitetietoja. Näitä tietoja voi pyytää yksittäisen tehtävän suorittamiseksi kuka tahansa poliisin henkilöstöön kuuluva, jos asia kuuluu hänen tehtäviinsä.

247 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 435.

5 LUKU SALAISET TIEDONHANKINTAKEINOT

Salaisia tiedonhankintakeinoja ei ole käsitelty tässä kommentaariteoksessa lainkaan. Tämä johtuu siitä, että kysymyksessä oleva iso kokonaisuus edellyttäisi poliisilain 5 luvun ja pakkokeinolain 10 luvun käsittelemistä yhdessä. Kommentaariteosten toteuttamistapa yhden lain johdonmukaisella käsittelyllä ei anna tähän mahdollisuutta.

6 POLIISITUTKINTA

Kaarle Lönnroth ja Satu Rantaeskola

6.1 Poliisitutkinnassa tutkittavat asiat ja sovellettavat säännökset

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 6:1 Poliisitutkinnassa tutkittavat asiat ja sovellettavat säännökset</p> <p>Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi taikka palonsyyn selvittämiseksi. (30.12.2013/1168)</p> <p>Poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä.</p>	<p>PoL 37 § Poliisitutkinta</p> <p>Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa.</p> <p>Poliisitutkintaa toimitettaessa on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin tutkinnan suorittamisesta esitutkinnassa säädetään.</p> <p>PoLA 14 § 1 mom (1112/1995)</p> <p>Milloin on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi. Sen lisäksi poliisin on sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä toimitettava katoamisen selvittämiseksi tarpeellisessa laajuudessa poliisitutkinta.</p>

6.1.1 Poliisitutkinnan tekemisestä säädetään laissa

Poliisitutkinnalla tarkoitetaan poliisilain 6 luvun 1 §:n mukaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi taikka palonsyyn selvittämiseksi.

Kuten säännöksestä on nähtävissä, poliisitutkinnan tulee perustua lakiin. Jotta tutkinta voidaan tehdä, tulee jossain laissa olla erikseen maininta siitä, että tutkinta kuuluu poliisin tehtäväksi. Erikseen pykälässä todetaan palonsyyn selvittämiseksi ja kadonneen henkilön löytymiseksi tehtävästä poliisitutkinnasta. Muutoksella vahvistetaan lainsäädännöllistä periaatetta, jonka mukaan viranomaisen toiminnan tulee perustua lakiin. Poliisin ei tule siten suorittaa sellaista tutkintaa, josta ei laissa säädetä mitään.

Saman syyn vuoksi myös maininta kadonneen henkilön löytämiseksi tehtävästä poliisitutkinnasta on kokonaisuudistuksessa nostettu asetuksen tasoisesta säännöksestä lakiin. Kokonaisuudistuksessa säännökseen on otettu myös maininta palon-syyn selvittämiseksi tehtävästä poliisitutkinnasta.

Poliisilla on kolme laissa säädettyä tutkinnan muotoa tehtävänä. Ensinnäkin poliisi suorittaa *esitutkintaa* esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti, kun on syytä epäillä rikosta. Saman säännöksen 2 momentin mukaisesti poliisin tehtäväksi on säädetty *ennen esitutkintaa ns. esiselvityksen* suorittaminen tarvittaessa rikosepäilyyn liittyvistä seikoista siten, ettei ketään aiheuttomasti aseteta rikoksesta epäillyn asemaan ja että asian laadun sitä edellyttäessä voidaan tehdä ratkaisu esitutkinnan toimittamatta jättämisestä toimenpiteistä luopumista tai esitutkinnan rajoittamista koskevien pykälien mukaisesti. Tässä esiselvityksessä noudatetaan soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Kolmantena tutkinnan muotona on käsiteltävä *poliisitutkinta*, josta säädetään poliisilain 6 luvun 1 §:ssä. Tutkintaa suorittavan poliisin näkökulmasta on oleellista mieltää se, mitä tutkintaa milloinkin tehdään, koska toimivaltuudet eroavat toisistaan eri tutkinnan muodoissa.

Poliisilain 6 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan poliisitutkinta toimitetaan noudattaen *tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla* soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Ilmaisun tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla myötä poliisilla on harkintavaltaa, mitä eri toimivaltuuksia poliisitutkinnan yhteydessä käytetään ja toimivaltuuksien käyttöä voidaan ja pitääkin suhteuttaa tutkittavaan asiaan. Mitä enemmän poliisitutkinnan lopputulos voi vaikuttaa asianosaisten oikeusasemaan, sitä suurempi intressi on käyttää myös eri toimivaltuuksia, jotta poliisitutkinnassa saadaan mahdollisimman hyvä lopputulos.

6.1.2 Poliisitutkinnan määritelmä

Poliisitutkinnan tehtävänä on virallisen selvityksen hankkiminen ja kokoaminen muissa kuin rikosasioissa. Tiettyjen tutkintamuotojen antaminen poliisin tehtäväksi perustuu siihen, että poliisilla on niiden suorittamiseen tarvittava ammattitaito ja tekninen välineistö. Esitutkinta ja poliisitutkinta eivät välttämättä ole erillisiä, vaan poliisitutkinnassa saattaa paljastua rikos, johon lähdetään suorittamaan esitutkintaa.²⁴⁸

Joskus poliisitutkintaa tehdään myös samaan aikaan esitutkinnan kanssa. Esi-merkkinä tästä voidaan mainita, kun talousrikoksista epäillyn henkilön osalta tehdään poliisitutkintana tutkinta liiketoimintakieltoon määräämisen edellytyksistä. Tällöin on oleellista sen mieltäminen, että poliisitutkintaa ja esitutkintaa koskevat eri toimivaltuudet ja pitää tarkoin aina miettiä, mitä toimivaltuuksia käytetään missäkin tutkintamuodossa.

On myös huomattava, ettei rikoksen esitutkinta ole poliisitutkintaa niissäkään tapauksissa, joissa jo ennen tutkinnan aloittamista tiedetään, ettei ketään voida asettaa syytteeseen rikoksesta. Esimerkiksi alle 15-vuotiaan tekemäksi epäillyn rikollisen teon tutkinta on esitutkintaa, eikä poliisitutkintaa esitutkintalain 3 luvun 5 §:n nojalla.

248 HE 224/2010 vp s.141.

Poliisitutkinnasta on myös erotettava hallintomenettelyksi katsottava toiminta, kuten esimerkiksi ajo-oikeuden voimassaolosta päättäminen ja lupahallintoasiat²⁴⁹. Hallintolain (434/2003) 4 §:n 1 momentissa todetaan erikseen, ettei kyseistä lakia sovelleta poliisitutkintaan eikä esitutkintaan.

6.1.3 Poliisitutkinnan suhde esitutkintaan

Poliisitutkinnassa noudatetaan soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Esitutkintalaissa on noin sata pykälää, jotka säätelevät esitutkinnan suorittamista. Poliisitutkintaa säätelevät lähtökohtaisesti ainoastaan poliisilain 6 luvun neljä pykälää. Poliisitutkinnan suorittajan tulee siten tarkoin tietää myös esitutkintalain sisältö, jotta hän osaa soveltaa oikeita esitutkintalain säännöksiä viittaussäännöksen myötä poliisitutkinnassa. Kaikki esitutkintalain pykälät eivät ole sovellettavissa poliisitutkintaan. Lainsäätäjän ratkaisua siitä, että poliisitutkinnalle on annettu vain neljä pykälää, voidaan arvostella, koska käytännön poliisitutkinnassa tulee vastaan tilanteita, joihin ei ole olemassa suoranaista toimivaltuuspykälää. Näissä tilanteissa poliisitutkinnan suorittaja joutuu monesti tulkitsemaan pykälää laajentavalla tulkinnalla, jotta poliisitutkinta ylipäänsä voidaan suorittaa.

Lainvalmistelutoissa on todettu, että tapauskohtaisten erojen vuoksi säännöksessä ei voida tarkemmin määritellä sovellettavaksi tulevia esitutkintalain säännöksiä, koska niiden sisällöstä useissa tapauksissa ilmenee suhteellisen selvästi, voidaanko niitä tai niiden osaa soveltaa tapaukseen. Lainsäätäjän tarkoituksena on ollut, että poliisihallitus voi yleisillä tai tutkintakohtaisilla määräyksillä yhtenäistää säännösten soveltamista.²⁵⁰

6.1.4 Esitutkintalain säännökset, joita poliisitutkintaan ei sovelleta

Poliisilain 6 luvun 2–4 §:n säännökset ovat erityissäännöksiä suhteessa niihin esitutkintalain säännöksiin, joissa säädetään samoista asioista. Näitä esitutkintalain säännöksiä ei tule siten soveltaa. Toisaalta kyseiset poliisilain säännökset ovat taas yleissäännöksiä suhteessa erityislainsäädännössä oleviin poliisitutkinnan suorittamista koskeviin säännöksiin, joissa säädetään samasta asiasta. Tällöin sovelletaan taas erityislainsäädännön säännöksiä.²⁵¹

Poliisitutkinnassa ei sovelleta esitutkintayhteistyötä koskevia esitutkintalain 5 luvun säännöksiä, eikä asian saattamista syyttäjän harkittavaksi koskevaa esitutkintalain 10 luvun 2 §:ää.²⁵²

Poliisitutkinnassa ei sovelleta esitutkintalain 1 luvun 2 §:ää, jossa käydään läpi esitutkinnassa selvittävät asiat. Poliisitutkinnassa selvittävät asiat tulevat lähtökohtaisesti siitä erityislainsäädännöstä, joissa poliisitutkinta säädetään poliisin tehtäväksi.²⁵³

249 HE 224/2010 vp s.141.

250 HE 224/2010 vp s.143.

251 HE 224/2010 vp s.143.

252 HE 224/2010 vp s.143.

253 HE 224/2010 vp s.143.

Esitutkintalain 2 luvun 5 § koskee asianosaisia esitutkinna. Tältä osin on huomattava, ettei poliisitutkinna ole asianomistajaa, eikä rikoksesta epäiltyä, koska tutkinna kohteena ei ole rikos²⁵⁴. Tältä osin asiaa täsmentää poliisilain 6 luvun 2 §, jossa säädetään henkilön asemasta poliisitutkinna. Poliisilain 6 luvun 3 §:ssä säädetään velvollisuudesta saapua poliisitutkintaan. Poliisilain 6 luvun 2 ja 3 §:t ovat erityissäännöksiä suhteessa esitutkintalain vastaaviin säännöksiin.

Esitutkinna käynnistämistä koskevaa esitutkintalain 3 luvun 3 §:ää ei sovelleta poliisitutkinna, koska sen käynnistämisestä säädetään erityislaeissa. Samoin poliisitutkinna ei sovelleta esitutkintalain 3 luvun 5 §:ää, jossa säädetään alle 15-vuotiaan epäilyksi tekemästä rikollisen teon tutkinna. Myöskään esitutkintalain 3 luvun 9 ja 10 §:ssä säädettyjä toimenpiteistä luopumista ja esitutkinna rajoittamista koskevia säännöksiä ei sovelleta poliisitutkinna. Poliisitutkintaa ei voida myöskään suorittaa suppeana tutkintana.²⁵⁵

Esitutkintalain 8 luvun ryhmätunnistusta koskevia säännöksiä ei sovelleta poliisitutkintaan, koska poliisitutkinna ei ole rikoksesta epäiltyä.

Poliisitutkinna ei kenellekään asianosaiselle voi antaa huomautusta, koska asiassa ei ole rikoksesta epäiltyä. Siten esitutkintalain 10 luvun 3 §:ää ei sovelleta poliisitutkinna.

6.1.5 Poliisitutkinna sovellettavat esitutkintalain säännökset

Lainvalmistelutöiden mukaan etenkin laajojen, vaikeiden ja asianosaisille merkityksellisten asioiden selvittämisessä tulee myös poliisitutkinna käyttää tutkinnaohjattajaa ja tällöin tutkinnaohjattajan toimivaltuudet vastaavat soveltuvin osin esitutkintalain 2 luvun 2 §:n mukaisia toimivaltuuksia. Esitutkintavirkamiehen esteellisyyttä koskevia esitutkintalain 2 luvun 7 ja 8 §:ää sovelletaan myös poliisitutkinna.²⁵⁶

Poliisitutkinna sovelletaan esitutkintalain 3 luvun 7 §:n säännöstä asianosaisen pyytämistä toimenpiteistä lukuun ottamatta säännökseen 2 momenttia, jossa säädetään syyttäjän roolista asiassa. Poliisitutkinta on toimitettava ilman aiheutonta viivytystä siten kuin esitutkintain 3 luvun 11 §:ssä todetaan.²⁵⁷

Esitutkintalain 4 luvun esitutkintaperiaatteita ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden oikeuksia koskevat säännökset ovat pitkälti sovellettavissa myös poliisitutkinna. Erityisesti seuraavia asioita koskevat esitutkintain pykälät tulevat poliisitutkinna sovellettaviksi: tasapuolisuusperiaate (ETL 4:1), suhteellisuusperiaate (ETL 4:4), vähimmän haitan periaate (ETL 4:5), hienotunteisuusperiaate (ETL 4:6), henkilön aseman selvittäminen, joka poliisitutkinna tarkoittaa kuulemisen syytä (ETL 4:9), oikeus käyttää avustajaa (ETL 4:10), käsittelykieli (ETL 4:12) ja ilmoitusten, kutsujen ja kirjeiden kieli (ETL 4:14).²⁵⁸

Esitutkintalain kuulusteluja koskevista säännöksistä sovelletaan poliisitutkinna erityisesti kuulusteltavan läsnäoloa koskevaa säännöstä (ETL 7:1), lukuun

254 HE 224/2010 vp s.143.

255 HE 224/2010 vp s.144.

256 HE 224/2010 vp s. 143–144.

257 HE 224/2010 vp s.144.

258 HE 224/2010 vp s.144.

ottamatta rikoksesta epäillystä säädettyä. Samoin kuulusteltavan kohtelua koskevaa säännöstä (ETL 7:5) sovelletaan poliisitutkinnassa. Esitutkintalain esitutkintaineistoa koskevista säännöksistä noudatetaan poliisitutkinnassa soveltuvin osin luvun esitutkintatoimenpiteestä laadittavasta pöytäkirjasta (ETL 9:1) sekä kuulustelupöytäkirjan tarkastamisesta ja korjaamisesta (ETL 9:2). Myös kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeksi koskevaa säännöstä (ETL 9:3) voidaan soveltaa poliisitutkinnassa. Poliisitutkinnassa kertyvästä aineistosta laaditaan myös tutkintapöytäkirja (ETL 9:6).²⁵⁹

Esitutkintalain läsnäoloa esitutkinnassa koskevista säännöksistä poliisitutkinnassa voidaan soveltaa tutkintatoimenpiteiden viivytyksettömästä aloittamisesta (ETL 6:4), läsnäolon kestosta (ETL 6:5) ja poistumisen estämisestä (ETL 6:6). Tältä osin asiaa käsitellään tarkemmin myös teoksen poliisilain 6 luvun 3 §:n käsittelyn yhteydessä.

Poliisitutkinnassa noudatetaan myös esitutkintalain säännöstä esitutkintapäätöksestä (ETL 11:1), kun poliisitutkinnassa tehdään asianosaisen etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin liittyviä päätöksiä. Poliisitutkinnassa voidaan käyttää myös asiantuntijalausuntoja esitutkintalain 11 luvun 4 §:n mukaisesti.²⁶⁰

Myös poliisitutkinnassa voidaan käyttää esitutkintalaissa säänneltyä loppulausuntomenettelyä (ETL 10:1). Erityisesti laajoissa, vaikeissa ja asianosaisille erityisen merkityksellisissä poliisitutkinnoissa voi olla tarpeen käyttää loppulausuntomenettelyä ennen poliisitutkintapöytäkirjan lopullista valmistamista.

6.1.6 Palonsyyn selvittämiseksi tehtävä poliisitutkinta

Poliisilain 6 luvun 1 §:ssä nimetään erikseen palonsyyn selvittämiseksi tehtävä tutkinta yhdeksi poliisitutkinnan suorittamistilanteeksi. Poliisin ei tule kuitenkaan suorittaa kaikista tulipaloista palonsyyn tutkintaa, vaan säännöksessä on tiukennettu tutkinnan suorittamisen edellytyksiä. Säännöksen mukaan palonsyyn tutkinta suoritetaan ainoastaan, kun tehdyn ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä on tarpeen suorittaa tutkinta palonsyyn selvittämiseksi.

Pelastuslain (379/2011) 41 §:n 5 momentin mukaan poliisin on toimitettava poliisilain 6 luvun 1 §:n mukainen poliisitutkinta palonsyyn selvittämiseksi sellaisissa tulipaloissa, joista seurauksena on ollut henkilön kuolema, vakava henkilövahinko tai huomattava omaisuusvahinko. Pelastuslain (379/2011) 41 §:n 4 momentin mukaan pelastusviranomaisen on ilmoitettava asiasta poliisille, jos on aihetta epäillä, että tulipalo tai muu onnettomuus on aiheutettu tahallisesti tai tuottamuksellisesti.

Palonsyyn selvittämisen kannalta voidaan todeta, että pelastuslain (379/2011) 41 §:n 5 momentin mukaisissa tapauksissa poliisilla on suoraan lain nojalla velvollisuus suorittaa poliisitutkinta palonsyyn selvittämiseksi. Muiden ilmoitusten osalta poliisi joutuu suorittamaan tarveharkintaa sen mukaan, katsooko poliisi palonsyyn selvittämiseksi olevan erityistä syytä suorittaa poliisitutkinta. Poliisin

259 HE 224/2010 vp s.144.

260 HE 224/2010 vp s.144.

on pystyttävä jälkikäteisesti perustelevaan ratkaisunsa siitä, että poliisitutkinta on jätetty suorittamatta.

6.1.7 Kadonneen henkilön löytymiseksi tehtävä poliisitutkinta

Poliisilain 6 luvun 1 §:ssä nimetään erikseen myös kadonneen henkilön löytämiseksi tehtävä poliisitutkinta. Myöskään tältä osin poliisin ei ole tarpeen tehdä poliisitutkintaa kaikista niistä ihmisistä, joista sille tehdään ilmoitus sillä perusteella, että henkilö olisi kadonnut. Myös tältä osin poliisitutkinnan suorittamisen lisäedellytyksenä on se, että poliisitutkinnalle pitää olla myös tarve tehdyn ilmoituksen tai muusta erityisestä syystä. Joku henkilö voi haluta kadota läheisiltään, sukulaisiltaan tai tuttaviltaan ja hänellä on tietyn edellytyksin oikeuskin tähän. Poliisitutkintana asiaa käsitellään ainoastaan, kun tarve kadonneen henkilön löytymiseksi on todellinen.

Erikseen on säädetty laki kuolleeksi julistamisesta (127/2005), jossa säädetään henkilön kuolleeksi julistamisesta. Kyseisessä laissa tarkemmin säädellyin edellytyksin henkilö voidaan julistaa kuolleeksi. Kuolleeksi julistamista koskevan lain 8 §:n mukaan käräjäoikeus voi asiaa käsitellessään pyytää tarvittaessa poliisilta lausuntoa asiassa.

Poliisihallitus on erikseen antanut ohjeen kadonneen henkilön etsinnästä ja poliisitutkinnasta. Ohjeessa käydään kattavasti läpi poliisitutkinnassa suoritettavia toimenpiteitä ja viranomaisten välistä yhteistyötä.²⁶¹

6.1.8 Muita poliisitutkinnan lajeja

Seuraavassa on listattu lainsäädännössä olevia säännöksiä poliisitutkinnan suorittamisesta. Lista on laadittu noudatellen oikeuskirjallisuudessa tehtyä jaottelua ja kunkin poliisitutkinnan muodosta on saatavissa lisäselvitystä oikeuskirjallisuudesta.²⁶²

Laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973) 7 §:n mukaan poliisin on suoritettava tutkinta kuolemansyyn selvittämiseksi,

- 1) kun kuoleman ei tiedetä johtuneen sairaudesta tai kun vainaja ei viimeisen sairautensa aikana ole ollut lääkärin hoidossa,
- 2) kun kuoleman on aiheuttanut rikos, tapaturma, itsemurha, myrkytys, ammattitauti tai hoitotoimenpide tahi kun on aihetta epäillä kuoleman johtuneen jostakin sellaisesta syystä tai
- 3) kun kuolema muuten on tapahtunut yllättävästi.

Kuolemansyyn selvittämiseksi tehtävä poliisitutkinta on yksi tärkeimpiä poliisitutkinnan muotoja ja niitä tehdään paljon. Poliisihallitus on antanut ohjeen poliisitutkinnasta kuoleman johdosta, jossa käydään kattavasti läpi poliisitutkinnassa suoritettavia toimenpiteitä.²⁶³

261 POHA – Kadonneen henkilön etsintä ja poliisitutkinta 2020/2013/3057.

262 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 353–362.

263 POHA – Poliisitutkinta kuoleman johdosta 2020/2013/4591.

Ulkomaalaislain (301/2004) turvapaikkatutkintaa koskevan 97 §:n mukaan poliisin tai rajavartiolaitoksen tehtävänä on selvittää kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen henkilöllisyys, matkareitti ja maahantulo. Ulkomaalaislain (301/2004) 4 §:n nojalla poliisin suorittamaan ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun ja maasta poistamisen edellytysten selvittämiseen sekä turvapaikanhakijan henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin selvittämiseen sovelletaan poliisilain poliisitutkintaa koskevia säännöksiä.

Lähestymiskiellosta annetussa laissa (898/1998) säädetään lähestymiskiellosta, joka voidaan lain 1 §:n nojalla määrätä henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi. Kiellon edellytyksenä on lain 2 §:n mukaan perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä. Perheen sisäinen lähestymiskiello voidaan määrätä, jos henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen, eikä kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat.

Lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 5 §:n 2 momentin mukaan asiassa voidaan toimittaa poliisitutkinta, jos se edistää asian käsittelyä. Määräyksen poliisitutkinnan toimittamiseen antaa lähestymiskieltoasiaa käsittelevä viranomainen. Poliisihallitus on antanut erikseen ohjeen lähestymiskiellosta, jossa on käyty läpi asian johdosta suoritettavaa poliisitutkintaa²⁶⁴.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain (503/2008) tavoitteena on lain 1 §:n mukaan estää rahanpesua ja terrorismin rahoittamista, edistää tällaisen toiminnan paljastamista ja tutkintaa sekä tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämistä ja takaisinsaantia.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain (503/2008) 35 §:n mukaan keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen tehtävänä on muun muassa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen ja selvittäminen. Säännöksen lainvalmisteluasiakirjoissa todetaan, että rahanpesukeskuksen tutkinta tehdään poliisitutkintana²⁶⁵. Tältä osin voidaan todeta, että toivottavaa olisi, että itse lakiin saataisiin viittaus poliisitutkinnan soveltumisesta, kun asia ilmaistaan ainoastaan lain esitöissä ja noudatettavana käytäntönä on poliisitutkinnan toimittaminen.

Liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 19 a §:n mukaan esitutkinnan yhteydessä tulee tutkia myös liiketoimintakieltoon määräämisen edellytykset. Tämä tarkoittaa tilanteita, joissa henkilö, joka voidaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 2 §:n mukaisesti määrätä liiketoimintakieltoon, on epäiltynä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta, jota ei voida pitää vähäisenä. Poliisin on lisäksi syyt-

264 POHA – Lähestymiskiello POHADno/2010/2331.

265 HE 25/2008 vp s. 66.

täjän pyynnöstä toimitettava liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämistä koskevassa asiassa tutkinta.

Olisi toivottavaa, että säännökseen otettaisiin tulevaisuudessa viittaus suoraan poliisilain poliisitutkintaa koskevaan lukuun. Käytännössä säännöksen ilmaisu *liiketoimintakiellon määräämistä tai pidentämistä koskevan tutkinnan tekeminen* tarkoittaa poliisitutkintaa, mutta suora viittaus poliisitutkintaan olisi suositeltavaa myös lainsäädännön selkeyden kannalta. Lain (1059/1985) 21 a §:n mukaan liiketoimintakiellon noudattamista valvoo poliisi ja valvonnasta on voimassa, mitä poliisilaissa säädetään poliisitutkinnasta. Poliisihallitus on antanut erikseen määräyksen liiketoimintakiellon tutkinnasta ja valvonnasta²⁶⁶.

Ampuma-aselain (1/1998) 98 §:n mukaan ampuma-aselain nojalla annetun *luvan peruuttamista* koskevassa tutkinnassa noudatetaan, mitä poliisilain 6 luvussa säädetään.

Poliisin toimenpiteen yhteydessä aiheutuneesta vahingosta on poliisilain 8 luvun 6 §:n mukaan viivytyksettä tehtävä esimiehelle ilmoitus. Tämä ilmoitus on tehtävä toimenpiteen suorittamisen yhteydessä aiheutuneesta muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai esinevahingosta. Vahingon aiheutumisesta tulee tarvittaessa taikka vahinkoa kärsineen tai virkatoimen suorittaneen pyynnöstä toimittaa poliisitutkinta, jossa on muun ohessa selvitettävä ne olosuhteet, joissa toimenpide on suoritettu, johto- ja vastuusuhteet toimenpiteen aikana, vahingon määrä sekä vahinkoa kärsineen oman toiminnan tai laiminlyönnin vaikutus vahingon syntymiseen.

Rajavartiolaitoksen toimenpiteen yhteydessä aiheutuneesta vahingosta on säädetty samantapaisesti kuin edellä poliisin osalta. Rajavartiolain (578/2005) 80 §:ssä on kysymys valtion varoista korvattavista *henkilö- ja esinevahingoista*, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle rajavartiolaitoksen suorittaman pakkotoimenpiteen johdosta. Rajavartiolain (578/2005) 80 c §:n 2 momentin mukaan asian johdosta suoritettava tutkinta säädetään poliisin suoritettavaksi siltä osin kuin kyse ei ole sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä vahinkoasiasta.

Erävalvonnasta syntyneestä vahingosta on samoin samantyyppinen säännös laissa Metsähallituksen erävalvonnasta (1157/2005). Lain 18 §:n mukaan erätarkastajan on viivytyksettä tehtävä esimiehelleen ilmoitus erävalvonnassa syntyneestä muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai omaisuusvahingosta. Vahinkotapahtumasta on toimitettava poliisitutkinta, jos vahinkoa kärsinyt tai erätarkastaja sitä pyytää tai tutkintaan havaitaan muutoin olevan tarvetta.

Kuoleman tai vaikean vamman aiheuttaneesta työtapaturmasta työnantajan on tapaturmavakuutuslain (608/1948) 39 §:n 4 momentin mukaan viipymättä ilmoitettava poliisille. Poliisin on viipymättä suoritettava tapahtumapaikalla poliisitutkinta, johon on kutsuttava työnantaja tai hänen edustajansa. Poliisitutkinnasta on annettava tieto myös asianomaiselle työsuojeluviranomaiselle sekä tapaturmassa vahingoittuneelle tai hänen edustajalleen.

266 POHA – Liiketoimintakiellon tutkinta ja valvonta 2020/2010/3204.

Yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (282/2002) 50 a §:n mukaan kyseisen lain nojalla myönnetyn luvan ja hyväksymisen peruuttamista koskevassa asiassa voidaan tarvittaessa suorittaa poliisilain 6 luvussa säädetty poliisitutkinta.

Laillisuusvalvojen oikeudesta määrätä poliisitutkinta suoritettavaksi tutkittavanaan olevan asian selvittämiseksi on säädetty erikseen. Eduskunnan oikeusasiamiehstä (197/2002) annetun lain 8 §:n ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain (193/2000) 5 a §:n mukaan kyseiset laillisuusvalvojat voivat määrätä poliisitutkinnan tehtäväksi tutkittavanaan olevan asian selvittämiseksi.

Järjestyksenvalvojista annetun lain (533/1999) 24 §:n mukaan kyseisen lain nojalla myönnetyn hyväksymisen peruuttamista koskevassa asiassa voidaan tarvittaessa suorittaa poliisilain 6 luvussa säädetty poliisitutkinta.

Riistavahinkolain (105/2009) 1 §:ssä säädetään perusteista ja menettelyistä, joita noudatetaan myönnettäessä valtion talousarvioon otetuista määrärahoista varoja riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen sekä riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen estämiseen ennalta. Riistavahinkolain (105/2009) 28 §:ssä on määritelty henkilövahinkojen toteaminen ja arviointi. Säännöksen mukaan henkilövahingon toteaa vahinkopaikkakunnan poliisiviranomainen. Poliisi suorittaa vahinkopaikalla poliisitutkinnan korvauksen perusteen selvittämiseksi. Vahinkotapahtumasta on tehtävä poliisi-ilmoitus, johon merkitään vahingon kärsineen osalta henkilö- ja osoitetiedot sekä lisäksi vahinkotapahtuman kulku ja ne vahingot, jotka henkilölle ovat ilmeisesti aiheutuneet.

Eläinsuojelulain (247/1996) 39 §:n nojalla aluehallintovirastolla, kunnaneläinlääkärillä, kunnan terveydensuojeluvalvontaa hoitavalla viranhaltijalla, poliisilla ja eläinsuojeluvalvojalla on oikeus suorittaa tarkastus, jos on aihetta epäillä, että eläintä hoidetaan, kohdellaan tai käytetään tämän lain taikka sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten tai lopetusasetuksen vastaisesti.

Eläinsuojelulaissa ei ole mitään viittausta poliisitutkintaan, joten lähtökohtaisesti siten kyse ei ole poliisitutkinnasta. Eläinsuojelulain (247/1996) 39 § 1 momentin mukaisessa tarkastuksessa on kyse käytännössä tilanteesta, jossa *syitä epäillä*-kynnys rikoksen tapahtumisesta on ylittynyt. Näissä tilanteissa toimitaan noudattaen esitutkinta- ja pakkokeinolain säännöksiä. Samaisen säännöksen toisessa momentissa mainituissa tilanteissa kyse on taas hallinnollisen tarkastuksen tekemisestä, jossa ei ole syytä epäillä rikoksen tapahtumista. Säännöksessä ei ole mitään mainintaa, että kyse olisi poliisitutkinnasta. Eläinsuojelulain (247/1996) 42 §:n perusteella toimivaltainen viranomainen voi antaa kieltoja ja määräyksiä lain 39 §:ssä mainitun tavoitteen toteutumiseksi ja 43 §:n nojalla toimivaltainen viranomainen voi asettaa uhkasakon tai teettämisuhan. Eläinsuojelulain (247/1996) 45 § säättää kuulemisesta 42 §:n ja 43 §:n selostetuissa tilanteissa. Tässä kuulemisessa, jossa ei ole kysymys rikostutkinnasta, on useimmiten tavoitteena saada eläimen omistaja ymmärtämään, miksi eläimen lopettaminen on välttämätöntä.

Eläinsuojelulain (247/1996) 50 §:n mukaan poliisiin on tarvittaessa annettava virka-apua valvontaviranomaiselle sekä eläinsuojeluvalvojalle mainitun lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten valvonnassa, jos heitä estetään suorittamasta valvontatehtäväänsä ja esteen poistaminen edellyttää poliisin toimivaltuuk-

sien käyttämistä. Jos esitutkintaviranomainen on mukana virka-apupyynnön myötä tässä kuulemisessa, kuuleminen kannattaa kirjata oikeusturvasyistä muistiin, koska eläimen omistaja ei välttämättä myöhemmin tilanteesta selvittyään ole asiasta enää samaa mieltä. Huomion arvoista on, ettei säännöksessä tai sen lainvalmistelutöissä tuoda lainkaan esille poliisitutkinnan muotomääräyksien noudattamista. Mikäli lainsäätäjä on näin tarkoittanut, asian selkiyttäminen lainsäädännöllisesti olisikin välttämätöntä.

6.1.9 Turvallisuustutkinta

Turvallisuustutkintalain (525/2011) 1 §:n mukaan turvallisuustutkinnan tarkoituksena on yleisen turvallisuuden lisääminen, onnettomuuksien ja vaaratilanteiden ehkäiseminen sekä onnettomuuksista aiheutuvien vahinkojen torjuminen.

Turvallisuustutkintaa ei tehdä oikeudellisen vastuun kohdentamiseksi. Turvallisuustutkinnassa ei ole kysymys siitä, kuka tai ketkä ovat vastuussa onnettomuudesta, vaan turvallisuuteen vaikuttavien rakenteellisten ja niihin verrattavien tekijöiden selvittämisestä, tavoitteena tulevaisuudessa vähentää vastaavia riskitekijöitä ja estää samantyyppisiä onnettomuuksia tai tapahtumia.²⁶⁷

Turvallisuustutkinnasta on saatavissa lisätietoa oikeuskirjallisuudesta Poliisilaki teoksesta.²⁶⁸

6.1.10 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan poliisitutkinnan suorittamisesta voidaan säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

267 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 362.

268 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 362–365.

6.2 Henkilön asema poliisitutkinnassa

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 6:2 Henkilön asema poliisitutkinnassa</p> <p>Jos poliisitutkinta toimitetaan henkilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin vaikuttavan asian selvittämiseksi, häneen sovelletaan esitutkintalain asianosaista koskevia säännöksiä.</p> <p>Jos poliisitutkinta toimitetaan sen selvittämiseksi, onko jollekin henkilölle tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, häneen sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia esitutkintalain säännöksiä.</p> <p>Muun kuin 2 momentissa tarkoitetun asianosaisen sekä tämän laillisen edustajan on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin.</p> <p>Muuhun kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön sovelletaan todistajaa tai asiantuntijaa koskevia esitutkintalain säännöksiä. Hänen on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaista, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Hän on kuitenkin 2 momentissa tarkoitetussa poliisitutkinnassa oikeutettu tai velvoitettu kieltäytymään todistamasta, ilmaisemasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, mikäli hänellä olisi vastaava oikeus tai velvollisuus oikeudenkäynnissä.</p>	<p>PoL 38 § Henkilön asema poliisitutkinnassa</p> <p>Jos tutkinta toimitetaan jonkun henkilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin vaikuttavan seikan selvittämiseksi, hänen asemaansa sovelletaan esitutkinnan asianosaista koskevia säännöksiä. Muun kuin 2 momentissa tarkoitetun asianosaisen sekä tämän laillisen edustajan ja asiamiehen on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin.</p> <p>Jos tutkinta toimitetaan sen selvittämiseksi, onko jollekin henkilölle tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, hänen asemaansa sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä.</p> <p>Muun kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitetun henkilön asemaan sovelletaan todistajaa tai asiantuntijaa koskevia säännöksiä. Todistajan ja asiantuntijan on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaista, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Hän on kuitenkin 2 momentissa tarkoitetussa poliisitutkinnassa oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta, ilmaisemasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, mikäli hänellä olisi vastaava oikeus tai velvollisuus oikeudenkäynnissä.</p>

6.2.1 Henkilön asema

Poliisilain 6 luvun 2 § määrittää henkilön aseman poliisitutkinnassa. Henkilön aseman määrittäminen tapahtuu sen mukaisesti, missä tarkoituksessa poliisitutkinta tehdään.

- Jos poliisitutkinta toimitetaan henkilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin vaikuttavan asian selvittämiseksi, häneen sovelletaan esitutkintalain asianosaista koskevia säännöksiä.
- Jos poliisitutkinta toimitetaan sen selvittämiseksi, onko jollekin henkilölle tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, häneen sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia esitutkintalain säännöksiä.

Muun henkilön kuin rangaistukseen verrattavaan seuraamukseen tuomittavan tai määrättävän asianosaisen sekä tämän laillisen edustajan on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin.

Muuhun kuin poliisilain 6 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön sovelletaan todistajaa tai asiantuntijaa koskevia esitutkintalain säännöksiä. Hänen on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaistava, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Hän on kuitenkin rangaistukseen verrattavaa seuraamusta tuomitavassa tai määrättävässä poliisitutkinnassa oikeutettu tai velvoitettu kieltäytymään todistamasta, ilmaisemasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, mikäli hänellä olisi vastaava oikeus tai velvollisuus oikeudenkäynnissä.

Kokonaisuudistuksessa henkilön asemaa koskevaan säännökseen ei tehty asiallisia muutoksia, joskin joitakin sanamuotoja on muutettu.

6.2.2 Suhde esitutkintalain mukaisiin henkilön asemiin

Poliisilain 6 luvun 2 §:n 1 momentin mukainen asema, jossa tutkinnan lopputuloksella voi olla vaikutus henkilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin, vastaa pitkälti esitutkinnan puolella asianomistajan asemaa. Kun poliisitutkinnassa ei kuitenkaan tutkita rikosta, poliisitutkinnassa henkilöä ei voida suoraan rinnastaa asianomistajaan. Tämä johtuu siitä, että lähtökohtaisesti asianomistajan asemassa olevalla henkilöllä on oikeus vaatia rangaistusta rikoksesta. Poliisitutkinnassa ei ketään rangaista ja siten henkilön aseman voidaankin todeta vain soveltuvin osin vastaavan asianomistajan asemaa.

Poliisilain 6 luvun 2 §:n 2 momentin mukainen kuultava eli onko henkilölle tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, vastaa käytännössä esitutkintalain puolella rikoksesta epäillyn asemaa. Vaikka häneen sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia esitutkintalain säännöksiä, häntä ei kuitenkaan voi kutsua rikoksesta epäillyksi. Tyypillisinä esimerkkeinä tällaisesta asemasta poliisitutkinnan puolella ovat tapaukset, joissa tutkinnan lopputuloksena henkilölle voidaan määrätä esimerkiksi liiketoimintakielto, eläintenpitokielto, lähestymiskielto tai häneltä peruutetaan ampuma-aseen hallussapitolupa. Vaikka kyse ei ole rikoksen seuraamuksesta, kyse on tästä huolimatta kyseiselle henkilölle epämiellyttävästä tai epäedullisesta päätöksestä, jota voidaan verrata rangaistukseen verrattavaan seuraamukseen.

Poliisilain 6 luvun 2 §:n 4 momentin mukaisesti poliisitutkinnan muihin kuin edellä mainittuihin henkilöihin sovelletaan todistajaa tai asiantuntijaa ja tämän asemaa koskevia esitutkintalain säännöksiä.

6.2.3 Totuudessapysymisvelvollisuus

Poliisilain 6 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan muun kuin säännöksen 2 momentissa tarkoitettun henkilön eli henkilön, jolle tuomittavasta tai määrättävästä rangaistukseen verrattavasta seuraamuksesta on kysymys, sekä tämän laillisen edustajan, on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin.

Henkilöllä, jonka oikeuksiin tai velvollisuuksiin tutkinnan lopputulos saattaa vaikuttaa ja johon sovelletaan asianosaisen oikeuksia, on niin sanottu negatiivinen totuudessapysymisvelvollisuus, kun häntä kuullaan asiassa. Tämä tarkoittaa sitä,

että hänen täytyy kertoa asiansa totuudenmukaisesti sen mukaan kuin mitä häneltä kysytään. Hänen ei tarvitse kuitenkaan oma-aloitteisesti tuoda esiin kaikkea tietämäänsä. Tämä edellyttää asian tutkijalta ammattitaitoa, jotta hän osaa muotoilla kysymyksensä niin, että kaikki tarvittava tulee kerrottua.

Poliisilain 6 luvun 2 §:n 2 momentin mukaista henkilöä, jolle saattaa tulla rangaistukseen verrattava seuraamus tutkinnan lopputuloksena, ei ole tällaista totuudessapysymisvelvollisuutta.

Poliisilain 6 luvun 2 §:n 4 momentin mukaiselle muulle kuin edellä käsitellyillä henkilöillä, johon sovelletaan soveltuvin osin todistajaa tai asiantuntijaa koskevia esitutkintalain säännöksiä, on niin sanottu positiivinen totuudessapysymisvelvollisuus. Hänen pitää totuudenmukaisesti ja tämän lisäksi mitään salaamatta kertoa asiasta kaikki, mitä hän siitä tietää.

Muun asianosaisen osalta kuin sen, jolle on määrättävissä rangaistukseen verrattava seuraamus, negatiivista totuudessapysymisvelvollisuutta ja poliisitutkintaan nähden ulkopuolisen henkilön positiivista totuudessapysymisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat erityissäännöksiä suhteessa esitutkintalain 7 luvun 6–8 §:iin.²⁶⁹

Poliisitutkinnassa henkilökohtaisesti läsnä ollen kuultu henkilö, jota kuullaan muussa kuin rangaistukseen verrattavan seuraamuksen määrittämiseksi tarkoittamassa asemassa, voidaan tuomita perättömästi lausumasta viranomaismenettelyssä²⁷⁰ sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, jos hän kuulustelussa antaa väärän tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa siihen kuuluvan seikan.

On huomion arvoista, että poliisilain 6 luvun 2 §:n 4 momentin mukainen henkilö, jota kuullaan todistajaan tai asiantuntijaan rinnastettavassa asemassa 2 momentin mukaisessa asiassa, on oikeutettu tai velvoitettu kieltäytymään todistamasta, ilmaisemasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, mikäli hänellä olisi vastaava oikeus tai velvollisuus oikeudenkäynnissä.

269 HE 224/2010 vp s. 144.

270 RL 15:2: Perätön lausuma viranomaismenettelyssä. Jos

1) joku valan tai vakuutuksen nojalla oikeudenkäyntiin rinnastettavassa viranomaismenettelyssä,
2) muu kuin rikoksesta epäilty rikosasian esitutkinnassa henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa tai
3) muu kuin poliisilain (872/2011) 6:2,2 tarkoitetussa asemassa oleva poliisitutkinnassa tai siihen rinnastettavassa viranomaismenettelyssä henkilökohtaisesti läsnä ollen kuulusteltaessa antaa väärän tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa siihen kuuluvan seikan, hänet on tuomittava *perättömästi lausumasta viranomaismenettelyssä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (815/2011)
Oikeushenkilön lakimääräinen edustaja, jota esitutkinnassa kuulustellaan tämän oikeushenkilön rangaistusvastausta selvitetäessä, rinnastetaan rikoksesta epäiltyyn.

6.3 Velvollisuus saapua poliisitutkintaan

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 6:3 Velvollisuus saapua poliisitutkintaan</p> <p>Jos henkilöllä saattaa olla poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, hän on velvollinen kutsusta saapumaan poliisitutkintaan sen poliisilaitoksen toimialueella, jossa hän oleskelee.</p> <p>Jos poliisitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä noutaa sinne noudattaen, mitä esitutkintalain 6 luvun 2 §:ssä säädetään noudosta esitutkintaan. Jos poliisitutkintaa varten on määrätty tutkinnanjohtaja, hän päättää noutamisesta.</p>	<p>PoL 39 § Saapumisvelvollisuus ja tutkinnan turvaaminen</p> <p>1 mom Jokainen, jolla saattaa olla 37 §:ssä tarkoitettua poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, on velvollinen kutsusta saapumaan poliisitutkintaan sen poliisin paikallisyksikön alueella, jossa hän oleskelee, taikka jos poliisiyksikön toimipaikka on toisen yksikön alueella tai poliisitoimi hoidetaan yhteistoiminnassa toisen yksikön kanssa, myös tämän yksikön alueelle.</p> <p>2 mom Jos poliisitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä noutaa sinne noudattaen vastavasti, mitä esitutkintalain 18 §:ssä säädetään noudosta esitutkintaan.</p>

6.3.1 Saapumisvelvollisuus poliisitutkintaan

Poliisilain 6 luvun 3 §:n mukaan, jos henkilöllä saattaa olla poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, hän on velvollinen kutsusta saapumaan poliisitutkintaan sen poliisilaitoksen toimialueella, jossa hän oleskelee. Jos poliisitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä noutaa sinne noudattaen, mitä esitutkintalain 6 luvun 2 §:ssä säädetään noudosta esitutkintaan. Jos poliisitutkintaa varten on määrätty tutkinnanjohtaja, hän päättää noutamisesta.

Kokonaisuudistuksessa säännökseen ei tehty suuria asiallisia muutoksia, mutta säännöksen sanamuotoa on noutamista koskevan päätösasiakirjan nimen osalta muutettu. Sen sijaan noutamisesta voi päättää tutkinnanjohtaja, aikaisemman päällystötutkinnanjohtajan sijaan.

6.3.2 Suhde esitutkintalain saapumisvelvollisuuteen

Kokonaisuudistuksessa saapumisvelvollisuus poliisitutkintaan säädettiin täysin erillaiseksi kuin saapumisvelvollisuus esitutkintaan. Lainsäätäjää voidaan jopa kritisoida siitä, miksi poliisitutkintaa koskevaa säännöstä ei ole harmonisoitu esitutkintalain säännöstä vastaavaksi. Lainsäädännön soveltajan kannalta olisi välttämätöntä, että lainsäädäntö olisi sitä sovellettaessa johdonmukainen ja säädetty samalla tavalla hyvin samantyyppisissä toimenpiteissä.

Esitutkintalain 6 luvun 1 §:n mukaan henkilö on velvollinen kutsusta saapumaan kutsun esittäneen esitutkintaviranomaisen lähimpään tarkoitukseen sopivaan

toimipaikkaan tai muun esitutkintaviranomaisen vastaavaan toimipaikkaan. Poliisitutkintaan henkilö on poliisilain 6 luvun 3 §:n mukaan velvollinen saapumaan oleskelupaikkansa poliisilaitoksen toimialueella. Poliisin hallintorakenneuudistus on suurentanut poliisilaitosten toiminta-alueita oleellisesti ja siten henkilö on säännöksen sanamuodon mukaisesti velvollinen saapumaan kuulusteluun poliisitutkinnassa hyvinkin kaukaa.

Poliisitoiminnan yleiset periaatteet on kuitenkin huomioitava myös poliisitutkintaa suoritettaessa. Asiassa on huomioitava vähimmän haitan periaate, kun henkilöä veloitetaan saapumaan poliisitutkintaan. Mahdollisuuksien mukaan kuuleminen pitää hoitaa lähimmällä mahdollisella poliisiasemalla, ellei kuultava itse halua tulla kuulluksi muulla poliisiasemalla.²⁷¹

Tosiasiasa poliisilla on sellaisiakin toimipisteitä, missä ei ole mahdollisuus kuulustella henkilöitä. Aina ei ole myöskään käytettävissä kannettavia tietokoneita tarvittavine tietojärjestelmineen. Käytännössä kuultavat joutuvat joskus siten tulemaan poliisitutkintaan pidemmän matkan takaa kuin esitutkintaan.

6.3.3 Nouto poliisitutkintaan ja sen suhde esitutkintalain säännökseen

Poliisitutkintaan noutaminen on poliisilain 6 luvun 3 §:n mukaan mahdollista ainoastaan, kun henkilö on ensin kutsuttu kuulusteluun ja hän on laiminlyönyt kutsun noudattamisen ilman hyväksyttävää syytä. Esitutkinnassa voidaan rikoksesta epäilty noutaa kuulusteluun kutsuttakin esitutkintalain 6 luvun 2 §:n mukaisin edellytyksin²⁷².

Esitutkintalain 6 luvun 1 §:n 2 momentin säännöstä kutsussa ilmoitettavista asioista noudatetaan poliisitutkinnassa²⁷³. Poliisitutkinnan kutsussa pitää ilmoittaa kuultavalle tutkittavana oleva asia ja kutsuttavan asema. Siten poliisitutkinnassa noudatetaan tältä osin soveltuvin osin esitutkintalain säännöstä henkilön aseman ilmoittamisesta (ETL 4:9) ja säännöstä, jonka mukaan kuultavalle on ennen kuulustelua muun muassa yksilöitävä tutkittavana oleva asia (ETL 7:10). Kutsuttaessa henkilöä kuulusteluun poliisitutkintaan on syytä käyttää poliisihallinnon virallisia lomakkeita, jotta kaikki tarvittava tulee informoitua kutsuttavalle.

Kun joku noudetaan poliisitutkintaan, on tutkintatoimennpiteet hänen kohdaltaan aloitettava ilman aiheetonta viivytystä siten kuin esitutkintalain 6 luvun 4 §:ssä säädetään.²⁷⁴

6.3.4 Noutamisesta päättäminen

Noudosta poliisitutkintaan päättää poliisilain 6 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan päällystään kuuluva poliisimies. Jos poliisitutkintaan on määrätty tutkinnanjohtaja,

271 HE 224/2010 vp s.145.

272 ETL 6:2. Rikoksesta epäilty voidaan noutaa ilman kutsuakin, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, että hän ei noudata kutsua, tai jos on syytä epäillä, että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa.

273 HE 224/2010 vp s.145.

274 HE 224/2010 vp s.145.

myös hän saa päättää siitä. Tutkinnanjohtajaksi voidaan määrätä myös alipäällystön kuuluva ylikonstaapeli tai rikosylikonstaapeli ja tässä tehtävässään myös heillä on siten oikeus päättää noudosta poliisitutkintaan.

Esitutkintaan nouto on kirjattu lakiin hieman eri tavoin. Esitutkintalain 6 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan esitutkintaan noudosta päättää tutkinnanjohtaja.

6.3.5 Noutaminen poliisitutkintaan ja muut pakkokeinot

Päätös noutaa joku henkilö poliisitutkintaan ei anna toimivaltaa suorittaa noutoa kotirauhan piiristä tai sellaisesta paikasta, johon sovelletaan pakkokeinolain paikanetsinnän säännöksiä.

Poliisilain 2 luvun 4 §:ssä on säännös etsinnästä poliisitutkintaan noudettavan henkilön tavoittamiseksi. Kyseisen pykälän mukaisissa etsinnöissä noudatetaan soveltuvin osin pakkokeinolain 8 luvun säännöksiä etsinnöistä. Näissä etsinnöissä on hyvä noudattaa samoja muotomääräyksiä kuin pakkokeinolain mukaisissa etsinnöissä. Tämä on myös soveltajan näkökulmasta johdonmukaista.

6.3.6 Poistumisen estäminen poliisitutkinnassa

Poliisitutkinnassa voidaan käyttää ns. sumputusta sellaiseen henkilöön, johon sovelletaan rikoksesta epäillyn asemaa (PolL 6:2,4) ja jos esitutkintalain 6 luvun 6 §:n mukaiset edellytykset täyttyvät eli lukitussa tilassa säilyttäminen on välttämätöntä henkilön poistumisen estämiseksi.²⁷⁵

Käytännössä henkilön pitäminen lukitussa tilassa on siten mahdollista ainoastaan, kun se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi. Poliisitutkinnan puolella tätä säännöstä sovelletaneen harvoin.

6.3.7 Läsnäolon kesto poliisitutkinnassa

Poliisitutkinnassa kuultava on velvollinen olemaan yleensä tutkinnassa läsnä enintään 6 tuntia kerrallaan.

Kuultavaan, jolle on määrättävissä rangaistukseen verrattava seuraamus, sovelletaan poliisilain 6 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan rikoksesta epäiltyä koskevia esitutkintalain säännöksiä. Tällainen kuultava on velvollinen olemaan läsnä poliisitutkinnassa enintään 12 tuntia. Esitutkintalain 6 luvun 5 §:n säännöstä läsnäolon kestosta noudatetaan soveltuvin osin. Kukaan ei ole poliisitutkinnassa velvollinen olemaan läsnä yli 12 tuntia, koska tämä edellyttäisi pidättämisen edellytyksiä, mitä poliisitutkinnassa ei voi olla, koska kyse ei ole rikosasiasta.²⁷⁶

275 HE 224/2010 vp s.145.

276 HE 224/2010 vp s.145.

6.4 Poliisitutkinnan turvaaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 6:4 Poliisitutkinnan turvaaminen</p> <p>Poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä paikkaan tai alueelle, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut, tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle, ja tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä. Toimenpiteen edellytyksenä on lisäksi, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n mukaiset takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot on soveltuvin osin otettava huomioon asiakirjoja tarkasteltaessa. Toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.</p> <p>Vakituisen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen poliisitutkinnan suorittamiseksi edellyttää päällystön kuuluvan poliisimiehen määräystä.</p> <p>Esineen siirtämiseen yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella liittyvistä poliisimiehen toimivaltuuksista säädetään 2 luvun 8 §:n 4 momentissa.</p>	<p>PoL 39 § Saapumisvelvollisuus ja tutkinnan turvaaminen</p> <p>3 mom Poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä paikkaan tai alueelle, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut, tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle, ja tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä irrottaa ja ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä. Toimenpiteen edellytyksenä on lisäksi, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä.</p>

6.4.1 Poliisitutkinnassa tehtävät toimenpiteet

Poliisimiehellä on poliisilain 6 luvun 4 §:n mukaan oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä paikkaan tai alueelle, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut, tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle, ja tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä. Toimenpiteen edellytyksenä on lisäksi, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n mukaiset takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot on soveltuvin osin otettava huomioon asiakirjoja tarkasteltaessa. Toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.

Vakituisen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen poliisitutkinnan suorittamiseksi edellyttää päällystön kuuluvan poliisimiehen määräystä. Esineen siirtämiseen yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella liittyvistä poliisimiehen toimivaltuuksista säädetään poliisilain 2 luvun 8 §:n 4 momentissa.

6.4.2 Poliisitutkinnan tärkein toimivaltuuspykälä

Käsiteltävänä oleva poliisilain 6 luvun 4 § on tärkein poliisitutkinnan toimivaltuuksia säätelevä pykälä. Säännös antaa tutkinnan toimittajalle toimivaltuudet poliisitutkinnan lajista riippumatta päästä eri paikkoihin sisälle, tarkastaa esineitä ja asiakirjoja, tehdä tutkimuksia ja ottaa näytteitä.

Suhteessa esitutkintalain ja pakkokeinolain säätelemiin toimivaltuuspykäliin nähden voidaan tätä poliisitutkinnan yksittäistä toimivaltuuspykälää pitää suppeana. Poliisi joutuu suorittamaan hyvin erilaisia toimenpiteitä poliisitutkinnan nimissä ja käytännössä käsiteltävänä oleva pykälä toimii pääasiallisimpana toimivaltuuspykälänä. Siten käsiteltävänä olevaa pykälää joudutaan tulkitsemaan laajasti, jotta erilaiset tilanteet kyetään ylipäättään suorittamaan asianmukaisesti. Tätä ei voida pitää lainsäädännön näkökulmasta asianmukaisena tilanteena.

Tämän säännöksen mukaiset toimivaltuudet muistuttavat pakkokeinolain mukaisia pakkokeinoja (yleinen ja erityinen kotietsintä, paikanetsintä, takavarikko, laite-etsintä ja asiakirjan jäljentäminen), mutta pakkokeinoista ei kuitenkaan ole kyse.

6.4.3 Tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut

Poliisilain 6 luvun 4 §:n 1 momentin ilmaisu, *jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut*, on erittäin hankalasti sovitettavissa kaikkiin eri poliisitutkinnan lajeihin ja tätä käsitettä on tulkittava laajentavasti, että laissa poliisin toimitettavaksi osoitetut poliisitutkinnan ylipäänsä voidaan hoitaa.

Poliisilain 6 luvun 4 §:n 1 momentissa mainittuja toimivaltuuksia on luettava rinnan toistensa kanssa. Sen mukaan poliisilla on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä paikkaan tai alueelle, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut. Tämä voi olla avoin tai suljettu paikka, yleinen tai yksityinen paikka ja myös kotirauhalla suojattu paikka. Tämän lisäksi poliisi voi tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle. Nämä esineet tai asiakirjat voivat olla yhtä hyvin yleisellä tai yksityisellä paikalla tai myös kotirauhan piirissä. Samoin poliisi voi tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä niin yleisellä kuin yksityiselläkin paikalla. Toimivaltuuksia ei ole toisin sanoen rajattu mihinkään tiettyyn paikkaan vaan edellä mainitut toimenpiteet voidaan tehdä missä vain.

Erikseen todetaan myös kaikkien edellä mainittujen toimivaltuuksien osalta, että niiden käyttö edellyttää sitä, että niillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Tämä edellytys pitää pystyä perustelevaan. Samoin edellä mainituista kaikista toimenpiteistä pitää laatia pöytäkirja tai niistä on tehtävä merkintä johonkin asiakirjaan. Oleellista tässä on se, että poliisin toiminta kyetään myös jälkikäteisesti havainnoimaan ja toteamaan toiminnan lailliset edellytykset.

Vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen poliisitutkinnan suorittamiseksi edellytetään tiettyä asteellista toimivaltaa eli päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä. Huomion arvoista on, että säännöksessä ei käytetä kotirauhan käsitettä vaan vakituiseen asumiseen käytettävää tilaa. Tämä tila määritetään tosiasi-

allisen tilanteen perusteella, eikä kohdehenkilön väittämän mukaisesti. Kohdehenkilön väittäessä kysymyksessä olevan vakituiseen asumiseen käytetty, asia täytyy varmistaa ja dokumentoida perustellusti, mikäli päädytään kohdehenkilön mielipiteen vastaiseen näkemykseen.

Säännöksessä viitataan toimivaltuuksien osalta myös poliisilain 2 luvun 8 §:n 4 momenttiin, jonka mukaan poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan turvaamiseksi kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella. Sama oikeus poliisimiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi.

6.4.4 Tutkinnan suorittamiseksi tarvittavat kokeet ja näytteet

Poliisilain 6 luvun 4 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi muun muassa tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä. Poliisitutkinnan turvaamista koskevassa säännöksessä ei ole millään tavalla rajattu kokeiden tai tutkimuksen kohteena olevaa henkilöpiiriä, mutta toimenpiteen edellytyksenä on, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Tällä rajauksella toimenpiteet kohdistetaan niihin tahoihin, joihin kohdistuen tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä tulee ottaa.

Näissä tilanteissa tulee ensinnäkin noudattaa poliisitoiminnan yleisiä periaatteita. Näistä erityisesti suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate tulevat harkittavaksi. Poliisilaissa ei ole tässä yhteydessä mitään viittausta pakkokeinolain säännöksiin henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta, vaikka toisaalla poliisilaissa tällainen viittaus on olemassa. Poliisilain 2 luvun 4 §:n säännöksessä viitataan etsinnän toimittamiseen pakkokeinolain säännöksissä säädetyllä tavalla, kun tehdään etsintä muun muassa poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi. Samoin turvatarkastuksen suorittamista koskevassa poliisilain 3 luvun 2 §:ssä on erikseen todettu, että tällaisen tarkastuksen suorittavan turvatarkastajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava.

Vaikka viittaussäännöstä pakkokeinolakiin ei tässä nimenomaisessa säännöksessä ole, on kokeiden suorittamisessa sekä tutkimuksia varten tarvittavissa näytteissä hyvä huomioida pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 2 momentin säännökset, jotka koskevat henkilöön kohdistuvan etsinnän perusteellista toimittamista. Tämän säännöksen periaatteita on hyvä noudattaa myös poliisitutkinnan yhteydessä suoritettuisa kokeissa ja tutkimuksissa, mikäli tehty toimenpide on hyvin perusteellinen ja henkilön yksityisyyteen menevä.

Huomion arvoista on havaita, että rikostutkinnassa toimitaan taas esitutkintalain ja pakkokeinolain säännöksiä noudattaen. Pakkokeinolaki määrittää henkilöön kohdistuvien etsintöjen, henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen toimittamisen edellytykset. Pakkokeinolain mukaisen toimenpiteen suorittamisen edellytyksenä on rikosepäily. Toimenpiteet voidaan kohdistaa yleensä epäiltyyn laissa olevien edellytysten täytyessä. Henkilönkatsastusta ei voida tehdä henkilölle, jota ei

epäillä rikoksesta kuin ns. poissuljentatilanteessa. Tällöin on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta edellyttäen, että tutkimuksella on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi sen vuoksi, että rikoksen selvittäminen olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa käyttämällä tutkinnan kohteen oikeuksiin vähemmän puuttuvia keinoja (PKL 8:32,2). Henkilöntarkastus voidaan sen sijaan tehdä myös muulle kuin rikoksesta epäillylle, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että tarkastuksessa löytyy pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka (PKL 8:31,2).

6.4.5 Poliisitutkinta ja asiakirjan jäljentäminen

Suomen lainsäädännön lähtökohtana on, että kaiken viranomaisen toiminnan tulee perustua lakiin. Pakkokeinolain 7 luvussa on säännökset asiakirjan jäljentämisestä eli rikostutkinnassa kyse on selkeästi pakkokeinosta. Ennen kokonaisuudistusta asiakirjoja kopioitiin esitutkinnassa tarpeen mukaan ilman, että asiassa katsottiin olevan laillisuusongelmaa. Poliisitutkintaa koskevissa toimivaltuuksissa ei todeta mitään asiakirjan kopioimisesta tai jäljentämisestä. Myöskään lainvalmistelutyöissä ei todeta asiasta mitään. Selvää on, että pakkokeinolain säännöksiä ei poliisitutkinnassa voida noudattaa, koska kyse ei ole rikostutkinnasta.

Poliisilain 6 luvun 4 §:n 1 momentti antaa toimivaltuuden sanamuotonsa mukaisesti oikeuden esineiden ja asiakirjojen tarkastamiseen. Voidaan kysyä, onko esineiden tai asiakirjojen tarkastamisella mitään hyötyä poliisitutkinnan kannalta, ellei tätä tarkastusta saa samalla dokumentoida kopioimalla asiakirja tai ottamalla esimerkiksi valokuva esineestä. Tämä edellyttää pääsääntöisesti myös esineen tai asiakirjan haltuunottoa, josta säännös tai lainvalmistelutyöt eivät myöskään puhu mitään. Koska lainvalmistelutyöissä ei ole tuotu esille mitään aikaisemman käytännön muuttamisesta, voitaneen poliisiin tarkastamat esineet ja asiakirjat tarpeen mukaan ottaa poliisiin haltuun ja ottaa niistä myös valokopio niissä tapauksissa, kun asiakirjalla on tärkeä merkitys poliisitutkinnalle.

Oikeuskirjallisuudessa on tuotu esille, että esineinä tai asiakirjoina voidaan tarkoittaa esimerkiksi vahingoittunutta esinettä, tietokonetta tai matkapuhelinta. Asiakirja voi olla myös sähköisen datan muodossa. Jos kysymyksessä olisi rikoksen esitutkinta, esineiden ja asiakirjojen tarkastaminen olisi pakkokeinojen luokittelussa esineen tai asiakirjan takavarikointia. Esine tai asiakirja voitaneen ottaa väliaikaisesti poliisiin haltuun poliisitutkinnan turvaamiseksi.²⁷⁷

Poliisilain 6 luvun 4 §:n 1 momentin loppuun on otettu viittaussäännös pakkokeinolain 7 luvun 3 §:ään, jossa puhutaan takavarikoimis- ja jäljentämiskielloista. Koska toimenpide on takavarikon kaltainen, on tällainen viittaussäännös ollut tarpeen²⁷⁸. Kyseisen viittaus vahvistaa käsitystä, että poliisitutkinnassa esineiden ja asiakirjojen haltuunotto sekä asiakirjojen jäljentäminen on mahdollista. Jos näin ei olisi, kyseinen viittaus olisi laissa turha, koska joka tapauksessa poliisilla on tarkas-

277 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 351.

278 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 351.

tusoikeus myös ko. säännöksessä tarkoitettuun aineistoon. Muutoin ei voitaisi edes tietää, että kyse on nimenomaan säännöksen soveltamisalaan kuuluvasta aineistosta. Siten johtopäätöksenä on, että esineiden ja asiakirjojen haltuunotto ja asiakirjojen jäljentäminen on sallittua niissä tapauksissa, kun toimenpiteellä on tärkeä merkitys poliisitutkinnan suorittamiselle.

Erityislainsäädännöstä on tältä osin huomioitava kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain (459/1973) 14 §:ssä säädetty siitä, että kuka tahansa (eli se, jolla muuten on tietoja kuolemaan liittyvistä seikoista) on velvollinen pyynnöstä ilmoittamaan asianomaiselle lääkärille, poliisille tai muulle tutkintaviranomaiselle tiedossaan olevat kuolemansyyn selvittämiseksi tarpeelliset seikat. Jäähyväiskirje on tulkittavissa kuuluvaksi tämän säännöksen soveltamisalaan, koska sen sisällöstä voi ilmetä sellaisia seikkoja, jotka ovat tarpeen kuolemansyötä selvitettäessä. Ilman tällaista säännöstä jäähyväiskirje saattaisi kuulua pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n säätelyn alle, eikä poliisilla olisi aina oikeutta saada sitä haltuunsa.

6.4.6 Poliisitutkinta ja laite-etsintää vastaavan toimenpiteen suorittaminen

Poliisitutkinnan toimivaltuuksia käsittelevässä poliisilain 6 luvun 4 §:ssä eikä säännöksen lainvalmistelutöissä lausuta mitään pakkokeinolain laite-etsintää vastaavan toimenpiteen tekemisestä poliisitutkinnassa.

Pakkokeinolain 8 luvun 20 §:n mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Koska poliisitutkinnassa ei kuitenkaan tutkita rikosta, pakkokeinolakia ei voida soveltaa.

Esimerkkinä soveltamisongelmasta voidaan ottaa esimerkiksi liiketoimintakiellon valvontaa koskeva poliisitutkinta, jossa poliisille on raportoitu liiketoimintakiellon määrätyn harjoittavan tietokoneensa välityksellä tosiasiaa yritystoimintaa. Voiko poliisi tutkia poliisitutkinnassa henkilön tietokoneen varmistuakseen siitä, ettei liiketoimintaa ole harjoitettu? Toisena esimerkkinä voidaan mainita tapaus, jossa metsästä on löytynyt tuntematon vainaja, jonka hallussa ei ole mitään henkilöllisyyspapereita, mutta hänen taskustaan löytyy gsm-puhelin. Voiko poliisi poliisitutkinnassa kuolemansyyn selvittämisestä tutkia puhelimen sisällön, jotta saisi nopeasti tiedon vainajan henkilöllisyydestä? Kummassakin esimerkissä tutkinnan kohteena on sellainen tekninen laite, johon pakkokeinolain toimivaltuuksia sovellettaessa pitäisi tehdä laite-etsintä.

Sinänsä sekä tietokone että gsm-puhelin kuuluvat säännöksessä tarkoitettujen esineiden käsitteen piiriin ja niiden sisältämät tiedot kuuluvat usein asiakirjan (paperisen tai sähköisen) käsitteen piiriin. Sanamuotonsa mukaisesti poliisilain säännös poliisitutkinnan turvaamisesta oikeuttaa tarkastamaan esineen.

Säännöksessä tarkoitettu esine tai asiakirja voi olla esimerkiksi tietokone tai matkapuhelin ja että asiakirja voi olla myös sähköinen asiakirja.²⁷⁹

279 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 351.

Siten käsiteltävänä olevan säännöksen nojalla voidaan poliisitutkinnassa tarkastaa myös esimerkiksi tietokone ja gsm-puhelin, kun tarkastamisella on tärkeä merkitys poliisitutkinnan suorittamisen kannalta.

On huomattava, että kuolemansyyn selvittämisessä poliisilain 5 luvun 8 §:n 5 momentin mukaisesti poliisille voidaan antaa lupa vainajan hallussa olleen teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jos toimenpiteellä voidaan perustellusti olettaa saatavan kuolemansyyn selvittämisessä tarvittavia tietoja.

Tällaisessa tapauksessa, kun toimenpiteen suorittamiseen löytyy erillinen toimivaltuuspykälä laista, sitä tulee käyttää ensisijaisesti. Muutoinkin on huomioitava, että toimivaltuutta ei ole olemassa, ellei kyetä perustelemaan sitä, että toimenpiteen suorittamisella voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys poliisitutkinnan suorittamisessa.

Poliisilain 5 luvun mukaisissa salaisissa tiedonhankintakeinoissa on muitakin menetelmiä, joita voidaan käyttää myös poliisitutkinnan yhteydessä. Kadonneen henkilön etsinnässä käytettäväksi voi tulla esimerkiksi poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentin mukainen televalvonta ja poliisilain 5 luvun 11 §:n mukainen tukiasematietojen hankkiminen. Samoin voidaan käyttää ns. hätäpaikannusta, josta säädetään sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 35 §:ssä. Poliisilain 5 luvun säännökset on syytä pitää mielessä tehtäessä poliisitutkintaa.

6.4.7 Poliisitutkinnan toimivaltuudet ampuma-aseluvan peruuttamisessa

Ampuma-aselain (1/1998) 98 §:n mukaan ampuma-aselain nojalla annetun luvan peruuttamista koskevassa tutkinnassa noudatetaan, mitä poliisilain 6 luvussa säädetään. Jos aloitetaan poliisitutkinta ampuma-aselain hallussapitoluvan peruuttamiseksi, tällöin poliisitutkinnassa on käytössä käsiteltävän pykälän mukaiset toimivaltuudet. Poliisilain 6 luvun 4 § antaa siten toimivaltuuden mennä hakemaan ampuma-aseet pois aseiden säilytyspaikasta. Tämä toimivaltanormi on selkeyttänyt kokonaisuudistuksen myötä aiempaa lainsäädännöllistä tilaa.

Ampuma-aselain (1/1998) 97 §:n mukaan kotietsinnästä ja oikeudesta päästä kotirauhan suojaamaan paikkaan ampuma-aseen, aseiden osan, patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten haltuun ottamiseksi epäillyn rikoksen johdosta taikka vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi säädetään pakkokeinolaissa ja poliisilaissa (872/2011).

6.4.8 Poliisitutkinta ja ulkomaalaislaki

Ulkomaalaislain (301/2004) 4 §:n mukaan poliisin suorittamaan ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun ja maasta poistamisen edellytysten selvittämiseen sekä turvapaikanhakijan henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin selvittämiseen sovelletaan poliisilain (872/2011) poliisitutkintaa koskevia säännöksiä. Turvapaikatutkintaa koskevan ulkomaalaislain (301/2004) 97 §:n mukaan poliisin tai rajavartiolaitoksen tehtävänä on selvittää kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen henkilöllisyys, matkareitti ja maahantulo.

Poliisitutkinnalla selvitetään, onko tutkinnan kohteena olevalla henkilöllä oikeus oleskelulupaan kansainvälisen suojelun perusteella. Tämä on poliisilain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettu *tutkinnan kohteena oleva tapahtuma*, johon hankitaan selvitystä selvittämällä tutkinnan kohteen henkilöllisyys, matkareitti ja maahantulo.

Käytännössä on ollut epäselvyyttä siitä, voidaanko esimerkiksi matkustusasia-kirjoja mennä etsimään tai hakemaan esimerkiksi turvapaikkatutkinnan kohteena olevan henkilön kotoa. Poliisilain 6 luvun 4 §:n 2 momentin toimivaltuussäännöksen nojalla on kuitenkin selvää, että myös vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan voidaan mennä. Tällöin etsitään henkilöllisyyttä, matkareittiä ja maahantuloa koskevia asiakirjoja, jos voidaan perustella, että niillä on tärkeä merkitys poliisitutkinnan suorittamisessa ja että ne voisivat löytyä etsittävästä paikasta.

Vastaavasti poliisilain 6 luvun 4 §:n poliisitutkinnan turvaamista koskevalla toimivaltuudella voidaan etsiä maasta käännytettävää henkilöä, joka oletettavasti pakoilee käännytystä. Tällöin toimenpide liittyy suoraan kyseisen henkilön maassa oleskelun tai maasta poistamisen edellytyksistä suoritettavaan poliisitutkintaan.

6.4.9 Poliisitutkinta liiketoimintakieltoasiassa

Liiketoimintakieltoon määräämisen edellytysten tutkinta ja liiketoimintakiellon valvonta ovat liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 19 a §:n ja 21 a §:n mukaan poliisitutkintaa.

Epäselvyyttä on ilmennyt siitä, että mikä näissä tutkinnoissa on poliisilain 6 luvun 4 §:n mukainen *tutkinnan kohteena oleva tapahtuma* tai missä tämä tapahtuma käytännössä on tapahtunut. Voidaanko esimerkiksi tutkinnan kohteena olevan henkilön asuntoon mennä tekemään tarkastuksia sen johdosta, että onko tällä kirjanpitoaineisto hallussaan tai harjoittaako hän liiketoimintakiellossa ollessaan sieltä käsin liiketoimintaa? Voidaanko liiketoimintakiellossa olevan työpaikalle mennä selvittämään, onko hän todellisuudessa työntekijänä yhtiössä vai johtaako hän tosiasiaa liiketoimintaa ja syyllistyy siten liiketoimintakiellon rikkomiseen.

Aina, kun pystytään perustelemaan *syytä epäillä* -kynnyksen ylittyminen, toimitaan rikosperusteisesti esitutkintalain ja pakkokeinolain säännösten mukaisesti. Kun asiassa ei ole syytä epäillä tapahtuneen rikosta, toimitaan poliisilain poliisitutkintaa koskevilla toimivaltuuksilla.

Liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 3 § määrittää, milloin lain 2 §:n mukaiseen henkilöpiiriin kuuluva henkilö voidaan määrätä liiketoimintakieltoon. Tämä on mahdollista, jos henkilö on liiketoiminnassa olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia tai, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä, ja hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena.

Kun henkilön epäillään syyllistyneen liiketoiminnassa tehtyyn rikolliseen menettelyyn, näyttö liiketoimintakiellon edellytyksistä saadaan usein suoraan rikostutkinnasta. Näissä tilanteissa poliisilain toimivaltuuksia ei tarvitse enemmälti miettiä. Harvinaisissa tilanteissa liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset voidaan

tutkia pelkästään lakimääräisten velvoitteiden laiminlyöntien johdosta ilman, että asiassa on vireillä rikostutkintaa. Liiketoimintakiellon valvonta suoritetaan sen sijaan yleensä siten, ettei vireillä ole rikostutkintaa. Tällöin toimivaltuudet tulevat pelkästään poliisitutkinnan säännöksistä.

Henkilön kotiin ja työpaikalle voidaan poliisilain 6 luvun 4 §:n säätelyn nojalla mennä, jos voidaan perustella *tutinnan kohteena olevan tapahtuman* tapahtuneen siellä. Asiaa ratkaistaessa pitää muistaa myös poliisitoiminnan yleiset periaatteet ja säännöksessä mainittu lisäedellytys, jonka mukaan toimenpiteellä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys poliisitutkinnan suorittamisessa.

6.4.10 Kuolemansyyn selvittämistä koskevaan poliisitutkintaan liittyviä asioita

Kuolemansyyn selvittämisessä noudatetaan edellä todetuina tavoin poliisitutkinnan säännöksiä.

Käytännössä on ollut epäselvyyttä, kun vainaja löydetään esimerkiksi hukku-neena, voidaanko poliisitutkinnan toimivaltuuksin tarkastaa vainajan asunto mahdollisten jäähyväiskirjeiden varalta.

Vaikka vainajan välitön kuolinsyy on esitettyssä esimerkissä hukkuminen, virallinen kuolinsyy voi tästä huolimatta olla itsemurha. Jotta kuolemansyy pystytään varmistamaan, epäselvässä tapauksessa on mahdollista poliisilain 6 luvun 4 §:n mukaisin toimivaltuuksin tarkastaa vainajan koti, jotta kuolemansyystä saadaan tarkempi selvyys.

Asiassa pitää luonnollisesti noudattaa poliisilain 6 luvun 4 §:n säätelyä ja etsinnän suorittamisella pitää perustellusti voida olettaa olevan tärkeä merkitys poliisitutkinnan suorittamiselle.

Toisena esimerkkinä voidaan mainita tapaus, jossa henkilö on tehnyt itsemurhan ampumalla ja asunnossa on samaan aikaan ollut muita henkilöitä. Millä toimivaltuudella asunnossa olijoista otetaan ruutisavunäytteet sen poissulkemiseksi, etteivät he ole millään tavalla osallistuneet tapahtumaan? Poliisilain 6 luvun 4 §:n poliisitutkinnan turvaamiseksi oikeuttanee ruutisavunäytteen ottamisen. Kyseisellä toimenpiteellä varmistetaan vainajan kuolinsyy ja siten kyseisen näytteen ottamisella voidaan olettaa perustellusti olevan tärkeä merkitys poliisitutkinnalle.

6.4.11 Poliisitutkinta ja tiedonsaanti

Poliisin tiedonsaantioikeuksista poliisitutkintaan liittyen on voimassa se, mitä poliisilain 4 luvun 2 § sääntelee poliisin tietojen saantia viranomaisilta ja poliisilain 4 luvun 3 § tietojen saantia yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä. Nämä säännökset ovat niin sanottuja yleissäännöksiä. Jos erityislainsäädännössä on poliisilain tiedonsaanti säännöksistä poikkeavia säännöksiä, niitä noudatetaan poliisilain säännösten sijasta kyseisessä asiassa. Tosiasiassa lainsäädännössä on lukuisia tiedonsaantiin liittyviä erityissäännöksiä, jotka ohittavat poliisilain yleissäännökset.

Esimerkiksi näistä erityissäännöksistä voidaan mainita liiketoimintakieltoon määräämisen edellytysten tutkintaan liittyvät tietojenvaihtosäädökset verohallinnon ja ulosottoviranomaisen kannalta. Kummallakin viranomaisella on omat säännöksensä tietojen luovuttamiseen, jotka erityissäännöksinä syrjäyttävät poliisilain yleissäännöksen. Verohallinnon oikeudesta tietojen luovuttamiseen kyseisessä tapauksessa säädetään verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999, verotietolaki) 3 luvun 18 §:ssä ja 3 luvun 19 §:ssä. Ulosottoviranomaisen vastaavat säännökset ovat ulosottoaaren (705/2007) 3 luvun 70 § ja 3 luvun 72 §.

7 VAITIOLOVELVOLLISUUS JA VAITIOLO-OIKEUS

Teemu Saukoniemi, Johanna Parviainen, Leo Korttesalmi ja Satu Rantaeskola

Yleistä vaitiolosääntelyä koskevasta lakiteknisestä muutoksesta

Vaitiolovelvollisuuden ja vaitiolo-oikeuden eroavuuden ymmärtäminen on tärkeää. *Vaitiolovelvollisuus* rajoittaa poliisin palveluksessa olevien ilmaisuvapautta eli oikeutta kertoa tehtävän ulkopuoliselle henkilölle salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia asioita. Vastaavasti *vaitiolo-oikeus* rajaa lähinnä tuomioistuinten ja muiden yleisesti tietoja tarvitsevien viranomaisten oikeutta vaatia poliisimies antamaan salassa pidettäviä tietoja.²⁸⁰

Sääntelystä ja käytännöstä muodostuu eräänlainen luottamuksenkehä, jossa ensinnäkin poliisityön luonteesta johtuen saamme erityisesti rikostutkinnassa ja hälytystehtävien hoitamisen yhteydessä puuttuessamme kansalaisten yksityisyyteen liittyen paljon arkaluonteisia tai muutoin yksityisiä tietoja. Poliisi saa joskus näitä arkaluonteisia tietoja nimenomaisesti säädetyin erityisten valtuuksien tai jopa pakkokeinoin. Toisaalta se, että poliisin vaitioloon luotetaan, on itsessään useasti keskeinen tietojen saamisen edellytys. Juuri tämän luottamuksen ylläpitämiseksi poliisilaisissa säädetyillä vaitiolovelvollisuutta ja vaitiolo-oikeutta koskevilla säännöksillä on tärkeä merkitys. Tietojen luotettavuus voi vaihdella, joten niitä on käsiteltävä esitutkintalain syyttömyysolettaman edellyttämällä tavalla.²⁸¹

Myös poliisimiehellä on Suomen perustuslain (731/1999) 12 §:n mukainen ilmaisuvapaus, jonka mukaan hänellä on oikeus lausua vapaasti ja saada viestejä kenenkään estämättä. Tätä vapautta on edellä mainituista syistä johtuen laissa rajoitettu yksityiskohtaisemmin kuin muiden virkamiesten kohdalla.²⁸²

Aiemmassa poliisilaisissa vaitiolovelvollisuudesta säädettiin poliisilain 43 §:ssä, joka on nähty varsin moniaineksiseksi sisältäen säännökset vaitiolovelvollisuudesta (1 momentti), kiellosta käyttää hyväksi tai ilmaista muille tiettyjä tietoja (2 momentti), vaitiolovelvollisuuden estämättä tapahtuneesta tiedon ilmaisemisesta (3 ja 4 momentit), vaitiolovelvollisuuden voimassaolosta poliisissa päättyneen palvelusuhteen jälkeen (5 momentti) sekä tietojen luovuttamiseen liittyvästä viittaussäännöksestä (6 momentti). Sen lisäksi, että aiempi säännös oli näinkin moniaineksinen, on kokonaisuudistuksessa nähty olevan syytä erottaa säännöksen sisältö useampaan pykälään lainsäädännön selkiyttämiseksi.²⁸³

280 HE 57/1994 vp. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 845.

281 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 844.

282 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 844–845.

283 HE 224/2010 vp s. 25.

Vastaavasti esimerkiksi aiempaa säännöstä²⁸⁴ ilmaisu- tai hyväksikäyttökielosta, ei ole otettu sellaisenaan uuteen vaitiolovelvollisuutta koskevaan sääntelyyn, koska sitä on pidetty tarpeettomana huomioiden nimenomaisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) säännökset. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 23 §:n 3 momentin mukaan viranomaisen palveluksessa oleva henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Vastaavasti saman lain 24 §:n 1 momentin eri kohdat osoittavat salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluviksi henkilön yksityiselämään liittyviä asioita huomattavan määrän.²⁸⁵

Samalla uudistuksessa on voitu huomioida aiemman poliisilain (493/1995) 44 §:n mukaiseen sääntelyyn liittyvä muutostarve. Aiemman vaitiolo-oikeuteen liittyvän säännöksen on nähtykin sisältäneen toisaalta vaitiolo-oikeuteen ja toisaalta ilmaisovelvollisuuteen liittyviä säännöksiä. Tästä johtuen sisällön erottaminen useampaan pykälään on nähty perustelluksi selvyidenkin vuoksi. Kokonaisuudessaan vaitiolovelvollisuutta ja -oikeutta koskevista säännöksistä on kokonaisuudistuksessa muodostettu kokonaan oma lukunsa.²⁸⁶

Poliisilain vaitiolo-oikeuden murtamiseen liittyvän säännöksen tarkoituksena on koskea tietojen ilmaisemista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edistämiseksi ja laissa on säännelty myös tilanne, jossa tiedon ilmaisemista tarvitaan esitutinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi tai rikoksen selvittämiseksi.²⁸⁷

Salassa pidettävä materiaali

Esitutkintapöytäkirja ja siihen liittyvä materiaali on salassapitosäännösten mukaisesti merkittävä asianmukaisesti salassapitomerkinnoin oikeiden salassapitokohtien mukaan. Esitutkinta-aineiston salassapitoa sääntelee pääosin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki, mutta myös muu erityislainsäädäntö, kuten laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973) sisältää säännöksiä esitutkinta-aineiston salassapidosta siltä osin kuin esitutkinta-aineisto sisältää kuolemansyyn selvittämistä koskevaa aineistoa.

Julkisuusperiaatetta poliisitoiminnassa, salassapitoa ja salassapitoperusteita ynnä muuta julkisuusasioihin liittyvää yksityiskohtaista tietoa on löydettävissä oikeuskirjallisuudesta teoksesta Poliisilaki.²⁸⁸

Salassapitoasiat liittyvät konkreettisesti vaitiolovelvollisuutta ja vaitiolo-oikeutta koskeviin asioihin. Mikäli asiassa joudutaan harkitsemaan esimerkiksi jäljempänä esitettäviä salassapidon murtamista koskevien säännösten soveltamista tai käsiteltävään asiaan liittyvä muuten runsaasti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) perusteella salassa pidettävää materiaalia kannattaa kuultelujen aihekokonaisuudet suunnitella niin, että selkeästi salassa pidettävät osuudet

284 Edellinen poliisilaki (493/1995) 43 § 2 mom.

285 HE 224/2010 vp s. 26. Lainvalmistelutöissä viitataan vain viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 32) kohtaan, mutta myös muut momentin kohdat osoittavat salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia asioita.

286 HE 224/2010 vp s. 26.

287 HE 224/2010 vp s. 27.

288 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 495–542.

ovat omina kokonaisuuksinaan. Mikäli tehdään kysymyksiä salassa pidettävän materiaalin perusteella, yksi vaihtoehto on käyttää liitettä, joka on helppo kokonaisuudessaan merkitä oikealla salassapitoperusteella.

Tämä toimintamalli tukee salassapidon toteutumista tarkoituksenmukaisesti prosessin myöhemmissä vaiheissa, jolloin tuomioistuin määrittelee edelleen salassa pidettävyyden oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa määrittelevän lain (370/2007) perusteella. Esitutkintaviranomaisen hallussa olevaa materiaalia määrittelee salassa pitämisen osalta edelleen viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999).

7.1 Vaitiolovelvollisuus

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 7:1 Vaitiolovelvollisuus</p> <p>Poliisin henkilöstöön kuuluva virkamies ei saa ilmaista luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuuden. Vaitiolovelvollisuus on voimassa myös, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi jo käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan.</p> <p>Muutoin poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muussa laissa sekä tässä luvussa jäljempänä säädetään. Sama vaitiolovelvollisuus on sillä, joka on työsopimussuhteessa poliisiin tai joka hänelle myönnettyjen poliisivaltuuksien nojalla tai muulla perusteella suorittaa poliisitehtävää.</p> <p>Vaitiolovelvollisuus on voimassa myös palvelusuhteen poliisissa päätyttyä.</p>	<p>PolL 43 § Vaitiolovelvollisuus</p> <p>1 mom Poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta on voimassa, mitä valtion virkamieslain (750/94) 17 §:ssä säädetään. Sama vaitiolovelvollisuus on sillä, joka on työsopimussuhteessa poliisiin, ja sillä, joka hänelle myönnettyjen poliisivaltuuksien nojalla tai muutoin suorittaa poliisitehtävää.</p> <p>2 mom Poliisin henkilöstöön kuuluva tai muu 1 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa tehtäviensä hoitoon kuulumattomalla tavalla käyttää hyödykseen eikä luvatta muille ilmaista sellaisia henkilön yksityisyyteen kuuluvia seikkoja, jotka hän on saanut tässä tehtävässään tietoonsa ja joiden ilmitulo voi aiheuttaa henkilölle vahinkoa tai haittaa.</p> <p>5 mom Mitä 1, 2 ja 4 momentissa säädetään, on voimassa myös palvelusuhteen poliisissa päätyttyä.</p> <p>PolL 44 § Vaitiolo-oikeus</p> <p>2 mom Poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen paljastamaan valeostajana tai peite-toiminnassa toimineen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi valeostajan tai peitetoiminnassa toimineen tai tämän läheisten turvallisuuden, valeostajan tai peitetoiminnassa toimineen tulevien vastaavalaisten tehtävien hoitoa taikka tiedonhankinnan onnistumisen. (15.7.2005/525)</p>

7.1.1 Poliisin henkilöstöön kuuluva virkamies

Vaitiolovelvollisuus koskee poliisin henkilöstöön kuuluvaa virkamiestä. Poliisilain 1 luvun 12 §:n mukaan poliisimiehiä ovat valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyvät päällystään, alipäällystään ja miehistöön kuuluvat virkamiehet.

Poliisin henkilöstöön kuuluvalla virkamiehellä tarkoitetaan poliisimiesten lisäksi muun muassa toimistosihhteereitä, tutkintasihteereitä, vartijoita sekä tutkimusavustajia.

7.1.2 Kielto ilmaista nimenomaisia tietoja

Poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisesti vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot ovat luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevat tiedot. Säännöksen mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva virkamies ei saa ilmaista luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuuden. Vaitiolovelvollisuus on voimassa myös, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi jo käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan.

Salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvat ne henkilöllisyyttä koskevat tiedot, jotka ovat olleet myös ennen kokonaisuudistusta aiemman poliisilain (493/1995) 44 §:n 2 momentin mukaan vaitiolo-oikeuden piirissä samalla turvallisuuden vaarantamiseen liittyvällä edellytyksellä.²⁸⁹

Luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskeva tieto kattaa sekä poliisilain 5 luvun 40 §:ssä että pakkokeinolain 10 luvun 39 §:ssä tarkoitettua *tietolähdetoiminnassa toimivien lisäksi myös satunnaisesti luottamuksellisesti tietoja antavia henkilöitä*. Säännös sisältää laajennuksen luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevasta tiedosta.²⁹⁰

7.1.3 Henkilöllisyyttä koskeva tieto

Poliisilain 7 luvun 1 §:ssä viitataan henkilöllisyyttä koskevaan tietoon. Sillä, mitä henkilöllisyyttä koskevalla tiedolla tarkoitetaan, ei ole laissa määritelty.

Henkilötietolain 3 §:n 1 kohdassa on määritelty henkilötieto. Kyseisen säännöksen mukaan henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä tai hänen ominaisuuksiaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa asuvia koskevaksi. Vaikka määrittely on laaja, voitaneen poliisilain 7 luvun 1 ja 3 §:ssä tarkoitettu henkilöllisyyttä koskeva tieto nähdä vielä laajempänä ja erityisesti kulloisestakin asiayhteydestä riippuvana.

²⁸⁹ HE 224/2010 vp s. 146.

²⁹⁰ HE 224/2010 vp s. 146.

On syytä muistaa että henkilöllisyyttä koskeva tieto ei ole synonyymi henkilötiedolle. Joissakin tilanteissa jokin tieto saattaa olla hyvin rajatun piirin tiedossa, jolloin jo tämän paljastuminen saattaa yksilöidä tietyn henkilön. Asia tulee arvioida tapauskohtaisesti. Esimerkiksi kertominen poliisille tulleesta vihjeestä saattaa harvaan asutulla alueella yksilöidä tietyn naapurin.

Pelkistäen poliisilain 7 luvussa 1 §:ssä tarkoitetulla henkilöllisyyttä koskevalta tiedolla tarkoitetaan tietoa, jolla tässä tapauksessa valeostojana, peitehenkilönä tai poliisille luottamuksellisesti tietoa antaneen henkilöllisyys paljastuisi. Tilanne on hyvin riippuvainen tapauksen olosuhteista. Yksittäinen tieto esimerkiksi jonkin vakavan rikoksen tekijästä saattaa olla kolmen henkilön tiedossa. Jos joku näistä henkilöistä kertoo tietonsa poliisille ja epäillyn tietoon tulee ainoastaan jonkun kertoneen asiasta, on hänen helppo lähteä haarukoimaan ilmiantajaansa. Tällöin voitaneen ajatella, että jo pelkkä tieto viranomaiselle tehdystä ilmiannosta saattaa paljastaa tietylle taholle tiedon antajan henkilöllisyyden.

7.1.4 Ilmaisukiellon vaarantamisedellytys

Poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukainen ilmaisukiello on olemassa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä *turvallisuuden*. Saman säännöksen loppuosan mukaan vaitiolovelvollisuus on lisäksi voimassa, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi jo käynnissä olevan tai tulevan *tiedonhankinnan*.

Käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan vaarantamistilanne on yleisemmässä muodossa, vaikka se koskee luottamuksellisesti tietoja antaneen, valeoston tai peitetoiminnan kautta tapahtunutta tiedonhankintaa²⁹¹. Vastaavasti vaitiolo-oikeuden piiriin kuuluu luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskeva tieto niissä tapauksissa (PolL 7:3,1), joissa ei voida olettaa olevan vaaraa joko luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

Vaitiolovelvollisuuden syntyminen edellyttää turvallisuuden vaarantumista. Vaitiolovelvollisuutta ei synny ja siten siihen ei voi tehokkaasti vedota mikäli tiedon ilmaiseminen ei vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuutta. Sama vaarantamisedellytys on edellytyksenä myös henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaisemiselle suhteessa käynnissä olevaan tai tulevaan tiedonhankintaan.

7.1.5 Salassapitovelvollisuus – vaitiolovelvollisuus

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 23 §:n mainitun mukaisesti viranomaisen palveluksessa oleva ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä. Lain 35 §:n mukaan rangaistus saman lain 22 §:ssä säädetyn asiakirjan salassa

291 HE 224/2010 vp s. 146.

pitämistä koskevan velvollisuuden sekä edelleen saman lain 23 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain (39/1889) 40 luvun 5 §:n mukaan virkasalaisuuden rikkomisena, jollei teko ole rangaistava rikoslain (39/1889) 38 luvun 1 §:n tai 2 §:n mukaan salassapitorikkosena tai salassapitorikkomuksena tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.²⁹²

Vaitiolovelvollisuus koskee muun muassa poliisin teknisiä ja taktisia menetelmiä, vireillä olevia suunnitelmia, joiden ilmitulosta aiheutuisi haittaa tai vahinkoa toimenpiteille, ja toimenpiteiden yhteydessä ilmeneviä seikkoja, jotka yleisen elämäkokemuksen perusteella ovat arkaluontoisia. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaan salassa pidettäviä ovat aina toimenpiteiden kohteena olevat vammat, sairaudet ja poikkeavuudet. Lähtökohtana voidaan todeta, että vaitiolovelvollisuus kattaa kaikki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) salassa pidettäviä asiakirjoja koskevat tiedot. Vaitiolovelvollisuus on voimassa edelleen virka- tai palvelussuhteen päätyttyäkin.²⁹³

Vaitiolovelvollisuuden edellytyksenä on, että tiedot on saatu tehtävän yhteydessä. Koska poliisimiehellä on laaja toimimisvelvollisuus toimialasta tai virka-ajasta riippumatta, myös sellainen tieto on vaitiolovelvollisuuden alainen, joka on saatu yleisöltä päivittäisen tehtäväpiiriin ulkopuolella, mutta johon liittyy poliisilain mukainen toimimisvelvollisuus.²⁹⁴

Sama vaitiolovelvollisuus on säännöksen mukaan sillä, joka on työsopimus-suhteessa poliisiin tai joka hänelle myönnettyjen poliisivaltuuksien nojalla tai muulla perusteella suorittaa poliisitehtäviä. Vaitiolovelvollisuus koskee poliisimiehen lisäksi poliisin palveluksessa olevaa työsopimussuhteista henkilöä sekä erityisin poliisivaltuuksin toimivaa ja täydennyspoliisiin kuuluvaa henkilöä sekä poliisikokelasta. Säännös rajoittaa myös sellaisen henkilön ilmaisuvapautta, joka avustaa poliisia poliisilain 2 luvun 17 §:n 3 momentin tai poliisilain 9 luvun 3 §:n mukaisin valtuuksin, mutta jolla ei kuitenkaan ole virkamiesoikeudellista asemaa ja vastuuta. Esitutkinnassa avustavan tai kuultavan ilmaisuvapautta voidaan rajoittaa vain esitutkintalain 11 luvun 5 §:n nojalla annetun ilmaisukiellon avulla. Vaitiolovelvollisuus on voimassa sekä poliisin sisäisesti että poliisin ulkopuolisille henkilöille.²⁹⁵

7.1.6 Poliisilain vaitiolovelvollisuus suhteessa muuhun lainsäädäntöön

Poliisilain 7 luvun 1 §:n 2 momentissa todetaan, että poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta on muutoin voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/199) ja muussa laissa sekä tässä poliisilain 7 luvussa jäljempänä säädetään. Aikaisemman poliisilain (493/1995) sään-

292 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 845.

293 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 845–846.

294 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 846.

295 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 846.

nöksessä viitattiin virkamieslain (750/1994) 17 §:ään²⁹⁶, joka on samansisältöinen. Säännöksen muutoksella ei ole ollut asiallista muutosta.²⁹⁷

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999), keskeisenä vaihtolovelvollisuutta sääntelevänä säädöksenä on mainittu säännöksessä erikseen. Lain 23 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen palveluksessa oleva ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä. Vastaavasti lain 24 §:n 1 momentissa säädetään erikseen salassa pidettävistä viranomaisen asiakirjoista, joista säännöksen 3) kohdassa nimenomaisesti säädetään rikoksesta tehtyjen ilmoitusten sekä esitutkintaa varten saatujen ja laadittujen asiakirjojen salassapidosta, mikä liittyy myös esitutkintalain 9 luvun 7 §:n 1 momentin säännöksen esitutkinta-asiakirjojen julkisuudesta.²⁹⁸

Poliisilain 7 luvun 1 §:n kuin muutenkin 7 luvun säännökset koskevat myös esitutkintaa. Poliisilain mukaisiin ja muihin poliisin toimenpiteisiin liittyvät viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 4, 5 ja 9 kohdat, jotka koskevat muun ohessa poliisin rikosten ehkäisemistä varten ylläpitämiä rekistereitä ja rikosten ehkäisemistä koskevia selvityksiä, poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä ja suunnitelmia koskevia tietoja sisältäviä asiakirjoja, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä sekä suojelupoliisin asiakirjoja, jotka koskevat valtion turvallisuuden ylläpitämistä, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna valtion turvallisuutta.²⁹⁹

7.1.7 Muuta säännöksestä huomioitavaa

Asiallisesti poliisilain 7 luvun 1 §:n 2 ja 3 momentti eli virkamiehen vaihtolovelvollisuus, työsopimussuhteisen vaihtolovelvollisuus ja vaihtolovelvollisuuden voima- saolo palvelussuhteen päättymisen jälkeen ovat pysyneet kokonaisuudistuksessa ennallaan. Lainsäädännön selkeyttämiseen liittyvistä syistä vaihtolovelvollisuutta koskevat säännökset on erotettu tietojen antamista (PoLL 7:2) ja luovuttamista (PoLL 7:6) koskevista säännöksistä.³⁰⁰

296 HE 224/2010 vp s. 25–26. Poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaihtolovelvollisuudesta säädettiin aiemman poliisilain (493/1995) voimassa ollessa, olleen voimassa, mitä valtion virkamieslain (750/94) 17 §:ssä oli säädetty. Poliisilain säätämisen jälkeen on säädetty viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999), jonka säätämisen yhteydessä aiempaa poliisilain sääntelyäkin muutettiin virkamiehen vaihtolovelvollisuuden osalta viitaten siihen, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muussa laissa säädetään. Viittausta virkamieslain 17 §:ään ei sinänsä voida pitää nytkään virheellisenä, mutta säännöksessä nähdään olevan syytä viitata vaihtolovelvollisuuden osalta keskeiseen viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin ja momentti vastaa virkamieslain 17 §:ää.

297 HE 224/2010 vp s. 146.

298 HE 224/2010 vp s. 146–147.

299 HE 224/2010 vp s. 146–147.

300 HE 224/2010 vp s. 146.

7.2 Tietojen antaminen vaitiolovelvollisuuden estämättä

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 7:2 Tietojen antaminen vaitiolovelvollisuuden estämättä</p> <p>Poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen tai muun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon antamista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muuten salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään. Tietojen luovuttamisesta turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädetään erikseen laissa.</p> <p>Edellä 1 §:n 2 momentissa säädetty vaitiolovelvollisuus ei estä ilmaisemasta sellaisia tietoja, joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi taikka valtion turvallisuuden varmistamiseksi.</p>	<p>PolL 43 § Vaitiolovelvollisuus</p> <p>3 mom Vaitiolovelvollisuus ei kuitenkaan estä asian ilmaisemista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muutoin salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta. Tietoja turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi voidaan tarpeellisessa laajuudessa luovuttaa myös yksityiselle yhteisölle tai henkilölle.</p> <p>4 mom Vaitiolovelvollisuus ei estä ilmaisemasta sellaisia tietoja, joiden ilmaiseminen on yksittäistapauksessa tarpeen hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon välttämiseksi taikka valtion turvallisuuden varmistamiseksi. (15.7.2005/525)</p>

7.2.1 Tietojen antaminen viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle

Poliisilain 7 luvun 2 §:n mukaan poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen tai muun poliisilain 7 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon antamista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muuten salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään.³⁰¹

7.2.2 Turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään

Poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan tietojen luovuttamisesta turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädetään erikseen laissa. Lainvalmistelutöiden tällä tavoin muotoiltuna säännös täsmentää aikaisempaa säännöstä, jossa luovutettavat tiedot ja tietojen saamiseen oikeutetut on nähty määritetyn epämääräisesti.³⁰²

Lisäksi turvallisuusselvityksistä annettu laki (177/2002) on säädetty erikseen aiemman poliisilain (493/1995) säätämisen jälkeen, joten tilanne on muuttunut sil-

301 HE 224/2010 vp s. 147.

302 HE 224/2010 vp s. 26.

täkin osin. Turvallisuusselvityksistä annetulla lailla, vuoden 2015 alusta turvallisuusselvityslaille (726/2014) katetaan ne tietojen luovuttamistilanteet, jotka eivät sisällyneet aiemman poliisilain (493/1995) virkkeen tarkoittamaan soveltamisalaan. Turvallisuusselvityksistä annetun lain lisäksi tietojen luovuttamisesta turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään, voidaan säätää muissakin laeissa ja jatkossa tämä poliisilain säännös jättää avoimeksi mahdollisuuden sille, että tästä asiasta voidaan säätää myös muissa laeissa ja soveltaa tätä säännöstä myös niihin, sillä säännöksessä ei ole nimenomaisesti viitattu vain turvallisuusselvityksistä annettuun lakiin.³⁰³

Säännöksen yleisluontoisuus on siis ollut, kuten edellä on kerrottu, tarpeen jo vuoden 2015 alusta, kun voimaan tullut turvallisuusselvityslaki (726/2014) on kumonnut turvallisuusselvityksistä annetun lain. Turvallisuusselvityslakia on käsitelty enemmän tämän teoksen tietojen luovuttamista koskevan viittaussäännöksen käsitelyn alaluvun 7.6 yhteydessä.

7.2.3 Tietojen antaminen pyynnöstä ja/tai oma-aloitteisesti

Poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen tai muun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon antamista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muuten salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään.

Käytännössä tietojen antaminen viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muuten salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään, tapahtuu yleensä pyynnöstä.³⁰⁴

Pyyntö ei ole kuitenkaan tietojen antamisen välttämätön edellytys, vaan esimerkiksi rikostorjunnassa voi olla tarpeen välittää tietoja rikoksen estämiseksi toiselle viranomaiselle tai tämän viranomaisen hoidettaviksi kuuluvien tehtävien suorittamiseksi.³⁰⁵

7.2.4 Tietojen antaminen yksittäistapauksessa

Poliisilain 7 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan sellaiset tiedot, joiden ilmaisemiseen on *yksittäistapauksessa painava syy*,

- hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman estämiseksi,
- vapauteen kohdistuvan rikoksen estämiseksi tai
- huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi taikka
- valtion turvallisuuden varmistamiseksi tarpeen,

voidaan antaa poliisilain 7 luvun 1 §:n 2 momentin vaitiolovelvollisuuden estämättä.

Hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman estämisen tarve voi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa koulutaksia ajavaa henkilöä epäillään lapsiin kohdistuneista

303 HE 224/2010 vp s. 26 ja 147.

304 HE 224/2010 vp s. 147.

305 HE 224/2010 vp s. 147.

seksuaalirikoksista ja on oletettavaa, että lapset voivat olla vaarassa, joten asiasta on poliisilain 7 luvun 2 §:n 2 momentin mahdollisuus kertoa esimerkiksi epäillyn työnantajalle, eikä vaitiolovelvollisuus estä ilmaisemasta näitä tietoja.

Säännöksen aiempi ilmaisu *tarpeen* on muutettu ilmaisuksi *painava syy*. Muutoksella on haluttu korostaa sitä, että ilmaisukynnyksen on oltava korkea eli tietoja ei saa luovuttaa muissa kuin säännöksen asettamat edellytykset selvästi täyttävissä tapauksissa. Huomion arvoista on, että säännöksen tarkoittaman ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon on oltava huomattava. Vielä mainittujen tilanteiden tapahtumiseen liittyvä ilmaisu *välttäminen* on muutettu ilmaisuksi *estäminen*. Kysymyksessä on kokonaisuudistuksessa tehty sanonnallinen muutos.³⁰⁶

Säännöksen tarkoittamissa nimenomaisissa tapauksissa ilmaiseminen voi tapahtua niin pyynnöstä kuin oma-aloitteisestikin, vaikka huomioiden tapauksen tarkoittamat suojeltavat oikeushyvät, tietojen ilmaiseminen tapahtunee yleensä oma-aloitteisesti, eivätkä tämälantasoiset suojeltavat oikeushyvät edellytä muita lainsäädännössä olevia tietojen ilmaisemiseen ja vastaanottamiseen oikeuttavia säännöksiä.³⁰⁷

Huomioiden säännöksen tarkoittamat suojeltavat oikeushyvät sekä edellytys painavasta syystä, poliisi ei voi tämän säännöksen nojalla esimerkiksi varoittamistarkoituksessa oma-aloitteisesti ilmoittaa henkilön työnantajalle, toimeksiantajalle tai vastaavalle taholle henkilön rikollisesta taustasta. Ilmaisuvollisuus tilanteissa kyseessä tulee olla juuri säännöksen tarkoittamat tilanteet, että tällainen ilmoittaminen on mahdollista.³⁰⁸

Poliisilain 7 luvun 2 § voi tulla sovellettavaksi vain säännöksen nimenomaisissa tarkoituksissa ja vain painavan syyn ilmaisemista edellyttäessä. Säännöksen ilmaisukynnys on korkealla, eikä tietoja saa ilmaista muissa kuin säännöksen selvästi täyttävissä tilanteissa. Ilmaiseminen voi edellytysten täytyessä tapahtua niin pyynnöstä kuin oma-aloitteisesti suojeltavien oikeushyvien loukkauksen estämiseksi tai valtioturvallisuuden varmistamiseksi.

Laillisuusvalvojen ratkaisuisissa on käsitelty poliisin antamia tietoja rikoksesta epäillyn rikollisesta taustasta työnantajalle. Eräässä ratkaisussa³⁰⁹ on ollut kyse tapauksesta, jossa työnantajalle oli ilmoitettu sen nuoriso-ohjaajana toimineen työntekijän myöntäneen esitutkinnassa käyttäneen kannabista ja pitäneen sitä hallussa omaa käyttöä varten. EOA on kiinnittänyt huomiota myönnetyn teon vähäisyyteen sekä siihen, ettei teko antanut juurikaan aihetta epäillä kantelijan olevan työssään vaaraksi lapsille. Toisessa ratkaisussa³¹⁰ vastaavasti poliisimies oli ilmoittanut kirjamyynjäänä toimineen henkilön toimeksiantajalle hänen rikollisesta taustasta. EOA korosti ratkaisussaan, ettei aiemman poliisilain (493/1995) 43 §:n 2 momentin säännöstä voitu tulkita itsenäisenä, tietosuojaa koskevasta laajasta ja yksityiskohtaisesta sääntelystä riippumattomana säännöksenä, joka oikeuttaisi antamaan työnantajalle sellaista suullista yleistietoa työntekijän luotettavuudesta, jonka antamista muutoin on tiukasti säännelty.

306 HE 224/2010 vp s. 147.

307 HE 224/2010 vp s. 147.

308 HE 224/2010 vp s. 147–148.

309 EOA päätös 21.10.2002 Dnro 2044/4/00.

310 EOA päätös 12.5.2004 Dnro 1556/4/2002.

Kokonaisuudistuksen yhteydessä tutkinnanjohtajalla säädettiin velvollisuus ilmoittaa esitutinnan aloittamisesta rikoslain (39/1889) 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa tarkoitetun virkamiehen esimiehelle mahdollisia virkamiesoikeudellisia toimenpiteitä varten, jos virkamiestä epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta (ETL 3:6). Tutkinnanjohtajalla on oikeus ilmoittaa myös virkamiehen tekemäksi epäillyn muun rikoksen aloittamisesta, jos tutkittavana oleva rikos on sellainen, että sillä voidaan olettaa olevan merkitystä virkatehtävien suorittamisen kannalta (ETL 3:6). Esitutkintaviranomaisen mahdollisuudesta ilmoittaa työnantajalle on käsitelty tarkemmin Rantaeskola (toim.) Esitutkintalaki – Kommentaari 2014 s. 91–93.

7.3 Vaitiolo-oikeus

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoliL 7:3 Vaitiolo-oikeus</p> <p>Poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa eikä salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä.</p> <p>Velvollisuudesta pitää 1 momentissa tarkoitetut tiedot ja menetelmät salassa tietyissä tapauksissa säädetään tämän luvun 1 §:n 1 momentissa ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 5 kohdassa.</p>	<p>PoliL 44 § Vaitiolo-oikeus</p> <p>1 mom Poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteessaan tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyyttä eikä salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä. (15.7.2005/525)</p>

7.3.1 Luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä

Poliisilain 7 luvun 3 §:n mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, eikä salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä. Velvollisuudesta pitää edellä tarkoitetut tiedot ja menetelmät salassa tietyissä tapauksissa säädetään saman luvun 1 §:n 1 momentissa ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa lähtökohtaisesti ennallaan.

Säännöksessä viitataan selvyyden vuoksi velvollisuuteen pitää poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetut tiedot ja menetelmät salassa siten kuin poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 5 kohdassa säädetään. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 5 kohdan tarkoittamat poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä ja suunnitelmia koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä, jos

tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä.³¹¹

7.3.2 Vaitiolo-oikeuden harkinnanvaraisuus

Puolustuksella ja esitutkintaviranomaisella saattaa olla usein erilainen näkökulma salassapitoon ja sen tarpeellisuuteen sekä tosiasialliseen vaikutukseen rikoksesta epäillyn puolustautumisessa. Poliisin vaitiolo-oikeus on avustajien mielestä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta hyvin hankala säännös. Vaitiolovelvollisuuden on tiivistetty tarkoittavan virkavelvollisuutta olla kertomatta jotakin, vaitiolo-oikeus on taas yksittäisen poliisimiehen käytössä oleva harkinnanvarainen oikeus, johon eivät esimiehet, eikä esimerkiksi syyttäjät voi ilmeisesti vaikuttaa.³¹²

Poliisimiehellä on mahdollisuus käyttää harkintaa vaitiolo-oikeuden toteuttamisessa. Harkinta tulee tehdä huolellisesti ja siinä pitää huomioida asianosaisten oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen. Myös kokonaisuudistuksessa terävöitynyt asianosaisjulkisuuteen liittyvä esitutkintalain 4 luvun 15 § säännös tulee ottaa harkinnassa huomioon. Mainitun säännöksen mukaan asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja siinä ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Mikäli tietojen antamisesta on haittaa asian selvittämiseksi, esitutkintaviranomainen voi rajoittaa asianosaisen oikeutta saada tieto edellä mainituista seikoista. Esitutkintalain 4 luvun 15 §:n 2 momentin mukaan asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa edellä mainituista seikoista ennen tutkinnan lopettamista, jos tietojen antamisesta on haittaa asian selvittämiseksi.

Käytännössä ongelmalliseksi saattaa muodostua juurikin esitutkintaan johtanut syy. Pelkän yksittäisen vinkin pohjalta ei lähtökohtaisesti voida käynnistää esitutkintaa, eikä käyttää siihen liittyviä pakkokeinoja. Vihje on toki saattanut johtaa esitutkintaviranomaisen kyseisen henkilön jäljille ja tällä perusteella tähän on saatettu kohdistaa tiedustelutyyppejä toimenpiteitä, jolloin esitutkintakynnys on ylittynyt. Monitahoista asiaa on hankala yksinkertaistaa ja tilanteet edellyttävät aina tapauskohtaista harkintaa. Asiaa yritetään havainnollistaa seuraavin esimerkein:

Esimerkki 1.

Ilmoittaja A haluaa ilmoittaa luottamuksellisesti raskasta ajoneuvoyhdistelmää kuljettavan henkilö B:n käyttävän runsaasti alkoholia ja epäilee tämän ajavan myös humalassa. Poliisi puhalluttaa B:n seuraavan kerran tämän liikenteessä tavatessaan ja tämä jää kiinni rattijuopumuksesta.

Esitutkinta käynnistyy puhallutuksesta ja vaikka B haluaisikin tietää, onko hänestä ilmoitettu poliisille, tieto ilmoituksesta ja sen tekijästä ei vaikuta B:n mahdollisuuden puolustautua ja sitä kautta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin asiassa. Tässä arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös viranomaisten toiminnan julkisuus-

311 HE 224/2010 vp s. 148.

312 Fredman 2013 s. 672.

desta annetun lain (621/1999) 11 §:n lähtökohta, että asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Toisaalta saman säännöksen 2 momentin 1 kohdan mukaan asianosaisella ei ole kuitenkaan säännöksen 1 momentissa tarkoitettua oikeutta, jos tiedon antaminen olisi muun muassa vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Yleinen lainkuuliaisuus ja rikosten saattaminen poliisiin tietoon edellyttää, että rikoksen nähnyt tai tietoonsa saanut taho ilmoittaa siitä poliisille joutumatta miettimään sitä, että voi joutua rikoksesta epäillyn toimenpiteiden kohteeksi. Tapauksessa on kyse vaitiolo-oikeudesta. Voidaan myös kysyä onko tilanteessa jopa vaitiolovelvollisuus sen vuoksi, että tiedon antaminen olisi vastoin yleistä etua.

Esimerkki 2.

Henkilö X on poliisin rekisteröity tietolähde ja X kertoo henkilön D:n välittävän huomattavia määriä anastettua omaisuutta, josta osa on arvokkaampia työkoneita. X kuuluu D:n lähipiiriin ja hän pitää varmana, että D kohdistaa X:ään väkivaltaa, mikäli X saa tietää D:n kertoneen tietojaan poliisille. X pystyy antamaan asian tiimoilta satunnaisesti tietoa.

Osittain X:n antamien tietojen perusteella D:hen kohdistetaan toimenpiteitä, joiden perusteella häntä on syytä epäillä ammattimaisesta kätkemisrikoksesta. Esi-tutkinnan loppuvaiheessa D esittää väitteen, jonka mukaan poliisin käytössä on ollut joko peitehenkilö tai tietolähde, joka on provosoinut D:n tutkittavan olevaan rikokseen.

Tässä esimerkissä ei ole tehty päätöstä ohjatun tietolähteen käytöstä, vaikka kyseessä on ollut rekisteröity tietolähde. Näin ollen X:lle ei tarvitse ilmoittaa tietolähteestä. Koska kyseessä on henkilö epäillyn lähipiiristä, saattaa jo pelkkä ilmoitus poliisille kerrotuista tiedoista paljastaa samalla kertojan henkilöllisyyden. Näin ollen saatetaan olla tilanteessa, jossa tiedon antaminen vaarantaa poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisesti luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön turvallisuuden. Tässä esimerkissä voisi tulla kyseeseen sekä vaitiolovelvollisuus, että vaitiolo-oikeus.

Esimerkki 3.

Paritalon asunnossa oleva naapuri C ilmoittaa poliisille epäilevänsä paritalon toisen asukkaan E:n käyvän huumausainekauppaa ja viljelevän asunnossaan kannabista. Hän kertoo havainnoistaan ja poliisi kohdistaa henkilöön toimenpiteitä, joiden perusteella alkaa myöhemmin esitutkinta huumausainerikoksesta, joka johtaa syytteen. C ei halua missään nimessä, että E saa tietää hänen ilmoittaneen asiasta poliisille. Aikanaan E haluaa tietää kuka hänestä ilmoitti, mitään erityistä uhkaa ei ole kenenkään tiedossa.

Kyseisessä tapauksessa ilmoittajan henkilöllisyyteen liittyvää tietoa ei tarvitse paljastaa, vaan tässä voidaan nimenomaisesti vedota poliisilain 7 luvun 3 §:n vaitiolo-oikeuteen.

7.3.3 KKO 2011:27 – Peitetoiminta murhajatun tutkinnassa

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2011:27 on ollut kyse ns. Ulvilan murhajatun tutkinnan yhteydessä käytetystä peitetoiminnasta ja syytetty on vaatinut siinä kertyneitä asiakirjoja puolustuksen käyttöön editio-oikeudella. Käräjäoikeus on hylännyt vaatimuksen ja hyväksynyt KRP:n esittämät perustelut siitä, että vaadittu pöytäkirja on sisältänyt ainakin osaksi salassa pidettäviä poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä koskevia tietoja, joita koskeva osuus ei ollut erotettavissa asiasisällöstä. KRP on todennut myös, ettei materiaali sisällä tietoja rikoksesta epäillyn puolesta, eikä tätä vastaan.

Korkein oikeus ratkaisi asian hovioikeuden päätöksen mukaisesti, mutta tarkensi tapaa, jolla tiedot on luovutettava epäillylle. Päätöksen perusteluissa on arvioitu henkilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja toisaalta salassapidon tarvetta sekä peitehenkilön suojaamiseksi että taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseksi.

Kokonaisuudistuksessa pakkokeinolakiin säädettiin ilmoittamisvelvollisuudesta myös peitetoiminnan kohteelle, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi. Näin ollen jatkossa mahdollinen salaisesta pakkokeinosta ilmoittamatta jättäminen käsitellään pakkokeinolain perusteella suoritetun peitetoiminnan osalta käräjäoikeudessa, joka joutuu jo osaltaan ottamaan kantaa myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen.

7.4 Ilmaisuvollisuus oikeudenkäynnissä

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 7:4 Ilmaisuvollisuus oikeudenkäynnissä</p> <p>Tuomioistuin voi määrätä ilmaistavaksi 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun tiedon, jos ilmoittamatta jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä. Edellytyksenä määräämiselle on lisäksi, että syyttäjä ajaa syytettyä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen. Luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön taikka valeostajana tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyttä ei tällöinkään saa määrätä ilmaistavaksi, jos siitä ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.</p>	<p>PolL 44 § Vaitiolo-oikeus</p> <p>3 mom Tuomioistuin voi kuitenkin erittäin painavien syiden vaatiessa määrätä ilmaistavaksi 1 tai 2 momentissa mainitun tiedon, milloin virallinen syyttäjä ajaa syytettyä rikoksesta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus. Tietoja antaneen henkilön taikka valeostajan tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyttä ei tällöinkään saa määrätä ilmaistavaksi, jos siitä ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle. (19.1.2001/21)</p>

7.4.1 Tuomioistuimen mahdollisuus määrätä ilmaisemisesta

Poliisilain 7 luvun 4 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä ilmaistavaksi saman luvun 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun tiedon, jos ilmoittamatta jättäminen voi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä. Edellytyksenä määräämiselle on lisäksi, että syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen. Luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön taikka valeostajana tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyttä ei tällöinkään saa määrätä ilmaistavaksi, jos siitä ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

Säännöksen mukaan tuomioistuin voi määrätä ilmaisemisesta, jos ilmoittamatta jättäminen *voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä*. Tätä kautta ilmaiseminen liittyy oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edistämiseen. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ilmaistaan ensisijaisesti EIS 6 artiklan 1 kappaleessa, mutta myös kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleessa. Periaatteen merkityksen voi katsoa korostuvan vakavien rikosten käsittelyssä.³¹³

7.4.2 Asianosaisella tarkoitetaan epäiltyä ja asianomistajaa

Poliisilain 7 luvun 4 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä ilmaistavaksi saman luvun 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun tiedon, jos ilmoittamatta jättäminen *voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä*.

Säännöksessä on käytetty ilmaisua *asianosainen*, jolla on erikseen haluttu korostaa, että tarvittaessa tällaisissa tilanteissa on kiinnitettävä huomiota myös asianomistajan oikeuksiin, vaikkakin täydennyksellä viitataan ennen kaikkea rikosasian vastaajan puolustautumismahdollisuuksiin.

7.4.3 Säännöksen yhteys tiedonhankintakeinoista ilmoittamiseen ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten turvaamiseen

Ilmaisuvelvollisuuden oikeudenkäynnissä, siinä missä muidenkin tämän lain säännösten, nähdään liittyvän myös poliisilain 5 luvun 60 §:ään sekä pakkokeinolain 10 luvun 58 §:ään, joissa nimenomaisesti säädetään tiedonhankintakeinoista ilmoittamiseen.³¹⁴

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin katsotaan periaatteena korostuvan merkitykseltään erityisesti vakavien rikosten käsittelyssä. Tämä tarkoittaa, että otettaessa huomioon oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvät näkökohdat, on syyte-

313 HE 224/2010 vp s. 148.

314 HE 224/2010 vp s. 148.

tyn ja hänen puolustajansa saatava tieto ja mahdollisuus lausua kaikesta siitä asiaan vaikuttavasta aineistosta, jolla voi olla vaikutusta tuomioon. Tähän on kiinnitetty myös epäsovinnainten rikostorjunta- ja rikostutkimamenetelmistä säätämisen yhteydessä.³¹⁵

Jo ennen kokonaisuudistusta on kiinnitetty huomiota siihen, ettei syytetyn oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin vaarannu, kun peitetoiminnalla ja valeostolla saatuja tietoja ei ole käytetty syyteharkinnan perustana, eikä oikeudenkäynnissä, vaan ne ovat ainoastaan auttaneet poliisitoiminnan suuntaamisessa³¹⁶. Tämän näkökohdan on nähty sinällään koskevan myös tarkoitettujen muiden menetelmien sekä henkilöiden henkilöllisyyden ilmaisemista. Ennen kokonaisuudistustakin säännöksen on katsottu rakentuneen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukselle eli vaatimukselle käydä oikeutta avoimesti, tasapuolisesti ja saman oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jolloin kaikki asian ratkaisuun vaikuttavat tiedot on saatettava asianosaisten tietoon.³¹⁷

Syyttäjän tai asianomistajan tehtävänä on akkusatorisessa menettelyssä näyttää toteen vastaajan syyllisyys ja jos esimerkiksi valeostajan tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä ei voida ilmaista, tuomioistuimen harkittavaksi tulee, mikä merkitys ilmaisematta jättämisellä on näytön arvioinnin ja asian lopputuloksen kannalta huomioiden myös, että näytön puute johtaa epävarmuustilanteissa asian ratkaisemiseen vastaajan eduksi. Tarkoitettujen henkilöiden tai menetelmien käyttämisellä saattaa olla myös vaikutusta arvioitaessa vastaajan teon rangaistavuutta rikoslain (39/1889) 6 luvun säännösten kannalta, vaikka niillä ei näytöllisesti olisikaan merkitystä.³¹⁸

7.4.4 Ilmaisovelvollisuutta koskeva aloite tuomioistuinkäsittelyssä

Poliisilain 7 luvun 4 §:ssä ei säädetä, miten ja kenen aloitteesta ilmaisovelvollisuutta koskeva asia tutkitaan tarvittaessa tuomioistuimessa. Useimmiten tämä tapahtunee käytännössä rikosasian vastaajan pyynnöstä, mutta myös asianomistaja voi pyytää ilmaisemista asiassa, jossa hänen tietensä saattaa olla saatavissa muutakin selvitystä kuin virallisen syyttäjän esittämä näyttö.³¹⁹

Joka tapauksessa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyy myös pakkokeinonlain 10 luvun 60 §:n mukaisesta salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittaminen, jossa lähtökohtana on, että rikoksesta epäillylle on velvollisuus ilmoittaa lähes kaikista häneen kohdistuneista salaisen tiedonhankinnan keinoista. Eräissä tapauksissa esimerkiksi ilmoituksen tekemistä voidaan lykätä, jättää ilmoitus kokonaan tekemättä tai luopua ilmoituksen tekemisestä kokonaan. Ilmoitusta ei voida lykätä taikka luopua siitä, jos ilmoituksen lykkääminen tai ilmoituksen tekemättä jättäminen loukkaavat rikoksesta epäillyn/rikosasian vastaajan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.³²⁰

315 PeVL 5/1999 vp.

316 HaVM 10/2005 vp.

317 HE 224/2010 vp s. 148.

318 HE 224/2010 vp s. 148.

319 HE 224/2010 vp s. 149.

320 HE 224/2010 vp s. 149.

7.5 Ilmaisuvellisuus rikosta selvitetessä

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 7:5 Ilmaisuvellisuus rikosta selvitetessä</p> <p>Poliisin henkilöstöön kuuluva on vaitiolovelvollisuudesta tai -oikeudestaan huolimatta velvollinen ilmaisemaan 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun sellaisen tiedon, jonka ilmaiseminen on välttämätöntä esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi, kun luottamuksellisesti tietoja antaneen on siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön on siinä tehtävässä perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen.</p> <p>Poliisin henkilöstöön kuuluva on velvollinen ilmaisemaan 1 momentissa tarkoitetun tiedon myös selvityksen saamiseksi asiassa, jossa esitutkinta on aloitettu, jos on perusteltua syytä epäillä, että luottamuksellisesti tietoja antanut siinä ominaisuudessa taikka valeostaja tai peitehenkilö siinä tehtävässä on syyllistynyt rikokseen.</p> <p>Jos poliisin henkilöstöön kuuluva kieltäytyy ilmaisemasta 1 tai 2 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että tieto on annettava vaatimuksen esittäjälle, jos kieltäytymiselle ei ole laillista perustetta. Tuomioistuin voi samoin asianomistajan vaatimuksesta määrätä, että poliisin henkilöstöön kuuluvan on annettava tieto poliisille luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyydestä, jos ilmaiseminen on välttämätöntä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:ssä tarkoitetun asianomistajan syyteoikeuden turvaamiseksi. Tässä momentissa tarkoitettua asiaa käsiteltäessä noudatetaan soveltuvin osin esitutkintalain 7 luvun 9 §:n säännöksiä todistajankuulustelusta tuomioistuimessa.</p> <p>Harkitessaan 3 momentissa tarkoitetun määräyksen antamista tuomioistuimen on kiinnitettävä huomiota siihen, voiko ilmaisuvellisuus aiheuttaa vaaraa valtion turvallisuudelle tai jonkun hengelle tai terveydelle taikka vaarantaa käynnissä olevan tiedonhankinnan, ja miten perusteltua ilmoittaminen toisaalta on ottaen huomioon rikosepäilyn laatu ja asianomistajan oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.</p> <p>Jos 3 momentissa tarkoitettu asia koskee valeostoa, peite toimintaa tai tietolähteen ohjattua käyttöä, asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Muu ilmaisuvellisuutta koskeva asia käsitellään siinä käräjäoikeudessa, jossa se käy sopivasti päinsä. Tiedon ilmaisemista koskevan pyynnön esittäjän ja ilmaisemisesta kieltäytyneen henkilön on oltava läsnä asiaa käsiteltäessä. Asiaa käsiteltäessä käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.</p>	<p>PoL 44 § Vaitiolo-oikeus</p> <p>3 mom Tuomioistuin voi kuitenkin erittäin painavien syiden vaatiessa määrätä ilmaistavaksi 1 tai 2 momentissa mainitun tiedon, milloin virallinen syyttäjä ajaa syytettyä rikoksesta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus. Tietoja antaneen henkilön taikka valeostajan tai peitetöiminnassa toimineen henkilöllisyyttä ei tällöinkään saa määrätä ilmaistavaksi, jos siitä ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle. (19.1.2001/21)</p>

7.5.1 Ilmaisuvollisuuden edellytykset

Poliisilaissa poliisin henkilöstöön kuuluvien vaitiolovelvollisuuden ja vaitiolo-oikeuden rinnalle on otettu *säännös ilmaisuvollisuudesta*.

Poliisilain 7 luvun 5 §:n mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva on vaitiolovelvollisuudestaan tai -oikeudestaan huolimatta velvollinen ilmaisemaan 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun sellaisen tiedon, jonka ilmaiseminen on välttämätöntä *esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi*, kun luottamuksellisesti tietoja antaneen on siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön on siinä tehtävässä *perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen*. Poliisin henkilöstöön kuuluva on velvollinen ilmaisemaan edellä tarkoitetun tiedon myös selvityksen saamiseksi asiassa, jossa esitutkinta on aloitettu, jos on *perusteltua syytä epäillä*, että *luottamuksellisesti tietoja antanut siinä ominaisuudessa taikka valeostaja tai peitehenkilö siinä tehtävässä on syyllistynyt rikokseen*.

Jos poliisin henkilöstöön kuuluva kieltäytyy ilmaisemasta edellä tarkoitettua tietoa, tuomioistuin voi poliisilain 7 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että tieto on annettava vaatimuksen esittäjälle, jos kieltäytymiselle ei ole laillista perustetta. Tuomioistuin voi samoin asianomistajan vaatimuksesta määrätä, että poliisin henkilöstöön kuuluvan on annettava tieto poliisille luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyydestä, jos ilmaiseminen on välttämätöntä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:ssä tarkoitetun asianomistajan syyteoikeuden turvaamiseksi. Tässä momentissa tarkoitettua asiaa käsiteltäessä noudatetaan soveltuvin osin esitutkintalain 7 luvun 9 §:n säännöksiä todistajankuulustelusta tuomioistuimessa. Harkitessaan tämän määräyksen antamista tuomioistuimen on kiinnitettävä huomiota siihen, voiko ilmaisuvollisuus aiheuttaa vaaraa valtion turvallisuudelle tai jonkun hengelle tai terveydelle taikka vaarantaa käynnissä olevan tiedonhankinnan, ja miten perusteltua ilmoittaminen toisaalta on ottaen huomioon rikosepäilyn laatu ja asianomistajan oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.

Jos määräyksen antamista koskeva asia koskee valeostoa, peitetoimintaa tai tietolähteen ohjattua käyttöä, asia käsitellään poliisilain 7 luvun 5 §:n 5 momentin mukaan Helsingin käräjäoikeudessa. Muu ilmaisuvollisuutta koskeva asia käsitellään siinä käräjäoikeudessa, jossa se käy sopivasti päinsä. Tiedon ilmaisemista koskevan pyynnön esittäjän ja ilmaisemisesta kieltäytyneen henkilön on oltava läsnä asiaa käsiteltäessä. Asiaa käsiteltäessä käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

7.5.2 Ilmaisuvollisuus esitutkinnan edellytysten arvioimiseksi

Poliisilain 7 luvun 5 §:n mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva on vaitiolovelvollisuudestaan tai vaitiolo-oikeudestaan huolimatta velvollinen ilmaisemaan luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevan taikka taktista tai teknistä menetelmää koskevan tiedon, jonka

ilmaiseminen on välttämätöntä esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi tai rikoksen selvittämiseksi, kun luottamuksellisesti tietoja antaneen on siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön on siinä tehtävässä perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen.³²¹

Niiden tietojen osalta, jotka ovat säännöksen tarkoittaman ilmaisemisen kohteena, viitataan säännöksessä eli kysymyksessä ovat poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa tai saman luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetut tiedot. Tällöin kysymys voi olla luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevasta tiedosta (PoL 7 luku 1 §:n 1 momentti). Edelleen kysymys voi olla poliisin henkilöstöön kuuluvalla hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevasta tiedosta sekä salassa pidettävistä taktisista tai teknisiä menetelmiä koskevasta tiedosta (PoL 7 luku 3 §:n 1 momentti).³²²

Käytännössä esitutkinnan edellytysten arviointi ja rikoksen esitutkinta liittynevät säännöksen soveltamisessa useimmiten peitetoiminnan ja valeoston osalta mahdolliseen rikosprovokaatioon. Luottamuksellisesti tietoja antanutta voidaan joissakin tilanteissa epäillä myös provokaatiosta tai mahdollisesti jopa osallisuudesta tutkittavana olevaan rikokseen. Suurin osa esitutkinnan aloittamiseen liittyvästä harkinnasta liittyy kuitenkin tilanteeseen, jossa luottamuksellisesti tietoja antaneen väitetään syyllistyneen perättömään ilmiantoon.

Lainvastaiseen toimintaan tulee puuttua, mutta tässä yhteydessä on hyvä muistaa että erilaisten väitteiden tarkoituksena on yrittää horjuttaa esitutkinnan luotettavuutta erityisesti epäillyn ja prosessin myöhemmässä vaiheessa syytetyin taholta. Samalla pyritään selvittämään mahdollisesti esitutkintaviranomaiselle tietoja antaneita henkilöitä. Tämä korostuu erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvissä tutkintakokonaisuuksissa, joiden tutkinnassa salaiset pakkokeinot ovat merkittävässä roolissa.

7.5.3 Esitutkinnan edellytysten arvioiminen

Poliisilain 7 luvun 5 §:n 1 momentissa mainittu esitutkinnan edellytysten arvioiminen koskee sen selvittämistä ja harkitsemista, onko jotakin henkilöä syytä epäillä rikoksesta. Esitutkinnan edellytyksiin liittyvä selvittäminen ja harkitseminen liittyvät erityisesti niihin poliisirikoksiin, joiden tutkinnanjohtajana virallinen syyttäjä toimii esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin nojalla. Näissä tapauksissa kyse on nimenomaisesti momentin loppuosan tarkoittamalla tavalla siitä, että henkilön on perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen. Esitutkinnan edellytysten arvioiminen koskee nimenomaisesti sitä, onko luottamuksellisesti tietoja antaneen siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön siinä tehtävässä perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen.³²³

321 HE 224/2010 vp s. 2.

322 HE 224/2010 vp s. 148.

323 HE 224/2010 vp s. 27 ja 149.

7.5.4 Rikosepäily

Poliisilain 7 luvun 5 §:ssä oleva käsite rikos ei kuitenkaan tarkoita tekoa, jonka peitehenkilö tai valeostaja saa tehdä nimenomaisen säännöksen perusteella:

- poliisilain 5 luvun 29 §:n 2 momentin (liikenne rikkomus, järjestyserikkomus tai muu niihin rinnastettava teko, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko),
- poliisilain 30 §:n (hankkii toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla) tai
- poliisilain 35 §:n (valeosto) nojalla tai
- pakkokeinolain 10 luvun 28 §:n 2 momentin (liikenne rikkomus, järjestyserikkomus tai muu niihin rinnastettava teko, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko) tai
- pakkokeinolain 29 §:n (hankkii toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla) tai
- pakkokeinolain 34 §:n (valeosto) nojalla.

Tietolähteenä toimimiseen ei liity minkäänlaista oikeutta siinä tehtävässä tehdä rikoksen tunnusmerkistön täyttäviä tekoja.³²⁴

Viranomaistoiminnan luottamuksen ja rikosvastuun toteuttamisen edistämiseksi rikoksen käsitettä ei tule kuitenkaan tulkita liian suppeasti huomioiden myös esitutinnan edellytysten selvittämiseen ja esitutinnan käynnistämiseen liittyvä rajanvedonvaikeus. Lisäksi mahdollisen rikosepäilyn epäillyn ollessa poliisimies, on näissäkin tapauksissa, kuten yleisesti poliisirikosasioiden kohdalla, kysymys juuri viranomaistoimintaa kohtaan tunnettavan luottamuksen ylläpitämisestä, mutta vastaavalla tavalla rikoksen selvittäminen tapahtuu vasta esitutkintakynnyksen tultua ylityksi.³²⁵

7.5.5 Kenelle tieto ilmaistaan?

Tiedon ilmaiseminen koskee käytännössä tiedon ilmaisemista poliisi- tai syyttäjäviranomaiselle erityisesti sellaisissa poliisirikosasioissa, joiden tutkinnanjohtajana virallinen syyttäjä toimii. Tiedon ilmaiseminen voi koskeva myös rikoksen mahdolliselle asianomistajalle, niissä tilanteissa, joissa tiedon ilmaiseminen on tarpeen asianomistajan syyteoikeuden toteuttamiseksi.³²⁶

324 HE 224/2010 vp s. 149–150.

325 HE 224/2010 vp s. 27 ja 150.

326 HE 224/2010 vp s. 27.

7.5.6 Peitehenkilönä tai valeostajana toimineen itsekriminointisuoja

Pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti peitehenkilönä tai valeostajana voi toimia vain poliisimies, joten peitetointia tai valeostoa koskeissa rikosepäilytapauksissa on kysymys mahdollisesta poliisimiehen tekemästä rikoksesta. Säännöksen tarkoittama ilmaisuvelvollisuus ei koske poliisimiestä, jota epäillään rikoksesta tai tullaan mahdollisesti epäilemään. Esitutkintalain 4 luvun 3 §:n tarkoittamaa oikeutta olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta epäiltyä epäillään, koskee esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan myös tapauksia, joissa vasta selvitetään sitä, onko rikosta syytä epäillä eli onko aiheutta esitutkinnan käynnistämiseen, jolloin myöskään peitehenkilönä tai valeostajan toiminut poliisimies ei ole velvollinen ilmaisemaan hänellä olevia tietoja asiasta.³²⁷

Esimiehillä ja pakkokeinojen käyttöä valvovilla tahoilla on myös tässä yhteydessä oma roolinsa. Vaikeuskerrointa valvonnassa lisää valvonnan vaikeus, kun valvonta voi tapahtua vain tehdyn raportoinnin mukaan, ellei ole jotakin muuta syytä arvioida tilannetta toisin. Erilaiset hallinnon ohjeet ja tehdyt linjaukset auttavat pakkokeinosta päätettäessä. Toisaalta pakkokeinojen käyttämisen dokumentointi on keino, jolla päätöksen tehnyt taho pystyy todentamaan pakkokeinon käyttämisen perusteiden olemassa olon. Selvää on, että myös valvovia tahoja kohtaan voi toteutua virkavastuu. Näissä tilanteissa ongelmallista on asiassa todistaminen oikeudenkäynnissä. Lähtökohtana on, että myös virkamiehellä on itsekriminointisuoja ollessaan epäiltynä rikoksesta.

7.5.7 Selvityksen saaminen asiassa, jossa esitutkinta on aloitettu

Poliisilain 7 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva on velvollinen ilmaisemaan 1 momentissa tarkoitettun tiedon myös selvityksen saamiseksi asiassa, jossa esitutkinta on aloitettu, jos on perusteltua syytä epäillä, että luottamuksellisesti tietoja antanut siinä ominaisuudessa taikka valeostaja tai peitehenkilö siinä tehtävässä on syyllistynyt rikokseen.³²⁸

Säännöksessä viitataan tietoihin, jotka voivat tulla ilmaistaviksi, olevan tässäkin yhteydessä luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskeva tieto (PoL 7 luvun 1 §:n 1 momentti) sekä poliisin henkilöstöön kuuluvalla hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskeva tieto sekä salassa pidettävät taktisia tai teknisiä menetelmiä koskevat tiedot (PoL 7 luvun 3 §:n 1 momentti).

Jos esitutkinta on jo aloitettu, on rikosvastuun toteuttamiseen liittyvistä syistä johtuen ilmaistava nämä tiedot kaikissa tapauksissa, joissa tiedon ilmaisemista voidaan pitää välttämättömänä. Käytännössä tieto momentin tarkoittamissa tapauksissa ilmaistaan esitutkinnan käynnistämistä harkitsevalle, jota koskee viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain ja poliisilain 7 luvun mukainen vaitiolovelvollisuus- tai oikeus.³²⁹

327 HE 224/2010 vp s. 150–151.

328 HE 224/2010 vp s. 150.

329 HE 224/2010 vp s. 150.

Poliisi- ja syyttäjäviranomaisia koskevat esimerkiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 23 §:n 1 momentti sekä 24 §:n 1 momentin 3–5 ja 9 kohta. Lisäksi syyttäjälaitoksesta annetun lain (439/2011) 25 a §:ssä (898/2011) viitataan syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvien vaitiolovelvollisuuden osalta poliisilain 7 luvun 1 ja 4 ja 5 §:ään. Esitutkintaviranomainen voi rajoittaa asianosaisen oikeutta saada tietoa esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentissa tarkoitetuilla perusteilla (ETL 4:15). Momentissa edellytystä *välttämätön* käytetään samassa merkityksessä kuin salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan 5 luvun säännöksissä. Kynnys on kuitenkin korkea ja tarkoittaa, että esitutkinnan edellytysten arvioiminen tai rikoksen selvittäminen ei onnistu ilman poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa tai saman luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua seikan ilmaisemista.

7.5.8 Tuomioistuimen ilmaisumääräys

Jos poliisin henkilöstöön kuuluva kieltäytyy ilmaisemasta poliisilain 7 luvun 5 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuin voi poliisilain 7 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan määrätä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta, että tieto on annettava vaatimuksen esittäjälle, jos kieltäytymiselle ei olisi laillista perustetta.³³⁰

Vastaavalla tavalla, kuten edellä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta, tuomioistuin voi määrätä poliisilain 7 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluvan ilmaisemaan tiedon luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyydestä asianomistajan vaatimuksesta, jos ilmaiseminen on välttämätöntä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:ssä tarkoitettua asianomistajan syyteoikeuden turvaamiseksi.³³¹

Kysymys on asianomistajan osalta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:ssä säädetyistä asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden turvaamisesta, jolloin asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomainen taikka syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään tai lopetetaan. Lisäksi asianomistajan tiedonsaanti intressin nähdään myös liittyvän epäilemänsä rikoslain (39/1889) 15 luvun 6 §:ssä tarkoitettua väärän ilmiannon selvittämiseen, jolloin erityisesti luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyys tulee ilmaista myös sen mahdollisen rikoksen asianomistajalle, johon henkilö on syyllistynyt tietoja poliisille antaessaan.³³²

330 HE 224/2010 vp s. 150.

331 HE 224/2010 vp s. 150.

332 HE 224/2010 vp s. 27 ja 150–151.

Yleensä luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön nimi tulee asianomistajan tietoon esitutkinnan ja rikosprosessin edetessä joka tapauksessa, mutta jos esitutkinta jätetään toimittamatta, lopetetaan saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, rajoitetaan tai keskeytetään ja poliisin henkilöstöön kuuluva ei pyynnöstä ilmaise luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä, asianomistaja voi tuomioistuimessa pyytää ilmaisemista. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan se, jota vastaan on tehty syyttämispyyntö tai jota on syytetty rikoksesta, voi aina kuitenkin ilman säännöksen 1 momentissa tarkoitettua syyttäjän päätöstä nostaa syytteen väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta. Asianomistajalla on kuitenkin rajoitettu oikeus pyytää vaitiolo-oikeuden piiriin kuuluvien tietojen ilmaisemista eli ilmaiseminen edellyttää, että asianomistajalla on oikeus nostaa syyte oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) säännösten nojalla ja on tarpeen asianomistajan syyte-oikeuden turvaamiseksi.³³³

Laillisuusvalvonnan eräässä tapauksessa henkilöön kohdistunut esitutkinta oli lähtenyt liikkeelle poliisille tehdystä ilmoituksesta, mutta esitutkinta oli sittemmin lopetettu, koska rikoksesta ei ollut näyttöä. Kantelija oli tehnyt rikosilmoituksen väärästä ilmiannosta ja vaatinut poliisia kertomaan ilmoituksen tekijän nimen, mutta poliisimies oli vaitiolo-oikeuteensa vedoten kieltäytynyt paljastamasta ilmiantajan nimeä, jolloin myös väärän ilmiannon esitutkinta oli lopetettu. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että poliisin vedotessa vaitiolo-oikeuteen, oli kantelijan perustuslain (731/1999) ja EIS:n turvaama oikeus saada asia tuomioistuinkäsittelyyn tässä tapauksessa käytännössä estynyt. Apulaisoikeusasiamies totesi, että vaikka vaitiolo-oikeus on sinänsä ilmeisen välttämätön, toinen asia ovat sen laajuus ja käyttöedellytykset. Apulaisoikeusasiamies näki olevan syytä harkita, tuleeko poliisin vaitiolo-oikeuden käyttöedellytyksiä säädellä aiemman lain sääntelyä tarkemmin. Yleisemmin juuri tässä ratkaisussa esitettyjen näkökohtien mukaisesti esitutkinnan käynnistämiseen ja rikoksen selvittämiseen liittyvän ilmaisuvollisuuden tulee koskea juuri niitä tapauksia, joissa ilmaiseminen on tarpeen ROL:n mukaisen asianomistajan syyte-oikeuden turvaamiseksi.³³⁴

7.5.9 Todistajankuulustelusta säädetyn soveltaminen soveltuvien osin

Säännöksen 3 momentissa tarkoitettua asiaa, eli pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai asianomistajan vaatimuksesta tehtyä ilmaisuvaatimusta tuomioistuimelle, käsiteltäessä on noudatettava soveltuvien osin esitutkintalain 7 luvun 9 §:n säännöksiä todistajankuulustelusta tuomioistuimessa. Käytännössä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai asianomistajan vaatimuksesta tehdyn ilmaisuvaatimuksen osalta on kyse samantyyppisestä vaikenemisen murtamisjärjestelmästä kuin, mitä esitutkinnassa on säädetty niskoittelevan todistajan osalta.³³⁵

333 HE 224/2010 vp s. 27, 150–151.

334 AOA 22.9.2004 Dnro 721/4/02.

335 HE 224/2010 vp s. 150.

7.5.10 Tuomioistuinharkinta ilmaisuvelvollisuutta koskevaa ratkaisua antaessaan

Poliisilain 7 luvun 5 §:n 4 momentin mukaan tuomioistuimen on kiinnitettävä huomiota siihen, voiko saman säännöksen 3 momentissa tarkoitettu ilmaisuvelvollisuus aiheuttaa vaaraa valtion turvallisuudelle tai jonkun hengelle tai terveydelle taikka vaarantaa käynnissä olevan tiedonhankinnan, ja miten perusteltua ilmoittaminen toisaalta on ottaen huomioon rikosepäilyyn laatu ja asianomistajan oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaa oikeudenkäynnissä.³³⁶

Edellä on kysymys oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukseen liittyvästä intressipunninnasta. Tämän intressipunninnan nähdään vastaavan pääosin salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamista koskevissa poliisilain 5 luvun 58 §:n 6 momentissa sekä pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 6 momentissa olevia intressipunnintamalleja.³³⁷

Varsinkaan peitetoimintaa ja valeostoa ei yleensä käytetä rikosprosessissa hyödynnettävän näytön hankkimiseen tehdystä rikoksesta, vaan niiden avulla päästään sellaisen näytön jäljille, joka tuodaan avoimesti esiin esitutkinnassa. Voi kuitenkin esiintyä myös tapauksia, joissa salainen tiedonhankinta- tai pakkokeino on vaikuttanut tutkittavaan rikokseen tai joissa ainakin epäillään tällaista. Voidaan toisaalta väittää, että huumeen myynti on johtunut sellaisesta valeostosta, jota on pidettävä rikosprovokaationa, tai että peitehenkilö on houkutellettu jonkun rikoksentehtävään provokaatioksi luonnehdittavalla menettelyllä.³³⁸

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttaminen edellyttää, että oikeutta käydään avoimesti, tasapuolisesti ja saman oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jolloin kaikki asiaan vaikuttavat seikat on saatettava asianosaisten tietoon. Syytetyn oikeuksiin kuuluu muun ohessa oikeus vastanäytön esittämiseen, oikeus saada yksityiskohtainen tieto itseensä kohdistuvien syytteiden perusteista sekä oikeus saada omat todistajansa kutsutuiksi ja kuulustelluiksi. Näytön puute johtaa epävarmuustilanteessa asian ratkaisemiseen vastaajan eduksi. Jos esimerkiksi valeostajan tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä ei voida ilmaista, tuomioistuimen harkittavaksi tulee, mikä merkitys ilmaisematta jättämisellä on näytön arvioinnin ja asian lopputuloksen kannalta. Tällaisella kysymyksellä voi olla merkitystä jo harkittaessa syytteen nostamista.³³⁹

EIT:n ratkaisukäytännöstä ilmenee, että oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei ole ehdoton, muut ihmisoikeudet syrjäyttävä ihmisoikeus. Ihmis- ja perusoikeuksia joudutaan yhteentörmäystilanteissa punnitsemaan toisiaan vastaan, mitä säännös ilmentää. Kysymys on yksittäistapauksellisesta intressivertailusta.³⁴⁰

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvien vaatimusten noudattamisen seuraaminen, erityisesti poliisirikosta koskevassa tutkinnassa, kuuluu luontevimmin viralliselle syyttäjälle. Esitutkintalaissa säädetyn esitutkintayhteistyön puitteis-

336 HE 224/2010 vp s. 151.

337 HE 224/2010 vp s. 151. Alkuperäiset lainvalmistelutöissä viitattuja säännöksiä on muutettu laeilla 1168/2013 ja 1146/2013 ja viittaukset ovat voimassa olevan lain mukaisina.

338 HE 224/2010 vp s. 151.

339 HE 224/2010 vp s. 151.

340 HE 224/2010 vp s. 151–152.

sa esitutkintaviranomaisen tulee ilmoittaa syyttäjälle toteutetuista ja suunnitelluista salaisen tiedonhankinnan toimenpiteistä, jotta tämä voi tehdä oman arvionsa niiden käytöstä ja käytön seurauksista rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa ja osallistua tältäkin osin esitutkintaan tarvittavalla tavalla. Varsinkin salaisten pakkokeinojen käytön osalta esitutkintayhteistyötä edistää syyttäjän vaihtolovelvollisuus. Asiassa tulee arvioida muun muassa sitä, miten perusteltua ilmoittaminen on. Tämän mukaan pitää aina tapauskohtaisesti arvioida, miten perusteltu konkreettinen rikosepäily on. Ilmoituksen perusteltavuutta arvioitaessa tulee myös huomioida rikosepäilyn laatu (esimerkiksi rikoksen seuraukset tai vakavuus) ja asianomistajan oikeus valvoa oikeuttaan. Voihan olla, että ilmoituksentekijä pyrkii haittaamaan käynnissä olevaa esitutkintaa tekemällä šikaanin omaisia ilmoituksia tai muuten ilmeisen aiheettomia ilmoituksia esitutkintaviranomaisen toiminnasta.³⁴¹

Edellä mainitun osalta saattaa tulla sovellettavaksi väärää ilmiantoa koskeva rikoslain (39/1889) 15 luvun 6 § säännös. Poliisilain 7 luvun 5 §:n 5 momentissa todetaan, että jos poliisilain 7 luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitettu asia koskee valeostoa, peitetoimintaa tai tietolähteen ohjattua käyttöä, asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Muu ilmaisovelvollisuutta koskeva asia käsitellään siinä käräjäoikeudessa, jossa se käy sopivasti päinsä. Tiedon ilmaisemista koskevan pyynnön esittäjän ja ilmaisemisesta kieltäytyneen henkilön on oltava läsnä asiaa käsiteltäessä. Valeostoa ja peitetoimintaa koskevien asioiden ohjaaminen Helsingin käräjäoikeuteen johtuu siitä, että pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 1 momentin ja poliisilain 5 luvun 45 §:n 1 momentin mukaan näitä tiedonhankintakeinoja koskevat asiat käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Asiaa käsiteltäessä käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.³⁴²

7.6 Viittaussäännös tietojen luovuttamisesta

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 7:6 Viittaussäännös tietojen luovuttamisesta</p> <p>Poliisin henkilörekisteriin talletettujen tietojen luovuttamisesta toiselle poliisiyksikölle ja muille viranomaisille teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa ja ulkomaille säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa sekä henkilörekisterien käyttämisestä turvallisuuspalveluiksi annettaessa turvallisuusselvityslaissa (726/2014). (19.9.2014/743)</p>	<p>PoL 43 § Vaihtolovelvollisuus</p> <p>6 mom Poliisin henkilörekisteriin talletettujen tietojen luovuttamisesta toiselle poliisiyksikölle ja muille viranomaisille teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa ja ulkomaille säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa sekä henkilörekisterien käyttämisestä turvallisuuspalveluiksi annettaessa turvallisuuspalveluista annetussa laissa (177/2002). (15.7.2005/525)</p>

341 HE 224/2010 vp s. 151–152.

342 HE 224/2010 vp s. 152.

7.6.1 Tietojen luovuttaminen

Poliisilain 7 luvun 6 §:n mukaan poliisin henkilökisteriin talletettujen tietojen luovuttamisesta toiselle poliisiyksikölle ja muille viranomaisille teknisen käyttöyh-teyden avulla tai konekielisessä muodossa ja ulkomaille säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa sekä henkilökisterien käyttämisestä turvallisuusselvityksiä annettaessa turvallisuusselvityslaisissa (726/2014).

Säännös ei ole muuttunut kokonaisuudistuksessa, vaan vastaa asiallisesti ja lakiteknisisällöllisesti aiemman poliisilain (493/1995) 43 §:n 6 momenttia. Sään-nöksen osalta kyse on vain sen uudesta otsikollisesta nimeämisestä ja koko lukua koskevan rakenteellisen johdonmukaisuuden ja selkeyden ilmaisemisesta.³⁴³

7.6.2 Turvallisuusselvityslaki

Turvallisuusselvityslain (726/2014) tarkoituksena on parantaa mahdollisuuksia en-nakolta ehkäistä toimintaa, joka voi vahingoittaa valtion turvallisuutta, maanpuolus-tusta, Suomen kansainvälisiä suhteita, yleistä turvallisuutta tai muuta niihin verratta-vaa yleistä etua taikka erittäin merkittävää yksityistä taloudellista etua taikka edellä tarkoitettujen etujen suojaamiseksi toteutettavia turvallisuusjärjestelyjä.

Turvallisuusselvityslain (726/2014) 2 §:n mukaan turvallisuusselvityslaisissa säädetään:

- 1) turvallisuusselvityksen laatimisen edellytyksistä ja laadinnassa noudatetta-vasta menettelystä,
- 2) turvallisuusselvitystä laadittaessa käytettävistä tiedoista,
- 3) selvityksen kohteen suostumuksesta ja tiedonsaantioikeuksista,
- 4) selvityksen hakijan ja selvityksen kohteen tiedonantovelvollisuuksista,
- 5) turvallisuusselvityksen ja sen perusteella annetun todistuksen voimassaolos-ta ja todistuksen peruuttamisesta sekä
- 6) henkilökisterien yhdistämisestä selvityksen kohteen nuhteettomuuden ja luotettavuuden seuraamiseksi ja sen johdosta suoritettavista toimenpiteistä.

Työnantajan oikeudesta kerätä ja tallettaa tietoja työnhakijasta tai virkaa hake-neesta taikka siihen palvelussuhteessa olevasta, lasten kanssa työskentelevien rikos-taustan selvittämisestä sekä rikostaustan selvittämisestä viranomaisen luvan myön-tämisen tai hyväksynnän osana säädetään erikseen.

343 HE 224/2010 vp s. 152.

8 VAHINGONKORVAUS JA PALKKIO

Kaarle Lönnroth ja Satu Rantaeskola

8.1 Valtion vahingonkorvausvastuu

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 8:1 Valtion vahingonkorvausvastuu</p> <p>Valtion varoista korvataan sellaiset henkilö- ja esinevahingot, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle henkilölle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä.</p> <p>Tämän luvun säännökset eivät rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen vahingonkorvauslain (412/1974) tai muun lain nojalla.</p>	<p>PoL 47 § Korvausten suorittaminen</p> <p>2 mom 1 virke Valtion varoista korvataan sellaiset välittömät kustannukset, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle henkilölle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä.</p>

8.1.1 Henkilö ja esinevahinkojen korvaaminen

Poliisilain 8 luvun 1 §:n mukaan valtion varoista korvataan sellaiset henkilö- ja esinevahingot, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle henkilölle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä. Poliisilain 8 luvun säännökset eivät rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen vahingonkorvauslain (412/1974) tai muun lain nojalla.

Kokonaisuudistuksessa ilmaisu välittömät kustannukset on korvattu ilmaisulla henkilö- ja esinevahingot. Terminologian muutoksella ei ole vaikutusta käytäntöön, koska välittömillä kustannuksilla on käytännössä tarkoitettu korvauksen maksamista henkilö- ja esinevahingoista. Vahingonkorvauslaissa on erikseen määritelty korvattavat henkilö- ja esinevahingot.

Vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 2 §:n mukaan henkilövahinko käsittää korvauksen:

- tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista,
- ansionmenetyksestä,
- kivusta ja särystä sekä
- muusta tilapäisestä haitasta ja
- pysyvästä haitasta.

Vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 5 §:n mukaan esinevahinkona korvataan esineen korjauskustannukset ja vahingosta aiheutuneet muut kulut sekä arvonalennus taikka tuhoutuneen tai hukatun esineen arvo ja lisäksi tulojen tai elätuksen vähentyminen.

8.1.2 Säännöksen suhde vahingonkorvauslakiin

Poliisilain 8 luvun 1 §:n säännös valtion vahingonkorvausvastuusta ei rajoita kenenkään oikeutta hakea korvausta vahingonkorvauslain (412/1974) nojalla. Lähtökohtaisesti vahinkoa aiheuttaneen toimenpiteen suorittaneen poliisimiehen korvausvastuu määräytyy vahingonkorvauslain (412/1974) 4 luvun mukaisesti. Poliisimies joutuu aiheutuneen vahingon vuoksi korvausvelvolliseksi ainoastaan, mikäli hän on toiminut asiassa moitittavasti ja hänen tuottamuksensa on ollut vähäistä suurempaa. Vahingonkorvauslaissa on erikseen kanavointisäännös virkamiehen ja työnantajan välisen korvausvastuun jakautumisesta. Osaltaan tämä vaikuttaa siihen, keneltä korvausta voi hakea ensi- ja toissijaisesti.

Vahingonkorvauslain (412/1974) 3 luvun säännösten mukaisesti valtio on ensisijaisesti korvausvelvollinen työntekijänsä vahingosta. Vahingonkorvauslain (412/1974) 3 luvun 1 §:n mukaisesti valtio on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka työntekijä virheellään tai laiminlyönnillään työssä aiheuttaa toiminnassa, jota ei ole pidettävä julkisen vallan käyttämisenä. Vahingonkorvauslain (412/1974) 3 luvun 2 §:n mukaan valtio on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon. Lisäedellytyksenä on tällöin, että valtio on vastuussa kuitenkin vain, milloin toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettavia vaatimuksia ei ole noudatettu. Tämä poliisilain 8 luvun 1 §:n säännös on siten erityissäännös suhteessa edellä mainittuun vahingonkorvauslain (412/1974) säännökseen, joka säätelee vahingon korvaamisesta julkista valtaa käytettäessä.

8.1.3 Sivullinen

On huomioitavaa, että tämän pykälän perusteella ainoastaan ns. sivullisella on oikeus saada korvausta henkilö- ja esinevahingoista. Tulkinnanvaraista on, mitä lainkohdassa tarkoitetaan ilmaisulla *sivullinen henkilö*. Sivullinen ei ilmeisesti ole henkilö, joka omalla moitittavalla menettelyllään on aiheuttanut poliisin pakko-toimen. Sen sijaan sivulliseksi on katsottu henkilö, jonka suojaamiseksi poliisi on toiminut, esimerkiksi vakavasti sairastuneeksi epäilty vanhus, jonka asuntoon joudutaan murtautumaan.³⁴⁴

Käytännössä tämä säännös ei luo aina automaattista oikeutta vahingonkorvaukseen, mikäli poliisi joutuu poliisitoiminnallisessa tilanteessa esimerkiksi avaamaan oven murtamalla sen. Jos oven murtaminen perustuu esimerkiksi asunnon haltijan perättömään hätäilmoitukseen, tällä ei ole oikeutta korvaukseen, mikäli kyse on hänen omistamansa asunnon ovesta. Selvitettäessä sitä, kuka on säännöksessä tarkoitettu sivullinen, saatetaan joutua myös selvittämään esimerkiksi asunnon omistussuhteet.

344 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 877.

8.1.4 Soveltamisala

Lainvalmistelutöiden mukaan tämä säännös ja poliisilain 8 luku kokonaisuudessaan koskee lähtökohtaisesti vain poliisilain mukaisten toimivaltuuksien käyttämisestä aiheutunutta vahinkoa. Vahingon selvittämisessä noudatetaan poliisilain 8 luvun 6 §:n ja 7 §:n säännöksiä. Säännöksen mukaan korvattavia vahinkoja ovat muun muassa ulkopuoliselle aiheutunut vahinko poliisilain 2 luvun 4 §:n mukaista etsintää toimitettaessa tai toteutettaessa sisäänpääsy poliisilain 2 luvun 6 §:ssä tarkoitettussa vaara- tai vahinkotilanteessa. Samoin korvausvastuun piiriin kuuluvat virka-apua suoritettaessa aiheutuneet vahingot. Erikseen poliisilain 8 luvun 4 §:ssä käsitellään korvauksen maksamista niille, jotka ovat kansalaisvelvollisuuden tapaisesti avustaneet poliisia.³⁴⁵

Koska poliisilain 8 luvun soveltamisala on rajattu suppeaksi, tultaneen tätä lukua ja esillä olevaa säännöstä soveltamaan poliisissa melko vähän. Jo poliisin omista oikeusturvasyistä johtuen on hyvä, että vahingonkorvausasioita poliisissa käsitelisivät muut kuin itse poliisitoiminnalliseen tilanteeseen osallistuneet henkilöt. Järkevimmin tällaiset vahingonkorvausasiat sopivat uusiin poliisilaitoksiin perustettujen oikeusyksiköiden käsiteltäviksi.

Poliisilain 8 luvun 1 §:n mukaan valtion varoista korvataan sellaiset henkilö- ja esinevahingot, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä ja lainvalmistelutöiden mukaan säännöksellä tarkoitetaan vain tilanteita, joissa käytetään poliisilain mukaisia toimivaltuuksia. Henkilövahinkojen osalta laki valtion vahingonkorvaustoiminnasta (978/2014) muuttaa tilannetta lain voimaantulon jälkeen esitettyjen vahingonkorvausvaatimusten osalta. Lain voimaantulosäännöksen mukaan, ennen lain voimaantuloa valtion viranomaiselle esitettyyn vahingonkorvausvaatimukseen sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

8.1.5 Säännösten suhde lakiin valtion vahingonkorvaustoiminnasta

Laki valtion vahingonkorvaustoiminnasta (978/2014) on voimassa 1.1.2015 alkaen. Kysymyksessä on yleislaki, joka koskee valtion vahingonkorvausvastuuta yleisesti viranomaisesta riippumatta.

Valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain (978/2014) 1 §:n soveltamissäännöksen mukaan lakia sovelletaan valtioon kohdistuvan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyyn, jos vaatimus perustuu valtion viranomaisen virheeseen tai laiminlyöntiin taikka toimintaan, josta valtio vastaa tahallisuudesta tai huolimattomuudesta riippumatta. Kun kyse on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioon tai ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990) 39 artiklan mukaiseen sovintoratkaisuun perustuvasta korvauksesta taikka muun kansainvälisen lainkäyttö- tai tutkintaelimen tuomioon tai päätökseen perustuvasta korvauksesta, lakia sovelletaan kuitenkin vain korvauksen maksamiseen valtion varoista.

345 HE 224/2010 vp s. 154.

Lain soveltamisala on rajattu ensinnäkin tilanteisiin, joissa viranomaisen toiminnassa on tapahtunut virhe tai laiminlyönti. Lain soveltamisalan piiriin kuuluvat näin ollen tyypillisesti vahingonkorvauslakiin perustuvat korvausvaatimukset. Soveltamisalan piiriin kuuluvat lisäksi valtion tuottamuksesta riippumattomaan vastuuseen perustuvien vahingonkorvausvaatimusten käsittely. Tällainen niin kutsuttu ankara vastuu voi perustua joko oikeuskäytännössä vahvistettuihin periaatteisiin tai erityislainsäädäntöön, kuten taisteluvälineiden siviilihenkilöille aiheuttamien tapaturmien korvaamisesta annettuun lakiin.³⁴⁶

Edelleen soveltamissäännöksen mukaan lakia valtion vahingonkorvaustoiminnasta ei sovelleta oikeuskanslerinvirastoon eikä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan kohdistuviin vahingonkorvausvaatimuksiin eikä sellaisen esine- tai varaliskuusvahinkoon perustuvan korvausvaatimuksen käsittelyyn, joka koskee:

- 1) puolustusvoimien toiminnassa kiinteistölle aiheutunutta vahinkoa tai sotilaallisesta kriisinhallinnasta johtuvaa vahinkoa,
- 2) poliisin ja rajavartiolaitoksen toiminnassa aiheutunutta vahinkoa,
- 3) ulosotossa aiheutunutta vahinkoa,
- 4) maanmittaustoimituksessa aiheutunutta vahinkoa tai maanmittauslaitoksen ylläpitämien rekistereiden virheestä tai puutteellisuudesta aiheutunutta vahinkoa,
- 5) verotukseen perustuvaa vahinkoa taikka Tullin kantamien tullien, verojen ja maksujen määräämisessä aiheutunutta vahinkoa tai
- 6) liikenneväylien ylläpitämisestä johtuvaa vahinkoa.

Vielä lain soveltamissäännöksessä todetaan, että lakia ei sovelleta myöskään sopimukseen, valtion palvelussuhteeseen taikka julkisista hankinnoista annettuun lakiin (348/2007) perustuvan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyyn.

Valtioon kohdistuvien vahingonkorvausvaatimusten käsitteleminen tulisi olla kansalaisille yhdenmukaista, käsittelevän viranomaisen osalta selkeää sekä valtion kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukaista ja kustannustehokasta. Valtion viranomaisen virheeseen tai laiminlyöntiin tai valtion tuottamuksesta riippumattomaan ankaraan vastuuseen perustuvien vahingonkorvausvaatimusten käsittely keskitetään pääosin Valtiokonttorin tehtäväksi. Valtiokonttorissa ratkaistaan ensinnäkin kaikki henkilöön kohdistunutta vahinkoa koskevat korvausvaatimukset. Keskitetyssä järjestelmässä ratkaistaan myös sellaiset esine- tai taloudellista vahinkoa koskevat valtion viranomaisen virheeseen tai laiminlyöntiin tai ankaraan vastuuseen perustuvat vahingonkorvausvaatimukset, joita ei nimenomaisesti ole säädetty jätettäväksi keskittämisen ulkopuolelle. Näin korvausmenettelyä on selkiinnytetty, korvauskäytäntö yhdenmukaistuu ja korvausasioiden käsittelystä aiheutuvat kustannukset pienenevät. Keskitetty toiminta ja Valtiokonttorin erityisasiantuntijaorganisaation hyödyntäminen mahdollistavat myös koko toimintoalueen kehittämisen sekä valtion vastuuvahinkoihin liittyvän riskienhallinnan.³⁴⁷

346 HE 159/2014 vp s. 14.

347 HE 159/2014 vp s. 3.

Edellä kerrottu soveltamisalan rajausta tarkoittaa, että lakia valtion vahingonkorvaustoiminnasta ei kuitenkaan sovelleta poliisin toiminnassa aiheutuneen esine- tai varallisuusvahinkoon perustuvan korvausvaatimuksen käsittelyyn. Tämä tarkoittaa käytännössä, että saman vahinkotapahtuman yhteydessä rikkoutuneita esineitä koskevat vahingonkorvausvaatimukset käsitellään poliisin toimesta ja samassa yhteydessä kohteelle aiheutuneet henkilöön kohdistuneet vahingot, kuten kärsimyskorvaus käsitellään Valtiokonttorin toimesta.

Henkilöön kohdistuneiden vahinkojen käsittely tapahtuu Valtiokonttorissa keskitetysti. Näin erityisesti aineettomista vahingoista aiheutuneet korvaukset voidaan määrittää mahdollisimman yhdenmukaisesti vahingon tosiasiallisen laadun perusteella.³⁴⁸

Valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain (978/2014) valmistelutöissä todetaan ennen lain säätämistä vallinneen tilanteen, että valtioon kohdistuvia vahingonkorvausvaateita on käsitelty hajautetusti kulloinkin se viranomainen, jolle asia luonteensa puolesta kuuluu tai jonka tehtäväksi asian käsittely on säädösten määräänyt. Hajautettu järjestelmä on saattanut johtaa epäyhtenäiseen korvauskäytäntöön sekä erilaisiin menettelytapoihin viranomaisten välillä, mikä on vaarantanut vahinkoa kärsineiden yhdenmukaisen kohtelun. Myös vahingosta vastuussa olevan viranomaisen määrittäminen on voinut yksittäistapauksessa olla hajautetussa järjestelmässä vaikeaa.³⁴⁹

Tilanteen ei voida ainakaan katsoa selkiyttävän poliisin toimintaan kohdistuvien vahingonkorvausvaatimusten käsittelyä, vaan pikemminkin päinvastoin. Soveltamisalaa koskevan rajauksen myötä samaa asiakokonaisuutta käsitellään eri korvausvaatimusten osalta useammassa eri viranomaisessa. Tätä ei voida pitää järkevänä, eikä lainsäädännön valmisteluasiakirjojen mukaisen tavoitteen mukaisena toimintamallina.

Valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain (978/2014) soveltamisalaan kuuluvassa vahingonkorvaustoiminnassa toimivaltainen viranomainen on Valtiokonttori. Lain 3 §:n mukaan Valtiokonttorin tulee ennen vahingonkorvausasian ratkaisua varata sille viranomaiselle, jonka toimialalla vahinko on aiheutettu, tilaisuus tulla kuulluksi, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Kuuleminen voi olla ilmeisen tarpeetonta, mikäli viranomainen on jo toimitanut mainitun selvityksen esimerkiksi vahingonkorvausvaatimuksen siirtämisen yhteydessä³⁵⁰. Tätä menettelyä voidaankin pitää suositeltavan tilanteissa, joissa korvaushakemus on toimitettu poliisille ja poliisi siirtää asian toimivaltaiselle viranomaiselle, Valtiokonttorille. Mikäli selvityksen hankkiminen vaatii pitemmän ajan, asia tulee siirtää viipymättä Valtiokonttorille hallintolain (434/2003) edellyttämällä tavalla. Siirtävän viranomaisen tulee ilmoittaa Valtiokonttorille asiakirjojen siirtämisen yhteydessä, minkä selvityksen hankkimiseen on jo ryhdytty.

Valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain (978/2014) 4 §:n mukaan Valtiokonttorin on annettava valtion varoista maksettavasta vahingonkorvauksesta kirjallinen ratkaisu. Maksettavasta vahingonkorvauksesta voidaan sopia vahinkoa

348 HE 159/2014 vp s. 8.

349 HE 159/2014 vp s. 3.

350 HE 159/2014 vp s. 16.

kärsineen kanssa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioon tai ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 39 artiklan mukaiseen sovintoratkaisuun taikka muun kansainvälisen lainkäyttö- tai tutkintaelimen tuomioon tai päätökseen perustuvasta korvauksesta ei kuitenkaan voida sopia vahinkoa kärsineen kanssa.

Valtiokonttorin ratkaisuun ei saa hakea muutosta valittamalla. Tämä johtuu siitä, että Valtiokonttorin tämän lain nojalla käsittelemät korvausasiat kuuluvat yleisen tuomioistuimen toimivaltaan³⁵¹. Ratkaisuun tyytymätön voi nostaa kanteen valtiota vastaan käräjäoikeudessa riita-asioista säädettyssä järjestyksessä. Valtiokonttorin tulee ilmoittaa tästä mahdollisuudesta hakijalle korvausratkaisun antamisen yhteydessä.

8.2 Vahinkoa kärsineen myötävaikutus

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 8:2 Vahinkoa kärsineen myötävaikutus</p> <p>Edellä 1 §:ssä tarkoitettua korvausta voidaan sovittelua tai se voidaan evätä, jos vahingon kärsinyt on omalla toiminnallaan tai laiminlyönnillään olennaisesti vaikuttanut vahingon syntymiseen.</p>	<p>PolL 47 § Korvausten suorittaminen</p> <p>2 mom 2 virke Korvausta voidaan sovittella tai se voidaan evätä, mikäli vahingon kärsinyt on omalla toiminnallaan tai laiminlyönnillään olennaisesti vaikuttanut vahingon syntymiseen.</p>

8.2.1 Myötävaikutuksen merkitys

Poliisilain 8 luvun 2 §:n mukaan valtiolle poliisilain 8 luvun 1 §:n mukaan aiheutuvaa vahingonkorvausta voidaan sovittella tai se voidaan evätä, jos vahingon kärsinyt on omalla toiminnallaan tai laiminlyönnillään olennaisesti vaikuttanut vahingon syntymiseen.

Kokonaisuudistuksessa aiemman lain asiaa käsittelevään säännökseen sisällytetty yksittäinen virke on siirretty omaksi säännökseksi. Mitään asiallista muutosta ei ole tapahtunut. Käytännössä säännös tarkoittaa, että vahingon kärsineellä ei ole aina automaattista oikeutta korvaukseen.

351 HE 159/2014 vp s. 16.

8.3 Virkamiehen ja työntekijän vastuu

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
PoL 8:3 Virkamiehen ja työntekijän vastuu Vahingon aiheuttaneen virkamiehen tai työntekijän korvausvastuusta sekä hänen velvollisuudestaan korvata valtiolle sen tämän lain mukaisesti suorittama korvaus säädetään vahingonkorvauslain 4 ja 6 luvussa.	

8.3.1 Viittaus vahingonkorvauslakiin

Poliisilain 8 luvun 3 §:n mukaan vahingon aiheuttaneen virkamiehen tai työntekijän korvausvastuusta sekä hänen velvollisuudestaan korvata valtiolle sen tämän lain mukaisesti suorittama korvaus säädetään vahingonkorvauslain (412/1974) 4 ja 6 luvussa.

Kokonaisuudistuksessa poliisilakiin lisättiin asiaa koskeva säännös selvyiden vuoksi lakiin ja samaan asiaan liittyy myös poliisilain 8 luvun 1 §:n 2 momentti, jonka mukaan poliisilain 8 luvun säännökset eivät rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen vahingonkorvauslain (412/1974) tai muun lain nojalla.

Vahingonkorvauslain (412/1974) 4 luvun pääasiallinen sisältö on, että vahingosta, jonka virkamies työssään virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa, hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet. Jos virkamiehen viaksi jää vain lievä tuottamus, ei vahingonkorvausta ole tuomittava. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta.

Virkamiestä ajatellen oleellisin säännös vahingonkorvauslain (412/1974) 6 luvusta on se, että niissä tapauksissa, joissa vastuussa vahingosta on sekä valtio että virkamies, voidaan virkamieheltä periä hänen maksettavakseen tuomittu vahingonkorvaus ainoastaan, jos sitä ei valtiolta saada perittyä. Virkamies voidaan kuitenkin velvoittaa suorittamaan vahingosta tietty määrä hänen syykseen jäävän osuuden mukaan ja hän on velvollinen korvaamaan korvauksen valtiolle siltä osin kuin valtio on maksanut vahingon kärsineelle. Tämä virkamiehen vahingonkorvausvastuu voi konkretisoitua kuitenkin vain siltä osin kuin menettely on ollut lievää tuottamusta suurempaa.

8.4 Avustustyöstä maksettava korvaus ja palkkio

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>POLL 8:4 Avustustyöstä maksettava korvaus ja palkkio</p> <p>Avustustyöhön 9 luvun 3 tai 4 §:n mukaisesti osallistuneelle henkilölle maksetaan valtion varoista korvaus tehtävässä turmeltuneista tai hävinneistä työvälineistä, vaatteista ja varusteista, vahingoittuneesta kulku- tai kuljetusvälineestä sekä käytetystä polttoaineesta. Avustustyöhön osallistunut on lisäksi oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion.</p> <p>Poliisin avustamiseen osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvausta valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturman korvaamisesta säädetään, jollei vahingoittunut muuten ole oikeutettu tapaturmavakuutuslain (608/1948) tai sotilastapaturmalain (1211/1990) mukaiseen korvaukseen. Tässä momentissa tarkoitettua korvausta koskevan asian käsittelee ensimmäisenä asteena Valtiokonttori.</p>	<p>POLL 47 § Korvausten suorittaminen</p> <p>1 mom Edellä 45 tai 45 a §:ssä tarkoitetun avustustyön aiheuttamista välittömistä kustannuksista suoritetaan korvaus valtion varoista. Avustustyöhön osallistunut on oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion. (15.7.2005/525)</p> <p>3 mom Poliisin avustustyöhön 45 tai 45 a §:n mukaisesti osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvausta valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturman korvaamisesta säädetään, jollei vahingoittunut muutoin ole oikeutettu tapaturmavakuutuslain (608/1948) tai sotilastapaturmalain (404/1948) mukaiseen korvaukseen. Tässä momentissa tarkoitettua korvausta koskevan asian käsittelee ensimmäisenä asteena Valtiokonttori. (15.7.2005/525)</p> <p>5 mom Avustustyöhön osallistuneen vahingot korvataan valtion varoista siten kuin valtion virantoimituksesta tai työtehtävästä aiheutuneiden eräiden vahinkojen korvaamisesta annetussa laissa (794/1980) säädetään. (15.7.2005/525)</p>

8.4.1 Korvaukseen oikeuttavat kohteet

Poliisilain 8 luvun 4 §:n mukaan avustustyöhön poliisilain 9 luvun 3 tai 4 §:n mukaisesti osallistuneelle henkilölle maksetaan valtion varoista korvaus tehtävässä turmeltuneista tai hävinneistä työvälineistä, vaatteista ja varusteista, vahingoittuneesta kulku- tai kuljetusvälineestä sekä käytetystä polttoaineesta. Avustustyöhön osallistunut on lisäksi oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion. Poliisin avustamiseen osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvausta valtion varoista samojen perusteiden mukaan siten kuin työtapaturman korvaamisesta säädetään, jollei vahingoittunut muuten ole oikeutettu tapaturmavakuutuslain (608/1948) tai sotilastapaturmalain (1211/1990) mukaiseen korvaukseen. Tässä momentissa tarkoitettua korvausta koskevan asian käsittelee ensimmäisenä asteena Valtiokonttori.

Kokonaisuudistuksessa aiempaa hajanaista sääntelyä on koottu yhteen ja säännöksiensä suhdetta ja sisältöä selkeytetty. Säännöksessä ilmaistaan selkeästi, että säännöksen 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on kyse vahingon korvaamisesta

siltä osin kuin kyse ei ole palkkiosta. Myös esinevahinkojen luettelo on täsmällinen. Vastaavaa sääntelyä on meripelastuslain (1145/2001) 21 §:ssä ja pelastuslain (379/2011) 102 §:ssä.³⁵²

8.4.2 Asiaa koskeva ohjeistus

Poliisihallitus on antanut ohjeen poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen välisestä yhteistoiminnasta³⁵³. Siinä on täsmennetty korvauksen ja palkkion maksamisen perusteita ja osin myös laajennettu tätä suhteessa lain säännökseen. Erikseen Poliisihallitus on tehnyt sopimuksen Suomen Punaisen Ristin, Meripelastusseura Ry:n ja Suomen Lentopelastusseura Ry:n kanssa, jossa todetaan erikseen maksettavien korvausten ja palkkioiden määrät³⁵⁴.

8.5 Työnantajan ja kunnan oikeus

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 8:5 Työnantajan ja kunnan oikeus</p> <p>Jos vahingoittuneen työnantaja tai kunta on tämän lain nojalla korvattavassa tapaturma-asiassa maksanut palkkaa, ennakkoa tai muita maksuja, työnantajan ja kunnan oikeudesta on voimassa, mitä tapaturmavakuutuslain 26 §:ssä säädetään työnantajan oikeudesta.</p>	<p>PolL 47 § Korvausten suorittaminen</p> <p>4 mom Jos vahingoittuneen työnantaja tai kunta on tämän lain nojalla korvattavassa tapaturma-asiassa maksanut palkkaa, ennakkoa tai muita maksuja, on työnantajan ja kunnan oikeudesta voimassa, mitä tapaturmavakuutuslain 26 §:ssä säädetään työnantajan oikeudesta.</p>

8.5.1 Työnantajan ja kunnan vähennysoikeudet

Jos vahingoittuneen työnantaja tai kunta on tämän lain nojalla korvattavassa tapaturma-asiassa maksanut palkkaa, ennakkoa tai muita maksuja, työnantajan ja kunnan oikeudesta on voimassa, mitä tapaturmavakuutuslain (608/1948) 26 §:ssä säädetään työnantajan oikeudesta.

Tapaturmavakuutuslain (608/1948) 26 §:ssä käsitellään tilannetta, jos työnantaja on tapaturman johdosta maksanut sairausajan etuutena työntekijälle palkkaa, ennakkoa tai muita maksuja sellaiselta ajalta, jolta tapaturmavakuutuslain (608/1948) mukaan annetaan päivärahaa, tapaturmaeläkettä tai tapaturmavakuutuslain (608/1948) 17 a §:n mukaista korvausta. Työnantajalla on tällöin oikeus vähentää maksamansa määrä 12 §:n mukaisesta hänen suoritettavakseen tulevasta korvausosuudesta ja tämän osuuden ylittävältä osalta saada suoraan vakuutuslaitokselta sille suoritettavaa tilitystä vastaan maksamastaan määrästä takaisin, mitä vakuutuslaitoksen on työntekijälle maksettava vastaavina korvauserinä samalta ajalta.

352 HE 224/2010 vp s. 154–155.

353 POHA – Poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta 2020/2013/3177.

354 POHA – Sopimus poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta 2020/2013/3177.

Edelleen saman säännöksen mukaan, jos kaksi tai useampia työnantajia on suorittanut työntekijälle edellä tarkoitettua palkkaa tai muuta etuutta, jaetaan työnantajalle maksettava korvaus työnantajien kesken heidän samalta ajanjaksolta suorittamiensa etuuksien suhteessa. Työntekijälle vuosiloman ajalta annettavia etuuksia ei kuitenkaan lueta näihin maksuihin.

Vielä tapaturmavakuutuslain (608/1948) säännöksessä todetaan, että jos työntekijä on saanut toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 23 §:ssä tarkoitettua toimeentulotukea ennakkona, vastaavalta ajalta myönnetty päiväraha, tapaturmaeläke ja tapaturmavakuutuslain (608/1948) 17 a §:n mukainen korvaus suoritetaan 1 momentissa mainituin edellytyksin toimeentulotuen korvaamiseksi sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettulle toimielimelle sen hakemuksesta.

8.6 Vahingon selvittäminen

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 8:6 Vahingon selvittäminen</p> <p>Poliisimiehen on viivytyksettä tehtävä esimiehelleen ilmoitus toimenpiteen suorittamisen yhteydessä aiheutuneesta muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai esinevahingosta.</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitettun vahingon aiheutumisesta tulee tarvittaessa taikka vahinkoa kärsineen tai virkatoimen suorittaneen pyynnöstä toimittaa poliisitutkinta, jossa on muun ohessa selvitettävä ne olosuhteet, joissa toimenpide on suoritettu, johto- ja vastuusuhteet toimenpiteen aikana, vahingon määrä sekä vahinkoa kärsineen oman toiminnan tai laiminlyönnin vaikutus vahingon syntymiseen.</p> <p>Toimenpiteen suorittamisen yhteydessä vammoja saaneelle on viivytyksettä annettava hoitoa ja järjestettävä tarvittaessa lääkärinapua. Jos henkilö ilmoittaa saaneensa vammoja poliisiin toimenpiteen vuoksi, hänelle on mahdollisimman pian annettava tilaisuus päästä lääkärintarkastukseen tai, jos se ei ole välittömästi mahdollista, esteettömän henkilön tarkastettavaksi. Kustannukset hoidosta ja lääkärinavusta suoritetaan ennakolta valtion varoista.</p>	<p>PolL 49 § Henkilö- ja omaisuusvahinko</p> <p>Poliisimiehen on viivytyksettä tehtävä esimiehelleen ilmoitus tehtävän suorittamisen yhteydessä syntyneestä muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai omaisuusvahingosta. Tapahtumasta tulee tarvittaessa taikka vahinkoa kärsineen tai virkatoimen suorittaneen pyynnöstä toimittaa tutkinta.</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitettun toimenpiteen yhteydessä vammoja saaneelle on viivytyksettä annettava hoitoa ja järjestettävä tarvittaessa lääkärinapua. Jos joku ilmoittaa saaneensa vammoja poliisiin toimenpiteen johdosta, on hänelle niin pian kuin mahdollista annettava tilaisuus päästä lääkärintarkastukseen tai ellei se ole välittömästi mahdollista, esteettömän henkilön tarkastettavaksi.</p> <p>Kustannukset 2 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä suoritetaan ennakolta valtion varoista.</p> <p>Poliisiasetus (181/2001) 14 § Erityiset tehtävät ja ilmoitukset</p> <p>3 mom Poliisilain (493/95) 49 §:n 1 momentissa tarkoitettussa asiassa suoritettavassa poliisitutkinnassa on selvitettävä muun ohella ne olosuhteet, joissa pakkotoimenpiteitä on käytetty, johto- ja vastuusuhteet toimenpiteen aikana, vahingon määrä sekä vahingon kärsineen oman toiminnan tai laiminlyönnin vaikutus vahingon syntymiseen.</p>

8.6.1 Toimenpiteet vahingon johdosta

Poliisilain 8 luvun 6 §:n mukaan poliisimiehen on viivytyksettä tehtävä esimiehelleen ilmoitus toimenpiteen suorittamisen yhteydessä aiheutuneesta muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai esinevahingosta. Vahingon aiheutumisesta tulee tarvittaessa taikka vahinkoa kärsineen tai virkatoimen suorittaneen pyynnöstä toimittaa poliisitutkinta, jossa on muun ohessa selvittävä ne olosuhteet, joissa toimenpide on suoritettu, johto- ja vastuusuhteet toimenpiteen aikana, vahingon määrä sekä vahinkoa kärsineen oman toiminnan tai laiminlyönnin vaikutus vahingon syntymiseen.

Edelleen poliisilain 8 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan toimenpiteen suorittamisen yhteydessä vammoja saaneelle on viivytyksettä annettava hoitoa ja järjestettävä tarvittaessa lääkärinapua. Jos henkilö ilmoittaa saaneensa vammoja poliisin toimenpiteen vuoksi, hänelle on mahdollisimman pian annettava tilaisuus päästä lääkärintarkastukseen tai, jos se ei ole välittömästi mahdollista, esteettömän henkilön tarkastettavaksi. Kustannukset hoidosta ja lääkärinavusta suoritetaan ennakolta valtion varoista.

8.6.2 Poliisitutkinnan tarve

Poliisilain 8 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan säännöksen mukaisesta vahingosta pitää suorittaa poliisitutkinta sekä toimenpiteen suorittaneen virkamiehen että vahingon kärsineen pyynnöstä. Poliisitutkinta voidaan tehdä muutoinkin tarvittaessa. Ainakin epäselvissä asioissa poliisitutkinta tulisi tehdä automaattisesti jo virkamiehen oman oikeusturvan takia. Tutkinnalla vältetään jälkikäteisiä väitteitä tapahtuneiksi väitteistä asioista ja aiheutuneista vahingoista. Poliisitutkinnan tarkoituksena on myös täsmentää aiheutunut vahinko ja sen syntymiseen vaikuttaneet seikat. Nämä ovat edellytyksenä, että voidaan päättää siitä, pitääkö vahingosta maksaa korvausta. Jos poliisitutkinta osoittaa, että vahingonkärsinyt on itse myötävaikuttanut vahinkoon, korvausta voidaan alentaa tai evätä se kokonaan poliisilain 8 luvun 2 §:n mukaisesti. Johto- ja vastuusuhteiden selvittämisellä pyritään osaltaan vaikuttamaan siihen, että tulevaisuudessa pystyttäisiin mahdollisuuksien mukaan ehkäisemään vahinkoja. Todettakoon, että poliisitutkinnan tarkoitus ei ole selvittää sitä, onko toimenpiteen suorittanut virkamies toiminut rikosoikeudellisesti väärin tilanteessa. Selvissä asioissa poliisitutkintaa ei ole tarpeen suorittaa, jotta vältetään turhaa työtä. Jos asiassa esitetään pyyntö poliisitutkinnan suorittamisesta, pyynnön toteuttamiseen kannattaa suhtautua positiivisesti myöhempien väitteiden välttämiseksi.

8.6.3 Vammoja saaneen toimittaminen hoitoon

Kun henkilölle aiheutuu vammoja tai hän väittää saaneensa vammoja poliisitoimenpiteen suorittamisen yhteydessä, hänelle pitää antaa mahdollisuus päästä lääkäriin poliisilain 8 luvun 6 §:n 3 momentin mukaisesti.

Jos tämä ei ole mahdollista, jonkun sellaisen henkilön, joka ei ole ollut mukana poliisitoiminnallisessa tilanteessa, täytyy kuitenkin tarkastaa henkilön vammat. Tämä on ensiarvoisen tärkeää jo poliisin omista oikeusturvasyistä. Mikäli lääkärin-tarkastusta ei ole mahdollista suorittaa, vammojen dokumentoiminen kuvaamalla olisi välttämätöntä, että niiden todentaminen oikeasisältöisinä jälkeempinä on mahdollista. Näin menettelemällä ehkäistään myös turhia väitteitä vammoista, joita ei ole aiheutunut.

Tämän luvun mukainen vammojen selvittäminen tehdään lähtökohtaisesti poliisilain 8 luvun 6 §:n 2 momentin mukaisena poliisitutkintana poliisilain 6 luvun säännösten mukaisesti. Tärkein toimivaltuussäännös on tässä yhteydessä poliisilain 6 luvun 4 §, jonka mukaan poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan turvaamiseksi tehdä tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä, kun niillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämiseksi. Asiaa on käsitelty yksityiskohtaisemmin teoksessa kyseisen säännöksen alla. Tällaisesta toimenpiteestä tulee laatia pöytäkirja tai tehty toimenpide tulee muuten kirjata johonkin. Esimerkiksi valokuvan ottaminen kohdehenkilön vammoista voidaan tehdä kyseisen säännöksen perusteella. Jos kohdehenkilö vapaaehtoisesti näyttää vammansa ja antaa kuvata ne, ei toimivaltuuksia tarvitse enemmälti miettiä.

Niissä tapauksissa, kun asiassa on syytä epäillä rikosta, toimitaan esitutkinta- ja pakkokeinolain säännösten mukaisesti. Tätä asiaa on käsitelty yksityiskohtaisemmin teoksen alaluvun 6.4 alla poliisitutkinnan turvaamista käsiteltäessä.

8.6.4 Tutkinnan suorittamiseksi tarvittavat kokeet ja näytteet

Poliisilain 6 luvun 4 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi eli tässä tapauksessa vahingon selvittämiseksi muun muassa tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä. Poliisitutkinnan turvaamista koskevassa säännöksessä ei ole millään tavalla rajattu kokeiden tai tutkimuksen kohteena olevaa henkilöpiiriä, mutta toimenpiteen edellytyksenä on, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Tällä rajauksella toimenpiteet kohdistetaan niihin tahoihin, joihin kohdistuen on tarpeen tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita, sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä.

Kokeiden ottamisessa ja tutkimuksia varten tarvittavien näytteiden ottamisessa noudatettavista menettelytavoista sekä säännöksen suhteesta pakkokeinolain henkilön kohdistuvaan etsintään on käsitelty teoksen alaluvun 6.4 alla poliisitutkinnan turvaamista käsiteltäessä.

8.7 Korvauksen ja palkkion suorittaminen

Uusi (872/2011)	Vanha (181/2001)
<p>POLL 8:7 Korvauksen ja palkkion suorittaminen</p> <p>Tässä luvussa tarkoitetun vahingon korvaamisesta ja palkkion suorittamisesta päättää se poliisiyksikkö, jonka alueella toimenpide tai avustustyö taikka pääosa siitä on suoritettu tai jonka puolesta toimenpide on suoritettu. Korvausta on haettava kirjallisesti kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona toimenpide tai avustustyö suoritettiin taikka korvaukseen oikeutettu sai tiedon vahingosta. Erityisestä syystä korvausta voidaan hakea myöhemminkin.</p> <p>Poliisiyksikön korvausta koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Palkkiota koskevaan päätökseen haetaan muutosta hallintolainkäyttölaissa säädetyllä tavalla.</p>	<p>Poliisiasetus 20 § Korvausten hakeminen ja maksaminen</p> <p>Poliisilain 47 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetun palkkion ja korvauksen suorittamisesta päättää se paikallispoliisin yksikkö, jonka alueella työ tai toimenpide taikka pääosa siitä on suoritettu. Korvausta on haettava kirjallisesti, mikäli mahdollista, kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jolloin työ tai avustaminen suoritettiin, tarvikkeita tai välineitä käytettiin taikka korvaukseen oikeutettu sai tiedon vahingon tapahtumisesta.</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen haetaan muutosta valittamalla lääninoikeuteen noudattaen, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.</p>

8.7.1 Korvaus ja palkkio

Poliisilain 8 luvun 7 §:n mukaan tässä luvussa tarkoitetun vahingon korvaamisesta ja palkkion suorittamisesta päättää se poliisiyksikkö, jonka alueella toimenpide tai avustustyö taikka pääosa siitä on suoritettu tai jonka puolesta toimenpide on suoritettu. Korvausta on haettava kirjallisesti kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona toimenpide tai avustustyö suoritettiin, taikka korvaukseen oikeutettu sai tiedon vahingosta. Erityisestä syystä korvausta voidaan hakea myöhemminkin.

Poliisiyksikön korvausta koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Palkkiota koskevaan päätökseen haetaan muutosta hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetyllä tavalla.

Kokonaisuudistuksessa poliisiasetuksessa aikaisemmin ollut säätely on siirretty vähän muutetussa muodossa poliisilakiin. Kuuden kuukauden määräaika korvauksen hakemiseen on ilmaistu tiukemmin eli määräajan jälkeen korvausta voi hakea vain erityisestä syystä.

8.7.2 Päätöksen tekijä

Päätöksentekijäksi vahingonkorvauksen osalta on säädetty poliisiyksikkö, kun ennen kokonaisuudistusta päätöksentekijäksi oli määritelty paikallispoliisin yksikkö. Tämä tarkoittaa, että korvauksista voivat päättää myös poliisin valtakunnalliset yksiköt niissä tapauksissa, joissa vahinko on aiheutunut valtakunnalliseen yksikköön kuuluvan poliisimiehen toimivaltuuksien käyttämisestä.

8.7.3 Muutoksenhaku korvaukseen

Poliisilain 8 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan poliisiyksikön tekemään korvausta koskevaan päätökseen ei voi hakea muutosta. Vahingon kärsinyt voi kuitenkin tällöin nostaa vahingonkorvauskanteen asiassa hallintoriita-asian järjestyksessä.

9 ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

Kimmo Halme, Johanna Parviainen ja Satu Rantaeskola

9.1 Poliisin antama virka-apu

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoLl 9:1 Poliisin antama virka-apu</p> <p>Poliisiin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisiin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään.</p> <p>Poliisi voi antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen. Virka-avun antamisen edellytyksenä on lisäksi, että yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisin toimivaltuuksien käyttämistä.</p> <p>Päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystön kuuluva poliisimies, jollei laissa toisin säädetä.</p>	<p>PoLl 40 § Poliisin antama virka-apu</p> <p>Poliisiin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisiin on annettava virka-apua myös muulle viranomaiselle laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi. Poliisi voi antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen. (19.1.2001/21)</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitetun virka-avun antamisen edellytyksenä on, että virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään tai yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisivaltuuksien käyttöä. (19.1.2001/21)</p> <p>Päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystön kuuluva poliisimies, jollei erikseen toisin säädetä tai määrätä.</p>

9.1.1 Virka-apu poliisilta muulle viranomaiselle ja yksityiselle

Virka-avulla tarkoitetaan toimenpidettä, jossa virka-apua antava viranomainen käyttää toimivaltuuksiaan toiselle viranomaiselle eli virka-avun pyytäjälle kuuluvan hallintotoimen toteuttamiseen.³⁵⁵

Virka-apua antava viranomainen käyttää omaa toimivaltaansa toisen viranomaisen tehtäväpiirissä, mahdollistaen virka-apua saavan viranomaisen toteuttamaan omaan tehtäväpiiriinsä kuuluvan tehtävän.³⁵⁶

Poliisilain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisiin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisiin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään.

355 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 442.

356 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 442.

Poliisi voi poliisilain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen. Virka-avun antamisen edellytyksenä on lisäksi, että yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisin toimivaltuuksien käyttämistä.

Päätöksen virka-avun antamisesta tekee poliisilain 9 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan päällystöön kuuluva poliisimies, jollei laissa toisin säädetä.

Poliisin antamaa virka-apua sekä muulle viranomaiselle että yksityiselle koskeva säännös vastaa pääosin ennen kokonaisuudistusta säänneltyä. Säännöstä on kuitenkin teknisesti muutettu niin, että *muulle viranomaiselle* annettavaa virka-apua koskeva sääntely on koottu 1 momenttiin ja *yksityiselle* annettavaa virka-apua koskeva sääntely 2 momenttiin.³⁵⁷

Laillisuusperiaate ja viranomaisten keskinäinen toimivaltajako aiheuttavat käytännön tarpeen ”lainata” toisen viranomaisen palveluja toimivaltuuksineen, että hallintotoimi saadaan suoritettua.³⁵⁸

Virka-apu voi olla joko

- a) oikeuksia turvaavaa tai vaaroja torjuvaa taikka
- b) velvollisuuksien täyttämiseen pakottavaa tai jonkin hallintotoimen määräämän tilan täytäntöönpanon kaltaista aikaansaamista poliisin käytettävissä olevin keinoin.³⁵⁹

Virka-apua on käsitelty yksityiskohtaisesti Poliisilaki teoksessa.³⁶⁰

9.1.2 Virka-avun antaminen muulle viranomaiselle, kun erikseen säädetty

Poliisin virka-apua koskevia erityissäännöksiä on kymmenittäin. Joissakin säännöksissä virka-aputoimenpiteet on yksilöity hyvinkin tarkasti, käyttämällä esimerkiksi sanamuotoja *lapsen ja tämän huoltajan olinpaikan selvittämiseksi sekä päätöksen täytäntöönpanon turvaamiseksi*. Näissä tilanteissa poliisin antaman virka-avun sisältö on selkeä. Usein virka-apusäännöksessä lausutaan vain, että *poliisi on velvollinen antamaan virka-apua tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten täytäntöön panemiseksi*. Tämä tarkoittaa, että ennen virka-avun antamista on jollakin tasolla selvitettävä, mihin toimenpiteisiin poliisi on velvollinen virka-apua antamaan.³⁶¹

Poliisilaki teoksessa on käsitelty näitä moninaisia virka-apua koskevia säännöksiä kattavasti. Teoksessa on käytetty jaottelua:

- Joidenkin viranomaisten yleinen oikeus saada virka-apua muilta viranomaisilta.
- Henkilön tavoittaminen ja velvoittaminen tiettyihin toimenpiteisiin.
- Luvattoman toiminnan keskeyttäminen.

357 HE 224/2010 vp s. 155–156.

358 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 442.

359 Ylösjoki 1965 s. 115.

360 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 442–494.

361 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 451.

- Tarkastuksen toimittamisen mahdollistaminen tai varmistaminen.
- Eräät muut valvontatilanteet.

Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä asiaa yksityiskohtaisesti, koska eri virka-apun antamista koskeva jaottelu on löydettävissä Poliisilaki teoksesta.³⁶²

9.1.3 Viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään

Poliisilain 9 luvun 1 §:n mukaan poliisiin on muun muassa annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään.

Estämisestä edellä kerrotussa tilanteessa on kysymys myös niissä tapauksissa, joissa estäminen ei ole vielä alkanut, mutta on *perusteltua syytä epäillä* sen tulevan tapahtumaan. Lisäksi on huomattava, ettei viranomaisten keskinäiseen yhteistoimintaan edelleenkaan sovelleta virka-apua koskevia säännöksiä. Tästä yhteistoiminnasta on poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen välillä säädetty laissa poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta (687/2009).³⁶³

9.1.4 Virka-apupyynnön muoto

Virka-apupyynnön muodosta tai sisällöstä ei ole säännöksiä. Pääsääntöisesti virka-apupyynnön tehdään kirjallisesti. Pyynnössä tulee selostaa riittävän tarkasti virka-apun pyytäjän tarkoittama hallintotoimi, millaisesta virka-avusta on tähän hallintotoimeen liittyen kysymys. Edelleen pyynnössä tulee olla mainittuna virka-apun antamiseen liittyvät olosuhteet, joiden perusteella virka-apun tarve voidaan päätellä. Tarvittaessa virka-apupyynnöön on liitettävä sitä selventävät asiakirjat.³⁶⁴

Kiireellisessä tilanteessa riittää myös suullinen virka-apupyynnön, joka saatetaan välittää esimerkiksi puhelimitse tai muulla nopealla tavalla. Silloinkin virka-apua pyytävän tahon tulee riittävästi yksilöidä pyydetty virka-apu ja olosuhteet, joista voidaan päätellä virka-apun tarpeellisuus. Suullisesti toiselta viranomaiselta esitetty pyyntö on pyyntönä pätevä, eikä poliisilla ole tällä perusteella oikeutta kieltäytyä virka-apua antamasta. Tavanomaista on, että tuomioistuimen puheenjohtaja ottaa yhteyttä poliisiin henkilön tuomiseksi meneillään olevaan oikeuden istuntoon. Lähikohtaisesti tällainen suullisesti esitetty pyyntö on pätevä.³⁶⁵

9.1.5 Virka-apun antamisesta päättää päällystään kuuluva poliisimies

Poliisilain 9 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan virka-apun antamisesta päättää päällystään kuuluva poliisimies, jollei laissa toisin säädetä. Tämä tarkoittaa, että *vain* laintasoisella säädöksellä voidaan toisin säätää siitä, että päätöksen tekisi joku muu

362 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 451–474.

363 HE 224/2010 vp s. 156.

364 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 447.

365 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 447.

poliisimies kuin päällystään kuuluva poliisimies. Ennen kokonaisuudistusta edellisen poliisilain vastaava säännös sisälsi lailla säätämisen rinnalla myös mahdollisuuden määrätä toisin³⁶⁶, joka on poistettu asian merkityksen sekä muiden vastaavien päätöksentekoa koskevien säännösten yhdenmukaisuuden vuoksi.³⁶⁷

Kun virka-avun antamisesta päättää päällystään kuuluva poliisimies, jolle siitä ole laissa toisin säädetty, virka-apupäätöksestä ei ole enää mahdollisuutta määrätä esimerkiksi poliisilaitoksen sisäisin määräyksin taikka hallinnollisin työjärjestyksin.

Poliisilta pyydetystä virka-avusta tulee kirjata poliisiasian tietojärjestelmään (Patja-järjestelmä) S-ilmoitus. Poliisihallituksen ohjeessa ei anneta mahdollisuutta jättää ilmoitus kirjaamatta esimerkiksi tilanteessa, kun virka-apua annetaan pyynnön mukaisesti.³⁶⁸

9.1.6 Asetuksella tarkemmin säätäminen mahdollista

Virka-avun antamisesta muulle kuin tullilaitokselle tai rajavartiolaitokselle voidaan jatkossa säätää poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 8 kohdan nojalla sisäasiainministeriön asetuksella.

9.2 Poliisille annettava virka-apu

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 9:2 Poliisille annettava virka-apu</p> <p>Viranomaisen on annettava poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee päällystään kuuluva poliisimies, jollei erikseen toisin säädetä tai asian kiireellisyys muuta vaadi.</p> <p>Puolustusvoimien virka-avusta poliisille säädetään lailla erikseen.</p>	<p>PolL 41 § Poliisille annettava virka-apu</p> <p>Viranomaisen on annettava poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee päällystään kuuluva poliisimies, jollei erikseen toisin säädetä tai asian kiireellisyys muuta vaadi.</p> <p>Puolustusvoimien virka-avusta poliisille on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään.</p>

9.2.1 Muun viranomaisen antama virka-apu poliisille

Poliisilain 9 luvun 2 §:n mukaan viranomaisen on annettava poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee päällystään

366 Joiltakin osin laitosten sisäisesti on saatettu antaa määräyksiä, joiden nojalla tietyissä tavanomaisimmissa tilanteissa esimerkiksi kenttäjohtajana toimiva henkilö on saattanut päättää päällystään kuuluvan poliisimiehen sijaan virka-avun antamisesta. Harkinnanvaraiset ja kielteiset päätökset on määräyksissään kuitenkin jätetty päällystään kuuluvan päätösvaltaan.

367 HE 224/2010 vp s.156.

368 POHA – Patja 2020/2013/5231 s. 5.

töön kuuluva poliisimies, jollei erikseen toisin säädetä tai asian kiireellisyys muuta vaadi. Puolustusvoimien virka-avusta poliisille säädetään erikseen lailla (781/1980).

9.2.2 Virka-apupyynnön muoto ja sisältö

Virka-apupyynnön muotoa ja sisältöä ei lainsäädännössä tarkemmin säännellä, mutta pyyntö on syytä tehdä kirjallisesti. Pyyntö on riittävästi selostettava kysymyksessä oleva tilanne sekä mihin poliisin tehtävänä olevaan toimenpiteeseen pyyntö liittyy ja millaista virka-aputoimenpidettä virka-avun antajalta pyydetään.³⁶⁹

Poliisihallituksen antaman ohjeen mukaan virka-apuasiasta tulee kirjata poliisiasian tietojärjestelmään (Patja-järjestelmä) S-ilmoitus. Poliisihallituksen ohjeessa ei anneta mahdollisuutta jättää ilmoitus kirjaamatta esimerkiksi tilanteessa, kun poliisi on pyytänyt virka-apua.³⁷⁰

9.2.3 Virka-avun pyytämisestä päättäminen

Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee poliisilain 9 luvun 2 §:n mukaan päällystöön kuuluva poliisimies, jollei erikseen toisin säädetä tai asian kiireellisyys muuta vaadi.

Poliisin päätöksentekotasossa virka-apua pyydetessä kiireellisyys näkökohta voi vaikuttaa päätöksentekotasoon toisin kuin poliisin antaessa virka-apua. Päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä virka-avun pyytämisestä varmistetaan samalla poliisin oma laillisuusvalvonta, että virka-avun antaminen kuuluu poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseen ja on tarpeellinen poliisin tehtävän suorittamisen kannalta. Virka-apua poliisille antavan viranomaisen tulee tietää toimivaltansa perusteet pyydetyn virka-aputoimen suorittamiseen.³⁷¹

9.2.4 Poliisille annettavaa virka-apua koskevia erityissäännöksiä

Yleisen virka-apusäännöksen lisäksi lainsäädännössä on erityisiä säännöksiä, jotka määrittävät muun viranomaisen velvollisuuden virka-avun antamiseen muun muassa poliisille. Näitä säännöksiä on käsitelty yksityiskohtaisesti Poliisilaki teoksessa ja ne koskevat seuraavia tilanteita:

- elävän henkilön kliinisen tutkimuksen suorittaminen,
- vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen suorittaminen,
- erätarkastajan velvollisuus antaa virka-apua,
- rajavartiolaitoksen velvollisuus antaa virka-apua,
- tullilaitoksen velvollisuus antaa virka-apua ja
- kunnaneläinlääkärin velvollisuus antaa virka-apua.³⁷²

369 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 474.

370 POHA – Patja 2020/2013/5231 s. 5.

371 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 474–475.

372 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012 s. 475–477.

9.3 Avustamisvelvollisuus

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 9:3 Avustamisvelvollisuus</p> <p>Jokainen on velvollinen päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä, ihmishengen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa sekä huomattavan omaisuus- tai ympäristövahingon torjumisessa, jollei tällaiseen toimenpiteeseen osallistuminen ole henkilön ikä, terveydentila tai henkilökohtaiset olosuhteet huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä kohtuutonta.</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa samoin kuin hukkuneen etsimiseksi yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen on päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä annettava poliisin käyttöön täyttä korvausta vastaan kohtuullisessa määrin elintarvikkeita, viestintävälineitä, kuljetus- ja työvälineitä sekä muita tarvittavia laitteita ja aineita.</p>	<p>PoL 45 § Avustamisvelvollisuus</p> <p>Jokainen paikallisen poliisiyksikön alueella oleva vähintään 18 ja enintään 54 vuotta täyttänyt henkilö on, jollei se hänen terveydentilansa tai henkilökohtaiset olosuhteensa huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä ole kohtuutonta, velvollinen päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä, ihmishengen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa sekä huomattavan omaisuusvahingon tai ympäristöhaitan torjumisessa.</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa samoin kuin hukkuneen etsimiseksi yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen on päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä annettava poliisin käyttöön täyttä korvausta vastaan kohtuullisessa määrin elintarvikkeita, viestintävälineitä, kuljetus- ja työvälineitä sekä muita tarvittavia laitteita ja aineita.</p>

9.3.1 Poliisin avustaminen

Poliisilain 9 luvun 3 §:n mukaan jokainen on velvollinen päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia:

- hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä,
- ihmishengen pelastamisessa,
- loukkaantuneen auttamisessa sekä
- huomattavan omaisuus- tai ympäristövahingon torjumisessa,

jollei tällaiseen toimenpiteeseen osallistuminen ole henkilön ikä, terveydentila tai henkilökohtaiset olosuhteet huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä kohtuutonta.

Edellä tarkoitetuissa tapauksissa samoin kuin hukkuneen etsimiseksi yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen on poliisilain 9 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä annettava poliisin käyttöön täyttä korvausta vastaan kohtuullisessa määrin elintarvikkeita, viestintävälineitä, kuljetus- ja työvälineitä sekä muita tarvittavia laitteita ja aineita.

Kokonaisuudistuksessa säännös on pysynyt pääosin ennallaan, mutta säännöksestä on poistettu ilmaisut paikallisen poliisiyksikön alueesta sekä vähintään 18 ja enintään 54 vuoden ikää koskevasta rajauksesta. Näitä henkilön ikään liittyviä rajoituksia ei nähdä enää perustelluiksi suhteessa säännöksessä tarkoitettuihin suojeltaviin oikeushyviin. Säännöksen mukaan on kuitenkin otettava huomioon henkilön

terveydentila, henkilökohtaiset olosuhteet ja ikä, josta seuraa jatkossakin käytännössä se, etteivät kovin nuoret eivätkä kovin iäkkäät henkilöt kuitenkaan kuulu avustamisvelvollisten piiriin.³⁷³

Poliisilain 9 luvun 3 §:n 2 momentissa säädetyn täyttä korvausta vastaan määritettävän korvauksen suorittamisessa noudatetaan poliisilain 8 luvun 7 §:n mukaista menettelyä.³⁷⁴

9.4 Vapaaehtoistoiminta

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 9:4 Vapaaehtoistoiminta</p> <p>Poliisi voi käyttää vapaaehtoisjärjestöjä sekä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 3 luvussa tarkoitettua Maanpuolustuskoulutusyhdistystä ja myös sanotussa laissa tarkoitettuun palvelukseen osallistuvia henkilöitä apunaan etsintätehtävissä sekä muissa sellaisissa avustustehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä.</p> <p>Päätöksen vapaaehtoisjärjestön käyttämisestä etsintätehtävissä tekee etsintää johtava poliisimies ja muussa avustustehtävissä päällystöön kuuluva poliisimies.</p>	<p>PolL 45 a § (15.7.2005/525) Vapaaehtoistoiminta</p> <p>Poliisi voi käyttää vapaaehtoisjärjestöjä sekä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 3 luvussa tarkoitettua Maanpuolustuskoulutusyhdistystä ja myös sanotussa laissa tarkoitettuun palvelukseen osallistuvia henkilöitä apunaan etsintätehtävissä sekä muissa sellaisissa avustustehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä. (11.5.2007/560)</p> <p>Päätöksen vapaaehtoisjärjestön käyttämisestä etsintätehtävissä tekee etsintätehtävää johtava poliisimies. Päätöksen vapaaehtoisjärjestön käyttämisestä muussa avustustehtävissä tekee päällystöön kuuluva poliisimies.</p>

9.4.1 Vapaaehtoistoiminnan käyttäminen

Poliisilain 9 luvun 4 §:n mukaan poliisi voi käyttää vapaaehtoisjärjestöjä sekä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 3 luvussa tarkoitettua Maanpuolustuskoulutusyhdistystä ja myös sanotussa laissa tarkoitettuun palvelukseen osallistuvia henkilöitä apunaan etsintätehtävissä sekä muissa sellaisissa avustustehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Päätöksen vapaaehtoisjärjestön käyttämisestä etsintätehtävissä tekee etsintää johtava poliisimies ja muussa avustustehtävissä päällystöön kuuluva poliisimies.

Säännös on säilynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan.

373 HE 224/2010 vp s. 156.

374 HE 224/2010 vp s. 156.

9.5 Poliisimestä avustavan henkilön valtuudet

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
PolL 9:5 Poliisimestä avustavan henkilön valtuudet Poliisimestä tämän pyynnöstä yksittäisen virkatehtävän suorittamisessa avustavalla on oikeus poliisimiehen ohjeiden mukaisesti suorittaa sellaisia yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä toimenpiteitä, jotka poliisimies toimivaltansa rajoissa osoittaa. Oikeudesta käyttää voimakeinoja säädetään 2 luvun 17 §:n 3 momentissa.	PolL 46 § Poliisimestä avustavan henkilön valtuudet Henkilöllä, joka poliisimiehen pyynnöstä avustaa tätä virkatehtävän suorittamisessa, on tällöin oikeus poliisimiehen ohjeiden mukaisesti käyttää sellaisia poliisimiehelle kuuluvia valtuuksia, jotka poliisimies toimivaltansa rajoissa osoittaa. Oikeudesta käyttää voimakeinoja on kuitenkin voimassa, mitä 27 §:n 3 momentissa säädetään.

9.5.1 Poliisimestä avustavan henkilön valtuudet yksittäisessä virkatehtävässä

Poliisilain 9 luvun 5 §:n mukaan poliisimestä tämän pyynnöstä yksittäisen virkatehtävän suorittamisessa avustavalla on oikeus poliisimiehen ohjeiden mukaisesti suorittaa sellaisia yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä toimenpiteitä, jotka poliisimies toimivaltansa rajoissa osoittaa. Oikeudesta käyttää voimakeinoja säädetään 2 luvun 17 §:n 3 momentissa.

Kokonaisuudistuksessa säännös on pääosin ennallaan, mutta siihen on tehty joitakin selventäviä muutoksia liittyen toimivaltuuksien rajaukseen ja poliisimestä avustavan henkilön oikeudesta voimakeinojen käyttöön.³⁷⁵

9.5.2 Poliisimestä avustavan henkilön toimivaltuudet on rajattu

Kokonaisuudistuksen lainvalmistelutöissä on todettu, että entisen poliisilain (493/1995) säännöksen nojalla poliisimestä avustavan henkilön poliisin toimivaltuuksien käyttämisen ei nähty antavan oikeaa kuvaa avustamisen luonteesta, koska toimivaltuuksia ei ollut rajattu mitenkään.³⁷⁶

Edellä mainitusta syystä säännöksessä on avustamiseen liittyvä ilmaisu *yksittäisen virkatehtävän hoitamiseen* ja avustaminen sidotaan *yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviin toimenpiteisiin*. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että poliisimestä avustavalle henkilölle voidaan poliisimiehen toimivallan rajoissa osoittaa sellaisia vähäisiä tehtäviä, jotka eivät tarkoita merkittävää julkisen vallan käyttämistä. Poliisimestä avustava henkilö voi esimerkiksi ohjata liikennettä onnettomuuspaikalla, muttei ole oikeutettu avustamaan rikosten selvittämisessä tai paljastamisessa. Rikosten estämisessä henkilö voi avustaa vain, jos kysymys on yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta.³⁷⁷

375 HE 224/2010 vp s. 156.

376 HE 224/2010 vp s. 156.

377 HE 224/2010 vp s. 156.

9.5.3 Poliisimestä avustavan henkilön oikeus voimakeinojen käyttöön

Poliisilain 9 luvun 5 §:n viittaus poliisilain 2 luvun 17 §:n 3 momenttiin koskee lähinnä yksityishenkilöiden oikeutta voimakeinojen käyttöön. Tällöin yksityishenkilö voisi käyttää voimakeinoja poliisin pyynnöstä.³⁷⁸

Poliisimestä avustavan henkilön toimivaltuudet on rajattu yksittäisen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvässä sellaisessa tehtävässä avustamiseen, johon ei sisälly merkittävää julkisen vallankäyttöä. Voimakeinojen käyttö on mahdollinen vain poliisimiehen pyynnöstä.

9.6 Teettämisoikeus

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 9:6 Teettämisoikeus</p> <p>Jos joku poliisin kehotuksesta huolimatta laiminlyö tehtävän, jonka hän lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen nojalla on velvollinen suorittamaan, ja jos laiminlyönnistä saattaa aiheutua huomattavaa haittaa liikenteelle taikka yleiselle järjestykselle, turvallisuudelle tai terveydelle, poliisilla on oikeus asianomaisen kustannuksella huolehtia tehtävän suorittamisesta. Päätöksen toimenpiteestä tekee päällystöön kuuluva poliisimies.</p> <p>Jos omaisuuden suojaaminen onnettomuuden tai rikoksen jälkeen lisävahingoilta sitä edellyttää, poliisi voi omistajan lukuun tehdä tai teettää kiireelliset, välttämättömät toimenpiteet, jollei omistaja tai haltija ole välittömästi tavoitettavissa.</p> <p>Kustannukset 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin voidaan ennakolta suorittaa valtion varoista. Ne saadaan periä tehtävän laiminlyöneeltä taikka omaisuuden omistajalta siten kuin verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007) säädetään.</p>	<p>PolL 48 § Teettämisoikeus</p> <p>Jos joku poliisin kehotuksesta huolimatta laiminlyö tehtävän, jonka hän lain, asetuksen tai asianmukaisesti annetun määräyksen nojalla on velvollinen suorittamaan, ja jos laiminlyönnistä saattaa aiheutua huomattavaa haittaa liikenteelle taikka yleiselle järjestykselle, turvallisuudelle tai terveydelle, poliisilla on oikeus asianomaisen kustannuksella huolehtia tehtävän suorittamisesta. Päätöksen toimenpiteeseen ryhtymisestä tekee päällystöön kuuluva poliisimies.</p> <p>Milloin omaisuuden suojaaminen onnettomuuden tai rikoksen jälkeen lisävahingoilta sitä edellyttää, poliisi voi omistajan lukuun tehdä tai teettää kiireelliset, välttämättä tarvittavat toimenpiteet, jollei omistaja tai haltija ole välittömästi tavoitettavissa.</p> <p>Kustannukset 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin voidaan ennakolta suorittaa valtion varoista. Ne saadaan periä tehtävän laiminlyöneeltä taikka omaisuuden omistajalta ilman tuomiota tai päätöstä siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottoon on säädetty.</p>

9.6.1 Kehotus suoritukseen tai teettämisoikeus

Jos joku poliisin kehotuksesta huolimatta laiminlyö tehtävän, jonka hän lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen nojalla on velvollinen suorittamaan, ja jos laiminlyönnistä saattaa aiheutua huomattavaa haittaa liikenteelle taikka yleiselle järjestykselle, turvallisuudelle tai terveydelle, poliisilla on poliisilain 9 luvun 6

³⁷⁸ HE 224/2010 vp s. 156. Muiden voimakeinojen oikeutettujen viranomaisten voimakeinojen käytöstä säädetään niiden toimintaa koskevissa erityislaeissa.

§:n mukaan oikeus asianomaisen kustannuksella huolehtia tehtävän suorittamisesta. Päätöksen toimenpiteestä tekee päällystöön kuuluva poliisimies.

Jos omaisuuden suojaaminen onnettomuuden tai rikoksen jälkeen lisävahingoilta sitä edellyttää, poliisi voi poliisilain 9 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan omistajan lukuun tehdä tai teettää kiireelliset, välttämättömät toimenpiteet, jollei omistaja tai haltija ole välittömästi tavoitettavissa.

Poliisilain 9 luvun 6 §:n 3 momentin edellä tarkoitetuista toimenpiteistä voidaan ennakolta suorittaa valtion varoista. Ne saadaan periä tehtävän laiminlyöneeltä taikka omaisuuden omistajalta siten kuin verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007) säädetään.

Säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan.

9.7 Rangaistussäännökset

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 9:7 Rangaistussäännökset</p> <p>Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta oikeudettomasti käyttää poliisin tunnuskuvaa sellaisenaan taikka sovellettuna merkkiin tai kuvalliseen esitykseen taikka poliisin tunnuskuvaa erehdyttävästi muistuttavaa merkkiä, on tuomittava <i>poliisin tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä</i> sakkoon.</p> <p>Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 1 luvun 10 §:ssä säädettyä kieltoa, on tuomittava <i>poliisin virkapuvun oikeudettomasta käytöstä</i> sakkoon, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta.</p>	<p>PolL 51 § (15.2.2002/106) Rangaistussäännökset</p> <p>Rangaistus niskottelusta poliisia vastaan säädetään rikoslain 16 luvun 4 §:ssä.</p> <p>Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta oikeudettomasti käyttää poliisin tunnuskuvaa sellaisenaan taikka sovellettuna merkkiin tai kuvalliseen esitykseen taikka poliisin tunnuskuvaa erehdyttävästi muistuttavaa merkkiä, on tuomittava poliisin tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä sakkoon.</p> <p>Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 6 a §:n 3 momentissa säädettyä kieltoa, on tuomittava poliisin virkapuvun oikeudettomasta käytöstä sakkoon, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta.</p>

9.7.1 Poliisin tunnuskuvan väärin käyttäminen

Poliisilain 9 luvun 7 §:n mukaan, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta oikeudettomasti käyttää poliisin tunnuskuvaa sellaisenaan taikka sovellettuna merkkiin tai kuvalliseen esitykseen taikka poliisin tunnuskuvaa erehdyttävästi muistuttavaa merkkiä, on tuomittava poliisin tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä sakkoon. Edelleen joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo poliisilain 1 luvun 10 §:ssä säädettyä kieltoa virkapuvun käyttämisestä, on tuomittava poliisin virkapuvun oikeudettomasta käytöstä sakkoon, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta.

Säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa lähes ennallaan. Viittaus rikoslain (39/1889) 16 luvun 4 §:n niskoitteluun on tarpeettomana tästä säännöksestä poistettu, mutta niskoittelua koskeva säännös on luonnollisesti edelleen voimassa sellaisenaan, joten tältä osin kysymys on lakiteknisestä selvennyksestä ja johdonmukaisuudesta.

Tunnuskuvan käyttämisessä ynnä muussa tarkoitettussa oikeudettomuuden arvioinnissa merkityksellistä on, että poliisin tunnuskuvan käyttäminen antaa vaikutelman siitä, että kyseessä on poliisi. Periaatteena on se, ettei poliisi-instituutioon kohdistuvaa luottamusta saa vaarantaa sillä, että jokin muu taho kuin poliisi voi vapaasti käyttää poliisin tunnuskuvaa tai tätä erehdyttävästi muistuttavaa merkkiä.³⁷⁹

Poliisin tunnuskuva tai sellaista erehdyttävästi muistuttava merkki kattaa niin virkapukineet kuin muut esineet tai tilanteet, joissa poliisin tunnuskuvaa käytetään oikeudettomasti. Esimerkiksi lehtijulkaisu, joka antaa ulospäin kuvan, että sen julkaisijana toimii poliisi, saa olla vain poliisin julkaisema, mutta tämä ei estä käyttämästä poliisin tunnuskuvaa uutisoitaessa poliisista sanomalehdessä normaalissa julkaisukäytössä.³⁸⁰

9.8 Liikkumis- ja oleskelurajoitukset

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 9:8 Liikkumis- ja oleskelurajoitukset</p> <p>Erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi voidaan sisäasiainministeriön asetuksella rajoittaa liikkumista tai oleskelua turvattavassa tai suojattavassa kohteessa tai sen ympäristössä kohteesta aiheutuvan tai siihen kohdistuvan vaaran vuoksi taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonti sinne. Kiellon tai rajoituksen rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, jos teosta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.</p>	<p>PolL 52 § (6.4.2001/315) Liikkumis- ja oleskelurajoitukset</p> <p>Erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi sisäasiainministeriön asetuksella voidaan rajoittaa liikkumista tai oleskelua turvattavassa tai suojattavassa kohteessa tai sen ympäristössä, kohteesta aiheutuvan tai siihen kohdistuvan vaaran vuoksi, taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonti sinne. Kiellon tai rajoituksen rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, milloin teosta ei ole muualla laissa säädetty rangaistusta.</p>

9.8.1 Tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi

Poliisilain 9 luvun 8 §:n mukaan erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi voidaan sisäasiainministeriön asetuksella rajoittaa liikkumista tai oleskelua turvattavassa tai suojattavassa kohteessa tai sen ympäristössä kohteesta aiheutuvan tai siihen kohdistuvan vaaran vuoksi taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonti sinne. Kiellon tai rajoituk-

379 HE 224/2010 vp s. 156.

380 HE 224/2010 vp s. 156–157.

sen rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, jos teosta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa ennallaan.

9.9 Kansainvälinen yhteistoiminta

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>Poll 9:9 Kansainvälinen yhteistoiminta</p> <p>Poliisin antamasta oikeus- ja virka-avusta vieraan valtion poliisille ja poliisin siltä saamasta oikeus- ja virka-avusta sekä vieraan valtion poliisimiehen oikeudesta käyttää suomalaisen poliisimiehen toimivaltuuksia on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa sovitaan.</p> <p>Sisäasiainministeriö voi asioissa, jotka eivät kuulu lainsäädännön alaan tai muuten vaadi eduskunnan suostumusta, tehdä poliisin toimialaan kuuluvia, tavanomaisina pidettäviä yhteistoimintasopimuksia naapurivaltioiden, Itämeren rantavaltioiden ja Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden kanssa.</p>	<p>Poll 53 § Kansainvälinen yhteistoiminta</p> <p>Poliisin antamasta virka-avusta vieraan valtion poliisille on voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty tai Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa sovittu.</p> <p>Sisäasiainministeriö voi asioissa, jotka eivät kuulu lainsäädännön alaan tai muutoin vaadi eduskunnan suostumusta, tehdä poliisin toimialaan kuuluvia, tavanomaisina pidettäviä yhteistoimintasopimuksia naapurivaltioiden, Itämeren rantavaltioiden ja Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden kanssa. (16.3.2007/279)</p>

9.9.1 Yhteistoiminta vieraan valtion kanssa

Poliisilain 9 luvun 9 §:n mukaan poliisin antamasta oikeus- ja virka-avusta vieraan valtion poliisille ja poliisin siltä saamasta oikeus- ja virka-avusta sekä vieraan valtion poliisimiehen oikeudesta käyttää suomalaisen poliisimiehen toimivaltuuksia on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa sovitaan. Sisäasiainministeriö voi asioissa, jotka eivät kuulu lainsäädännön alaan tai muuten vaadi eduskunnan suostumusta, tehdä poliisin toimialaan kuuluvia, tavanomaisina pidettäviä yhteistoimintasopimuksia naapurivaltioiden, Itämeren rantavaltioiden ja Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden kanssa.

Säännös on pysynyt kokonaisuudistuksessa pääosin ennallaan, mutta säännöksessä on lisämaininnat oikeusavusta, vieraan valtion poliisilta saatavasta virka-avusta sekä vieraan valtion poliisimiehen oikeudesta käyttää suomalaisen poliisimiehen toimivaltuuksia.³⁸¹

381 HE 224/2010 vp s. 157.

9.10 Tarkemmat säännökset

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PoL 9:10 Tarkemmat säännökset</p> <p>Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää:</p> <p>1) päällystään, alipäällystään ja miehistään kuuluvista poliisimiehistä;</p> <p>2) poliisin toiminnallisista johtosuhteista;</p> <p>3) poliisin tunnuskuvasta ja virkamerkistä sekä voimankäyttö- ja suojavälineistä;</p> <p>4) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä.</p> <p>Sisäasiainministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin:</p> <p>1) poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisimiehen yksilöimisestä huolehtimisesta;</p> <p>2) haltuun otetun omaisuuden säilyttämisestä;</p> <p>3) poliisitutkinnan suorittamisesta;</p> <p>4) kulkuneuvon pysäyttämistä käytettävistä merkeistä ja menetelmistä;</p> <p>5) automaattisesta tieliikenteen valvonnasta;</p> <p>6) voimakeinojen käytön määrittämisestä, voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta;</p> <p>7) eläimen kiinniottamisesta, säilyttämisestä ja lopettamisesta;</p> <p>8) virka-avun antamisesta muulle kuin tullilaitokselle tai rajavartiolaitokselle;</p> <p>9) poliisitoimenpiteiden kirjaamisesta;</p> <p>10) turvatarkastustoimenpiteiden teknisestä toteuttamisesta ja turvatarkastusten käytännön järjestämisestä sekä turvatarkastuksista järjestettävästä koulutuksesta;</p> <p>11) virkapuvun mallista ja sen yhteydessä käytettävistä merkeistä sekä siitä, milloin virka-tehtävän laatu tai luonne edellyttää virkapuvun käyttöä.</p>	<p>PoL 54 § (19.1.2001/21) Tarkemmat säännökset</p> <p>Tasavallan presidentin asetuksella säädetään poliisin ansiorististä ja ansiomitalista.</p> <p>Valtioneuvoston asetuksella säädetään:</p> <p>1) poliisin toiminnallisista johtosuhteista, erityisistä poliisitutkintaan eräissä tapauksissa liittyvistä tehtävistä, 47 §:ssä tarkoitettujen korvausten hakemisesta ja maksamisesta noudatettavasta menettelystä sekä poliisin tunnuskuvasta, virkamerkistä ja aseistuksesta;</p> <p>2) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä. (11.9.2009/691)</p> <p>Sisäasiainministeriö voi antaa asetuksella tarkempia säännöksiä poliisivaltuuksien myöntämisestä, kiinni otettujen käsittelystä, haltuun otetun omaisuuden säilyttämisestä, poliisitutkinnan suorittamisesta, kulkuneuvon pysäyttämistä, automaattisesta tieliikenteen valvonnasta, voimakeinojen käyttämisestä, eläimen kiinniottamisesta, säilyttämisestä ja lopettamisesta, virka-avun antamisesta muissa kuin 2 momentin 3 kohdan mukaisissa tapauksissa, teknisen valvonnan, tarkkailun, teknisen tarkkailun, peitetoiminnan, valeoston ja televalvonnan, telekuuntelun sekä tietolähdetoiminnan järjestämisestä ja valvonnasta, poliisitoimenpiteiden kirjaamisesta sekä virkapuvun mallista ja sen yhteydessä käytettävistä merkeistä. (15.7.2005/525)</p>

9.10.1 Asetuksella säätäminen

Säännöksessä on luetteloitu ne asiat, joista voidaan säätää joko valtioneuvoston asetuksella ja sisäasiainministeriön asetuksella. Kokonaisuudistuksessa säännöksen sanamuotoja täsmennettiin ja tehtiin tarkennuksia. Kokonaisuudistuksessa poliisilain säätämisen yhteydessä on säädetty myös valtioneuvoston asetus poliisista (1080/2013).

Kokonaisuudistuksessa on todettu, että poliisiasetuksessa aikaisemmin säädetyt asiat ovat olleet sellaisia, että lainvalmisteluasiakirjojen mukaan niistä tulee pikeminkin säätää poliisin hallinnosta annetussa laissa tai sen nojalla annetussa asetuksessa. Kokonaisuudistuksessa lakia poliisin hallinnosta 16 § on muutettu siten, että aiemmin poliisilain nojalla annettuja säädöksiä on mahdollisuus antaa poliisin hallinnosta annetun lain nojalla. Näin ollen edellisen poliisilain nojalla annettujen asetusten säädöspohja on pudonnut pois kokonaisuudistuksessa poliisilain säätämisen myötä. Käytännössä tämä on edellyttänyt myös uusien asetusten säätämistä. Säädösten antamisen perusteen muuttaminen ei poliisilain lainvalmistelutekstien mukaan merkitse sitä, että vanhan poliisilain (493/1995) nojalla annettuihin asetuksiin tulisi tehdä muutoksia.³⁸²

Säännöksessä on säädetty nimenomaisesti niistä asioista, joista voidaan säätää joko valtioneuvoston asetuksella taikka sisäasiainministeriön asetuksella. Säännöksen taustalla on hyvä muistaa vaikuttavan perustuslaillisen tarkkarajaisen ja täsmällisen asetuksenantovaltuuden vaikutus, joka on määritelty erikseen, mistä asetuksin laintasaisen sääntelyn rinnalla voidaan säätää. Nämä asetuksenantovaltuudet on huomioitu tässä teoksessa asiayhteyksissään.

Lisäksi on huomioitava, että kokonaisuudistuksessa useita aiemman poliisilain (493/1995) säännöksiä on siirtynyt poliisin hallinnosta annettuun lakiin (110/1992) tai poliisin hallinnosta annettuun asetukseen (359/1992). Poliisin ansioristää ja ansiomitalia koskeva asetuksenantovaltuus on siirtynyt poliisin hallinnosta annettuun lakiin.

9.10.2 Valtioneuvoston asetuksella säätäminen

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää:

- 1) päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvista poliisimiehistä,
- 2) poliisin toiminnallisista johtosuhteista,
- 3) poliisin tunnuskuvasta ja virkamerkistä sekä voimankäyttö- ja suojavälineistä ja
- 4) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä.

9.10.3 Sisäasiainministeriön asetuksella säätäminen

Sisäasiainministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

- 1) poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisimiehen yksilöimisestä huolehtimisesta,
- 2) haltuun otetun omaisuuden säilyttämisestä,
- 3) poliisitutinnan suorittamisesta,
- 4) kulkuneuvon pysäyttämässä käytettävistä merkeistä ja menetelmistä,
- 5) automaattisesta tieliikenteen valvonnasta,
- 6) voimakeinojen käytön määritelmästä, voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta,

382 HE 224/2010 vp s. 157–158.

- 7) eläimen kiinniottamisesta, säilyttämisestä ja lopettamisesta,
- 8) virka-avun antamisesta muulle kuin tullilaitokselle tai rajavartiolaitokselle,
- 9) poliisitoimenpiteiden kirjaamisesta,
- 10) turvatarkastustoimenpiteiden teknisestä toteuttamisesta ja turvatarkastusten käytännön järjestämisestä sekä turvatarkastuksista järjestettävästä koulutuksesta ja
- 11) virkapuvun mallista ja sen yhteydessä käytettävistä merkeistä sekä siitä, milloin virkatehtävän laatu tai luonne edellyttää virkapuvun käyttöä.

9.10.4 Säännöksen perusteella annetut asetukset

Kokonaisuudistuksen yhteydessä on annettu myös valtioneuvoston asetus esitutkinasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014). Edelleen on annettu valtioneuvoston asetus poliisista (1080/2013), jossa on säädetty päällystään, alipäällystään ja miehistään kuuluvista poliisimiehistä, poliisin toiminnallisista johdosuhteista, voimankäyttö ja suojavälineistä, virkamerkistä, poliisin tunnuskuvausta, sekä poliisin kulkuneuvoissa käytettävistä lipuista ja viireistä. Lisäksi on annettu sisäministeriön asetus poliisiin virkapuvusta (1106/2013) ja sisäministeriön asetus liikkumis- ja oleskelurajoituksista (1104/2013).

9.11 Voimaantulo

Uusi (872/2011)	Vanha (493/1995)
<p>PolL 9:11 Voimaantulo</p> <p>Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014.</p> <p>Tällä lailla kumotaan poliisilaki (493/1995), lukuun ottamatta sanotun lain 8 §:ää virkamiesten osalta, sellaisena kuin se on laissa 498/2009. Mainittu pykälä ja sen nojalla annetut myös virkamiehiä koskevat valtuudet kumoutuvat kolmen vuoden kuluttua tämän lain voimaantulosta.</p> <p>Kun Poliisihallitus antaa määrätyle virkamiehelle poliisilain (493/1995) 8 §:n 2 momentin nojalla valtuudet esitutkinan toimittamiseen, se saa samalla oikeuttaa hänet toimimaan tutkinnanjohtajana.</p>	<p>PolL 55 § Voimaantulo</p> <p>Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 1995.</p> <p>Tällä lailla kumotaan 18 päivänä helmikuuta 1966 annettu poliisilaki (84/66) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.</p> <p>PolL 8 § (498/2009) Erityiset poliisivaltuudet</p> <p>Poliisihallitus voi antaa nimetyille henkilölle sellaisia tämän lain mukaisia poliisivaltuuksia, joita tämä määrättyssä tehtävässään tarvitsee.</p> <p>Valtuudet tämän lain mukaisten voimakeinojen käyttämiseen voidaan antaa kuitenkin vain nimetyille virkamiehelle. Valtuudet esitutkinan suorittamiseen voidaan antaa vain virkamiehelle valtuuksien antamispäätöksessä mainittavien, virkamiehen omaan hallinnonalaan liittyvien rikosten tutkintaa varten.</p> <p>Poliisivaltuuksien antajan on valvottava, että valtuuksia käytetään asianmukaisesti.</p>

9.11.1 Voimaantulo

Lain voimaantuloon liittyvässä poliisilain 9 luvun 11 §:n säännöksessä huomattavaa on, ettei aiemman poliisilain (493/1995) 8 §:n mukaisia erityisiä poliisivaltuuksia koskevaa säännöstä enää ole.

Voimaantulosäännös sisältää eräänlaisen siirtymäsäännöksen, jossa on huomioitu, että on tarpeellista antaa erityisiä poliisivaltuuksia ja että laillisessa järjestyksessä annetut valtuudet ovat voimassa vielä tietyn ajan kokonaisuudistuksessa säädetyn poliisilain voimaantulon jälkeen. Näin ollen edellisen poliisilain (493/1995) 8 § jää voimaan vielä poliisilain tultua voimaan, mutta säännös kumoutuu kolmen vuoden kuluttua poliisilain voimaantulosta. Tällöin kumoutuvat viimeistään myös kyseisen säännöksen nojalla annetut erityiset poliisivaltuudet, mutta myöntämispäätöksessä voidaan määrätä voimassaolo tätäkin lyhyemmäksi ajaksi.³⁸³

Erityisistä poliisivaltuuksista annettua aiempaa poliisilain säännöstä voidaan pitää perustuslain (731/1999) 2 §:n 3 momentissa säädetyn laillisuusperiaatteen kannalta katsottuna kyseenalaisena, koska poliisivaltuuksia ja niihin liittyvää valtuutta käyttää voimakeinoja, ei voida antaa muille kuin tiettyjä tehtäviä suorittaville, valtuuksien käyttöön koulutetuille virkamiehille. Näin ollen jatkossa tämäntyyppisistä valtuuksista on säädettävä ottamalla tarvittaessa asianomaisten virkamiesten toimivaltuuksia säänteleviin lakeihin yksityiskohtaiset säännökset niin poliisivaltuuksien tyyppisistä toimivaltuuksista kuin niiden käytön edellytyksistä.³⁸⁴

On kuitenkin tarpeellista, että erityisiä poliisivaltuuksia voidaan antaa ja että laillisessa järjestyksessä annetut valtuudet ovat voimassa vielä tietyn ajan poliisilain voimaantulon jälkeen ja siksi aiemman poliisilain (493/1995) 8 § on jäänyt voimaan vielä poliisilain tultua voimaan kumoutuen kolmen vuoden kuluttua poliisilain voimaantulosta, jolloin erityiset poliisivaltuudet viimeistään kumoutuvat, ellei niille ole päätöksellä määrätty lyhyemmäksi aikaa.³⁸⁵

383 HE 224/2010 vp s. 158.

384 HE 224/2010 vp s. 181.

385 HE 224/2010 vp s. 158.

LOPUKSI

Poliisilaki – kommentaari teoksen kirjoittaminen on ollut yhdenlainen ”ponnistus” sekin. Viitataan tältä osin Ponnistus koulutukseen, joka on kokonaisuudistuksen (esitutkintalaki, pakkokeinolaki ja poliisilaki) osalta toteutettu poliisihallinnossa vuodesta 2013 alkaen. Toisaalta tarkoitan ponnistuksella viitata siihen, että uudessa lainsäädännössä on huomattava määrä erilaisia tulkintasuosituksia vaativia kohtia. Vielä ponnistuksella voin viitata siihen ajankäytölliseen ongelmaan, mitä kirjan kirjoittaminen oman toimen ohella tarkoittaa. Tätä ongelmaa ovat poteneet kaikki kirjan kirjoittajat kuin kommentointiin osallistuneet tahot.

Säännösten yhtenäinen soveltaminen edellyttää kuitenkin lain soveltajalta ensinnäkin kiinnostusta ja halua tutustua lainsäädännön muutoksiin ja niistä tehtyihin tulkintasuosituksiin. Lisäksi tämä vaatii soveltajalta jatkuvaa uteliaisuutta kyseenalaistaa vanhoja toimintamalleja ja omia yksittäistapauksessa tekemiään ratkaisuja. Tärkeintä poliisin työssä olisi saavuttaa poliisitoiminnan osalta perus- ja ihmisoikeuksia noudattava, henkilön oikeuksiin mahdollisimman vähän puuttuva toimintamalli. Tämän teoksen kirjoittamisella on päästy osaltaan siihen tavoitteeseen, että poliisimiehet soveltaisivat lain säännöksiä yhtenäisellä tavalla.

POLIISILAKI – epilogi

*Järjestys ja turvallisuus poliisin on työtä;
virka-avun antaminen tulee niiden myötä.*

*Rikoksetkin pitäisi jo ennakolta estää,
selvitys ja tutkinta kun turhan kauan kestää.*

*Tehtäviä riittää vielä lupahallinnossa;
ihmisiä pitää aina auttaa ahdingossa.
Muistettava poliisin on monet periaatteet:
suhteellisuus, vähin haitta sekä virkavaatteet.*

*Taattava on koti- sekä julkisrauhan suoja,
poistettava tunkeutunut häiriöiden tuoja.
Usein joutuu suorittamaan turvatarkastusta,
ettei tule vahinkoa, uutta rikkomusta.*

*Poliisi saa selvitellä henkilöllisyyttä,
perustella toimenpiteen välttämättömyyttä.
Oikeus ja velvollisuus on myös vaitioloon,
ettei koskaan jouduttaisi tilanteeseen noloon.*

*Voimakeinot nekin joskus täytyy ottaa käyttöön,
tilanne jos antaa aiheen oikein voimannäyttöön.
Aseella ei ampua kai koskaan kannattaisi -
vain jos sillä poistetuksi hengenvaaran saisi.*

Kari Mäntysalo (38 vuotta poliisikoulussa)

LÄHTEET

Ellonen (toim.) 2013:

Noora Ellonen (toim.) – Minna Joki-Erkkilä, Julia Korkman, Ilkka Lahtinen, Anu Mantila, Satu Rantaeskola, Leena Salovartio, Mia Tuominen ja Sarimari Tupola. Rikostutkinta lapsiin kohdistuvassa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa. Tampere 2013.

Fredman 2013: Markku Fredman. Rikosasianajajan käsikirja. Helsinki 2013.

Helminen – Fredman – Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2014:

Klaus Helminen – Markku Fredman – Janne Kanerva – Matti Tolvanen – Marko Viitanen. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2014.

Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012:

Klaus Helminen – Matti Kuusimäki – Satu Rantaeskola. Poliisilaki. Helsinki 2012.

Pohjolainen – Majuri 2000:

Teuvo Pohjolainen – Tuula Majuri. Kokoon tumisvapaus. Helsinki 2000.

Rantaeskola (toim.) Esitutkintalaki – Kommentaari 2014:

Satu Rantaeskola (toim.), Kimmo Halme, Leo Korttesalmi, Kaarle Lönnroth, Johanna Parviainen, Teemu Saukonniemi, Sanna Springare. Esitutkintalaki – Kommentaari. Tampere. 2014.

Rantaeskola (toim.) Pakkokeinolaki – Kommentaari 2014:

Satu Rantaeskola (toim.), Kimmo Halme, Leo Korttesalmi, Kaarle Lönnroth, Johanna Parviainen, Teemu Saukonniemi, Sanna Springare. Pakkokeinolaki – Kommentaari. Tampere. 2014.

Ruuska 2008:

Kirsti Ruuska. Oma tupa, oma lupa: Kotirauha ja poliisin toimivalta. Helsinki 2007.

Ylösjoki 1965:

Pentti Ylösjoki. Poliisioikeus I, Poliisitoiminnasta erityisesti virka-aputoimintana sekä siihen liittyvästä vastuusäännöstöstä poliisioikeuden järjestelmässä.

OKa 2003:

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2003. Helsinki 2004.

- HE 57/1994 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 20/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi turvallisuuden edistämistä yleisillä paikoilla koskevien säännösten uudistamiseksi.
- HE 44/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 266/2004 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 6/2005 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rajavartiolaitosta ja rajavyöhykettä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 224/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 159/2014 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion vahingonkorvaustoiminnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- PeVL 2/1999 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 2/1999 vp – HE 3/1999 vp johdosta. Hallituksen esitys laiksi turvatarkastuksista tuomioistuimissa.
- PeVL 5/1999 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 5/1999 vp – HE 34/1999 vp. Hallituksen esitys laiksi poliisilain muuttamisesta.
- PeVL 28/2001 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 28/2001 vp – HE 69/2001 vp. Hallituksen esitys laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- PeVL 16/2004 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 16/2004 vp – HE 59/2004 vp. Hallituksen esitys ihmishengen turvallisuudesta merellä vuonna 1974 tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen liitteen muutosten sekä alusten ja satamarakenteiden kansainvälisen turvasäännösten hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen liitteen muutosten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, eräiden alusten ja niitä palvelevien satamarakenteiden turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta, alusrekisterilain muuttamisesta ja rajavartiolaitoksesta annetun lain muuttamisesta.

- PeVM 3/2008 vp: Perustuslakivaliokunnan mietintö 3/2008 vp – LA 5/2008 vp. Lakialoite laiksi turvatoimista eduskunnassa ja laiksi turvallisuusselvityksistä annetun lain 4 ja 19 §:n muuttamisesta.
- HaVM 10/2005 vp: Hallintovaliokunnan mietintö 10/2005 vp – HE 266/2004 vp. Hallituksen esitys laiksi poliisilain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- POHA – Lähestymiskielto POHADno/2010/2331.
Lähestymiskielto. Annettu 21.6.2010.
- POHA – Liiketoimintakiellon tutkinta ja valvonta 2020/2010/3204.
Liiketoimintakiellon tutkinta ja valvonta. Annettu 12.10.2010.
- POHA – Sopimus poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta 2020/2013/3177:
Sopimus poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta. Annettu 15.10.2013.
- POHA – Poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta 2020/2013/3177:
Ohje poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoiminnasta. Annettu 21.11.2013.
- POHA – Kadonneen henkilön etsintä ja poliisitutkinta 2020/2013/3057:
Kadonneen henkilön etsintä ja poliisitutkinta. Annettu 29.11.2013.
- POHA – Poliisitutkinta kuoleman johdosta 2020/2013/4591:
Poliisitutkinta kuoleman johdosta. Annettu 13.12.2013.
- POHA – Patja 2020/2013/5231:
Tietojen kirjaaminen poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA). Annettu 17.12.2013.
- POHA – Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 2020/2013/5490:
Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Annettu 1.4.2014.

- Iina Sahramäki ja Terhi Kankaanranta:** Ympäristörikollisuuden torjunta ja valvonta Suomessa: kohti vihreämpää viranomaisyhteistyötä? 42/2014. 16,50 €
- Vesa Huotari ja Matti Vuorensyrjä (toim.):** Henkilöstön työhyvinvointi, johtaminen ja organisaatioilmasto: poliisin henkilöstöbarometri kehittämisen välineenä. 41/2011. 40,70 €
- Sanna-Mari Humppi ja Noora Ellonen:** Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö. 40/2010. 40,60 €
- Mirkka Kreuz:** Terrorismin torjunta Suomessa. 39/2010. 40,70 €
- Arno Tanner ja Laura Koivisto-Khazaal:** Maahanmuutto- ja ulkomaalaisviranomaiset mediassa. 38/2010. 23,10 €
- Matti Vuorensyrjä:** Tulos- ja kehityskeskustelujen arviointi ja kehittäminen poliisihallinnossa. 37/2009. 16,50 €
- Petri Rainiala:** Tiedottajan käyttö poliisin tiedonhankintamenetelmänä. 36/2009. 23,10 €
- Erkki Hämäläinen:** Eurooppalaistuva lainvalvonta. 35/2009. 27,50 €
- Terhi Hakamo, Anne Alvesalo, Kirsi Jauhiainen ja Erja Virta:** Talousrikokset rikosprosessissa. 33/2009. 40,70 €
- Outi Roivainen ja Elina Ruuskanen:** Laki ja järjestys? Poliisien ja kaupunkilaisten näkemyksiä järjestyslaista sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonnasta. 32/2008. 23,10 €
- Anna Vanhala:** Piiri pieni pyörii. Poliisipäälliköiden ammatti-identiteetti ja työelämäkerrat. 31/2007. 16,50 €
- Anna-Liisa Heusala, Anja Lohiniva ja Antti Malmi:** Samalla puolella – eri puolilla rajaa. Rajaturvallisuuden edistäminen Suomen ja Venäjän viranomaisyhteistyönä. 30/2008. 23,50 €
- Kari Saari:** Poliisi ja joukkojenhallintatoiminta Suomessa. Joukkotilanteet ja niihin liittyvä poliisitoiminta suomalaisten poliisien näkökulmasta tarkasteltuna. 29/2007. 16,50 €

Poliisiammattikorkeakoulun raportteja, (ISSN 1797-5743)

Jarmo Houtsonen, Markku Myllylä, Heidi Berger, Sergej Roganov, Julija Abravitova, Larisa Gottsina & Jelena Leonova: Huuhausainerikollisuuden vastainen toiminta Suomessa ja Venäjän federaation luoteisosassa. 113/2014. 16,50 €

Vesa Muttilainen & Vesa Huotari (toim.): Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2014. 112/2014. 23,10 €

Mia Tuominen: Lapsen edunvalvonta esitutinnan näkökulmasta. 111/2014. 16,50 €

Monica Fagerlund, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen, Heikki Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. 110/2014. 40,70 €

Iina Sahramäki ja Terhi Kankaanranta: Vihreämpää rajan toisella puolella? Vertaileva tutkimus ympäristörikollisuuden torjunnasta ja tutkinnasta Suomessa ja Ruotsissa. 109/2014. 16,50 €

Jenni Niemi: Laittoman maahanmuuton torjunta viranomaisyhteistyön haasteena. 108/2013. 16,50 €

Jouni Perttula: Kolmas sektori turvallisuuden osatekijänä. 107/2013. 16,50 €

Matti Vuorensyrjä ja Leena Ranta: Poliisin perustutkintokoulutuksen vaikutusarviointi: vuosina 2010-2011 valmistuneiden poliisien työllisyys ja arviot koulutuksen työelämävastaavuudesta. 106/2013. 27,50 €

Terhi Kankaanranta ja Vesa Muttilainen: Talousrikostutkinta poliisissa vuonna 2011: tutkintahenkilöstölle osoitetun kyselyn tuloksia. 105/2013. 16,50 €

Jenni Niemi ja Iina Sahramäki: Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2011. 104/2012. 16,50 €

Noora Ellonen: Kurin alaiset: lasten ja vanhempien välisten ristiriitojen ratkaiseminen perheissä. 103/2012. 27,50 €

Risto Honkonen ja Vesa Muttilainen (toim.): Poliisin toimintaympäristö: Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2012. 102/2012. 23,10 €

Tomi Lintonen, Sanna Rönkä, Elina Kotovirta ja Anne Konu: Huumeet Suomessa 2020: ennakointitutkimus. 101/2012. 16,50 €

Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjoja, ISSN 1455-8270

- Satu Rantaeskola (toim.):** Poliisilaki - Kommentaari. 23/2014. 40,70 €
- Satu Rantaeskola (toim.):** Pakkokeinolaki - Kommentaari. 22/2014. 47,30 €
- Satu Rantaeskola (toim.):** Esitutkintalaki - Kommentaari. 21/2014. 47,30 €
- Noora Ellonen (toim.):** Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa. 20/2013. 23,10 €
- Antti Laakso:** Poliisisanasto suomi-venäjä. 19/2013. 23,10 €
- Kimmo K. Kiiski:** Poliisin rooli kuolemansyynytutkinnassa. 18/2009. 2. uudistettu painos. 20,00 €
- Johan Boucht, Dan Frände suom. Markus Wahlberg:** Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. 17/2008. 20,00 €
- Reima Kukkonen:** Keinotekoisista varallisuusjärjestelyistä ulosotossa ja vällisen rikoksissa. 16/2007. 27,00 €
- Risto Honkonen & Nora Stenvall (toim.):** Poliisin johtamista kehittämässä. 15/2007. 39,00 €
- Arto Hankilanoja:** Työturvallisuus ja vastuun kohdentuminen poliisihallinnossa. 10/2003 2. uudistettu painos 2007. 16,00 €
- Janne Häyrynen & Tero Kurenmaa:** Arvopaperimarkkinarikokset. 14/2006. 25,00 €
- Anne Alvesalo & Ari-Matti Nuutila (toim.):** Rangaistava työn turvattomuus. 13/2006. 21,00 €
- Anne Jokinen:** Rikos jää tekijän mieleen. Muistijälkitesti rikostutkintamennelmä. 12/2005. 20,00 €
- Nina Pelkonen:** Kriisin ABC. Käsikirja poliisin käyttöön. 11/2005. 10,80 €
- Kimmo Himberg:** Tekninen rikostutkinta. Johdatus forensiseen tieteeseen. 9/2002. 12,96 €
- Marketta Vesisenaho:** Poliisialan sanasto. Suomi-ruotsi-englanti. 8/2002. 10,80 €

Esitutkintaa, pakkokeinoja ja poliisin toimivaltuuksia sääntelevät normit muuttuivat vuoden 2014 alusta. Uusissa laeissa viranomaisten toimivaltuudet on säännelty entistä yksityiskohtaisemmin, täsmällisemmin ja kattavammin.

Tämä teos on perusteellinen esitys uuden 1.1.2014 voimaan tulleen poliisilain säännöksistä. Kommentaariateoksen rakenne noudattelee täysin poliisilain rakennetta ja kukin pykälä käsitellään yksitellen. Lisäksi teoksessa on lainvalmistelutöistä puuttumaan jääneet rinnakkais-tekstit, joista lukijan on helppo tehdä havainnot siitä, miten lainsäädäntö on muuttunut.

Teos on välttämätön työkalu kaikille poliisilakia työssään jo soveltaville kuin myös tuleville ammattilaisille. Kirja soveltuu toimituksellisten ratkaisujen perusteella hyvin myös oppikirjaksi. Säädöskokonaisuuteen kuuluvista esitutkintalain ja pakkokeinolain säännöksistä on laadittu omat samaan sarjaan kuuluvat kommentaariateoksensa.

Teoksen kirjoittajat ovat poliisihallinnon Ponnistushankkeen eli ETL, PKL ja PoL lainsäädäntöä koskevan laajan valtakunnallisen lisä- ja täydennyskoulutuksen toteuttaneita asiantuntijoita. He ovat tämän perusteella ja myös käytännön työnsä kautta aihealueen parhaita asiantuntijoita teoksen kirjoittajina. Kirjoittajat hallitsevat valvonta- ja hälytystoiminnan teorian kuin myös sen käytännön toimijoiden että johtamisen tasolla. Kirjoittajien yhteistyössä on toteutunut laaja-alainen juridinen osaaminen yhdistettynä poliisitoiminnan yksityiskohtiin.

ISBN 978-951-815-285-2

